ПБ 10
4750

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

Брой 1. У Сомбору 15. Јануара 1869. Год. IX

Учитељски послови.

На све стране опажамо у данашњем веку тежњу за напредком, па тако и на полу народне школе код сретних народа примећати се даје у новије доба живи и неуморни рад и силни душевни покрет к новоме раденом животу. Све што се у наукама и вештинама проналази и за општекористно призна, то се данашњим даном посредством јавних предавања и популарне књижевности по народу распростире и постаће ако Бог да по времену својином свега народа. На почем је народна школа одређена да се у њој уче и васпитаваю дећа целога народа то се често догађа да пријатељи просвете, па и сами законодавци захтеваю да се у народним школама уче не само општекористне вештине и основна знања, него баш и саме разноврстне науке као: Природопис, Природословље, Историја општа, Земљопис, Граматике, страни језици, Геометрија, Земљоделство па и сами земаљски закони. —

Да л' је могуће науке ове, као посебне учевне предмете у обичној основној народној школи предавати, а да тим самим неогрешимо се о природу дечију, која је у нежном добу развитка свог? Нека на то одговоре они који мисле да се многим учевним предметима срећа и благостанје младога нараштаја и потоњег човечанства произвести даје. — А ми ћемо овде сваком брату учителю пријатељски пред очи ставити нколико савета здраве Педагогије, које молимо да к срцу прими и да их својски проучи и употребе у практичној радњи својој:

1. Невоља с науком одвећ наглити. Дете што се рано школским начином учити почне, и што се ученем отвеч претоварава, брзо ће увенути и ослабити телом, а клонуће и духом. Жалосно је гледати како многи родитељи и учитељи малу своју дећу муче ученем страних језика, многим неразумљивим ученем на изуст, рисованем, писаньем по више сати на дан, па још и размишљаванем о наукама, за које свакако није се више зре-

лости него што є дѣца, од 6—12 година имати могу. С' тога паметни люди свѣтую, да се у народну школу пешалю дѣца пре навршене седме године, па іош и онда нека є прва школска година више сигралиште него озбиљно училиште. У сѣверной Америци има области, у коима є законом забрањно дѣцу пре навршене седме године у школу примати. То є врло добро и валяло би да се на то и код нас пази, особито по варошима, и код оне дѣце, коя су тѣлом слаба, неяцка и разнѣжена.

У самой школи нека наука гледаня главно мѣсто међу учевним предметима заузима и нека се найнуждниє вештине и науке наочигледно познавати и употреблявати уче. Сматранѣм долази се найлакше и природи сходно до познаваня предмета с коима у додир долазимо, и тиме се на найбољи начин вештба моћ размишлявања и практични разум дѣчи, а то є од найвеће потребе, од неоцѣнѣне важности по живот свакога човѣка.

Из Психологиє дознаємо да є само она наука од праве користи у осн. школи кою дѣца схватити могу, и о коіой су кадра размишлати, и снагом своєга разума разсуђивати. Све што дѣца механички без разумеваня, и осећаня уче, ниє ни од какве по њи користи, него им іош на веліку штету служи, єр тим се слаби тѣло, затуплює разум, и убија воля к саморадньи. Исто тако слаби снага дѣчия од претоварива науком, коє бива кад учитель брже болѣ и што више дѣци предає и дає учити напзуст, а неоставля им довољно времена, да науку прераде и да є своіом своином учинити, и употребити могу.

Уз науку гледаня найвећу бригу валя обратити на то, да нам дѣца писати и добро читати науче, єр то су вештине сваком човѣку нуждне, а разумљиво читанѣ сврх тога дає дѣтету способност, да може из књига користна знаня цѣлог живота свог себи прибављати, те тако и после школе и без учителя себе изображавати и усавршавати.

2. Науке за дѣцу од 6—12 година само онда од праве могу бити користи, кад се не у научной системи, него као користна знаня у найпростиєм облику саобштаваю.

По томе дакле неће се дѣте користити ако изучи природопис, природословѣ, историю и т. д., као посебне редоставно (систематично) списане научне књиге. Доста є да дѣца из природних наука популарно списане чланке читаю, и да се о њима разговараю са учителѣм, кои ће им науку разяшнявати, покушає с њима чинити, и сгодне слике пред очи им износити

па у разговору с њима често дотичне науке понављући упућивати их, да познаванѣ природе на материялну корист, и на образованѣ чувства красоте и побожности; а познаванѣ прошлости народа свог, и животопис славних мужева на утврђенѣ у врлинама и на клоненѣ од порока у животу свом употреблюю. Тако исто више вреди да дѣте правилно на милом свом матернѣм єзику говорити, писати и мисли своє изражавати научи, него механичко ученѣ граматичких правила склоняня и спрезаня са свим коликим изузетцима.

Сваки є редостав (систем) као неки костур, а тай дѣци нашой ниє од потребе, него им подаймо живо слово, живу науку коя ће им на праву корист у животу послужити моћи. Све што є ван дѣтиєг осѣћаня, и што є противно дѣтіим склоностима, то є за дѣцу мртво и безполезно. Само оно нека се дакле у школи учи што може допринети, да се богодани дарови ума и срца дѣтиєг постепено и природи сходно развияю, да се здравлѣ дѣтинѣ унапреди, и да дѣте постане честит, валян, свестан, и раден члан свога народа, своє свете цркве, своє отачбине и човѣчанства.

Списатељи би валяло да нам спишу лѣпе и за децу занимљиве животописе найврстніих људи из стариє и из новиє прошлости наше, а уз то чланке о животу и обичаима народа нашег у разним краєвима, кои би животописи и чланци имали ући у читанке, те би тако читанке школске постале праве народне књиге, с коима би се дѣца радо забављала и коє би се и у кући радо слушале и читале. —

Ако є што народу нашем нуждно, то су му нуждна знания из диєтетике или науке о чуванѣ здравля, и из науке о привреди домаћой и земљодѣлской. Али држим да се и ова знаня у народной школи само у лѣпим популарно списаним чланцима читати имаю, па да се онда о њима учитель с ученицима разговара, у разговору том користна за живот знаня саобштаваюћи им, и у тима знањима утврђуюћи их.

Напротив у повторной и у недельной школи на свом є мѣсту да се читаю књиге као што су: „Наука о чуваню здравля" од Дра Валенте; „Пољоделство од Радића," и други популарно списани чланци о привреди, о чуваню здравля, о убитачности невалялих обичая, о правама и дужностима граћана наше отачбине и т. д.

За све то много су приємљивіи одрасли младићи и људи него дѣца; њима є све то и од много веће користи.

Интелигентни родолюби у народу нашем а поглавито свештеници, лекари, сеоски бележници, варошки званичници, трговци, искусни економи и учитељи позвати би били да одраслиој младежи и старіим людма и женама о овим предметима явна предаваня држе, коя би найвећу корист народу нашем принети могла.

Земљопис постойбине и отачбине ал особито предѣла у коима народ наш живи као посебна наука тек ученицима найстарієг (одсада петог и шестог) основног разреда, дакле онима кои су обично десету живота годину навршили нека се у руке даѥ, и то више као спомоћна, него као учевна књига. Учитель нека своим живим говором и показиванѣм на мапи, дѣцу познаваню Отачбине упућуѥ држећи се свагда само онога што ѥ найнуждниѥ, найкористниѥ, найзанимљивиѥ.

3. За облагороћенѣ срдца и душе дѣчиѥ нема болѣга средства у народной школи него што ѥ црквено поянѣ. С' тога се особито свойски сваком учителю препоручуѥ, да како мушку тако и женску дѣцу лѣпо пояти научи, и да им поянѣ тако омили, како ће они кад одрасту радо у цркву долазити, и ту поюћи у славу Божию духовно ячати, снажити се и сазидавати се. По себи се разумѣ да ѥ сваки учитель дужан текстове за поянѣ у народной школи одређене дѣци разяснявати, и свойски око тога настоявати да се дѣци омили наш старославенски и општи црквени ѥзик свию православних Славяна. Одраслия младеж у недельной и у повторной школи треба да се учи великом црквеном поянію, и да ѥ у стању недельом и празником о ютреню и служби Божиой, а на велике годишнѣ празнике и о вечерню све оно пояти, што се сада у пѣвницама поѥ.

Читатељи наши сећа ће се из Школског Листа од прошле године оног красног примѣра, кога ѥ свим нашим свештеницима дао честити парох велико копаньски Г. Андрей Поповић. Он ѥ сво црквено пѣниѥ из Октоиха, Антологиона, и оба Триода ставио у ѥдан Молитвослов од своих 27 табака. Тай Молитвослов у парохіи нѣговой има скоро свако одрасло мушко и женско челяде. Врстни свештеник тай преко зиме момке и дѣвойке учи пояти, сваки дан по ѥдан час, и своим неуморним трудом ствар ѥ до тога већ довео, да у велико-копаньской цркви сваке неделѣ и праздника по 500 и више християнских душа ѥдним устима а ѥдним срдцем милогласно на старославенском ѥзику прославлію Творца поюћи цело вечернѣ, ютренѣ, и службу Божию. Никакве оргулѣ никакве свирале и тимпани

нису у стању тако упечатлењ учинити на срдце учестника и слушалаца, као складни гласи многобројног народа у той сеоској цркви. И заиста одликују се већ сада жители тог благословеног мѣста од околних селяка не само црквеним него и у обште поштеним животом, честитошћу, и љубављу просвѣте, и напредком у свачему. А на томе имаю захвалити добром свом свештенику, кои се у свему показује као пастир добри што душу своју полаже за овце своє.

Зар не би то могло у сваком српском селу бити што бива под мармарошким Карпатима у овой руской обштини — угочанске жупаније?

Я држим да би то донста и код нас могло бити, кад би се само свештеници и учитељи наши свойски око овога посла заузели и кад би пре свега наша духовна найвисша власт єдан велики зборник духовних пѣсама о трошку народнога фонда издала и по народу раздала.

Тим али єдино тим начином могла би се стара љубав к цркви и православлю обновити у срдцима садашњих и потоњих Србаля и Србкиня; тим начином би књига а с њоме и просвѣта у све слоєве народа нашег допрети и у њима стално одомаћити се могла.

Уз црквено поянѣ свойски учити валя у народној школи и народне пѣсме, као и родољубиве а чисте пѣсме наших най больих пѣсника, коима се осећанѣ родољубля буди а карактер народни чврсти и снажи за моћи против стати свакоме искушењу и одржати се у чистоти своіой насупрот немилих споляшњих околности. Милина є доћи у српску школу па чути с каквим одушевленѣм у њой дѣчица мушка пѣваю:

„Я сам Србин српски син
Име м' Радивой
Први ми є завѣт мой:
С Србством падай стой!
И тог ћу се држати
Докгод будем дисати!
Вели српског отца син
Прави српски син;
Од Отца ми остала
Лѣпа дара три:
Име Срба мач и крв
Што м' у срдцу ври;

Од матере свети дар
Српски єзик и олтар
Има српског Отца син
Прави српски син.“

А женска опет дѣчица умилним своим гласом попѣваю за школу малко преиначену прву строфу из пѣсме младе Српкинѣ овако:

„Я сам млада Српкиня
Милком ме зову
Имам другу Српкиню
Анку кумову
Имам брата Воина
Српског сина Србина
Лѣподичног Србина
Славног Србина.“

Доиста као што поянѣ црквено припитомлява срдце и улива у нь блажия чувствованя, тако поянѣ читанѣ и казиванѣ красних народних пѣсама подиже и снажи у младѣним прсима сваког Српчета родолюблѣ, а обе пѣсме црквена и народна утврђую и освећую побожност и народност, те найкрасниє врлине из коих се рађа права и чиста човѣчност.

Већ с' тога што є српска народна школа оно полѣ гдѣ се єдино могу ове двѣ врлине нѣговати, треба нам чувати вѣрозаконски и националнй карактер нашних народних школа: єр докле будемо ньи имали, и докле се у ньима буде славянски појало а српски пѣвало, дотле ће и нас православних Србаља бити, а чим нашу школу напустимо ил из нѣ пѣсму и поянѣ избацимо нестаће нас, єр неће бити међу дѣцом нашом свѣсти народне ни свѣсти вѣрозаконске. Ево жива примѣра на то: Господштина наша и у ових краєви, ал особито у воєной краини ниє шиљала дѣцу свою амо од петдесет и више година у српску, него у туђу основну школу гдѣ им се дѣца научише туђе любити а своє презирати и ниподашто држати. Па шта би од те дѣце кад одрастоше? Они се похолише, за туђинством се понесоше, понайвише туђинкама се изженише и од свога рода одпадише, а дѣца ньихова већ се сада међу чланове друге вѣре и народности броє, или ако су іош по имену нашинци, срдце им є далеко удаљено од светинѣ прадѣдовске, кою они презиру и од коє се стиде. —

По себи се разумѣ да осим пояня валя нам дѣцу брижљиво упознавати с основима свете вѣре наше и омилити им

полазенѣ службе божиѣ, а свештенство є позвано да од сада већма лебди над утврђенѣм одраслог народа у вѣри честитим и валяним проповѣданѣм слова Божиєг и свесрдним па естетичним одправлѣнѣм службе Божиѣ.

4. Рачун нам є такође од велике користи по дѣцу нашу. С тога настоймо да их свойски упутимо и утврдимо, у сва четири вида рачунања како на памет тако и с цифрама. Кад ученици и ученице наше задобію већ лакост у разрачунѣваню, у колико се та у обичном домаћем и грађанском животу изискує, то им онда валя задавати за израђиванѣ онаке примѣре, из коих ће они наочигледно увидити моћи благословене послѣдице радиности, уредности, умешности и штедљивости, а грозне каштиге коѣ лѣньост незнанѣ расипанѣ и раскошно разметанѣ за собом повлаче; тим ћемо произвести у њима љубав к предпоменутим врлинама, а гнушанѣ од противних порока, те учинити, да и они кад одрасту постану вредни, уредни и чуварни, а кад тако буде у свима селима и варошима и по свима кућама српским, онда ће наступити срећниѣ доба, доба благостања, и правог напредка у народу нашем. —

Обучаванѣ є тек єдан део посла нашег учительског. С' тога дакле и ми несмѣмо се задовољити само тим што ћемо дѣцу нашу научити читати, писати, појати и рачунати, и што ћемо им дати знања, коя ће им у животу породичном, црквеном и општинском од помоћи и користи бити. Да би труд наш могао подпуно добрим плодом по ученике наше уродити, нужно є да их ми навиком, заптом школским и особито свакидашньим примѣром нашим добро васпитавамо, и да тим полажемо основ валяности и честитости, коя ће се у доцнињем добу живота ньиовог красно развити и показати.

Пре свега пак нуждно є, да ученици наши, а и сви сограђани наши само врлине на нама видити могу, а то ће бити ако ми будемо добри християни, поштени људи, савѣстни точни и вѣрни у вршењу дужности наших; ако у дому своме, у школи, у цркви и у животу будемо уредни, љубителъи чистоте, миролюбиви правдолюбиви, трпељиви, и човѣколюбиви; ако будемо свагда смѣрно о себи имали мнѣниѣ, и ако се чували будемо сплетака и мѣшања у политичне и сваковрстне распре.

Осим тога ми треба да смо у станю свакоме, коя савѣта и науке од нас потребує, добрим савѣтом и поуком послужити, а да би то чинити, и остале дужности своѣ вѣрно вршити могли, валя нам се єднако учити Божиной и човѣчаской науци и правой мудрости.

Тако чинећи поживићемо достојно светом позиву нашем, одговорићемо савестно свим коликим дужностима нашим, заслужићемо право поштованѣ, добро име и лѣп спомен у општини и у народу своме, а код Бога неувѣли вѣнац насладе небесне.

В.

Мисли о садашњим школским читанкама и предлог како би их прерадити требало.

У збору учитељском држаном у Срб. Бечеју 30. Авг. год. 1867, будем одређен, да зготовим план, по коме би се наше садашње читанке прерадити имале. Та зготовљена грађевина, имала би се на учит. збору 12. Септ. 1868 у Срб. Бечеју држаном прочитати и о њојзи вѣћати. Кад сам за овај посао одређен, намера је збора та била, да тим путем дође до известне грађе, и по овој — посредством учених Србских мужева — до удесних и згодних школских читанака.

Јако сумњам да је част. збору дуго време било, те се по закључку овај чланак ни предузео није; а заиста, ту кад у скупу бесмо, беше и најбоља прилика да га прорешетамо, договоримо се, и до известна резултата бар у нашем срезу дођемо. Нашу би радњу на наш позив друга браћа у свом збору претресла, и тако би најпре до једног зглављеног плана дошли.

Сад кад није другчије, предајем ове моје назоре јавности, да би тако што пре избрани одбор до њих дошао и прорешетао, а осим тога, позивам сваког брата Србина, који жели, нека изволи своје мњење о њима изјавити.

Сад на саму ствар.

Коме је позната права задаћа наше народне школи, кои како ваља схваћа њену племениту цељ, тај ће лако и на ту мисао доћи, како да су удешене наше школске читанке, да се с њима све оно, што се у народној школи захтева, како ваља и постигне.

Добре цене производи, могу се само са добрим и одабраним средствима постићи, и нека би најискуснији човек био; нека је највећи вештак у ком пословању, ако за то згодна и удесна средства и опреме нема, неће а и неможе како ваља напредовати, па било то ма у најлакшој — најнезнатнијој радњи каквој.

Ова истина постоји ма за коју радњу, но куд и камо више важи она тамо, где је реч о раду и обделавању душе и срца човека, што је управо права задаћа наше народне школе. И заиста сав посао на страну али човека облагородити, човека човеком учинити, хоће се вештине, ниште се трудна и велика рада, па и ту се даје увидети, да и овај посао поред свега тога, може тек онда напредан бити, ако су нам при руци сходна и удесна средства.

Истина, да је овај посао замашан и тежак, али и дичан и племенит, па са тога дадоше себи труда још у стара времена први стручни људи, те са мудри разлози доказиваху, да наука — изображеност — основана на истинском васпитању, јесте врло велика, преко нуждна потреба, јесте прави услов напредовања и среће људске. Али застарела глупост и надуто упорство, свему што је добро и полезно, у старим вековима, није допустило да се још тада започета велика мисао развије и оснажи; но она ако и није као буктиња горети и свима људма светлити могла, ипак је у тавној прикривеној одаји облагорођених срдаца човечанских тињала, а данас милом Богу хвала, тај је жижак распалио плам и светли свима људма, те се свако, ко се човеком назвати жели, у њеној светлости доста огледати и са њоме загрејати може.

Тако дакле данашњим даном кад се народи по већој части пробудише и на здраву ногу праве самосвести сташе, почеше се збиљски домишљати, од куд да започну црпети просвету, науку, то највеће благо овога света. И врло брзо дођоше на ту сретну мисао, да је школа — и то народна школа прави почетак и извор тога неоцењеног добра; из узрока што је она не појединим члановима, него целом народу намењена; што она масу народа из тешког мртвила покреће; духом просветним напаја и на пут спасења изводи.

И то је прави узрок, што се у новије доба дало јако приметити, да изображени народи на све стране у земљи својој почеше народне школе дизати, са којима су данашњим даном више њих, али особито Швајцарска, Њемачка и Северна Америка као начичкане.

Но тек што се почеше са тим спасоносним радом — са подизањем народних школа — занимати, одма им дође у памет, и та племенита мисао, да са школама самим по себи, ако ће их колико му драго бити, немогу никад праву циљ постићи,

ако оне и згодно удешене и са нуждним средствима снабдевене нису.

Међу прве и најглавније потребе школске уврстише ти сретни народи **књиге школске**.

Врло су добро увидели они, да је без ваљани књига, како школа тако и дете, управо рећи, код очију слепо, код ушију глуво а код уста немо; те се тако живо почеше старати и за тим ићи, да им школске књиге одиста прави урес школски — право спомоћно средство буду, којим ће моћи школа, као вешт занатлија, са најудеснијим алатом, све оне врлине које јој у задаћу спадају код детета пробудити и са поносом усавршавати.

Тако сретни народи радише, као свестни створ Божији делаше, и постепено развијаше се, па тако себе и у свима ваљаним и одликованим човечанским врлинама на чело осталих истакоше.

Сад да се упитамо како ми у том погледу стојимо?

Мислимо се колико год хоћемо, нисмо тако сретни да са повољним одговором на среду изаћи можемо. Свакојако ако смо искрени, сами себи пребацити морамо, да смо јако — да нерекнем сасвим назад. —

Нећу овде ни да спомињем како са подизањем нових школа стојимо, само ћу о читанкама коју да рекнем, ради бољег објашњења.

Кад представимо себи, да смо дужни у народној школи, у повереној нам дечици, све оне даре будити и негати, које је милостиви Творац у њи уселио, да с временом постану полезни чланови човештва; па кад загледимо на материјал у садашњим читанкама, са којима би ту изврстну радњу извршити имали, врло ћемо се лако уверити, да смо са потребним средствима јако оскудни.

Ми имамо за сад три читанке, од којих прва и друга највише у наше школе допире. Све су те читанке са 4—5 одсека; са 100—300 и 400 страна; и 100 и 200 бројева напуњене. и поред свега тога, ко иоле пажљиво садржај њин разгледи, па га са захтевањем, које данашњим даном у народној школи иштемо — сравни, брзо ће увидети, да наша деца поред леба гладна и код воде жедна бити могу.

Да завиримо мало и у саме читанке, па да се уверимо, еда ли постоји та беда коју на њи бацамо.

Од нас учитеља у народној школи иште се поглавито: да морал, основан на религији, у деци будимо и као благу њиву

обделавамо, па да нам тако деца, колико је више можно очвр, стају у тврдој и постојаној вери, чистој савести, искрености-правди и поштењу и свима осталим врлинама са којима се просвећен члан народа једног само дичити и поносити може.

За овај узвишени рад нуждне су поред релиђиозних и остале добро удешене моралне приповедке. Па запитајмо се имамо ли ми у нашим читанкама тако вешто удешених одломака? — Изузимајући у свакој читанци по неколико чланчића, за које се рећи може да су приличног садржаја, све остало не може се ни близу употребити. Поред најбоље воље васпитатеља и учитеља једног, да чувство релиђиозно и снагу моралну у деце што боље развије, не може ништа учинити, ако неће себи труда дати и ваљане приповедке — што је деци најмилије — из „Школ. Листа," „Пријатеља младежи" или из других припознатих дела, одабрати и казивати им.

Тако ето са морално-релиђиозном струком — овом најкраснијом врлином стојимо.

Но поред морално релиђиозног васпитања, дужни смо као васпитељи деце негати и вештачки развијати стварна знања, са којима ће наш подмладак у стању бити свет познавати; у пространом свету умети се наћи, и тако поред осталих народа одржати се и напредно живети моћи.

Свима је нама добро познато, да код многе деце најбоље науке, које им док у школу иду са големим трудом предамо, ипак чим школу напусте, у заборав и пропаст оду. Ту ће се може бити приметити, да би тој грдној незгоди могао само други строжији систем доскочити, као пофторавајуће или више основне школе; али ја би још нешто додао; но пре свега нека ми је дозвољено послужити се са речма једног од првих српских педагога Др. Ђ. Натошевића. Он вели: „Науке и вештине у овој почетној школи само толико вреде колико са добро удешеним предметима оне душевне и умне снаге пробуде, које се после школе неизгубе, као што се школске науке изгубе и забораве, него до век пробуђене и за науком чезнуће остану."

Таке би дакле чланке пре свега у нашим читанкама ваљало да имамо, па да и ову врлину у деци усавршимо; али признати морамо, да смо ми и у том погледу тако исто сироти, ако не и сиромашнији: јер садашње наше школ. читанке јесу превод с немачког, па су се Немци колко толко за чланке који ће морал њиној деци у читанкама њиовим казивати, састарали, те их тако и ми, само у незгодном преводу имамо; ал у погледу

ове друге научне струке, писаше Немци такође за своју децу, и то из свога живота и завичаја, а ми и то преведосмо, те тако с тим туђим непознатим стварима, понајвише нашу децу од читања одтуђимо, и чезну за науком утучемо и успавамо, на место да их к овоме приближимо, упознамо и даљи им развитак омилимо.

Ма коју струку знанствену да узмемо нигде никоје утехе по нашу децу наћи нећемо. Ако занђемо па потражимо природописа, земљописа, привреде а особито српске повести; наићићемо у место тога на саме неке привидности. Волео би знати, колико учитеља има, који су се садашњим школ. читанкама послужити могли, ако су у оним наукама, које повише наведох, своју дечицу колко толко упутити и настављати хтели. Ја бар с моје стране отворено исповедам, да сам много, много трудна посла, дангубе и кубуре имао; јер поред читанака садашњих, на толико свитака тисканих, морао сам сила скупа времена потрошити, на бележење и писање за децу нужних ствар них знања; а то све неби било кад би читанке добро удешене биле.

Но највећма што сваког правог искреног родољуба тиштати мора јесте то: да нигде у нашим читанкама ни спомена о нама као народу нема, као да нас је нестало са лица земље. Нигде ни словца из наше повести наћи нећемо; нигде од корице до корице неможемо наићи ни на две три искрене и ваљано списане речи, са коима би дечицу нашу уверили и обавестили да смо Срби, да смо Словени, да своју прошлост као славан народ имамо. По том се јасно види, да наше Србче, које српску школу походи, у њој Српску књигу учи, ако му се с друге стране у помоћ не притече, кад из школе изиђе, неможе знати шта је и које; ког ли рода и порода. Како ту стојимо са поносом народним, како ту да избегнемо оно истинито пророштво које вели: „лежи и лежаће у робству до века онај народ, ког срце незна за народни понос.“ Садашње читанке тискане су у време Бахово, Шмерлинга и др. и није никакво чудо што су препуне о Фридриху, Леополду, Албрехту, Рудолфу, Максу и др. — на место дичних Немањића, Кнеза Лазе, Милоша јунака и других наших врлих мужева; али би за то с тим пре било време да се садашње читанке прераде, сходно славном имену српских читанака школа.

Још имам да коју рекнем о језику којим су писане садашње читанке.

Чим започнемо садашње наше читанке читати, на први поглед упазићемо да је превод, и то гдекои су чланци особито оне песмице, такав превод, које деци ни читати не би требало дати. Ја овде немам намеру да оног врстног раденика коме је негда та част у део пала да наше садашње читанке преведе — осуђујем, такова је и помисао далеко од мене,— онда је тако време било па се морало хтело ил нехтело онако радити.

Језик дакле неваља. Врата свију унутрашњих душевних чула трошна су и покварена. Онај велики дар, којим се ми као људи у многоме од осталог створа разликујемо, осакаћен је. Језик то красно и дивно својство наше, које народе дичи, у нашим је читанкама оштећен. Сви народи гледе и старају се да овај велики дар божији што лепше могу усавршe, дотерају и угладе; па то почињу од првог народног завода — од народне школе. А можемо ли ми то у нашим школама са онаким преводом учинити? Не никако. Сваки који свој језик љуби, који у свом језику као патриота ужива, увидеће да је ово врло важан, предмет за који се својски заузети ваља, да га доведемо на онај ступањ савршенства, са кога ћенас пред изображеним народима дичити и узносити, а то неиде с неба па у ребра, него полако, постепено дотерујући, а започети ваља у народној школи код мале деце. У нас је за сад са свим противно; за то је већ прека нужда, да су нам читанке школске, са којима желимо дечицу у матерњем језику изобразити, чисто у српском духу списане, да су тако удешене, како ће се деци милити кад их почну читати, а не мргодити и одтуђивати.

Тако и у обште пређох читанке садашње. Појединце од броја па до броја претресати, био би велик и дуг посао а ове би исте мисли изказати морао, зато сам изоставио.

Сад долази на ред да пред пошт. читатеља ставим план, како да се наше школске читанке удесе, да својој задаћи и своме имену подпуно одговорити могу. (продужиће се)

Школске вѣсти.

СВЕТОСАВСКА СВЕЧАНОСТ У СОМБОРУ. Као што се сваке године успомена светитеља Саве првог просветитеља српског у Сомбору свечано прослави тако ће и ове године у цркви и у школи народни овај празник великолѣпно прослављи. У пол девет сати у јутру сакупили су се ученици из главне мушке, из девојачке и обадве новозаведене предградске школе у велико варошко школско здање, гдѣ ће пре-

частни господин протопресвитер наш водицу осветио, коіом су приликом ученици пѣсму Светосавску одпояли. Затим е у пол десет започета свечана литургия у обадве цркве У Саборной цркви присуствовали су приправници и ученици свию основних србских школа а службу Божию служио е господин протопрезвитер са два свештеника и ђаконом. Пошто се после службе освети кольиво приправничвог завода, уз умильно звоненѣ свию звона и поянѣ Св. Савског тропара крене се Лития у здание учительскоприправничког завода, кое се у порти чело олтара исте цркве налази. Ту е народа толико млого било, да се едва с тешком муком проћи и у велику дворану приправничку ући могло. Пошто свештенство водицу освети попне се на катедру Господин Милан Костић кои е више богословске науке у киевской Духовной Академіи предлане свршио и тамо степен магистра Богословие получио. Младн овай и врстни србин изговори прекрасну бесѣду, коя се сматрати може као вѣнац овогодишнѣ светосавске свечаности наше, и кою ћемо читательима нашим у идућем брою саобштити. Особито нас тронуше у овой бесѣди оне рѣчи с коима нас говорник опоминяше на сложни и заеднички рад на полю просвѣте и свестраног напредка у духу светога православля и миле наше народности. На свечаности овой присуствовао е врстни градоначелник наш Г. Антоние Коньовић са више отмѣних србаля и красним вѣнцем родолюбивих србкиня, а простога народа било е толико млого, да е ньиме не само дворана него и ходник и већи део порте црквене као начичкан био. На жалост баш с' тога морали су млоги отмѣни грађани и госпође кући се вратити, немогући мѣста у дворани добити.

„ШКОЛА И ЖИВОТ.“ Под овим насловом покренуо е Господин Стеван В. Поповић у Будиму свезке за Педагогию. До сада е изишла од кньиге прве свезка прва, коя садржи у себи ове предмете: Предговор. Народно Васпитање. Наша деца — народња брига! Учитељ у народу. Позив на учитеље народње у Бачкој.“

Препоручуемо ову валяну кньигу свакоме учителю да е себи набави и да іой читаюћега обштинства нађе. Труд овай младога господина писателя заслужуе сваку похвалу у толико више што е он међу младима наученяцима нашима први кои се озбильно педагогичной струци посветио, и кои е у овом првенцу свом у народном србском духу начела здраве Педагогие освѣтлявати почео.

Цена е првой свезци само 20 новчића, а свакога месеца изићиће по една свезка.

„ПОЧЕЛА У РИСАНЮ.“ Вредни наш Славянин г. А. В. Трухелка учитель главне учионе у Осѣку издао е недавно свезке за цртанѣ или рисанѣ под насловом: „Почела у рисаню.“ Ове свезке израђене су на основу многогодишнѣг искуства нѣговог, и могу се употребити с великом коришћу у свима ал особито у оним основним школама, у коима има много ученика те ние могуће учителю да свакоме ученику обашка показуе и посао поправля.

„Почела у рисаню“ састое се из пет методично израђених свезака. У прве три свезке су на свакой страни постепено нацртани образци, кои се састое из правих и кривих повука, и на кое угледаюћ се треба да се почетник вештба, по ньима испуняваюћи празне квад-

рате на дотичним странама. Четврта се свезка састои из разнобојно нацртаних образаца, а у петой су све сами празни квадрати, кое треба да ученик испуни по образцима из четврте свезке.

Препоручуемо особито учительима старіих разреда у главним нашим школама, а и свима осталим кои младеж у рисаню наставляю, да у своим разредима „почела у рисаню" од Г. Трухелке израђена употреблюю; тим ће и себи и ученицима посао знатно олакшати, и оовврстни труд њихов добрим ће уродити плодом. Госп. Трухелка обећао нам е, да ће у течаю ове године у Школском Листу разяснити поступак при ученю рисања и протумачити, како се свезке његове с коришћу употребити могу.

Цена е првим трима свезкама „Почела у рисаню" свакой 15 нов.; четврта свезка, у коіой има 107 бојадисаних образаца за цртање, стои 48 новчића, а пета вреди 8 новчића, и може се као празна за свако вештбање у почелима рисања употребити. Добити се могу ове свезке у књижари В. Лауфера у Пешти.

„ЧЕСТИТКЕ О ИМЕН ДАНУ НОВОЙ ГОДИНИ И КРСНОМ ИМЕНУ ЗА ДЕЦУ СРБСКУ." Одавна се опазило да родителы радо имаю кад им дћца имендан и ново лѣто писмено па іош у стиховима честитаю. То е био єдан узрок што су многи отменіи Срблы децу свою у немачку ил мађарску школу пре времена одводили, радуюћи се кад им дете по казиваню туђеродног учителя на туђем єзику списану честитку поднесе, и пребацуюћи кадкад србским учительима што и они таке честитке у обичай неуведу.

Томе недостатку доскочио е г. Петар Деспотовић учитель старіег девоячког разреда у Сомбору израдивши ову књижицу, коя се и као премия за добру децу употребити може, па на кою с тога пажльивост браће учителя обраћамо.

ОБЯВА НОВЕ КЊИГЕ ЗА МЛАДЕЖ. Госп. Димитрие Іосић учитель Новосадски обявио е књигу под насловом: „Ко греши роб је греху." Ту е књигу он посрбио по Фр. Хофману, и сада се већ у велико штампа. Од свое стране препоручуемо поштованим читаоцима Школского Листа да се постараю ову за младеж веома полезну и поучну књигу у кругу познанства свога препоручити. — Књига стои 40 новчића а новци се шалю напред писателю у Н. Сад.

ПОКЛОН ШКОЛАМА И УЧИТЕЛЬИМА. Школски Лист за 1869. годину за сиромашне школе и учитеље имали су доброту предплатити слѣдећа Господа:

Високопреч. Г. Теофан Живковић архимандрит Бездински за девоячку школу у Сремски Карловци, за србску школу у Чобанцу код Будима и за учителя Уроша Вуића у Маали Темишварской, — три примѣрака.

Високопр. Госп. Герасим Петрановић архимандрит Драговићки за пароха обровачког у Далмаціи, за учителя у Крупи Босанской, и за србског учителя у Братишковцу у Далмаціи, три примѣрка.

Из закладе високопр. Госп. Стефана Михаловића Архимандрита ув. Ђурђевског примаю за ову годину Школски Лист: Србске школе у Дољной Љубкови у Банату и у Петриньи у краини Хрватской, као такође и учитель Кишфалудски Петар Берић, — свега три примѣрка

Као е пак пречастно братство монастира Св. Ђурђевског у кругу свом іош седам предлатника на Лист овај сакупило и преко Господина Архимандрита свог послало; то уредништво ово на десет плаћених примерака шаље за ову годину као дар Госп. Архимандрита и братства Св. Ђурђевског, два примерка Школског Листа и то један школи Мединској у Толнанској жупанији, а други школи Шиклошкој у Бараньи.

Преч. Г. Петар Купусаревић парох Сакулски предлатио на три примерка Школског Листа оставивши уредништву на волю да два примерка добрим сиромашнијег стања учитељима шаље. Ови су дарови наменћени г. Милошу Павловићу учителю Чипском на острову Чепељском и г. Ал. Анђелићу учителю Бегечком. (Продужиће се).

ДОБРОВОЉНИ ПРИЛОЗИ НА ФОНД ШКОЛСКОГА ЛИСТА ОД ЧИТАТЕЉА КЊИГЕ: „СРБСКА НАРОДНА ЦРКВА.“ У брою 23. Шк. Листа од прошле године саобштисмо имена оних поштованих лица кои су као читатељи књиге „Србска Народна Црква“ на позив Преч. Госп. Архимандрита Бездински Теофана Живковића прилоге на фонд Шк. Листа послали. Ради чистиег рачуна започинћемо овде наново тай попис и продужућемо га у колико е број приложника досада порастао.

Досадашњи дакле приложници ово су:

1. Г. В. Стефановић адв. у Вел. Кикинди — — 5 Ф. — н.
2. Преко г. Емануила Тошића пароха скупљено у В. С. Миклушу — — — — — — — — — — 3 „ — „
3. Г. Єфта Вукадиновић парох поклонио е 12 примерака Молитвослова, у вредности од шест Форинти а. в., кои досада іош нису продани — — — — — — — —
4. Г. Михаил Бойчетић парох и наместник у Беловару 2 Ф. — н.
5. Г. Прокопије Петровић из Арада — — — 2 „ — „
6. Родолюб из Ст. Бечеја, кои е први у том месту књигу добио — — — — — — — — — — „ 40 „

Досада примљено е у новцу: — 12 ф. 40 н.

НОВ ПРИЛОГ НА ФОНД ШКОЛСКОГА ЛИСТА. Преч. Господин Петар Купусаревић парох сакулски поклонио е на Фонд Школског Листа и ове годину єдну форинту а. вр.

КЊИЖЕВНИ ОГЛАС. Трошком Алекс. Вагнера књижара у Вуковару изишла е књига под насловом: „Нечиста кућа драма у пет радња“ кою с с немачког превео Александар Поповић. Радња се сбива у последньой четвртини петнайстог столећа у Француској.

Књига се ова добити може за 50 новчића код издавателя Алекс. Вагнера у Вуковару и у свима књижарама.

☞ Ко није рад овай Лист држати нека први брой поврати, а ко га задржи, нека нам изволи што скорије предплату послати.

Лист овай тек 26 Ian. могосмо разаслати, с тога што наручени папир није пре стигао. Стараћемо се да одсад уредно излази.

Лист овайизлази двапут месечно.
Цена е на целу год. три форинта, а на по год. 1 фор. 50

Издаје и уређује Никола Ђ. Вукићевић.

Тискано код Андрије Вагнера.

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

Брой 2. У Сомбору 31 Јануара 1869. **Год. XI.**

Зборник земаљских закона у краљевини Угарској у брою 21-ом од 7. Дек. 1868 саопштио је закон о народним школама, ког је Његово кр. Величаство 5. Дек. 1868. најмилостивије потврдити благоизволило, и кои је истога дана у представничком а слѣдећега дана у великашком дому државног сабора објављен. Држимо, да ћемо жељи поштованих читателя Школског Листа одговорити, ако овај први и сада у отачбини нашој важећи закон у преводу српском саопштимо, као што слѣди:

ЧЛАНАК XXXVIII. ЗАКОНА

од 1868 године.

У ДЕЛУ ЈАВНОГ ОБУЧАВАЊА У НАРОДНИМ ШКОЛАМА.

Ми ФРАНЦ ЈОСИФ Први, Божиом милошћу цар Аустріиски, краљ Чесски и. т. д.

Апостолички краљ Угарске.

Омиљене нам Угарске и сдружених краљевина вѣрни великаши и представници у заједничком споразумленю поднели су Нашем Величаству ради потврђења слѣдећи законски чланак:

ГЛАВА I.

Дужност и ослобођење од ученя.

§. 1. Сви родитељи или старатељи, овамо подразумѣвајући и оне, у чијм се кућама дѣца као занатлиски научници ил као домаће слуге држе, дужнису свою дѣцу или питомце (ако се о њиховом васпитаню код куће или у приватном учевном заводу постарали нису) у јавну школу шилять од навршене шесте до навршене дванајсте относно пестнајсте године.

§. 2. Тѣлесно или душевно слабу дѣцу на свѣдочбу званичнога лѣкара може опак школска столица (§. 117.) на краће или на дуже врѣме од дужности долазења у школу ослободити.

§. 3. Они, кои пате од прилѣчиве или умне болести, и кои су сасвим тупоглави те се учити немогу, имаю се из јавних завода изкључити.

§. 4. Ако родитель, старатель или газда обвезног ученика од школе задржава, има се на испуњаванѣ ове своѣ дужности озбиљно опоменути. Ако се пак употребленѣ моралних средства, што на ову цѣл служити могу, безуспѣшно покаже, и ако учити се обвезани питомац и на далѣ од школе задржаван буде; то се има родитель, (старатель или газда), — кои свою дужност неће да чини, — у први мах са 50 новчића; у други са 1 фр.; у трећи са 2 фр., а у четврти са 4 фр. у корист школске благајнице казнити. Шта више, ако ни ова четирикратна казна не би родитеља (газду или старатеља) на испуњаванѣ дужности обратила; то ће онда дотична школска столица о овоме извѣстити вишу школску власт, коя ће по том код обштинске власти тражити, да се од школе задржаваноме а учити се обвезаноме дѣтету обашка старатель нареди.

§. 5. Случаєви, у коима се изостаянѣ од школе допустити може, опредѣли ће се у наредби, кою ће министар явног обучаваня издати.

§. 6. Родитељима и старатељима слободно є дѣцу свою код куће или у приватним и явним заводима ма коѣ вѣроисповѣди, а такође и у учевним заводима, што се у другом мѣсту находе, васпитавати дати.

Али о томе дужни су родитељи или старатељи слободну од билѣговине свѣдочбу мѣстной школской столици показати; исто тако дотичне школске власти дужне су пазити, да дѣца та барем онако наставлянѣ добияю, какво би добияти могла у явной сходно закону уређеной народной школи, и да се уче све єднако докгод траю за ученѣ обвезнопрописане године.

§. 7. Питомци, што се код куће уче, дужни су сваке године испит полагати пред учитељима коѣг саотвѣтног явног учевног завода.

ГЛАВА II.

Дѣлокруг и подизанѣ народних учевних завода.

§. 8. Народни учевни заводи єсу: основне и више народне школе, грађанске школе и учитељишта.

§. 9. Народни учевни заводи или су явне, или приватне школе.

§. 10. Явне народне учевне заводе по начину законом одређеноме могу подизати и издржавати у домовини находеће се вѣроисповѣсти, друштва, поєдини људи, обштине и држава.

ГЛАВА III.

Народни учевни заводи што их вѣроисповѣсти подижу.

§. 11. Вѣроисповѣсти могу у свима онима обштинама, гдѣ

им вѣрни станую, собственом снагом издржавати и подизати явне учевне заводе; оне могу на подизанѣ и издржаванѣ тих учевних завода и од сада употреблявати материялну помоћ своих вѣрника по ономе начину и у оной мѣри, како њихова собствена представништва одреде и као што є досада у обичаю било; оне саме могу у тим заводима учителѣ и наставнике бирати и овима плату опредѣльивати, учевне књиге одређивати и у погледу на редостав и начин обучаваня, узимаюћи у призрѣнић опредѣленѣ §. 45. уредбе доносити, под слѣдећим условима:

1. да у погледу на зиданѣ и преустрояванѣ своих школских здания опредѣленьима 27. и 28. §§. закона овога задоста учине.

2. да пред очима имаю 29. и 34., далѣ 133. и 141. §§. овога закона, кои гласе о раставляню мушких и женских ученика, о брою дѣце што ће єдан учитель имати да учи, о учителѣвой способности и друговрстном заниманю.

3. да у њиховим народним школама буду найманѣ ови учевни предмети:

а) наука вѣре и благонравности;

б) читанѣ и писанѣ;

в) рачун из главе и с бројкама, и познаванѣ отачественних мѣра;

г) єзикословлѣ;

д) почетци из природописа и природословля са обзиром на начин живота и на предѣл, ком већи део дѣчіих родитеља припада;

е) отачествени земльопис и повѣстница;

ж) практична упутства у пољском газдованю, особито у вртарству.

з) кратко познаванѣ граћанских закона и дужности.

и) поянѣ;

і) тѣлесна вештбаня са обзиром на војничко вештбанѣ.

4. да школе те са школским таблама, а у колико є можно и са земальским круглама, земльовидима, природописним сликама, и уобште са найнуждніим учевним средствима снабдѣвене буду.

5. да у тим школама време ученя по селима найманѣ 8, а по варошима найманѣ 9 мѣсеци траје.

§. 12. У висшим народним и граћанским школама, кое вѣроисповѣди издржаваю ил кое ће у будуће подизати, —

осим оних §§. овога закона, кои гласе о растављању мушких и женских ученика (§. 29. и 63.), и о брою питомаца што их сваки учитељ учити може (§. 34), — имаће се іошт и оне наредбе, које опредѣлюю године учевних течаѣва у вишим народним и у граѣанским школама (§. 61. и 68.), као и учевне предмете (§. 64. и 74.), обдржавати.

§. 13. Свака вѣроисповѣст може подизати и издржавати и учитељишта, под тим условом, да та учитељишта зарад практичног изображаваня питомаца скопчана буду са школом за вештбанѣ, да се у њима барем оне науке и у онакой обширности предаю, као што є то у закону овом за државна учитељишта наређено (§. 88.); да се у њима сваке године явни испити држе и успѣх да се министру явног обучаваня на знанѣ доставља, и напослѣдку, да се за питомце, кои у њима науке сврше, приреде испити, кои ће одговарати у §§: 102. и 103 прописаним строгим испитима.

§. 14. Сви вѣроисповѣдни народни учевни заводи стоє под врховним надзором државним. По томе правительство има право и дужност:

а) да и вѣроисповѣдне школе преко своих органа повремено надгледа;

б) да строго мотри, како би се у §§. 11, 12 и 13 означени услови точно извршивали;

г) да себи увѣренѣ набави о томе, да л' дотичне вѣроисповѣдне власти извршую ону дужност, по коіой имаю пазити да се школско иманѣ у безбѣдности држи и на опредѣлѣну цѣл обраћа.

д) да путем дотичне вѣроисповѣдне власти набавља статистичке податке о вѣроисповѣдним школама.

§. 15. Ако вѣроисповѣдне врховне власти у §§. 11., 12 и 13. означене услове ни после три полгодишнѣ правительствене (владине) опомене не би испуниле; правительство може наредити установленѣ заѣдничке обштинске школе, и обштина се овлашћує, да може законом установљени школски порез разметнути и на оне вѣроисповѣди, кое ни после речене тростручке опомене неће или нису кадре у погледу своих вѣроисповѣдних школа, у гореспоменутим §§. — има означене услове испунити.

ГЛАВА IV.

Народни учевни заводи, што их приватне особе ил' задруге установе.

§. 16. Приватне особе и задруге могу такође подизати основне и више народне, грађанске школе и учитељишта

а) ако су приватне особе снабдѣвене с писменом (дипломом) о способности за учевни течај, ког су отворити наумиле, или ако су својим радом на том пољу по знању окружне школске столице и правительства обште припознаванѣ заслужиле,

б) ако су задруге по смислу својих у напред правительству обявлѣних основних правила изрично баш на ту цѣл саставлѣне.

§. 17. Ови ће заводи бити явни, ако дотични у устройству и учевном плану уставновляваюћег се завода, — ког су дужни најманѣ на єдан мѣсец дана пре отвараня путем окружне школске столице правительству поднети — свим оним требованьима задоста учине, ков овай закон за подобне обштинске и државне учевне заводе установлява.

§. 18. Могу такође и приватне учевне заводе подизати у ком су случаю дужни правительство о своіой намѣри уз доставленѣ устройства и учевног плана, путем окружне школске столице најманѣ с єдним мѣсецом дана унапред извѣстити.

§. 19. Сваки такав приватан увевни завод обвезан є што се учевних предмета и њихове обширности тиче, одговарати оним явним учевним заводима, ков хоће да надокнади.

§. 20. И у оваким приватним учевним заводима имаю се сваке године явни испити држати, коих дан има се окружном школском надзорнику и мѣстној школской столици барем на мѣсец дана унапред обявити, да могу на њему присутствовати, односно себе заступити.

§. 21. Правительство може према отношаима, нарочито нуждним и отличним приватним учевним заводима моралну и материялну подпору пружати.

§. 22. Напротив, ако се у тим учевним заводима опредѣленя овога закона не би обдржавала, или ако би правительство дознало за какве моралне мане у њима: може путем окружног школског савѣта наредити изслѣдованѣ и сходно проналазку може дати завод затворити; шта више у ванредним случаєвима може и пре свршеног изслѣдованя дѣланѣ дотичног учевног завода обуставити.

(наставиће се.)

СЛОВО НА СВ. САВУ

говорио 14. Јануара 1869.

У ДВОРАНИ СРБСКОГ УЧИТЕЉИШТА У СОМБОРУ

Милан Костић магистар св. богословије.

Божанствене песме, отпеване мало час у дому Бога живога с побожним срцем и с узвишеним духом у славу и хвалу српском великом просветитељу Сави — проникле су ми до дна душе умилним заносом; занеле ме далеком успоменом, живом сликом некадање српске славе; сетиле ме на заслуге великога српског просветитеља по наш народ — по српство. А са сећањем на делање великога народњег мужа Саве, сетиле ме и на велику синовљеву дужност: да славим његов свети спомен. С' тога ево, славни зборе, ступио сам међу вас, да одговорим тој светој дужности. — Али осећам да нисам дорастао томе, да достојним венцем увенчам славу св. Саве; да истинито и верно пресудим његове заслуге по народ српски; — а можда још мање да их представим оним живим бојама, којима би их хтео да навајам у срце сваког брата србина. — Но што неузможе моја реч — то ће допунити ваше добро српско срце. —

На свечани данашњи дан морамо се нехотице у мислима пренети у оне горске дивотне пределе, где некада владаху српски краљеви и цареви — а где се сада некрст размеће. — Стеван Немања створи из раскомаданих српских жупанија које бијаху под различитим жупанима, једну државу, једно тело; сакупи мало и велико у једну задругу. И тако с' поља бијаше српска земља сједињена — но из нутра не бијаше у њој потпуно оне свезивајуће наравствене свезе, која народ више веже него сви политични савези и спајања; у њој небијаше подпуно свете еванђелске свезе, хришћанске светлости, која даје уму виши полет, души више уздања, а срцу благороднијих и племенитијих осећаја — човеку у опште познавање свога човечијег достојанства, своје славе, своје ништавости, своје силе и немоћи; славе и силе као најсавршенијег земног створа — а ништавости и немоћи без божијег благослова. — Срби истина давно пре св. Саве примише хришћанску веру: али међусобни раздори и друге разне околности недадоше, да зрак чисте просвете осветли цео српски народ и да га увек учини сјајним. Истиниту просвету, главни стуб будуће српске славе, српскога уздања, морао је тек св. Сава да сазида.

Као што у маленом семену мирисне липе лежи клица великог и лиснатог дрвета; — тако у младом Рацку — најмлађем Немањином сину — лежаше клица к будућем неуморном делаоцу на пољу народне среће. Но као што и семе осим клице треба још и других услова, па да тек онда узрасте из њега дрво, које ће да развије на далеко своје лиснато грање и да под свој дебели лад прими уморена путника, да га напоји мирисом; — тако и да се у Рацку разавије она божанствена клица виших и преузвишених душевних сила и врлина, које ће да приме у закриље српски народ, и да му даду бајна мириса — вечна уздања у Онога, који никог обратившег се к њему, неоставља несаслушана — ваљало је и Рацку других услова, ваљало му је оставити сјајне бабине дворе. Дворска светлост и сујета, владаочева круна и госпоштина — све то бија пред Рацковим очима тамна опсена према сјајним и у недоглед блистаћим се дворовима, слави и сијању великога владара неба и земље. Његова душа тежила је за нечим вишим, његово срце куцало је за нечим благороднијим. И он остави сјајне дворе и оде потајно у св. Гору, која се славише побожношћу и великим хришћанским врлинама; он оде тамо да облагороди вишом науком и просветом своје срце и душу: да се у тишини и миру, далеко од људска свакидашња метежа спреми за велико дело, на које га склањаше његов унутарњи позив; оде да се понизи до најнижега те да се после уздигне до највишега.

Овај Рацков корак бијаше од велике користи по целу српску државу и у опште по цело српство.

Појав Рацка — названог после Саве — у народу србскоме бијаше грдан скок у току времена. Природа истина нетрпи скокове, и сваки човек носи у себи тип и слику свога времена. Али рађају се велики мужеви — ђенији, — кои се високим духом и полетом узнесу далеко напред пред својим народом, и својом силном умном силом и даром повуку за собом народ — прероде га — то су епохе у животу једнога народа, и таком епохом у животу православне цркве могао би назвати појаву св. Саве на обзорју црквенонародне просвете народа српскога. —

На скоро сазреше благодетни плодови Савина бављења у св. гори. Вративши се на позив свога брата Стевана у своју земљу са моштима свога родитеља Немање, прозваног у калуђерству Симеона, затече он овде велика нереда. Браћа Немањићи отимаху се за престо; неслога поче да руши тек што подигнуту државну зграду; папа римски шћаше да се користи

братском неслогом те да подвргне српску православну земљу свом за славом и влашћу грамзећем туторству; у младој хришћанској пастви бијаше у сљед таквих неповољних околности јереси и отступништва од истините вере православне; — бијаше хрђавих обичаја: сујеверја и друга безбожништва. — Све те ненепогоде што се навлачише на младу српску државу као тмасти облаци, и стајаху на путу умном и материалном развитку српскога народа, разагна св. Сава својим мудрим саветима, својим јасним и красним разговорима о чистој православној вери, својом проповеђу о науци великога нашег учитеља и спасителя; својим собственим примерним и узоритим понашањем. И пошто се по кратком одсуству повратио као архиепископ српски, опаса он љубављу, благошћу и мудрошћу све крајеве српских земаља, Срема, Славоније, Хрватске, Босне, Херцеговине и Зете и на Спасовдан круниса на српски престо брата свога Стевана првовенчанога.

Но да земља српска буде у цркви независна, издејствује он, кад ће да постане српским архиепископом, у цара грчког Теодора Ласкара и патријарха Германа, те му ови даду 1222 год. повластицу: да Срби на свом сабору сами себи бирају архипастира — јер дотле стајаше српска црква под грчким патриархом, — да српска црква буде слободна самостална и независна од свака страна уплива, да има подпуну унутрашњу самоуправу. На основу те повластице раздели св. Сава српску земљу на 12 епископија, по целој српској земљи разсеја духовне пастире да чувају и пасу младо душевно стадо. А сам учаше без престанка народ православљу и челичише га њиме; — даде му у аманет веру православну, знаменова га тим вишим знамењем — вером православном. Јесте, вером православном — овим верним пратиоцем и чуваром народа српскога кроз толике векове патње и мучења. Каким благословом знаменова он српски млађани народ, онаким му плодом и уроди његов благослов. Србин обљуби своју веру, пригрли православну цркву, посвети њоме сав свој живот — и прели је себи у срце, у душу, у мисао; — а и сам се прели у њу, Име „Србин“ прљуби се к имену „православан“ — и оба имена посташе неразлучним једно од другога. Две велике силе „српство“ и „православље“ — стопише се у један непобедим елеменат, који ће да пркоси бесном натиску азијатска фанатизма и хитрим језуитским сплеткама и лукавштинама. — А како се православље са својом народном службом и напевом, са својим слободним и духу народа срп-

ског отговарајућим установама србству омилило, о том сведоче оне силне величанствене задужбине — низ бисера побожнога српскога срца, којима српски народ окити своју земљу, о том сведочи борба многих векова и небројени број српских мученика, што падоше „за крст часни и слободу златну.“

(настављиће се)

Мисли о садашњим школским читанкама и предлог како би их прерадити требало.

(продужено.)

ПРВА ЧИТАНКА.

У овој читанци, као у оној књизи, која ће још доста малену децу забављати, ваљало би да буду сви чланци укратко и разговетно списани. Тако ће их дете лакше схватити, и о њима се изјаснити моћи.

Са гледишта каква је задаћа ове прве читанке, ваљало би овакав садржај да јој буде:

Имала би две главне поле или разделка. У први и главни оделак, коме би задаћа била, да у деци чувство морално и религиозно снажи и срце облагороди, ваљало би да уђу: кратке приповедке из старог и новог завјета; нека најкраћа и најглавнија жића светих, а тако исто кратке и лепо извијене моралне приповедке понајвише из дечијег живота извађене.

Испод сваке приповедке дошле би главне науке у виду светих и народних изрека.

Између појединих чланака стављене би биле Српске народне песме краће и особито на морал односеће се.

За овим би у ову исту прву половину или оделак имао ући и часловац као такође религиозни предмет за читање одређен. Неби се морао цео данашњи часловац тискати, него тек поглавито оне ствари које се на вечерњу о св. служби чути могу; наравно то би им се тумачило па би деца кад су у цркви и разумети могла.

У ову прву половину читанке ове имало би ући и црквено појање као такође религиозни предмет. И из овог ставило би се тек само оно што је овој дјеци нуждно.

Ради помагања деци и учитељу у тумачењу црквенословенског језика, ставио би се у ову читанку натраг мали речник са значењем главнијих и тежих црквенославенских речи, које се у овој читанци нађу.

Друга пола или одељак, ком би задаћа била да децу ову упозна колико толко с људма, светом и стручним знањима, ваљало би да садржи: добре, разговетно списане чланке о најобичнијим знањима за породицу, за обичан живот и дружење људско и дужности према овима. Даље: о најобичнијим домаћим животињама, растињама и минералима, са главним изводом науке какву добит и штету од њих добијамо и како их негати имамо.

У тесну свезу с овим ваљало би довести и нека најобичнија знања о привреди, како би дечица још у младим годинама заватила честита корена у овој главној људској потреби.

Даље требало би да се нађу најобичнија, у кратком али лепом и разговетном штилу списана знања из српске повести коима би задаћа била да нам још код оваке мале деце почну будити чуство народно — свест народну.

После: нека се нађе по нешто, опет лепо на просто за ову децу изведено о физичном и обичном земљопису, како би деца општину, околину описати, и по нешто о месецу звездама и декојим појавама небесним казати умела, а сујеверје искорењавало се.

Даље: Из Физике, да упознају најобичније домаће справе и појаве, где може и о томе учи како човек да чува и нега здравље своје и о благом обичају.

Између ових чланака где се како потребно покаже, ваљало би да уђу сходне изреке нар. песме и басне.

После свега овог имао би учи овде један пододелак који би сачињавао за себе као неку малу забавну читанку и у кон би ушло: занимљиве, научне загонетке, народне приповедке и песме: лепе краће светске песме и описања од припознатих наших нових списатеља.

На сав састав читанке смотрени бити морамо, ал особито код ових одломака имали би на чистоћу језика, јасност и разговетност пазити, јер ће ове чланчиће деца понајвише превртати и читати, те у њима и лепе забаве наћи, па тим себе на читање и других књига побудити.

На крају би изметути биле бројеви до 100 са арапским црквенославенским и римским бројкама и питагорина таблица.

ДРУГА ЧИТАНКА

Ова је одређена да нешто старију и разумнију дјецу обавештава, занима и за живот справљ. И у главним школама има она велику задаћу, ал особито у нашим обичним сеоским врло је важна: јер се ова деца, ако не пре, ал с овом читанком за цело са школом опросте. Бар тако сад ствари стоје. Па какова знања из ње поцрпе онолику ће и корист имати. За то, по улози, коју ће она под мудром управом учитељевом представљати, треба и да је сходно удешена, одабрана и ваљана садржаја.

И у овој ће читанци бити две главне поле. У прву полу ушле би релиђиозне и моралне приповедке, мало обширније, слободније и занимљивије но у првој читанци. Ушли би ту даље чланци и из црквене повести, најобичнији обреди црквени, жића главнија и декоја одабрана парамитија.

Исто тако и што се морала тиче, одабране би биле приповедке из дечијег и нешто из светског живота, ради добрих и користних знања и савета који су данас тако јако потребни.

Свете и народне изреке, све ће то и ову као и прву читанку украшавати.

За црквенословенско читање овде би уметути били псалми особито они које у цркви деца чују, и оне главније молитве из часловца које нису у првој читанци изложене.

Иза овога би дошло црквено појање и то све оно што овој деци у дужност спада са декоим одабраним црквеним песмама.

И у овој ће читанци натраг стављен бити речник црквенословенски речи са српским значењем ради испомоћи деци и учитељу.

У другу би половину ушла стручна знања, о важности и праву човека у општини и држави, о дужностима према овима, како се неће ни од кога за нос вући и газити дати, ал и друге сам невређати но поштовати.

Из природописа била би стављена обширнија знања о нашој домаћој познатој и декојој дивљој шумској животињи, растињи а и рудама, да их могу од прилике познати, разликовати а и добит и негу сватити.

Одма иза овог дошли би чланци о домаћој привреди, и особито на ову радњу у читанци ваља пазити и тако ју удесити, да се још деца наша а са њима и народ, вредности, радиности занату, трговини, уметности и штедљивости, овим најваљанијим врлинама из привреде привикну, па да се тако по времену са осталим народима изравнати могу.

Из Србске повести ушла би наша србска повестница од најстаријег времена до свршетка битке косовске укратко редом, пак онда: нешто о најглавнијим деспотима, о прелазку у Аустрију, о главним цртама народа нашег у Угарској, Славонији и Хрватској, њиховим заслугама и повластицама уз то и нешто о новијем животу срба.

Повестница неби смела бити испуњена са голим наводима маловажних имена, река, брда, земаља градова и година, нити би се смело дати и најмање што приметити да је пристрасно писана.

Из земљописа ушла би: прва лекција на земљописној карти: Бачка, Банат, Срем, Славонија, Војена крајина, Хрватска, Далмација, Угарска, Аустрија, и њени народи, Европа њене државе и народи по вероисповеди и народности и напредности — Од држава би само Аустрија обширније нешто стављена била и Турска око србадије тамошње, иначе је доста од сваке Европске државе величину, број душа, главни и још који знаменитији град, реку, брдо, и производе и радиност. Још би ту стављена била главнија знања сви 5. чести света са житељи; а поред свега имао би још њи згодан опис св. земље ил Палестина.

Из Физичног земљописа би било стављено о земљи као небесном телу, о видокругу, сунцу, округлости и обрту земље; како стоји земља према сунцу: о стојећим ходећим и репатим звездама, о помрчењу сунца и месеца.

Из Физике. Ту би ушли предмети који би са садржајем своим у стању били олако упознати децу са већим нуждним и потребним домаћим справама, даље, о ваздуху, води, пари, киши, ињу, магли, снегу, облацима. Још би ушло овде обширније познавање тела човјечијег са главним изводом науке за чување и негање здравља.

За овим стварима ушо би и у ову читанку један поделак као „забавна читанка“ Ту би ушле разне забавне и занимљиве ал и на разне врлине децу побуђујуће ствари: Могле би дакле доћи: басне, приче, народне приповедке, загонетке, тумачење пословица, декоји леп кратки опис ког Србског или другог славенског краја, гдекоје песме од новијих Србских песама, неке умне и гимнастичне игре и овоме равни предмети.

На крајњем листићу дошли би бројеви до 1000. са арапски црквенословенки и римски знаци и питагорина таблица.

(свршиће се.)

Дописи.

Ђ. Сомбор. Две нове наше предградске школе лепо напредују Учитељи се веома труде, а родитељи увиђаюћи корист од школе добровољно децу у школу шаљу, и сваки дан све више деце у школу доводе.

Честита црквена општина Сомборска желећи да се увелича фонд зарад набављања одеће и књига сиромашној деци, кога лане прем. г. Димитрије Поповић парох и Благородни Господин Антоније Коњовић градоначелник основаше, одредила је у Децембру пр. године одбор под председништвом г. Дра Николе Максимовића нар. великог бележника, кои ће прилоге на поменути Фонд купити. За ову зиму одредила је општина 50 фр. из своје касе на набављање одеће и обуће сиромашним ученицима у предградским школама.

За тај новац набављено одело раздато је школској деци у општинској дворани на бађни дан на велику радост малих ученика и њихових родитеља, те је тако више од 20 кое мушке кое женске деце заодевено и обувено.

Осим тога тутор велике цркве наше Благопоштенородни Господар Теодор Гргуров поклонио је 8 пари ципела, једне нове чизмице и неколико комада половних хаљина, кое је сиромашној деци на отцеве распокланяно.

Други дан Божића учинила је општина наша уговор с искусним академичким сликаром из Новога Сада господином Симићем, кои ће саборну цркву нашу светим иконама украсити. Сликарски посао стоће на 10000 фр. Како чујемо господин Симић је обећао да ће посао свој за 4 године свршити а радиће га овде у Сомбору, где му је општина у црквеном дому стан и радионицу одредила.

Са овим делом завршила је радњу стара општина црквена и пошто су рачуни од црквеног имања предани, Јануара 26 изабрана је по смислу саборских заключака нова црквена општина а 30 Јануара изабран је одбор црквене општине. За председника у општини и одбору изабран је једногласно Госп. Антоније Коњовић за подпредседника г. Јован Вуић старији, за перовођу г. Стеван Чордар.

Из Потисија. Немогу довољно описати колико ме је и како обрадовало кад сам сазнао, да ће наш верни пријатељ и помоћник и опет следеће године изаћи под лепим именом „Школски лист.“ И заиста прави напредак школе наше и с моје стране без честита органа школског ни помислити немогу.

Кад сам оно пре разабрао био да ће „Школски Лист“ због слабог новчаног подпомагања престати, мислио сам у себи: Да грдне сраморте наше, код толиких учитеља и управитеља, код толиких општина наших па да школски лист обстати неможе!“ Особито ми је чудо, што се браћа учитељи и господа управитељи за овај Лист болђ незаузимаю, а могли би га сви па баш и они најсиромашнији не само држати, него сваки и по кое предплатника наћи те тим и читаће у месту свом распростирати, и користни Лист овај одржати.—Браћо учитељи! нама је — ако смо ради да једнику задаћу своју извршимо, још много

читати и учити се нуждно, па зар ћемо ми, — докле други срећніи народи множину таковых листова имаю, — наш овай управо рећи на овой страни єдини у сваком погледу чисто србски школски орган напуштати, да се дави и да га нестане са лица землѣ; па онда кад га већ небуде можда ћемо се чудити и питати: зашто смо заостали од других народа. С' тога нека нам буде сада свети задатак предплатити на Лист Школски и скупити сваки барем по неколико предплатника, да тако у ово кобно и прелазно време неостанемо без свог народног учительског гласила, без Листа, кои ће нас поучавати, упућивати и посао нам олакшавати, а народу србском являти шта се у школи Србской, — кою славни саветник наш др. Натошевић пре десетак година из мртвила подиже, — данашњим даном ради, и шта би у њой радити се имало.

Овде є код нас обшта желя свию поштених и родолюбивих Србаля, да се за врховног инспектора школског што скориє постави велезаслужни Господин Натошевић, и да се за диєцезанске инспекторе школске с њиме у споразумлѣню поставе они мужеви, кои су делом осведочили, да им напредак народне школе наше на срцу лежи и кои школску струку найболѣ разумею.

У Србском Бечеју 20 Јануара Мило ми є да вам могу доставити радосну вест, да смо Св. Саву нашег Србког просветитеља са особитом свечаношћу прославили. Ч. Г А. Поповић капелан казао нам је ваљану поуку у цркви, а по свршеном водоосвећењу у школи беседио је наш женски учитель г. Ст. Жекић. Са вештом беседом својом занимао је нас понајвише око васпитања обојег ал особито женског пола и добар је утисак учинио на скупљени силени народ. Приликом целивања на позив преч. г. Проте придошло је у овдашњи школски фонд до 55 ф. од коих ће се по свој прилици то досадашњем обичају пола на умножење фонда, а пола на помоћ сиромашној деци раздати.

У вече на дан нашег Просветитеља изненадила нас је овдашња „омладина" са приређеном „беседом" на добре цели. „Беседа" је одпочета са „Воскликнем љубовију", За овим је декламовала мала ученица Ленка Мартиновића „Рањенике" на обште задовољство. После мале сеје ступио је пред силни искупљени народ брат Ђорђе Јосић, и исказа са особитом уметношћу песму: „на св. Саву". Затим је складно одпевана приморска песма „Попухнул је" — Сад нам се указа овдашњи учитељ г. Ђ. Глибоњски, и у свом говору вешто је извео „наше мане наше љуте боље", казао је у лепом разговетном слогу народу скупљеном где га понајвише боле; и као преки лек, против свију наших убитачних боља — зала — топло је свакоме препоручио просвету и науку са правим духом народним задануту, тако ћемо — рече говорник — стећи здраву свест, која је данашњим даном једина у стању, како поједине људе тако и народе од свих беда и невоља, сачувати. По кратком одмору видесмо пред нама малу ученицу Милеву Јовановића, она нам уз бурно одобравање изказа „Одпуштени војник". „Беседа" је завршена са песмом „Ја сам Србин србски син."

Улазак је био безплатан, па је ипак том приликом пало до 55 ф. а вр. Кад се трошкови, одбију, остане чиста добита 41 ф 81 нов.

Од ових новаца шаље наша „омладина“ вама 21 ф. да за исте новце 7 примерака „Школског Листа“ т. г. шаљете сиромашним учитељима у школама у Босни, Херцеговини, Старој Србији и Црној Гори, а по нужди и овостраној браћи нашим учитељима, наиме: у Хрватској и Барањи. Као што сам извештен оних преоставших 20 ф. 45 нов. послаће се фонду „Уједињене омладине српске“.

Благород т. Јован Савић отвјетник, желећи овдашњу школску младеж што боље унапређену видети, о идућим испитима обећао је дати један сребрн новац ономе ученику, кои се у наукама и владању одликовао буде. Ово је заиста редак пример у нашему србству, и сувишно би било и коју речцу у похвалу овога дела говорити: ал је с тим више желити да се и остала имућнија браћа Србска на овога добротвора угледе.

Госп. Стеван Бошковић мерник предплатио је за књижницу наше школе на часопис „Школа“ што у Београду излази, на чему нека му је велика хвала.

Број уписника на „Школски Лист“ у нашем месту знаменито је порастао, а то је јасан знак побуђене свести овдашњег становништва и с правом очекивамо, да се и друга бар већа српска места с нама спореде.

Школске вѣсти.

„НАУКА О ВАСПИТАЊУ“ Отличан и неуморан радник на пољу научне књижевности наше господин Димитрије Матић министар просвете у Књежевини Српској завршио је своју „Науку о Васпитању“ са трећим делом ков је на св. Андрију год 1868. на свет издао под насловом „Васпитање одрасле деце и омладине разне школе“.

Као што смо у своје време први и други део „Науке о васпитању“ обштинству нашем препоручили, тако препоручујемо сада и овај трећи део, с жељом да се овака велекорисна по све учитеље и васпитатеље књига у српским породицама чита и проучава. —

„Наука о васпитању“ добитисе може у књижари Валожића у Београду.

ПОКЛОНИ ШКОЛАМА И УЧИТЕЉИМА (настављено из броја 1)

Преосвештени Господин Лукијан Николајевић Епископ Горњокарловачки поклања школама у Стењовци, Вогњу, В. Радинци, даље омладини српској што се учи у реалкама Петриньској и Госпићкој, у школама Сењским и у Богословији Плаштанској свега 7 примерака.

Господин Урош Љуњовић бележник марадички поклања један примерак Школскога Листа осн. школи Српској у Петриньи.

По ревностном заузимању госп. Ђорђа Теодоровића учитеља Сомборског предплатили су у Сомбору ова Господа на Школски Лист за сиромашне школе, и то на целу годину; Г. Гедеон Леовић адвокат за школу Цетињску у Црној Гори; Госп. Антоније Коњовић градоначелник за школу Приштинску у Старој Србији и Перојску у Истрији, — два примерка; Госпођа Јулијана Герасовића за школу у Овсеници у Банату; Др. Ђока Максимовић за Школу Мостарску у Херцеговини; Г. Константин Стојковић жупанијског судског стола

присѣдник за српску школу у Гложану, и Г. Ника Теодоровић трговац за школу у манастиру Житомишлићу у Херцеговини Г. Г. Ант. Јанковић и Паво Станимировић трговци предплатили су на прву и другу трећину Школског Листа од ове године за српског учителя у Рудњи у Банату. (пордужиће се.)

ДОБРОВОЉНИ ПРИЛОЗИ НА ФОНД ШКОЛСКОГ ЛИСТА ОД ЧИТАЛАЦА КЊИГЕ: „СРБСКА НАРОДНА ЦРКВА“ (наставлѣно из бр. 1.) 7. Госп. Максим Пашић прота жабаљски 2 Ф.; — 8. Благор. Г. Петар Васић адвокат у Кикинди 2 Ф.; — 9. Црквена обштина Старо Шовска 2 Ф.; — 10. Одбор. срб. црквп. певачког друштва у Панчеву 10 Ф.; — 11. Вл. Госп. Ник. Јовановић сенатор у Кикинди 1 Ф. Свега: 17 Ф.

Кад се овој сумй дода 12 Ф. 49 нов. (види бр. 1 стр. 16) то износе сви досадашњи од ове врсте прилози: 29 фор. 49 нов.

ПРИЛОГ НА ФОНД ШКОЛ ЛИСТА. О светосавској свечаности у Мокрину на позив учителя тамошњег Госп. Николе Јанковића скуплѣно є на фонд Школског Листа, и то из таса 5 ф. 20 кр. прилог башандског посланика Гд. Пав Трифунца од два фор.; далѣ из црквене касе 2 Ф. и из обштинске касе 5 фр. — и тако свега 14 Ф. 20 нов. Са прилогом у бр. 1 ове године објављѣним износе обични прилози од нове године у свему 15 фр. 20 н.

УРАЗНЂНА УЧИТЕЉСКА МЂСТА. у варошици Чакову два учительска мѣста, и то у старијем разреду с платом од 262 ф. 60 н. а. вр. 2 ланца орање землѣ, по ланца баште, 50 пожуњаца жита, 25 фунти свећа и 10 хв. дрва; у млађем разреду с платом са 200 Ф. а. вр. 25 пож. жита 15 фунти свећа, 8 хвати дрва. У обадва разреда учевни є језик српски. Молбенице се имаю ч. конзисторіи Темишварской найдалѣ до 8 Фебруара поднети.

У селу Сиригу у Банату с платом 450 а. вр. и с слободним станом. Учевни є језик српски а молбенице се имаю ч. конзисторіи Темишварской до 8 Фебруара поднети.

Код Уредништва овог може се добити
Школски Лист год. 1862. за 1 Ф. 60 нов,
„ „ „ 1864. „ 1 „ —
„ „ „ 1865. „ — 25 „
„ „ „ 1868. „ 2 ф. —

Ко ове Листове имати жели нека пошлѣ у напред готов новац па ће му се путем поште одправити, али тако да он поштарину плати.

☞ Ко Лист овај држати жели нека нам се што пре прияви. Сву ону Господу коя су прва два броя примила сматрамо за предбројнике и молимо да изволе предплату што скорије послати.

Ко нежели Лист држати нека нам 1 и 2. брой поврати, ма да их є и разрезао.

Лист овај излази двапут месечно.
Цена є на целу год. три форинта, а на по год. 1 Фор. 50

Издає и уређує Никола Ђ. Вукићевић.

Тискано код Андрије Вагнера.

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

Број 3. У Сомбору 15. Фебруара 1869. Год. XI

ЧЛАНАК XXXVIII ЗАКОНА

од 1868 године.
(наставлѣно.)

ГЛАВА V.

Општински народни учевни заводи.

§. 23. У оним општинама, гдѣ вѣроисповѣди неиздржаваю школу, коя наредбама закона одговара, као и у другим у овом закону назначеним случаєвима, дужна є општина народне учевне заводе подлѣи.

§. 24. Оне школе, што их тако општине подигну, єсу заєднички учевни заводи за дѣцу општинских становника без разлике вѣроисповѣди.

§. 25. Уобште несматраю се од сада за вѣроисповѣдне школе они учевни заводи, коє сви чланови општине без разлике вѣроисповѣди из општинскога имања и прихода издржаваю.

Присвем том у погледу оних већ постоѣних вѣроисповѣдних школа, коє су се досада из општинског имања и прихода издржавале, слободно є дотичной општини и на далѣ досадашньи обичай задржати: но у таком случаю има се помоћ између школа различитих вѣроисповѣди у праведной суразмѣри подѣлити, и неможе се ни од єдне вѣроисповѣдне школе одузети, докле се непрестане давати и школама других вѣроисповѣди.

§. 26. У општинама од различитих вѣроисповѣди, ако би поєдине вѣроисповѣди и кадре биле захтеваньима закона овог одговараюће народне школе издржавати, али доњу до тога увѣреня, да заєдничком снагом могу у болѣ цвѣтуѣем станю издржавати заєдничку општу школу, на коју би могли помоћ од цѣле општине, шта више и од саме државе потраживати; могу се различитих вѣроисповѣди школе у заєдничку општу школу преустроити. Тако уєдинѣна заєдничка школа постаће права општин-

ска школа, на кою се распростиру сва она опредѣленя овога закона, коа гласе о обштинским школама.

§. 27. Школска зданя, што ће се изнова зидати, имаю се на здравом мѣсту сазидати, и треба да су сува и да су према брою дѣце (на єдну дворану 60 дѣце, и на свако дѣте по 8—12 квадр. стопа рачунаюћи) са довољним на брою пространим и видним дворанама снабдѣвена.

§. 28. Народно-школске власти, вѣроисповѣдни, обштински и правительствени органи дужни су подѣднако свима средствима што у круг њиовог дѣланя спадаю настоявати, да се и постоећа већ школска зданя, — у колико у предидућем §-у наведеним потраживаньима неодговараю, — како чрез вѣроисповѣди, тако и чрез обштине, чим могуће буде, свуда сходно поменутим потраживаньима преустроє.

§. 29. Мушка и женска дѣца треба да су разлучена и да се, у колико є можно, у одделѣним дворанама обучаваю.

§. 30. Обштина є дужна школу са земальском круглом, земљовидом, таблама, природописним сликама, и са свима нуждним и на брою довољним учевним средствима снабдѣвати.

§. 31. Дѣца, коих се сиромаштво докаже, добияю од школе књиге за бадава.

§. 32. Дужна є обштина нуждне школске књиге и учевне опреме сваке године унапред набавити и ученицима преко учителя уз рачун по потреби подѣлити. Цѣна тих књига и опрема заєдно се купи са платом за обучаванѣ (дидактром.)

§. 33. О плаћаню учителя по смислу овога закона обштина се стара.

§. 34. Єдан учитель редовно неможе више од 80 питомаца обучавати.

У ванредним случаєвима може дотична школска власт дати на то допуштенѣ.

§. 35. Терете обштинских народних школа у првом реду сноси обштина, коя на ту цѣл може на сваког у средини своіой живећег или њој припадаюћег грађанина обашка порез разрезати.

Али порез тай не смѣ надмашити 5% правог (директног) државног данка.

§. 36. Они обштински чланови и землѣпритежатељи, кои у овом закону означеним потраживаньима одговараюћу вѣроисповѣдну школу издржаваю, само у толико су дужни к' издржаваню обштинске школе допринозити, у колико она сума,

што є они на издржаванѣ своє вѣроисповѣдне школе у новцу или у производима земаљским прилажу, неисцрпљује 5% њиховог правог данка.

§. 37. Пустаре и селишта, коя сачињаваю особену порезку обштину, али потраживањима закона одговараюћу школу немаю, а немогусе у смислу §. 44. обвезати на подизанѣ такове школе, имаю се чрез дотичне власти сусѣдной коіой обштини придружити, и дужне су нѣне школске терете по смислу §. 35. сносити.

§. 38. Свака обштина, коя по смислу овога закона обштинску школу подигне, дужна є у непокретном имању или у готовом новцу школску закладу (фонд) основати, и ту од године до године по могућству умножавати.

§. 39. На умноженѣ ове школске имовне главнице свуда гдѣ се разчлањиванѣ земаля и деленѣ пашняка одсада предузимало буде, том приликом на страну обштинске школе, што већ постои или што ће се установити, најманѣ єдан стоти део заєдничкога простора одлучиће се, што ће се у дотичност свакога учестника суразмѣрно урачунати.

§. 40. Приход од пореза разметнутога по смислу §. 35. и од школског имања основаног по §. 39. само се на подизанѣ и издржаванѣ обштинских школа смѣ обраћати.

§. 41. Приход од оног комада земљѣ, што се приликом уређења обштинских земаля по смислу §. 39. на школске цѣли одлучи, тамо гдѣ сада обштинске школе нема, може се обраћати на подпомаганѣ вѣроисповѣдне школе или школа, коє требованьима закона одговараю. У случаю ако се у такой обштини доцније обштинска школа заведе, за правац има служити §. 40. овога закона.

§. 42. Зиданѣ и издржаванѣ школских здания и учительског стана тиче се обштине.

§. 43. Ако обштина докаже, да ниє у стаю на подизанѣ и издржаванѣ по смислу овога закона нуждних учевних народних завода довольну матеріялну снагу дати, може путем дотичне власти од државе помоћи искати.

Министар явног обучаваня дати ће такой обштини помоћ из оне суме коя є у државном прорачуну на ту цѣл одобрена.

А. ОСНОВНЕ НАРОДНЕ ШКОЛЕ.

§. 44. У оним обштинама, гдѣ се, — осим вѣрника оне цркве или цркви, коє имаю школу што требованьима зако-

на одговара, — налази најмањ іошт 30 за школу обвезне дѣце, па родитељи њихови неће да употребљую постоєће вѣроисповѣдне школе: дужна є обштина заєдничку народну школу подићи. Трошкови на оваку обштинску школу пре свега имаю се подмиривати из оних заєдничких обштинских прихода, кои су на школске цѣли одређени, и то у оном размѣру, у ком размѣру стои брой дѣце, што обштинску школу полазе, према питомцима вѣроисповѣдне школе или школа. Они обштински становници и посѣдници, кои издржаваю свою требованьима закона овог одговараюћу вѣроисповѣдну народну школу, само су у толико дужни на издржаванѣ овако установлѣне обштинске школе пореза давати, у колико она сумма, што они на издржаванѣ своє собствене вѣроисповѣдне школе у новцу или у производима приносе, неисцрплює пет процента од њиховог управног (директног) данка.

§. 45. Тамо пак, гдѣ брой дѣце од других вѣроисповѣди недостиже 30, и та ће дѣца, — у колико се не би родитељи о њиховом обучаваню другим путем старали, — ићи у постоєћу вѣроисповѣдну школу, и њихови родитељи дужни ће бити на подмириванѣ школских трошкова оним истим начином и у оном размѣру доприносити, у ком то чине чланови оне вѣроисповѣди, коя школу издржава.

С тога се има на на таким мѣстима у вѣроисповѣдној школи ученѣ вѣре и благонравности на одређене извѣстне часове ограничити, за кое ће време дѣца од других вѣроисповѣди старанѣм своє вѣроисповѣди и под нѣним надзором учити се науци вѣре и благонравности.

§. 46. Обштине, кое найдалѣ до ½ милѣ єдна од друге одстоє, а нису у стаю законом прописану основну народну школу издржавати, могу се тога ради уєдинити и заєдничку основну школу подићи, или заєдничког народног учителя држати.

§. 47. О обучаваню дѣце салашарске дужне су се старати оне обштине, конма салаши припадаю, и то: а) или подизанѣм салашких школа; б) или у оним предѣлима гдѣ стално школе због удалѣности салаша не би цѣли одговарале, употребленѣм путуюћих (ambulans) учителя.

§. 48. Обучаванѣ у основним народним школама садржи у себи два учевна течая, т. є. 1. свакидашню школу коя трає шест година и 2. повторно школско ученѣ, кое се простире на три године.

§. 49. У свакидашню школу дужна су ићи дѣца од на-

вршене шесте до навршене дванајсте своѥ године. Изузетак се допушта само за ону дѣцу, коя после четиригодишнѣг основног ученя у висши завод (у грађанску или у средню школу) ступе и тамо се најманѣ две године уче.

§. 50. Дѣца коя дванајсту годину наврше, и уобште она дѣца, коя су сав учевни течај свакидашнѣ школе свршила, дужна су ићи у повторну школу.

Ако у том мѣсту постоѥ вѣроисповѣдне или друге какве народне школе, у коима ѥ само учевни течај од шест година; то дѣца што из тих школа изиђу дужна су до своѥ навршене 15. године обштинску повторну школу похађати.

§. 51. Дѣца, за кою се докаже да су сиромашна, школарину неплаћаю.

§. 52. Брой учевних часова преко седмице за ученике ѥ у свакидашньим школама најманѣ 20, највише 25, подразумѣваюћи овамо и науку вѣре и благонравности, али неподразумѣваюћи овамо тѣлесно вештбанѣ и вештбаня у пољодѣлству и вртарству.

У повторној школи сваке седмице зими су пет часова а лети два часа.

§. 53. Питомци што свакидашню школу полазе дужни су до десете своѥ године, — са изузетком одморнога времена, — зими и лети подѥднако у школу долазити; у погледу пак на дѣцу коя су старија од десет година, у обштинама што се земљодѣлством занимаю, може школска столица допустити, да осим одморног времена, ошт за два мѣсеца у време највећих послова само у недељну школу долазе.

§. 54. Време ученя по селима нека буде најманѣ осам а по варошима најманѣ девет мѣсеци преко године.

§. 55. У обштинским основним народним школама обвезни учевни предмети ѥсу: а) наука вѣре и благонравности; б) писанѣ и читанѣ; в) рачун из главе и с бројкама и познаванѣ отачествених мѣра и новаца; г) ѥзикословљѣ; д) вештбаня говора и разума; е) отачествени земљопис и повѣстница; ж) нешто мало из обштег земљописа и повѣстнице; з) природословљѣ; и) почетци из природописа са особитим обзиром на начин живота и на предѣл, коме већи део дѣчіих родителя припада; і) практична упутства из круга пољскога газдинства и вртарства; к) ученѣ главніих грађанских дужности и права; л) пѣванѣ; м) тѣлесно вештбанѣ са обзиром на војничка вештбаня.

§. 56. Повремено опредѣљиванѣ учевног плана спада у радню министра явног обучаваня.

§. 57. Почем у обштинске основне народне школе могу ићи дѣца од свију вѣроисповѣди, то су се о обучаваню њиховом у науци вѣре и благонравности дотичне вѣроисповѣди дужне старати.

Ово обучаванѣ у вѣрозакону треба да се изван заѣдничких школских часова и такође явно држи.

§. 58. Сваки питомац нека се обучава на свом матернѣм єзику, у колико є овай єдан између у обштини той уобичаєних єзика. Из тога узрока има се у мѣшовитим по єзику обштинама такав учитель намѣстити, кои є кадар обучавати на єзицима у обштини той уобичаєним.

У многолюдніим обштинама, гдѣ у великой гомили становници различитих єзика живе, избираю се у колико снага обштине допушта и помоћни учитељи различитих єзика.

СЛОВО НА СВ. САВУ

говорио 14. Јануара 1869.

У ДВОРАНИ СРБСКОГ УЧИТЕЉИШТА У СОМБОРУ

Милан Костић магистар св. богословије.

(продужење и свршетак.)

Када је св. Сава наставио српски народ на пут просвете и побожности, пође он у дальне земље, куда хођаху свети божји угодници, да још већма просвети свој ум, да се помоли за свој народ и да га учини још срећнијим. Али не би му суђено да се поврати свом народу; он премину у сродној славенској земљи цара бугарскога.

Он премину; али његово име, његов свети спомен остао је међу народом; плодови његова неуморна труда и рада око унапређења свога народа бише по српство спасоносни. Св. Сава премину. После неког времена паде и српско царство; а после неколико векова дотаче се зверска турска рука и самога светитељевог тела, коме се клањаху благодарна српска срца, и сажеже његове свете остатке — не би ’л у том пламену сажегао и његов спомен. Али заман му пакост, заман му освета. Свети пепео сажеженога тела разнео је ветар по целоме српству. и где је он пао тамо се подигоше православне задужбине, тамо се заориште величанствени славопеви и дивне пророчанске песме, — од чијег се гласа Турчин у гробу преврне, кад му

одјекне у поноћној тишини до његове гробнице: „С нами Богъ разумѣйте іазыци и покаряйтеся іако с нами Богъ.“

И доиста шта одржа Србина кроз толике векове патње и мучења? Шта га подржаваше у толиким бедама и невољама те није духом клонуо? Шта ли га уздржа те се у слави и добру није понео није погордио? Вера православна — знамење и уздарје св. Саве — која је Србину милија од живота, дража од од земаљска блага. Она је сваком приликом, на сваком кораку тешила Србина и чувала га, као нежна мати своје мило одојче и сећала га на његове човечанске и хришћанске дужности.

Па ево и сада својим умилним матерњим гласом позвала је нас овде да славимо спомен светога Саве — нашег првог просветитеља; — побудила је и мене као што већ споменух да прозборим коју у славу нашег великог угодника.

Али како ћемо достојно славити спомен свет. Саве? Како ћемо показати да смо достојни наших прадедова, који слушаху његове благе и мудре савете? како ћемо засведочити, да смо и ми врсни чланови напредујућег човештва?

Врло лако — но и врло тешко је одговорити на питања. Врло је лако кад речем: следујмо примеру св. Саве, — а врло је тешко, ако ћу у духу садањег времена да покажем потанко сваку стазицу, којом ћемо да пођемо. Но рад овога требало би више и времена и студија. Него ја држим да ће зрела свест обзирући се како на прошлост, тако и на садашњост, сваком знати дати довољна одговора. — Будимо свесни — будимо браћа — будимо људи! Сећајмо се, какве благодети по српску државу и некадашњу славу Неманића донесе слога, што ју св. Сава засеја по српској земљи — а шта би било — и да л' би било без слоге и свести Душанова царства? Та погледајмо само око себе. На нас се дигла и хала и врана, и Турци и вуци — како да нас сбришу са лица земнога. А јесмо ли ми сложни, одупиремо л' се ми брацки тим помамним стихијама што нас окружавају?—Ој, срце ме боли кад се сетим силних беда и невоља што Србина стежу, а премале слоге што веже Србе међу собом. Пуста пакост и завист — пију срце младом српском одојчету, да никада недорасте до јунака — Појави л' се на обзорју српском јарко сунашце, да огреје бедну сиротињу умном зраком; — а злоба и завист завију се у густе облаке, па недаду сунцу да просија. Проклета завидљива зебња: да се један непрослави већма од другога, породила ја Вукашина, породила Вука Бранковића, ископала је гробницу

на Косову, оковала Српство у тешке ланце, које ево већ пет векова немогу да раскину, породила је — а раја на жалост још и сада млогу хрђу, која једе клицу српске лепше будућности. — Но окајмо се нелоге, окајмо се личних заћевица нетрошимо умних а и материјалних сила у међусобној борби, кад обште народа благо захтева од нас не да слабимо него да утростручимо све своје силе у обрану српске будућности! — Будимо браћа, будимо људи — будимо достојни синови св. Саве! Чувајмо његов аманет — православну веру, чувајмо тај свети аманет, за кои наши прадедови пролеваху крв потоцима. — Не рушимо лакомислено ону свету зграду, у којој боравише онолико народних врлина, која нам је сачувала нешто што нам је пресвето, — сачувала име и народност. — Искорењујмо зле обичаје и злоупотребљења, која нам подкопавају ту свету зграду. Саветујмо се, договарајмо се о унапређењу своје цркве. Та ми смо бар срећни што нам црква није монопол једне касте, него је благо целог народа, за које се сваки поједини треба да стара да се брине. — Деветнајсти век и напредујућа свест иште јавност и искреност. Зато покажимо откровено мане са којих нам црква и благочест рамљају и покажимо средства, којима ћемо да им доскочимо. —

Сљедујмо примјеру св. Саве! Просвећавајмо ум, облагорођавајмо срце! Просвета је крсташ барјак напредовања, а напредовање задаћа човештва. — Просвета је најјаче оружје, коим ћемо победити наше непријатеље. Бадава ћемо се разметати пред другим народима. Ако се својски и озбиљски не латимо наука, — ако неприонемо не овлаш, него као мрави за књигу — пропадосмо сиранисмо се сами, и нетреба нама к томе туђина. — Зато дижимо школе и просветне заводе, и не жалимо на њих никаквих жртава! помажимо књижевност! — — Ој и нехотице застаде ми мисао на овом предмету. Срце ми се на ново стеже, кад се сетим наше бедне и сиромашне књижевности и слабе подпоре, којом ју ми подржавамо; кад се сетим многих тужних одзива наших списатеља да на које ваљано дело добише по једног ил ниједног предплатника: кад се сетих да млого наших ваљаних списатеља умреше сиромашнији него последњи надничари! — То су жалосне сведочбе наше „пробуђене“ свести! Тако непођосмо напред, неодупресмо се туђинском натиску! — Тако неназвасмо се славним потомцима наших славних предака! — Зато, славни зборе! збацимо са себе страст нехатости и немарности према књижевноме пољу, подпомажимо

својски издавање ваљаних — ал само ваљаних! — дела, која ће да нас унапреде душевно и материјално. — Та кад би само једну десетину од оних излишних трошкова, што их избацимо на сујетне и које какве безпослице, дали на просвету па и тиме би већ много учинили?—

Будимо браћа, будимо људи, следујмо примеру св. Саве! претходимо свом народу ваљаним и узорним примером. Поучавајмо га и словом и делом, како коме донесе прилика собом. Наш сопствени живот нека му је жива школа, да му надокнади, оно чему га није доучила књига. Та наш је народ од природе бистар — па свака добра реч, сваки добар савет и добро дело — донеће му стострука плода, а нама хвалу и благодарност код свога потомства.

Опростите ми славни зборе, што вас оволико можда морим мојим говором.

Остаје ми, да вама мила браћо, који се спремате за високо учитељско звање, речем коју. Бити учитељем народњег подмладка, дати дечијем мишљењу, осећању и суђењу ваљан правац, — омилити деци све оно, што је добро, што је лепо и ваљано, што је племенито и узорито. — то је велика задаћа; већа него што сте ју можда ви себи представљали. А чим је већа задаћа, тим је већа и одговорност, коју ви на себе примате. Дечији ум, дечије срце, то је као мекан восак, кои се у руци да по вољи превијати у разне прилике, — и од вештине руке, зависи и савршеност прилике; тако исто од учитељевог знања вештине и воље зависи по већој части и правац дечијег суђења и делања. Па колико вештине, толико и неуморна труда зактева се од учитеља. — Зато и сваки онај који се хоће да посвети учитељском звању, треба да осети у себи к њему унутарња позива — као што мислим да га и ви осећате — те да у младу винограду будете праве газде — а не најмљеници јер најмљеник ради ко најмљеник! — Угледајте се на св. Саву, како је он оставио сјајне дворе, одрекао се и круне и сваке светске славе, те пошао за унутрашњим своим позивом, који му задоби светлију славу, вечити спомен у благодарном му потомству. —

И још једанпут, славни зборе, велим: следујмо примеру нашег просветитеља Саве! Притецимо у помоћ свом народу брацки искрено сваки по свом могућству. Натичимо се у добру. Окајмо се злобе зависти и пакости. Та зар робовање од ево већ скоро пет векова није кадро да нас излечи од те са-

танске болести? Ил смо још мало туђину робовали? Прионимо својски за изображењем и просветом. Не остајмо за другима напреднијима народима, него учимо и паштимо се да их обиђемо, или барем да их сустигнемо!

И само тако показаћемо да смо достојни потомци наших врлих прадедова; само тако показаћемо Европи да и ми имамо будућности; само тако прославићемо достојно неумрли спомен нашег просветитеља Саве, и подићемо му вечити споменик, коме ће се клањати и дивити и последњи потомак српска рода и племена! —

Мисли о садашњим школским читанкама и предлог како би их прерадити требало.

(свршетак.)

ТРЕЋА ЧИТАНКА.

Одређена би била у главним школама да се у IV. разреду чита, а задаћа би јој била да дечу приуготови и тако спреми, како ће у више разреде примљена и за остале разне струке у животу људском, колко је више могуће, справљена бити.

Како оне две, тако би и ова читанка два главна дела имала.

У први део, ком би и овде племенита задаћа била неговање религиозноморалног чувства, ушли би обширнији чланци из религије: Еванђелија, Апостола, Жића светих, Библије, парамитија, обреда црквених, значење наше цркве, црквени сабора и др.

Осим тога ушле би ваљане приповедке, лепо смишљене или из истинских светских догађаја извађене, које на морал као на најглавнији и најлепши украс људства подстичу.

Између ових чланака ушле би свете изреке ил Срб. нар. пословице ил друге добре науке, са Српским народним, или другим сходним и одабраним Срб. песмама.

За овим би ушло: црквено словенско читање. Као Срби православне вере, који на том језику богослужење слушамо, као сродници велике словенске гране, треба нам

и у овом разреду више псалама добро проучити, особито из катизме 16., 17., 18. и 19. Поред овог могао би ући и подекоји одобрани опис из постна ил цветна триода или из друге које црквене књиге.

За овим би сљедило: црквено појање. Све оно што у прошлим читанкама стављено није а захтева се и увиђа да је потребно православним србчадима знати, ставиће се у овај одсек.

За лакше тумачење и боље разумевање црквено-словенског језика имао би и у ову чичанку ући речник.

Други део. Стварна знања.

Из прве и друге читанке, већ је више мање дечици познато о овим стварма. Овде би се дакле из ове струке дешто новога додати и тако темељније и тачније у деци у савршавати имало.

Пре свега и овде би у ваљаним и вешто изведеним чланцима имало ући о дужностима и правима човека, о дружтву људском и т. д.

Из природописа. Овде није доста да уђу тек по декоји чланци из три царства природе; ту би ваљало тако удешти, да дете пред собом сав природопис у знатније класе подељен — списан има. Не би се подробно сваки па и најмањи природописни предмет описивао, него само што је главније и у главнијем језгре се само придржавало. Ишло би се на то, да дете буде у стању разазнати куд што спада, па онда о главним било нашим ил страним природним производима — особито онима, с којима се трговина јака води — доста знанственога казати, како би му из ове науке, све што је важније на свету, познато било, и како неби код очију слепо, код ушију глувс, код уста немо а код ногу и руку везано и сплетено било.

Иза овог ваљало би и опет у избраним више разширеним из светске напредности извађеним за наше пределе удешеним научним чланцима децу побуђивати на привреду, јер нека се дете ма на коју струку одати мисли, несме се овај главни услов живота људског ђутке прећи и успавати.

Из природословља (физика.) Све оно што је у II. читанци из ове науке кратко описано и учено, овде би то исто у већма распрострањеним чланцима ушло и проучавало се, а додало би се јошт о барометру, термометру, магнету, грмљавини, грому, муњи, телеграфу. Іошт би имало ући о већим домаћим а нуждним справама и из дијететике.

Из земљописа. У овај одсек имали би важнији предмети из II. читанке обширније израђени учи. Угарску сасвим обширно ставити, о земљишту, производима, народима по вери и језику, рекама, брдима, главну управу, жупаниске власти, главна места особито она где јака трговина и радиност цвета. За овим: о Аустрији, њеним деловима, жителји по вери и народности, њеним производима и радиности. После: о Балканском полуострову. На последку о земљи њеним деловима, житељима и производима. Тако би од прилике наша деца добила појам о целој нашој кругли земној, а особити имала би пред собом користи које на њој као људи уживати могу.

Из природословног — физичног земљеписа. У обширнијим чланцима проучиле би се важније ствари из III. читанке а додало би се још о створу наше земље, како јој постаде кора, брегови, реке, мора, језера; о земљетресу и о бреговним што ватру бацају.

Из Српско повести. Повестница би имала сва учи. То се разуме да би се и овде избегавала претерана обширност. Како су деца у трећем разреду украће Српску повест већ учила, то ће сад овде у толико лакше ићи и полазна знања ова у детету већма укоренити, па су с тим млада Српчад наша а с њима и народност наша много добила.

У овај одсек могу учи и из обште светске повести важније ствари: како нађоше Америку, описање првих Христијана, Велизар, Сократ, Цар Дукљанин и овоме равне.

Уз Српску повест ушле би сходне и важније Срб. народ. пјесме.

За овим би дошао читав један одсек, који би садржаво разне занимљиве чланке и био би као нека „забавна читанка." Ова би се тако удесити имала да деци неосетно што је више могуће Српско читање омили.

При крају би били колико је по потреби могуће даље продужени арапски, црквенословенски и римски бројеви.

Тако би исто могла учи овде при крају и нека најобичнија знања из геометрије и мерења.

Правопис био би у читанкама најновији. Ради олакшања у овоме била би у II. и III. читанци нека најнужднија граматична знања изложена.

То се по себи за све читанке разумети може, да сви

чланци неће једнако тискани бити; нека се наће и с рукописни и грађански, и с крупнији и ситнији слови натисканих чланака.

Важнији предмети и описања требало би у колико то простор књиге допушта да су насликана, које би заиста децу више свега занимало и читанкама привлачило.

За главне школе, имале би читанке мање ал обширније сачињене чланке у себи садржавати, јер у тим школама више времена има на обширније изучавање. За обичне сеоске школе имале би читанке више но украће, и то за живот обични изведене и сачињене чланке у себи садржавати.

Са овако зготовљеним читанкама по моме мњењу много би у школама добили; јер у њима би имали тако рећи сва најнужнија знања за човека, која би деца читала и себе упоредо и у читању и осталим потребама изображавала, а неби као што је то дојако било, бележећи важније ствари дангубила и у свему назадније бивала.

Ако нам овако остану разреди у школама као што су сад, онда би овако и читанке сачињене имали; ако би се пак школе са виши разреда умножиле, имала би се по томе и разностручна стварна знања разредити и поделити.

Рећи ће ко да је много назначено што да уђе из појединих наука; али ја држим кад смо до јако у стању били од прилике све ово што изложих, без згодно удешених читанака извршити, да ћемо то исто и са добро удешеним читанкама много лакше и целисходније обавити моћи. А покрај свега тога треба да имамо на уму какве и колике су потребе наступиле због данашњих околности, па ми несмемо и неможемо на тенани бити, но морамо радити.

Приметиће ко да на овај начин читанка једна много већа и скупља доћи мора. Ово је што наравно; али смо ми до јако на место једне, 4—5 и 6 књига и књижица потребовали, па кад се узме шта се издало за 5—6 књига, по те новце и још и јефтиније можемо имати и једну књигу. Осим тога с једном књигом имамо још и другу неку добит. То је познато да има деце и по природи и хотимице заборавне, па кад им се каже да донесу ту и ту књигу, више пута учине сасвим противно, а овако им је доскочено; јер доносе сваки дан једну те једну исту књигу.

У Српском-Бечеју 12. Октобра 1868.

Ђорђе Глибоњски, учитељ.

Допис.

ИЗ КИЈЕВА 18. ЈАНУАРА 1869. Можда ће вас, господине уреднiче, заинтересовати, да чујете што и за овдашњу Србадију, што цркви науку у врту православном. Ове године сложимо се ми срби што се бавимо овђе у Кијеву и склопимо књижевно друштво. Друштво доби дозволу политичне власти, под увјетом, да се неуплиташмо у своим седницама у политику. Закључимо да по нашем прославимо св. Саву. Ректор духовне академије, Филарет, рече да ће нам бити на свему услужан; на чему му велика хвала. И тако на дан св. Саве служише у нашој академијској цркви 5 свештеника и два ђакона; између тих 3 српска попа и један српски ђакон, који су овђе на науци. Ми остали Срби појасмо по нашему напеву. А познато вам је, да се напев руског црквеног појања сасвим разликује од нашег. — Црква бијаше пуна наших професора, студента академије и друге господе и госпођица. После службе био је „Молбан“ и „Многољетствије.“ Све ово испало је величанствено и сјајно. После службе позвали смо више наших професора на „водосвећење“ код наше куће и на закуску: на чему нам ови врло лепо захвалише. Ево шта нам од прилике рече професор академије Пјевницки: „Если бы всѣ Славяне такъ горячо любили свою народность какъ вы; и если бы всѣ старались о просвѣщеніи своего народа такъ, какъ стараются сербы, то могло бы славянство поднятся до того, что б' скоро насталъ для него тотъ великій славянскій день котораго каждый истинный славянинъ ожидаетъ какъ день прославленія.“ Професори нам и израдише концесију од политичне власти и подарише нашој библиотеци много књига и обећаше се бити нам на руци у свему, што буде стајало доњих. —

Ето да чујете како Србадија дише спрам свог рода — ма да је у даљној даљини и да видите, како су браћа наша јединоверни Руси ради нашем напредку. — Нетреба да мислите, да они теже за тим да нас добију под своју камџију. Прошао је век тих идеја. Сада је настао и овде век праве слободе, век народности, и љубави братинске.

Школске вѣсти

УНАПРЕЂЕЊЕ ШКОЛА У СРБИИ. Одкако е попечительство просвѣте Господину Димитрію Матићу повѣрено, од то доба с радошћу опажамо ми нов дѣлатнiи живот у школској струци код браће наше у Србiи. Єдно за другим изилазе спасоносне наредбе о точнiем вршенiю дужности учительске у школи и у цркви, о заводенiю недельних и повторних школа, и о учительским зборовима.

У Србiи су као што нам се чини по селима у последнѣ време деца неуредно у храм Божiи долазила и слабо поняти учила, а учителъи на неким мѣстима почели су држати да поняѣ неспада у њихову дужност; сад е поново обявлѣно и у дужност стављѣно да сви ученици имаю недељом и празником на вечерњѣ, јутренѣ и службу Божiю, а по варошима и прве седмице великог поста на предосвештану службу долазити, а учителъи су обвезани у недельне и празничне дане у цркви деспу страну држати. Колико се од ове поновлѣне наредбе вели-

ком добру по оживленѣ и утврђенѣ морално религиозног осећаня надамо, толико би іош желили да на предосвештане службе целога поста не само варошка него и сва сеоска деца (гдѣ има цркве) долазе и ту умилно пою и читаю крѣпећи се у светом православлю и упознаваюћи свето наше богослужение.

Друга министарска наредба о недельним школама нашла е на многи мѣсти одзива, особито у Београду гдѣ се 40 отличних Срба за предаванѣ у нед. школама приявило, и до 400 ученика у исте школе уписало, у Ужицу и у Шабцу где се више од 100 ученика у недельну школу уписало. Такође се и кньижнице и читаонице по школама заводе, а влада е уз то іош укинула плаћанѣ царине на кньиге што се у землю увозе и из нѣ извозе.

По смислу треће наредбе држе се у већим мѣстима сваке неделѣ после Службе Божие (у Србіи служба бива од 8 до 10 сати у ютру) учительски зборови. Найзнатніи су зборови Београдских учителя, кои се од почетка Декембра прошле године сваке неделѣ у школском зданию што е код саборне цркве држе, под предсѣдаванѣм г. Илића учителя школе теразиске. Зборовима овима присутствуе и сам Господин министар просвѣте са многим отличним школским приятельима. У колико смо из досадашнѣ раднѣ ових зборова, кою нам „Школа" саобштава, дознати могли желя е господина министра да се учительи уче рационалном методу, као што су се томе и учительи у войводовини србской пре десет и еданайст година учили; напротив учительи изявлюю желю да им се пре свега матеріялно станѣ поболша, и да се болѣ читанке и спомоћне кньиге у руке даду, па ће они већ знати и сами са таким средствима школу унапредити.

За сада само оволико у кратко због ограниченог простора овог Листа саобштити можемо. У напредак ћемо гледати да о радньи учительских зборова и о напредованю школе у кнежевини Србской читаоциме нашима точние извештае доносимо.

РАСПИС НАГРАДЕ. Видовдан явля, да е госп. Министар просвѣте у Србіи расписао награду за найбольи Србски Буквар кои му се до конца Марта поднесе. Буквар има бити с малом првом читанком сдружен, а награда е наменѣна од 30—50 ћесарских дуката.

СВЕТОСАВСКЕ СВЕТКОВИНЕ. Добили смо са много страна дописе о светосавской светковини, кое због маленог простора нисмо у станю саобштити. Напоминѣмо само да е у Мокрину о светковини той словио госп. Н. Јанковић учитель; у Кузмину г. Илия Пантелић; а особито споменути нам валя да е у Дольной Любкови, овом найудалѣнием србском мѣсту у Белоцркванской регименти, по настояваню свештеника г. Константина Стоядиновића и учителя г. Игнята Тайшана, просветитель србски први пут славно прославлѣн, и светковина та имала е врло благи утусак на тамошньи наш народ. Нека е хвала свим свештеницима и учительима, кои настое, да се свети Сава свечано у цркви, школи и у народу прославля! Што болѣ будемо ми поштовали успомене народних добротвора, то ће се све већма расплођивати по народу нашем найкрасние хришћанске и грађанске врлине.

НОВЕ СРБСКЕ ШКОЛЕ. У селу Моноштору у Банату честити Срби желећи сачувати свою народност отделили су се школом од ро-

мана и основали нову српску школу. За попуњење учителя у овој школи отворен је у Листу за нар. учитељ стечај. Плата је 100 фор. готова новца, 30 вагана мешовита жита, 10 ваг. кукуруза, 2 хв. дрва, 6 хв. сламе и стан. Молбенице се имају управити на конзисторію Арадску преко г. проте романског Мелетия Дрегиња у Темишвару. У селу Кечи у жупанији Торонталској има 114 за школу способне српске деце а нема српске школе. Правительство је, како чујемо, позвало ових дана жупанијску власт да се у споразумленю са конзисторіом темишварском и по прослушаню кечанских романа и српаља постара о том, да се у истом мјесту српска школа подигне. — Такође у селу Кнезу намјераваю Срби школу себи подићи. Тако би ваљало да учине и Срби у Торњи, Малом Гаю, Марђати и у свима местима где досада мешовиту школу имаю.

ДРЖАВНА ПОДПОРА УЧИТЕЉИМА У УГАРСКОЈ. Земаљски сабор за прошлу годину одредио је из државних прихода 150,000 ф. на потребе народних школа у Угарској. Од ове суме је кр. уг. Министар про свете 73,680 фр. опредељно на подпору учителя, а остало на набављање учевних оприма и средства. — На позив, кога је министарство прошле есени на епископе, вел. жупане, окружне капетане, градоначелнике, шк. управитеље и учительске задруге распослало, препоручено је и приваљено ради подпоре 1367 учителя од коих су 1018 учителя подпору добили. Подпора је давана учительима свију вероисповеди, но разделена је по службеним заслугама и по разлики имања на три разреда. Подпоре првога разреда састоје се из 100 фор.; другог разреда из 80 фор., а трећег разреда из 60 фор. Од Српских учителя добили су подпору ови: Из Будимске епархије: Теодор Андрић качавалски, Ђорђе Јосифовић сент-андрејски, Јован Милић бременски и Јов. Крагујевић батосечки, сва четворица првога реда, која ће им се путем ч. конзисторије будимске издати. Осим тога Лазар Павловић мединski учитель подпору I. реда код управе жупаниске, а Светозар Бакић учитель пештански и Коста Николић будимски подпоре III. реда код дотичних поглаварства имаю примити. У епархіи Бачкој, код епархијалне власти имаю примити подпору II. реда учителъи: А. Михајловић Н.-Садски, В. Клаић кулпински и Л. Поповић шандорски; код жуп. власти добияю подпору: Ник. Бугарски уч. керски I. реда, а Сима Станковић бајски и Ђ. Глибоњски бечејски III. реда; код дотичних варошких поглаварства имаю примити подпоре III. реда: Тома Јаникијевић у Сегедину и Ђорђе Теодоровић у Сомбору. У тем. епархіи: А. Татаровић иђошки. С. Петровић и Т. Шевић кикиндски И. Видаковић санад. I.; Г. Перић куманski II.; Д. Пандуровић у Најфали, М. Настасић у Беодри и Н. Тапавица у Срб.-Боки III. — У вршачкој епархіи Сима Бакић и А. Рапћ III. реда подпору добише.

Лист овај излази двапут месечно.
Цена је на целу год. три форинта, а на по год. 1 фор. 50

Издаје и уређује Никола Ђ. Вукићевић.

Тискано код Андрије Вагнера.

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

Број 4. У Сомбору 28. Фебруара 1869. Год. XI.

Рачун
У НАРОДНОЈ ШКОЛИ
(методично упутство.)

Између предмета што се у народној школи предаю, важно место заузима рачун. Нема тога стања у друштву човечием, нити има те куће где би се могло обићи без рачуна. Најбогатији трговац као и најсиромашнији надничар, најотменија Госпоја, као и најсиромашнија служавка мораю знати рачунати, ако ће да не живе за туђим очима. Слободно се рећи може, да є данашњим даном ядан и сакаленя достоян свака онай, коя незна рачунати.

Али осим потребе, на коју нам рачун у свакидашњем животу служи, њиме се іош и разум дечіи најболь изображава; њиме се деца уче на уредност, точност, вредноћу, и штедљивост, а то є све у животу од великога уплива на срећу и благостанє како поєдиних људи, тако и целога народа. Но све ово што рекосмо, само се онда постићи може ако се при ученю рачуна добар начин или метод употреблява. С тога препоручуе се сваком учителю да на ова правила пази:

Ученє рачуна има бити наочигледно. Гледанє и сматранє служи за основ сваком размишляваню о стварма, коє се очима видити могу. Ко год дакле хоће да му деца добию добре појмове о броєвима, и да науче количине међу собом сравњивати, о њима расуђивати, и заключке доносити; мора почети тай посао на стварма коє ученици пред очима имаю. С тио рачунанє са стварма, кадро є децу пријатно забављати и на размишлянє им служити.

Са почетницима има се рачунати на прстма, на деловима собе, и собних намештая, на новцу, на мерама, и теханама. Ал особито се препоручуе као спомоћно средство рачунанє са прутићима, и на рачуналкама. Рачунанє с прутићима у новие

доба највише се због тога препоручує, што с њима свако дете може оно исто радити што се на рачуналки или на табли с потезовима показује. Ваљало би дакле свакоме ученику најпре по пет, па онда по 10—20 једнаких прутића дати, с којима ће они под управом учитељевом сва 4 вида рачуна сви у једанпут израђивати. Тек онда кад се ученици у рачунању са стварма које пред собом имаю добро извеште, употребити има учитель примере, у којима се рачуна са стварима што их деца немаю пред собом, али што су им ипак добро познате. Сваки виссши степен рачуна показује се најпре наочигледно на донешеним и пред децу изнешеним стварма, затим на именованим бројевима, и тек напоследку на чистим бројевима. После посматраня највећма се имамо о том старати, да се ученици у рачуну добро и поуздано извештбаю.

Правила рачуна несмею се деци задавати да их на памет уче, него упућивати ваља ученике да посматранѣм и вештбанѣм сами свако правило пронађу. Саморадня ученикова код ученя рачуна од највеће је важности. Ту несме учитель показивати, напред говорити, и напред израчунавати а ученик да за њим задатке израђује како је видио и запамтио, него мора ученик сам снагом свога размишляня задатак израдити и докучити зашто се тако ради. За разяснити ово, нека нам служе следећи примери:

а) кад би учитель задао: Колико петака има у 18 фор. и 75 нов.? Ту није упутно казати деци шта се има радити, него упућивати их ваља овим питањима: колико петака иде у једну форинту? (20 петака.) Колико ће дакле бити петака у 10 фр.? (200 петака.) А колико ће бити у 8 фор.? (160 пет.) Би ли дакле ти знао казати колико петака има у 18 фр.? (360.) — Ми имамо још 75 нов. колико нов. иде у један петак? (5) кад дакле сваки 5 нов. чине један петак то колико петака има у 10 нов.? (2) колико у 25 нов.? (5) у 50 нов.? (10) колико дакле петака има у 75 новића? (15 петака.) — Нека ми Стоян каже наш задатак, а Благоје нека каже колико петака има у 18 фор. и 75 нов.? (375 петака).

б) На ово питанѣ: „како ваља приредити смешани број $8\frac{3}{4}$ “ ни мало не ваља да ученик изговоривши познато правило: „Смешани број прирећује се, кад се цели број умножи са именителѣм, производу дода бројитель, и подпише пређашни именитель,“ — овако ради: $8 \times 4 = 32 + 3 = 35$ дакле $8\frac{3}{4} = 35$ четвртина. Него би

ваљало радити овако: Ми имамо $8\frac{1}{4}$, ради би да тај број претворимо у саме четвртине. У једном целом колико има четвртина? (4 четвртине.) А колико има четвртина у 8 целих? (32 четврт.) Ми имамо још $\frac{1}{4}$, колико је то свега? (35 четвртина.)

в) Кад дође учитель до множења разбитка са разбитком, пак зада пример гди се $\frac{2}{3}\times\frac{4}{5}$ то би неупутно он радио, кад би изговоривши познато правило: „Разбитак се са разбитком множи, кад се броитель са броителѣм а именитель са именитељем умножи“ — дао израђивати овако: $2\times4=8$, броитель је дакле 8; $3\times5=15$, именитель је дакле 15. Ово ништа не ваља, нити би се оваком радњом деца што користити могла. Напротив ово би било прави поступак у горњем случаю: Кад би ја $\frac{2}{3}$ једанпут узео колико би онда имао ($\frac{2}{3}$). Али кад би ја од $\frac{2}{3}$ једну петину узео, колико би ја онда има ($\frac{2}{15}$). Тако је, али у нашем задатку неузимаю се $\frac{2}{3}$ са $\frac{4}{5}$ него са колико петина? (Са четири петине). Кад би дакле онай производ $\frac{2}{15}$ четир пута узео, колико би изнело ($\frac{8}{15}$). Сад добро разгледајте шта је рађено, па ми кажите шта је задато било? ($\frac{2}{3}\times\frac{4}{5}$). Како смо то урадили? (умножили смо броителя с броителѣм а именителя с именителѣм). Колико је произишло? ($\frac{8}{15}$). После више оваковић примера, и пошто су се сви ученици у овом послу ваљано извештбали, учитель их позове да сами они изнађу правило по коме се има разбитак са разбитком множити.

Из свега овога, што смо досада казали, види се да код рачуна заједно мора њих сматрање, разумеване, и вештбање. Сматрање је први посао, с њиме успоред иде разумеване а из оба посла долази вештбање, и по томе бадава би учитель употребљавао вештбање пре него што му ученици дотични посао рачунски разумеју.

Задатци за разрачунаване треба да се узимаю из обичнога живота, а особито из оног круга, у коме ће већи део ученика по свој прилици живити. Много је боље разумне примере са маљим бројевима задавати него примере са милионима и билионима, с којима ни један ученик у животу посла имати неће. И разбитци само се они имаю у народној школи употребљавати, кои у обичном животу у употребљење долазе, дакле половине, четвртине, осмине, трећине и шестине, петине и десетине, и двадесетине, не $\frac{1}{17}$ $\frac{1}{19}$ и др. Што се више буде учитель упознавао са домоводством, с радњом земљеделаца, занатлија и трговаца, то ће све боље и згодније примере задавати моћи. Особито се има пазити да се у задатцима права и

сурасмерна цена употреблює. За сеоску децу веома є нужно знати, колико доноси ютро землѣ коє є сасвим добро нађубрено? колико коє є у средню руку нађубрено? и колико коє се не нађубри? Колико стои издржаванѣ єдне краве, и колико прихода имамо од нѣ? колико стои зимнѣ или летнѣ одело єдног детета а колико одраслог човека? и. т. д. Особито су од велике користи у нашим школама они задатци, из коих ће деца наша наочигледно увидити моћи колику штету наноси кући єдной раскошност у оделу, разметанѣ у сватовима, на свечарима и. т. д. и колико би свака кућа уштедити могла, кад би се у ньой разумно и паметно трошило, а таких задатака налази се у приличном брою у школ. листу од прошлих година.

Іошт се учителю препоручує да се упозна са оним начином рачуна, ког люди и жене у обичном животу употреблюю и кои би се могао назвати народним рачуном. Тай начин рачунаня нека се употреблює нарочито код напаметног рачуна тако н. пр. допустити валя да се задатак: „Жена нека прода на пияци 60 яя, свака два яєта по єдан новчић, колико то износи?“ овако израђує: кад су два яєта по єдан новчић, то є жена за 20 яя добила єдан десетак, дакле за 60 яя добиће 3. десетака. — Или код задатка: „Пошто долази 36 рифи платна, кад є риф по 35 новчића?“ погрешно би учитель радио кад би натеривао децу да найпре задатак напишу па онда казавши им какав є посао и какви се знаци пишу заповедио им да найпре с єдиницама, па онда с десетицама раде; напротив овако треба да ученици прорачуне: Єдан риф стои 35 новчића, а то чини єдну четврт форинте и іош єдан десетак; 36 рифи по ¼ фор. чини 9 фор.; 36 рифи по десетак чини 3 ф. и 60 новчића; свега се дакле за 36 рифи платити има: 72 фр. 60 нов. (наставиће се.)

ЧЛАНАК XXXVIII. ЗАКОНА

од 1868 године.

У ДѢЛУ ЯВНОГ ОБУЧАВАНЯ У НАРОДНИМ ШКОЛАМА.

(наставак.)

ГЛАВА V.

Б. ВИСШЕ НАРОДНЕ ШКОЛЕ.

§. 59. Сеоске и варошке обштине, коє у средини своіой найманѣ 5000 становника броє, дужне су висше народне школе,

или ако им материјална снага допушта, грађанске школе подићи и издржавати.

§. 60. Места, што једно од другога найдаље на ½ миље одстоје, могу подићи једну заједничку вишу народну школу.

§. 61. Учевни течай у вишшой народной школи за мушке је три а за женске две године.

§. 62. Питомац, кои хоће да се у вишу народну школу прими, мора показати или свједочанство (слободно од биљеговине) о том, да је шестразредни течай основне народне школе сходно закону свршио, или мора положити примни испит из знања, што за основ служе вишшой народной школи.

§. 63. У погледу на језик ученя, науку вере, број дјеце што су под управом једнога учителя, као и на врјеме одмора горњи (34, 54, 57, и 58) §§. и овдје важе.

Мушка и женска дјеца имаю се у овим школама у сваком случаю разлучено, обашка обучавати.

§. 64. Учевни су предмети ови:

1) за дјечаке: а) наука вере и благонравности, б) материњи језик, г) мађарски језик у оним школама, гдје учевни језик није мађарски, д) рачун и земљомерство (геометрия) са прикладним вештбањима, е) природословље и природопис са особитим обзиром на земљодјелство и обртност; ж) земљопис и повјестница (општа и отачаствена), з) основне црте польскога газдинства; и) наука о отачственом уставу, і) просто књиговодство. к) тјелесно вештбање са обзиром на војничка вештбаня. л) пјеваље?

2. за дјевојчице: а) наука вере и благонравности, б) красопис и цртање, в) рачуница, г) материњи језик, д) мађарски језик у оним школама гдје учевни језик није мађарски, е) земљопис и повјестница, ж) природословље и природопис (са особитим обзирим на вртарство и на женско занимање, з) пјеваље, и) женски ручни послови.

§. 65. У вишшой народной школи дјелаю најмање два редовна и један помоћни учитель.

§. 66. У сваком поједином разреду може бити преко седмице најмање 18, а највише 24 учевна часа заједно са часовима за науку вере.

Један учитель није дужан преко седмице више од 30 часова обучавати.

В. ГРАЂАНСКЕ ШКОЛЕ.

§. 67. Веће обштине, којима материална снага допушта, дужне су у место више народне школе грађанске школе подизати и издржавати зарад становника обштинских без разлике вероисповеди.

§. 68. У грађанским школама є учевни течај за мушку омладину од шест а за женску од четири године.

§. 69. Питомци, кои хоће да се у грађанску школу приме, треба да покажу свѣдочанство о том, да су прва четири годишња течаја народне школе свршили, или имаю положити примни испит из знања, што се захтѣваю за ступанѣ у грађанску школу.

§. 70. Єдан учитель редовно неможе више од 50 ученика обучавати. У ванредним случаєвима дотична школска власт може на то допуштенѣ дати.

§. 71. Мушки и женски питомци имаю се у грађанским школама сасвим разлучити.

§. 72. У грађанским школама, према материалној снази обштине и према брою учевних течаєва имаю бити четири — шест, а најманѣ три редовна учителя и єдан помоћник.

§. 73. У сваком поодином разреду грађанске школе питомци могу имати најманѣ 24 а највише 26 учевних часова, подразумѣваюћи овамо и науку вѣре и благонравности.

§. 74. Учевни предмети у грађанской школи єсу: наука вѣре и благонравности; б) матерњи єзик, писмени саставци (стилистика) и књижевност; в) мађарски єзик, тамо гдѣ учевни єзик није мађарски; г) гдѣ є учевни єзик мађарски, тамо од трећег годишњѣг течаја почевши учи се нѣмачки єзик; д) рачуница распространѣна до грађанске политичне рачунице; е) земљомѣрство; ж) земљопис; з) повѣстница отачаствена и обшта; и) природопис; і) природословљѣ; к) лучба (хемия) са обзиром на обртност, трговину и привреду; л) польско газдованѣ или наука о обртности са обзиром на потребу обштине и околине; м) статистика; н) основне црте обштег приватног и мѣничног права; о) књиговодство; п) цртанѣ у складности са земљомѣрством и красопис; р) пѣванѣ; с) тѣлесно вештбанѣ и вештбанѣ са оружием. Ванредни учевни предмети, у колико снага обштине допушта и у ванредним часовима єсу латински, француски и т. д. єзици и свирка.

§. 75. У погледу єзика на коме се учи и у последу на

ученѣ вѣрозаконско у грађанским школама важе §§. 57 и 58 овога закона.

§. 76. У погледу на учевне предмете изложене у §. 74. има се у грађанским школама за мушку омладину план ученя тако устроити, да се прва четири годишня течая грађанске школе, ако и већма изцрплѣно, они исти предмети уче, кои се у четири нижа разреда средњега училишта (у реалгимназіи) предаю, са изузетком латинскога єзика. Остали учевни предмети могу се найвише у прве четири године учевнога течая само започети а поглавито се имаю предавати у два последня годишня течая грађанске школе.

§. 77. План ученя у грађанской школи са обзиром на предидућа два §§. има министар явног обучаваня повремено одређивати.

§. 78. Министар явног обучаваня опредѣлиће и то, кои се од горенаведених учевних предмета у грађанским школама за дѣвице основанима имаю изоставити, и кои се други предмети у мѣсто њих имаю примити.

§. 79. Свака обштина найпре є обвезана дужности своіой за доста учинити, да оне народне учевне заводе колко є могуће до савршенства доведе, кое є по смислу овога закона подићи дужна, кад є пак овим дужностима задоста учинила, онда право има висше народне учевне заводе или у цѣлости подићи или од ових єдан или два годишня течая завести.

ГЛАВА VI.

Државом основани народни учевни заводи.

§. 80. Осим народних учевних завода, кое су по смислу закона обштине издржавати дужне, има министар явног обучаваня право и дужност, гдѣгод за нуждно нађе, сасвим о државном трошку подићи народне школе, какве мѣстне околности потребую. Те школе имаю се устроити по начину у §. 23—78 одређеном и стоє такође под управом жупаниског школског савѣта и школског надзорника. (наставиће се).

УКЛАЊАЈМО СОКАЧКЕ НЕЗГОДЕ!

Истина, да је школи у део пала наука, којој мора децу обучавати; али школа мора пред очима имати и морални основ, за своју науку.

Добро однеговане нрави у човека, увек су већа корист и бољи плод по човечанство и друштвени живот, него голема наука и светско знање уз заблуђене страсти немирнога духа.

Вештине по себи имају само своју важност и своју сјајну добит за морално изображеног човека.

Научењак цени вештину, али без икаква утиска на свој живот.

Нерон, што је гнусним својим срцем спалити дао Рим, да задовољи своју свирепу страст, био је у стању вештачке мелодије у онај тренут извијати, кад је врисак и лелек сиротих и небо и ваздух потресао.

Наш злопаки Вук Бранковић, коме неки историци придевају име великог дипломате, употребијо је сво своје знање, да лукаво упропасти кнеза и кнежеву породицу; а само да задовољи своју жељну страст, и да себе окруни царском круном; немислећи да ће тиме и србину гроб ископати.

Такових и још гнуснијих примера код научених људи много се налази, а то све с тога, што ти људи нису у души својој неговали моралан живот.

Човек бодрог духа и чисти морални нрави није у стању никада предати се толикој заблуди наваљујућих страсти, да на пакост свога ближњега живи.

Наука је опште људско добро. Ал тако не тумачи покварена душа, која вели:

Наука је добро онога, ко ју притежава, како ће њом владати над слабијима, како ће њом моћи угњетавати, глобити и заблуђавати невјеже.

Наш небесни учитељ, показао нам је својом безпримерном ревности, колко треба да је сваком на души истинита мисао, обучавати другог; и то у самом делу.

Заиста Исус Христос беше образац својој науци.

Па кад разаберемо шта свака наука жели, онда видимо да је њена цел човечаство просвећивати и усрећивати, а то се може тек са љубави чинити. Љубов пак без моралног основа неможе се ни замислити, јер прелази у страст.

С' тога видити можемо да наука без моралних основа оставља по себи само опустошавајућ траг, и њу саму по себи без моралности човечанство никад желити неможе, нити еме.

Онај час, у ком би се човек одрекао установа моралног

живота, бијо би за њега одиста најнесрећнији тренут, који би му и пропаст допринео, али би га најпре најужаснијим звером учинијо.

Школа дакле знајући свој најсветији задатак, има своју науку на темељу најшире моралности предавати.

А ди се та моралност највише огледа?

Ја одговарам у религији и у животу човечијем.

По том је неопростима погрешка сваког васпитаоца, који учећи младеж, заборави на светла и чиста правила религијозна морала.

Тешко оном човеку, који изгуби уфање да је неки виши судија над нама, који ће нас или примити или одбацити из свога наручија.

Свака наука ваља да има основ моралне снаге.

Но почем школа и ван својих зидина ваља да моралност потпомаже, јер деца ван школе могу најгоре скаредности и најгнусније грехе попримати; с тога дакле ваља радња школина да се и на сокак премести.

Неограничена слобода, код несвесних и неразборитих, обично је заблуда.

Та ни људи, којима се зрелост приписује, неуму уважавати у потпуној мери слободу, већ ју често обесвете својим крвним пороцима. Од деце се дакле то поштовање најмање очекивати може.

Самовоља увек је убитак како за саму особу тако и за околицу. Ред и запт (дисциплина) прави су чиниоци, који у деци подпомажу добро. Самовољу ваља сваком строгошћу предупређивати.

Човек прекорачи границу своје свести и пође за примамљивим гресима, али кад хладна свест наиђе, опет се враћа у своје прво стање. Дете напротив, срља у обчињиве и оманљиве заблуде, лепи их се, као што се и оне њега лепе, и никад се невраћа у своје прво стање.

Она љубопитљивост, што је природно укорењена у човека, мами га да увек потегне за оним што није слободно. Дете ће се дотле око ватре играти и дирати док се неопече, и заман су му родитељи то предрекли.

Дакле оно што је човеку некако лако својно треба уклањати од њега, па ће га навика сама одвратити од несреће.

(наставиће се.)

ИЗЈАСНЕЊЕ СВЕТИХ ТАЈНА*)
О ТАЙНАМА У ОБШТЕ.

Поњатије. Под именом светих тајна разумјевамо сва она света дјела, која је Христос спаситељ ради спасења вјерних у цркви својој установио, и при којима се под видимим знацима подаје невидима сила и милост од Бога свима онима, који достојно у цркву Христову ступају и свете тајне примају. Из узрока тога, што ми при свршавању тих светих дјела над нама друго очима видимо а уз то вјерујемо да друго примамо т. е. да се на нас благодат Божија тајно излијева, — назвала је црква та света дјела: св. тајнама.

Број св. тајна. Св. тајна има наша православна црква на броју седам: крштење, миропомазање, причешће покајање, свештенство, брак и јелеосвећење.

Шта је нуждно код свршавања св. тајна. Код сваке тајне, коју хоћемо да примимо, нуждан је: подлог, строитељ, материја, и форма.

Подлог је лице, које тајну с вјером прима. **Строитељ** је лице, које тајну са благословом и дозволењем цркве свршава у име св. Духа, који невидимо сам свршава св. тајну. **Материја** је видима ствар, у којој вјерни при свршавању св. тајне види знак преко кога ће се он невидимо божије благодати удостоити. **Форму** сачињавају рјечи (или молитва) које строитељ, свршавајући свету тајну, над вјерним говори и кроз које се тајна у дјело приводи.

Важност и предност неких св. тајна. Све свете тајне установљене су поради нашег спасења, и све су нуждне ал ипак и међу њима неке имају предност на другима. — Крштење је најглавнија и најнуждија тајна, јер по рјечима светог евангелиста Јоана (гл. 3. стр. 5.) рекао је сам Христос: **аще кто не родится водою и дх҃омъ, неможетъ внити въ царствіе Божіе.** После крштења у погледу важности за христијанско спасење долазе на ред тајне: миропомазање, причешће, и покајање, јер су оне сваком хришћанину нуждне, и по захтјевима наше православне цркве дужан их је сваки примати. Свештенство, брак и јелеосвећење, није обвезан сваки хришћанин при-

*)У напред являмо да є ово дѣло єдног поштованог духовног лица коме є предаванѣ науке вѣре у єдном вишем државном училишту од дух. власти повѣрено. (Ур.)

мати и потом су те тајне спасавајуће само за оне, кои их примати могу.

I. КРШТЕЊЕ.

Крштење. јест новозавјетна тајна у којој при поливању човечијег тјела водом, пере се невидимо душа вјерног пред Богом не само од прародитељског, него и од свију после рођења самовољно учињених грјехова.

Установлење. Тајну св. крштења установио је сам Искупитељ наш Исус Христос својим крштењем на Јордану, а по том заповешћу апостолима даном: Шедше наꙋчите всѧ ꙗзыки, крестѧще и҆хъ въ имѧ Отца и҆ Сына и҆ свѧтагѡ Дꙋха (Мат. гл, 23. ст. 19.)

Оглашени. Невјерни, који жели у хришћанску цркву ступити, по најпре долази да ту своју жељу одкрије свештенику, који му са молитвом име хришћанско даде (знаменовање) а потом причисљава га к оглашенима. Као оглашени учи се невјерство и сујевјерство осуђивати, а праву христијанку вјеру познавати, у њој утврћивати се, и од срца ју достојно исповједати. Кад је као оглашени све изучио, што се изискује да се може крштења удостојити и у обштину христијанску ступити, то онда унутрање расположење своје изјављује јавно са видимим знацима. Ти су знаци следећи: а) свлачи са себе одећу, показујући тим да он са себе свлачи гордост, која бијаше узрок првом грјеху.

б) гологлав, босоног, распасан и спуштених руку обраћа се к истоку као мјесту свјетлости, која подсећа на ону свјетлост духовну, која је засијала у истинитој божественој науци Христовој, којој ће он, почем је одбацио невјерство и страсти, цјелог свог живота окренут стојати.

Свештеник видевши те знакове, да му благослов кроз дуновење у лице, и прављење крстнога знамења на челу и на прсима а потом обраћа се ка Господу са молитвом: Ѿстави ѿ негѡ ветхꙋю онꙋю прелесть и҆ и҆сполни єго єже въ тѧ вѣры и҆ надежди, и҆ любве . . . Даждь є҆мꙋ въ всѣхъ заповѣдехъ ходити и҆ ꙋ҆годнаѧ тебѣ сохранити . .

После те молитве свештеник чини запрећење по примјеру Христа (Мат. 5. гл. 18. ст. 18.) именом божијим нечистому духу који је узрок греху човечијем: запрещаетъ тебѣ Гдь, діаволе, пришедый въ міръ . . , нами: ꙋ҆бойсѧ, и҆зыди и҆ ѿ-

стꙋпи ѿ созданїѧ сегѡ; а после трикратног запрећења обраћа се владики господу молећи га, да би оглашеног удостоијо своје милости и заступства светог анђела, који би га спасавао од свега што је ђаволско, — и дунувши оглашеном трипут на уста чело и прса за знак силе Духа светог која једино поражава нечистог духа, моли код сваког дуновења: и҆зжени и҆зъ негѡ всѧкаго лꙋкаваго и нечистаго дꙋха, сокрытаго и гнѣздѧщагосѧ въ сердцѣ є҆гѡ. Затим обраћа свештеник оглашеног к западу, као мјесту таме и сједишту сатанину, те га пита трипут: ѿрицаешилисѧ сатаны, и҆ всѣхъ дѣ҆лъ єгѡ, и҆ всѣхъ а҆ггелъ єгѡ, и всегѡ слꙋженїѧ єгѡ, и҆ всеѧ гордыни єгѡ, и ѿреклъ сѧ є҆си сатаны; нашто оглашени одговара: ѿрицаюсѧ и҆ ѿрекохсѧ, које одрицање и тим засвједочава, што пљује на њега. Одрицању од ђавола сљедује сачатаније — сајединење, са христом: сочетаваешилисѧ Хрⷭ҇тꙋ? сочетаваюсѧ, — које се изјављује обраћањем на исток и јавним исповједањем вјере христијанске, — вѣрꙋю во є҆динаго Бога у сљед чега се оглашени удостојава и самог крштења, за које се свештеник приправља, почем се помолио Господу: и҆ сподоби є҆го (оглашеног) великїѧ сеѧ благодати, свѧтагѡ твоего крещенїѧ . . (продужиће се.)

Допис.

г.— **ИЗ СУБОТИЦЕ.** Већ скоро шест година ће се навршити, од како је овде у месту основана српска девојачка школа. Премда се са свију страна опажа потреба, да су народу нашем нужни висши васпитавајући заводи женски, и премда у варошима нашим многа женска деца после срп. основне школе иду у основне или и у веће туђинске школе, ипак се већина женске деце само са оном науком користи, што у српској школи присвоји; јер материјално стање не допушта сваком родитељу, да може своју девојчицу у висши завод шиљати, и само српски васпитавајући заводи би заменути могли туђинске, у којима су српске кћери свашта пре постајале, само не добре хришћанке и праве Српкиње. Па кад још до данас нисмо толико срећни, да се са таковим српским васпитаваюћим заводима дичити, и у њима наше кћери изображавати можемо, то ништа нам друго неостаје, него главну мисао и пажњу на основне девојачке школе обраћати, да би ове што више цели својој одговарале и бар у нечем попуниле ону празнину, која у васпитању женског спола у нашем народу давно постоји; јер девојачке школе имају приличну улогу у образовању народном, и млого уплива на његову будућност.

У колико су се наше старешине на ово главно начело обзирали види се отуда, што основаше женску школу, а у њој учитељке за женске ручне послове још ни данас нема, супрот оне наредбе, која је од бившег кр. уг. Намесништва 1866. године на брою 12,498. за девојачке школе у опште, а на представку овдашње српске општине за ово место особено издата. Последица наредаба та је, што политична општина издаде упутство, по коме могу наша деца у римокатоличку женску школу ићи и ту се ручним пословима обучавати, почем се тамо две учитељке плаћају, па би излишно било још и трећу српску плаћати. И на ово пристаде тадашња српска општина не размишљајући, у колико је штетно за нејаку српску дечицу полазење туђе школе. — Тако стоји још и данас, и ником не пада на ум противу тога лека тражити. Нећу се упуштати у разлагање, шта све губе наша дечица што српску осн. школу пре времена остављају и у туђинску одходе, јер ми то ограничен простор овог Листа не допушта, али толико казати морам да се ово удо стање наше само немарности и слабом заузимању наших људи приписати има.

Ових дана била је код варошког представништва на претресу молба српске општине, у којој тражи помоћ у наплаћивању свештенства на основу вероисповедне равноправности. Ова је молба у начелу примљена, и док се испита у ком размеру Срби према другим вероисповестима стоје, очекује се, да ће се знатна свота на ту сврху одредити, па кад као што видимо овдашња Срби добијају што је право на друге своје потребе, онда долази питање, кад ће се сетити за девојачку школу, да се она постави у стање, како би могла задатаку свом достојно одговарати.

Овом приликом не пропуштам саопштити читаоцима шк. листа, да смо 28. Јан. т. г. имали беседу пуну српског духа, на којој се у декламовању особито одликовала ученица овд. девојачке школе Марија Леовићева сомборкиња.

Школске вѣсти

ХИЛЯДУГОДИШНЬИЦА СВ. КИРИЛА. Константин Философ прозвани у калуђерству Кирил, — кои є наша писмена саставио и у друштву с своим братом Методием св. Евангелие, службу Божію и многе друге црквене кньиге с єлинскога на славянски єзик превео, — упокоио се у Риму 14. Фебруара год. 1869. На тай дан ове године навршило се дакле хиляду година, од како се први просвѣтитель славянских народа у вѣчност преселио, па с тога су браћа наша Србльи у Србіи успомену хилядугодишньицу св. Кирила ове године 14. Фебруара свечано прославили. Тога дана у 8 сати пре подне служио є у саборной Београдской цркви преосвештени митрополит србски Михаил свечану службу Божию, па коіои су присутствовали чланови србског ученог друштва и сви наставници и учительи учевних завода. После службе Божиє, на коіой се стихире на „блаженима“ тропар и кондак светоме Кирилу пояо, примио є Господин Митрополит у своме двору све учителье и чланове ученог друштва, и угостио их є.

Бечки Листови јављају, да је тамо у недељу 16. Фебруара у православној руској цркви држана успомена св. Кирилу. Службу је служио митрополит протопресвитер госп. Михаил Раевскій, а на служби били су Срби и многи отмени Чеси и остали Словени. — У Русији слављена је тај дан такође хиљадугодишњица св. Кирила, а „славянское благотворителное общество у Москви“ послало је том приликом у Велеград Моравски икону св. Кирила и Методија са златним кандилом, и писменом молбом, да се икона та постави у храму Велеградском и да пред њом гори кандило као знамење узајамности славянске и братинске љубави, коју предке наше пре тисућу година учиње просветитељи славянски.

Пишући ово са тугом срдца сетих се, да се код нас Србаља на овој страни још нигдје досада са црквеним правилом нештује успомена св. Кирила и Методија, дочим су браћа наша Бугари и Моравци успомену њихову свагда држали, и дочим се од год. 1863. како у Србији и у Русији, тако и код самих римокатоличких и протестантских славяна успомена просветитеља славянских обдржава.

Госп. Митрополит Београдски издао је, као што је познато, књигу, која садржи у себи правило што се у част св. Кирилу и Методију на вечерњу, јутрењу и служби Божиој пов. — Кад су дакле св. Кирил и Методије у синаксарима нашима под 14 Фебруара и 11. Маја као свети угодници Божји назначени, и кад сви остали а нарочито православни Славяни успомену њихову у храмовима Божјим славе; то би смерна молба наша била, да и српска црква, која је завет просветитеља славянских до данас вјерно сачувала, успомену њихову од сада свечано слави.

Како ове године успомена св. Методија баш у недељу (11. Маја) пада; то би се по добивеном од највише духовне власти дозволењу могла тај дан први пут држати у свима црквама и школама нашим свечана успомена просветитеља славянских, а у будуће могло би се сваке године прве недеље после 14. Фебруара и после 11. Маја правило св. славянских првоучитеља у цркви, а цели сходна школска светковина у свакој школи српској држати.

Духовна ова и школска светковина покренула би из мртвила чувство побожности у народу нашем, а служила би у једно и као побуђење к просвети у духу св. православија, и развијању свести о славянској узајмности код нашега народа.

Дао би Бог да се ова смерна жеља и молба оствари.

ЧЕСКЕ ШКОЛЕ У БЕЧУ. Чеси у Бечу јако настоје око тога да им се даду ческе основне школе, што више они су наумили подићи и школу радиности у којој ће се дјеца њихова на свом материњем језику обучавати. На подизање те школе купе се прилози по Ческој, Моравској и Слезкој.

„НАРОДНЕ ПИСАНКЕ СРБСКЕ.“ Књижара Лавослава Хартмана у Загребу по жељи српских учитеља како у зборовима учительским тако и приватним путем изявљеној, дала је по мустри својих хрватских писанака сготовити праве српске писанке под горњим насловом. Ове писанке су снабдевене са двоструким повукама ширима за ћирилска и

ужима за нѣмачка и ситнија ћирилска писмена. Досада су изишле свезке са осам различитих дворeза на предњој страни завоја. Укусно изведени дворези ти представљају Стевана Немању, Цара Душана Силног, Кнеза Милоша Обреновића, Доситеја Обрадовића, Вука С. Караџића, Драгутина Раковца, — даље насликани су још Котор и Которани и приморски град Рѣка. Уз слике поменутих славних наших мужева придодате су црте из њиховог живота, а уз потоње две стављене су земљописне цртице. На стражњој страни завоја су таблице сбројтбе, одбитбе, множитбе и дѣлитбе. Све ове околности препоручују најбоље овде обављене писанке, и даю нам надежду да ће оне српској дѣци добродошле приятне и користне бити. С' тога обраћамо на њи пажљивост г. г. учитеља и трговаца српских, да се постараю такове за наше школе и за нашу дѣцу набавити, како би се тим начином туђински прописи са њиховим неспретним и често саблазнителним сликама из наших школа истиснули и ове народне писанке свуда попримале, кое ће уз главну службу своју дѣцу нашу са знатним мужевима народа нашег и њиховим животом, са нашим градовима и предѣлима и са народњом ношњом у разни српски краеви упознати, и тим на побуђење љубави роду и завичаю битно допринети.

Ове писанке добити се могу у књижари Лавослава Хартмана у Загребу и то цео рис састоћи се из 240 комада (сваки са 8 страна за писање и са бојадисаним и насликаним завоом) по три форинта, а за готов новац уз 10% рабата по 2 ф. 70 нов. — Г.Г. учитељи или по наручбини њиховој трговци нека се ради ових писанака обрате непосредно на горенаначену књижару под насловом; „Knižari Lavoslava Hartmana in Agram.“

НАИМЕНОВАЊА УЧИТЕЉСКА. За учителя у новоподигнутој женској школи аљанској именован је г. Ђорђе Акшамовић, свршио је трећи реални разред и учитељиште у Сомбору год. 1868. Положио учитељски испит исте године и проглашен је за учителя основних школа.

За привременог учителя ново основане женске школе у Ст. Врбасу постављен је г. Богдан Поповић, свршио је 4. гимн. разред у Врбасу и препарандију у Сомбору г. 1868.

За привр. учителя у Бајши именован г. Дамян Попов досадашњи учитель у Броду Славонском. Свршио је 4. гимн. разред у Врбасу а препарандију у Сомбору год. 1864. учитељски испит положио је г. 1867.

ПРИЛОЗИ НА ФОНД ШК. ЛИСТА ОД ЧИТАТЕЉА КЊИГЕ „СРБСКА ЦРКВА.“ У другом бр. овог Листа износили су ови прилози: — — — — — — 29 ф. 49 нов.

Даље су приложили:

12. Пр. Г.Г. Георгије Војновић протосинђел 2 „ —
13. Симеон Мајински свештеник — — — „ 50 нов.
14. Богдан Кузмановић свештеник — — — 50 нов.
15. Атанасије Чурлић архимандрит и еп. провикар у Боки Которской — — — — — — 1 „
16. Никола Киријак учитель Которски — — — 50 нов.

Свега: 33 ф. 99 нов.

ПОКЛОНИ ШКОЛАМА И УЧИТЕЉИМА. (продужено из бр. 2). За сиромашне учитеље и школе даље шк. лист држе следећа господа из Сомбора: Гавра Дракулић члан жуп. суда за Игнята Видјако вића уч. санадског, Ђорђе Еремић члан жуп. суда за школу у Босан. Градишки; Др. Ника Максимовић вел. бележник за школу у Капелни у Славонији; Јустин Коњовић вар. мерник за школу дрешничку у Хрватској; Ника Груић учитељ за шк. у Маяру; Сима Бикар трговац за школу тузланску у Босни; Д. І. Поповић трг. за школу Виљањску; Ђорђе Ивков вар. представник за школу у Градачцу у Босни. Листови који припадају скупителю Г. Ђ. Теодоровићу шалю се као његов дар школама смудской и дољнобуковичкой у Славонији.

Трудом и заузимањем г. Іована Илића учитеља Панчевачког подпомогоше неколико родољубивих грађана Панчевачких издавањ Листа овог предплативши за српске школе и учитеље и то: Г.Г. Бранко Критовац за шк. у Дубравици, Плочици и у Острову у Банату, за шк. Призренску у Ст. Србији и за школе сентандрејско — збежку и помажку код Будима, свега шест примерака; Арон Искрић за школу Которску, Стеван Вранешевић за шк. Рисањску у Боки Которској; Григорије Барић за школу Трнестанку, Коста Іовановић за шк. Пирошку у Бачкој; Јован Јовановић за школу у Пећи у ст. Србији, Др. Љубомир Ненадовић за учитеља у В. Радинци. Листови што скупителю припадају шалю се шк. у Лисачинах и у М. Боји.

Ревносним настојањем г. Ђ. Глибоњског учитеља добили смо из Српског Бечеја, 30 предплатника, од коих г. Сава Ђорђевић ответник поклања лист школи српској у Т. Броду г. Јустин Шимић бележник школи у Дервенти, г. Тадија Елчић школи ватинској, а дична омладина српска у Бечеју од прилога са беседе светосавске предплаћује седам примерака, кои се шалю школи м. св. Луке у Жупи у црној гори; г. Боголюбу Петрановићу учителю реалне школе у Сарајеву, Богословији у Банялуци, школи требињској школи сачкой у толнанской жупанији, учителю Липовском и школи моравичкой у хрватской крајни. На скупљених 30 предплатника припадају Госп. Глибоњском шест примерака, који се по жељи његовой на дар шалю библотеци средоточне срб. школе у Срб.-Бечеју, женской срб. школи, и ковинской предградской школи у истоме месту, школама у Сланчеву у Банату и у Калазу код Будима, и једном ученику реалке Сомборске.

Г Луяновић бележник Марадички плаћа два примерка Школ. Листа, од коих се један шаље учителю М. Бизумићу у Сланкамену а други школи Костајничкой. (свршиће се.)

УПРАЗНЂНО УЧИТЕЉСКО МЕСТО. У Кисачу у Бачкой. Плата с 60 фор. 20 пож. наполице, 50 фунти соли, 12 фунти свећа, 1 цента меса, 2 фата дрва 2½ јутра земље и стан. Молбенице имаю се до 13 Марта о. г. консисторији Бачкой поднети.

Лист овай излази двапут месечно.
Цена с на целу год. три форинта, а на по год. 1 фор. 50

Издаје и уређује Никола Ђ. Вукићевић.

Тискано код Андрије Ватнера.

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

Број 5. У Сомбору 15. Марта 1869. Год. XI.

Рачун

У НАРОДНОЈ ШКОЛИ.

(методично упутство.)

II.

Сваки рачун има се на мишленю и на разсуђиваню основати и свестно разумно израђивати. У разсуђиваню управо лежи изображаваюћа снага а не у голом механичном рачунаню. С тога нека учитель никад недопусти, да му ученици оно рачунаю што схватити и разумети у стаю нису, и нека се радуе кад они сами своим начином задатке решаваю. Много е од веће користи ако деца умею єдан задатак на четир пет начина израдити, него кад сваки задатак по єдном калупу израђую.

Управо само єдна врста валяног рачунаня постои, а то е рачунанѣ с разборитошћу, увиђавношћу и свешћу. То су главне особине сваког валяног рачуна.

Онай рачун, у коме се неупотреблюю бройке (цифре), него се рачуна само са броювима без сваког записиваня и бележеня, зове се рачун на памет или рачун из главе, а онай рачун, у коме се употреблюю бройке (цифре), зове се писмени рачун, рачун с бройкама или рачун на табли.

Само е онай у стаю писмени рачун свестно и смислено израђивати, кои се најпре вештбао са рачуном напаметним. С тога у народној школи има се ученѣ рачуна започети с рачуном на памет, а после успоред валя єдан и други учити, но тако, да се сваки задатак најпре изради из главе па онда писмено. Само се велики и замршени задатци у најстаріим разредима основних школа могу израђивати најпре писмено, но и у том случаю, радн осведоченя да у радньи нема погрешке, валяло би поново на памет исти задатак израдити бе-

лежећи само веће суме да се не забораве. — Рачунанѣ, у коме ученици непишу али у глави представляю себи цифре, па израђую најпре єдинице, па онда десетице и т. д. не заслужує име напаметна рачуна и смета уредном разсуђиваню, те с' тога се никако препоручити неможе.

Код рачуна напамет свагда се најпре узима цели већи број, па се нѣму додаю или од нѣга одузимаю најпре стотине затим десетице па онда єдинице, или најпре центе, затим фунте па онда лотови и т. д. У сваки пут при израђиваню задатка валя понављати све што є дотле израђено, да се незаборави и непомете. Тако задатак: „Колико чине 10 центи 58 фунти и 7 лотова, и іошт к' томе 5 центи, 12 фунти и 2 лота шећера“ израђує се овако: „пет центи додавши на 10 центи 48 фунти и 7 лотова има ћемо: 15 центи 58 фунти и 7 лотова; к' овоме кад се дода 12 фунти биће 15 центи 70 фунти и 7 лотова; и кад іошт она 2 лота придодам изићи ће свега: 15 центи 70 фунти и 9 лотова. — Задатак: „коньи некога газде повду сваке неделѣ 6 центи 74 фунте овса, колико ће повести за 8 неделя“ израђує се ево овако: 6 центи 8 пута чине 48 центи; 70 фунти 8 пута износе 560 фунти, или 5 центи и 60 фунти, а то би било: 53 центе и 60 фунти; сад іошт имамо 4 фунте на неделю, то износи за 8 неделя 32 фунте; ков додам на оних 60 фунти па онда излази да ће коньи ти за 8 неделя потрошити: 53 центе и 92 фунте овса.

Найвише се има учитель око тога старати да му ученици почела (основке, елементе) рачуна добро науче, па затим у дальой радньи да поступаю свуда помньиво са увиђавношћу и са осведоченѣм о валяности свога рада. С' тога некэ се он найдуже времена бави у броєвном простору од 1—10. Ту нека сви ученици науче добро у напред и натраг бројати: на єдан добраяти најпре све по два, па онда по три, по четири и т. д. на два добраяти по два па онда по три, на три добраяти по два, по три, по четири и т. д. но не далѣ од 10. Затим нека се вештбаю у истом броєвном простору са одузиманѣм најпре све по єднога, па онда по 2, 3 и т. д. броя. После овога долази растваранѣ броєва н. пр. Ти добиеш пет ябука колико би ти іошт требало да имаш осам? (іошт 3); или Милан добає 9 ораха а Стоян 5 ораха, са колико има Милан више (са 4), а са колико Стоян манѣ него Милан (са 4). — Потом долази множенѣ и деленѣ првоначелних броєва кроз

2, 3, 4, 5, али тако да производ неизноси више од 10. Утврдивши се тако у сваковрстном разрачунаваню са првих десет броєва упознаю се деца на овом степену іошт са половином и четвртинама.

Ово што досада наведосмо єсть темель рачуна. Ко є у овом броєвном простору сваки задатак рачунски своіом собственом снагом израдити кадар, тай тек нека прелази на други степен, кои у себи садржи броєвни простор од 10—20.

Ту нека се по истом реду и начину учи брояти у напред найпре до єданайст, па онда до дванаист, тринаест и т. д. и од сваког новопознатог броя натражке до броя єдан. У простору до сваког новоупознатог броя нека се сваке лекциє учи сабиранѣ, одузиманѣ, растваранѣ, множенѣ и деленѣ и нека се у обзир узимаю кадкад половине и четвртине. — Уз овако рађени напаметни рачун има се научити написиванѣ броєва од 1 до 10 и од 10 до 20, а такође и писмено сабиранѣ и одузиманѣ у том броєвном простору.

Ко до 20 разумльиво научи рачунати, томе ће сваки остали рачун од по муке ићи, а без овога темеля узалудно є хвастанѣ са разноврстним и великим задатцима, с коима се гдекои учительи неупутно размећу.

После овога нуждно є іошт да се са сваким броєм од 20 до 100 на посе ученици упознаю, и да сваки дан по єдан нов брой упознавши покушаваю га сравньивати са досада наученим броєвима држећи се десетичног редостава као стожера, око ког се сво наше рачунанѣ врзе, и радећи код сваког броя сабиранѣ, одузиманѣ, множенѣ и деленѣ, и то свагда найпре напамет па онда и писмено. Найвећа пажльивост има се обраћати у овом простору на сваковрстну и многостручну радню са броєвима: 24, 25, 27, 30, 32, 36, 40, 42, 45, 48, 49, 50, 54, 56, 60, 63, 64, 70, 72, 75, 80, 81, 84, 90, 96 и 100. Нарочито се са сваким од ових броєва осим сабираня и одузиманя има брижьиво учити множенѣ и деленѣ, дочим є код осталих броєва доста да се само она прва два посла строго израђую. — У колико се на овом степену не би могли за наочигледно посматранѣ употреблявати новци, прутићи и остале ствари, у толико више као спомоћно средство употреблявати валя рачунальку (види Школ. Лист. год. 1865) и рачунске штице (види Школ. Лист год. 1866).

Као што є речено да се при рачунаню несмею учити никаква правила на изуст, тако се исто примѣтити има да є

шкодљиво и шлендријанско оно рачунанѣ, у коме се таблице брояня, сабираня, одузиманя и т. д. на глас уѳданпут сячу и певаю; напротив разуман метод прописуѳ, да се таблица множеня уз дотичне броѳве ѳднако и постепено (део по део) точно и свестно при помоћи рачуналке научити има. Тако н. пр. на брою 24 има се у прилагођеним вешто смишљѣним и сгодно удешеним примерима научити део таблице од 2×2 до 2×12; од 1×3 до 8×3; од 1×4 до 6×4; од 1×6 до 4×6; од 1×8 до 3×8; и од 1+12 до 2×12. — Чим ученици не би у стаю били задати пример достаточно и безпогрешно израдити, има се у помоћ узети рачуналка, и на пример за остварењ да ѳ 4×6=24 овако валя ту справу употребити: Показавши у горњѣм реду шест зрна ѳдно до другога запитати валя, колико пута виде у той гомилици шест (1 пут), колико ѳ дакле ѳданпут шест (6); затим узеши из истог реда остала 4 зрна и из другог под овима стоѳћа два зрна направи учитель другу гомилу, па пита децу колико зрна има у той другой гомилици (6), а колико у обадве пред њима стоѳће гомиле (12), колико ѳ дакле 2×6 (12). Докле се ово показуѳ сви осталих 88 зрна имаю се покрити застором. Потом учитель изнесе из другога реда іошт шест зрна и направи од њих трећу гомилу, па понуди ученике да ову са пређашнѣ две споредe, и наведе их да се увере о том да 3×6 чини 18. Кад се о томе ученици увере, онда се из истог другог реда изнесу и заоставша последня два зрна и под њи се ставе из трећег реда іош четири, како ће изићи и четврта гомилица од шест зрна. Осталих шест зрна из трећег као и сви други редови наиме четврти и пети до десетог покрию се опет застором, и тада се по ново даю питаня: колико износи 1×6; 2×6; 3×6 и 4×6. У брою 24 колико има десетица, и колико ѳдиница. — Кад би се 24 форинте поделиле на четири посленика, колико би сваки добио? и т. д. Тим начином утврди се знанѣ множеня код сваког поѳдиног од горенаведених броѳва, а у ѳдно се и деленѣ наочигледно научи, па лакше и темељније схвати, него ученѣм целе таблице уѳданпут у хору певаюћи ил лекцию по лекцию на изуст бубаюћи.

(свршићесе).

ЧЛАНАК XXXVIII. ЗАКОНА

од 1868 године.

у дѣлу явног обучаваня у народним школама.

(наставак.)

ГЛАВА VII.

Учитељишта.

а) приправнички заводи за учитељ.

§. 81. Држава у различитим предѣлима земљ подиѣи ће 20 приправничких завода за учитељ.

§. 82. Учитељско-приправнички завод има у свези стаяти са школом за вештбанѣ, у коіой ће се питомци практично изображавати.

§. 83. Учевном заводу придодати се има врт најманѣ од 2 ютра земљ, да се ту питомци земљедѣлству вртарству и виноградарству практично уче.

§. 84. Учитељско особљ састои се из єдног управляюћег, два редовна и єдног помоћног наставника, и из єдног учителя, кои ће дѣлати у школи за вештбанѣ.

§. 85. Плата є редовних наставника 1000 форинти и 100 форинти станарине. Осим тога управляюћи наставник за свою управитељску радню прима 200 фр. почастне награде. Плата помоћног наставника є 450 фр. стан у школском зданию с огрѣвом и слободна храна при заєдничком столу. Учитель школе за углед има осим стана 700 фр. плате.

§. 86. У учитељиште примаю се они здравог тѣлесног састава питомци, кои су 15. годину већ навршили и кои у матернѣм єзику, рачуну, земљопису и повѣстници барем онолико знаня имаю, колико се ти предмети у четири прва разреда гимназиє ил реалке предаю. Питомац, кои у завод ступити жели, дужан є или о овоме явну школску свѣдочбу показати или се приємном испиту подвргнути.

§. 87. Учевни течай у учителиштву трає три године.

§. 88. Обвезни учевни предмети єсу: а) наука вѣре и благонравности, б) наука о васпитаваню, в) наука о обучаваню и начин обучаваня, г) земљопис и д) повѣстница (обшта и отачаствена); е) матерньи єзик, ж) мађарски єзик, з) нѣмачки єзик, и) природне науке и ньихово прилагођенѣ на земљодѣлство и обртност; і) наука о привреди са вештбанѣм у земљодѣлству и вртарству; к) наука о земаљском уставу;

л) математика и геометрия; м) пѣванѣ и свирка (особито гусле и гласовир); н) красноппс и рисанѣ; о) ученѣ гимнастике, п) вештбанѣ у обучаваню у народной школи.

§. 89. У учевном плану, ког ће министар явног обучања повремено издавати, опредѣлиће се, кои се учевни предмети у сваком поєдином разреду и у коме обиму предавати имаю.

§. 90. Почем су ова учительишта државни заводи без вѣроисповѣдне разлике, то вѣрозаконско обучаванѣ питомаца припада дотичним вѣроисповѣстима. Тим особеним учигельима науке вѣре и благонравности држава ће почастну награду плаћати.

§. 91. Здания учительишта нека у себи садрже мѣстности, коє су нуждне за обучаванѣ и прираньиванѣ питомаца.

§. 92. У сваком учительишту завестће се заєдничко издржаванѣ (обшта трапеза, алумнат) у коме ће сваки питомац по умѣрену плату подпуну храну добиати моћи. Плату за заєдничко издржаванѣ сваке године опредѣлитће учитељи шгни управляюћи савѣт. При заєдничком издржаваню нуждна дрва и послугу завод плаћа. У осталом учествованѣ у заєдничком издржаваню ученику се на волю оставля.

§. 93. У сваком учительишту умѣсто више сиромашних и прилѣжних доброг владаня ученика завод плаћа за заєдничко издржаванѣ потребну цѣну. Између сиромашних, прилѣжних и добронравних питомаца више њи могу и стипендию уживати.

§. 94. Благодѣяния у прираньиваню и стипендияма дѣли управляюћи савѣт, на основу њему поднешених свѣдочба и препоруке наставничког особља. Ова благодѣяния уз єднако добро владанѣ и прилѣжанѣ имаю се дѣци сиромашних учитеља давати, па и на дѣцу учитеља вѣрозаконских школа распростиру се.

§. 95. У зданию завода управитель држи ред и пази на чистоту.

§. 96. Свако учительиште има се снабдѣти са књижницом састоћом се што є више могуће из стручних књига, коіом се и ученици могу слободно користити. На умноженѣ књижнице сваке се године извѣстна свота обраћа.

§. 97. У дисциплинарним дѣлима и у личним отношаима ученика на првом степену суди наставничка столица, коя се из наставничког особља састои.

§. 98. Над наставничком столицом стои управляюћи савѣт. Овай под предсѣдништвом дотичног училиштног надзор-

ника састои се из управљајућег наставника и из пет чланова, ков министар именује.

§. 99. Управљајући савѣт по упутствима министра просвѣте руководи материјална и морална дѣла учитељишта; пази на дѣланѣ наставничког особља, и пресуђује у дѣлима наставничке столице, коя се на њега апелираю.

При свем том могу се странке у важнијим дѣлима и против пресуда управљајућега савѣта на министарство явног обучаваня с молбом обраћати.

§. 100. Чланови управљајућег савѣта, окром предсѣдника и управљајућег наставника, приликом своих састанака добијаће из благајнице завода накнаду за можебити учињени путни трошак и дневнице.

§. 101. Сваке године вданшут у присутству надзорника учевног округа и чланова управљајућега савѣта држе се явни испити.

§. 102. По свршетку учевног течая на годину, ал најдалѣ на две године, — ков врѣме може ученик с практичним обучаванѣм проводити, — дужан ѳ сваки питомац из свију учитељскоприправничких предмета, писмених израђиваня, и особито из вештине у обучаваню испит положити, и само после успѣшног испуненя овог условия може он добити писмено (диплому) учитељско.

§. 103. Кои хоће да су способни за учитељска мѣста у вишим народним и у грађанским школама, осим и спита у §. 102. опредѣљног, имаю положити іош, пред влашћу од правительства на то одређеном, строги испит из учевних предмета више народне и грађанске школе и из начина, коим се ови предмети предаю.

§. 104. Кои се на испитима у §. 102. и 103. опредѣљним у двапут одбаце, више се на испит непуштаю.

§. 105. Приватна учитељишта само оне особе могу подизати, ков основну или вишу народну школу држе, у конма приправљаюћесе особе могу и практично образованѣ добити. Но питомци оваких приватних учитељишта дужни су на коем явном учитељско приправничком заводу положити оне теоретичне и практичне испите, конма су питомци явних учитељишта по закону овом подвргнути.

б) приправнички заводи за учитељице.

§. 106. Држава ће у разним краѣвима землѣ завести при

правничке заводе за учитељице, у коима ће се нарочито изображавати учитељке за дјевојчке разреде виших народних и грађанских школа.

§. 107. У припрaвничким заводима за учитељице под надзором једне учитељке, која у заводу станује, све питомице у заводу станују и заједно се хране.

Управљајући савјет само изузетно може дозволити становање изван завода.

§. 108. Примају се дјевојке које су 14. годину навршиле и виши учевни течај народне школе сасвим свршиле.

Свака питомица обвезана је из учевних предмета више народне школе строги пријемни испит положити.

§. 109. Учевни течај траје три године.

§. 110. У припрaвничким заводима за учитељице ос і мушких наставника имаю се поставити за женске науке на брою довољне и способне учитељице.

§. 111. Обвезни предмети у припрaвничким заводима за учитељице јесу: а) наука вјере и благонравности; б) краснопис и рисање; в) матерњи језик и наука о правопису; г) мађарски језик; д) њемачки језик; е) земљопис и повјестница; ж) наука о васпитаваню; з) рачуница; и) природословље и природопис (са особитим обзиром на вртарство и на женске послове као на куване и т. д.); і) пјеване; к) правила за добру домаћицу и за домоводство; л) женски послови; м) вештбање у обучаваню у дјевојчким разредима школе за вештбање.

§. 112. Број питомица, што се у сваки поједини завод примити могу, правительство ће опредјелити.

§. 113. Школарине нема. Оне питомице које у заводу станују, стан и прање добијаю бесплатно а храну по умјерену цјену.

За више сиромашних и отличног прилјежаня дјевојака завод плаћа цјену заједничког обједа. Број ових на предлог управняћег савјета министар явног обучаваня опредјељује.

§. 114. Окром годишњих испита питомице, које сав учевни течај свршe, обвезане су из свију својих учевних предмета строги испит положити, и само тако могу писмено (диплому) добити.

Која на том испиту двапут одбачена буде, више се на испит неће пустити.

§. 115. Над питомицама у дисциплинарним дјелима на пр-

вом степену суди управљајући наставник и редовне учитељице; а на другом степену управљајући савет.

У осталом приправнички завод за учитељице стоји под оном истом влашћу под којом и приправнички завод за учитељ.

УКЛАЊАЈМО СОКАЧКЕ НЕЗГОДЕ.

II.

Ми рекосмо да се моралност огледа највише у религији и животу човека.

Школа ће нам изнети дакле све пред очи, што се у религиозном погледу на живот, на срећу и благо наше клони. Омилиће деци својом занимљивом поуком честита и ваљана дела, да им подражавају. Сводиће на живот наш последице неваљаних дела.

Остаје нам дакле ваљски живот света, остаје нам големо позориште свакидањих збиља, која могу бити најгорчији пример за живот нејаког детета.

Нема ваљда тако безбожне и бесвестне ни једне родитељске куће, која ће хотимице дете на зло навађати. Али ако има, то је онда у том случају, веома тежак задатак да школа буде тај изврсни лечник, који ће подранити добро, а отклонити зло.

Но ван куће, на путу и на сокаку уче се деца многом лукавству и неваљалству.

Од куће до школе има дете пет путова, а од школе до куће неизбројне.

Родитељи се често туже, да им деца недолазе до подне кући а по подне све до мрака, а ми опет знамо да их из школе у 10—11, а по подне у 4 сата пуштамо, и заман беху толике и толике забране, да по сокаци није слободно зазјавати, да из школе треба управо кући, а од куће у школу доћи.

Но ту није могло никаквих поспешних посљедица бити, јер ако би питао баш ону децу, која случајно нису право кући отишла, потстрекавао би их на лаж, чиме би целој ствари горе шкодијо.

Те незгоде ваља дакле отклонити.

Почем деца понајвише морају а и хотимично кроз пијаце

пролазе, а ту су, пиљарице, посластичари, лубеничари, играчке, крањери, крчмари, ракицијнице и све такови предмети у које љубопитно дете завиркива.

Шта ће дакле у ракицијници и крчми видити?

Гнусне, пијане људе, опаке псоваче, кавгаџије и бадаваџије. Певапке бесрамне што се ту увек хоре, радо ће и брзо дете научити.

Шта ли ће дете код посластичара видити?

Све њему жељне и примамљиве ствари, које ће га жудњом терати да за њих крајцару даде, — а од куд му увек крајцара? Таке су врсте и крањерски дућани. — Крај сигрaчака вечно би пак остао. — Код пиљарица најгоре чује. Ту је, псовка и инат, грдња и свађа. Сад још који откотрљан кестен или она међ врећама јабука, примами га те узме. И гле, како му се пут крађи отвара, јер најзад код лубеничара извади из кола лубеницу, те ју дотле гледа и проба, док између света неумакне.

Колико сам их пута ја видио, де поред трешања дотле стоје, док се жена куд неокрене, па онда зграбе у трку и одбегну.

Ја држим да такав случај, који код детета увек запамтљив остаје, мора га болно гристи кад одрасте, или га напокон сасвим обезчуствити.

На нашто дакле деци давати прилику да то чине?

А прилика им се највећа даје, кад из школе пзађу, јер онда им је повољи остати, почем имају изговора: све смо до сад били у школи.

Помоћи томе није тешко, дакле сваки учитељ себи у свету дужност да упише, отклонити такова зла кад се могу.

Де је први разред отдељен, ту у почетку школске године, док учитељ децу и деца свој пут непознаду, па напослетку док и сама деца станове један другог недознаду; а у старијим класама, одма упочетку школска течаја ваља уводити ред и одржати га.

Добру навику уводити, не само да је добра и ваљана ствар него је и свети позив како школски, тако и родитељски. Навикавајућ децу на уредност; отклонићемо много нехотично зло и нехотичну несрећу. Што сам дакле горе за станове дечије рекао, то ће толико значити, да је учитељу нужно знати, у ком предграђу или бар на којој страни места обитавају која деца.

Сву ту децу н. п. са јужне стране или западне, отпусти ће учитељ из школе мирно и уредно двојицу по двојицу са једним ученичким вођем, који ће њин наредник тога дана бити, и који ће после подне ил' сутра извешће о своме оделењу дати. Званије прелази сваки дан на другог, и то само на оног ученика који се добро влада и на кога се учитељ поуздати може. Преступак сваки ваља озбиљно као прекршај дисциплине узети, и достојан укор или кази дати.

Деци се тај ред јако мили, а учитељ ће брзо увидити, да му је много олакшано, јер неће имати повода расправљати распре, које се обично после школска сата, на улици здесе. Крај тога неће наука учтивости прама старијима и светим местима незаборављена остати, јер вођ као и сваки, знаће своју дужност која му пристоји, и баш ће некако морално нагоњен бити, да ју путем незаборавља. Узгред неће прозори полупани, куће издрте и ошаране бити. Неће се дивља ларма и граја кроз главне и друге улице слушати, мање ће капута изкаљани и чизама подрти бити. А то ће све родитељима јако мило бити.*)

Што се пак тог реда из цркве кући тиче, на многи мести давно је заведено да деца из цркве у школу иду, па их је отуд лако кући распустити, али ди је школа далеко од цркве, ту је за сад незгодно, ту мислим да би тај ред у нешто могао се махнути, док онај из школе неби се сасвим у обичанјо и у крв прелијо. А што се једном прими и омили, наравно да је онда на отом темељу све друго ласно распростирати.

То би држим бијо један начин како би многу сокачку незгоду отклонити могли. Ника Грујић.

ИЗЈАСНЕЊЕ СВЕТИХ ТАЈНА.

I. КРШТЕНѢ.

(наставлѣно.)

Приправљање за крштење. Приправа за крштење састои се у свећењу воде и јелеја. Пре него што ће свештеник то свећење предузети запали он свећу, којом хоће да изобрази просвјету духовну и долазак оглашеног к истиној свје-

---

*) Уредник овога Листа имао е прилику пре 18 година у Слезкой овай обичай видити и уверити се о цѣлисходности нѣговой, па с тога и од свое стране Г. Г. учительима найболѣ га препоручити може. (Ур.)

тлости еванђелској; затим возглашава: Благословено царство .... и велику ектенију, којој придодаје молитву о самом себи; а потом приступа к самом освећењу воде.

Свећење воде свршава се следећим начином:

1. исповједа свештеник величество Бога и Господа у молитви: велїй єси Гди, и чꙋдна дѣла твоѧ, и ни єдино же слово доволно бꙋдетъ къ пѣнїю чꙋдесъ твоихъ, коју молитву он допуњава са исповједањем свемогућства и премудрости, која се указала у видимим и невидимим створењима, исповједањем великог милосрдија, кога се удостоисмо са долазком јединородног Сина Божијега.

2. Господа, који је нас толиких благодјејанија удостоијо и који є јорданске воде осветио, призива и сада ради освећења трипут са рјечма: ты ꙋбѡ чл҃колюбче царю, прїиди и҆нынѣ наитїемъ ст҃агѡ твоегѡ дꙋха, и ѡ свѧти водꙋ сїю, потом умакајући прсте у воду, прави трипут знак крста, а уједно дуне на воду, и моли: да сокрꙋшатсѧ подъ знаменїемъ о҆браза креста твоегѡ всѧ сопротивныѧ силы, како би се све лукаво удаљило, а вода за очишћење и крштење сходна била. Као што је у време потопа гранчица од маслине, коју је голубица у ковчег Нојев донела, служила за знак помирења између неба и земље или Бога и човјека, и за знак велике милости, које се удостојавају угодници божији, тако и код крштења јелеј, плод од маслине, има исто значење за онога, који са крштењем хоће да се удостоји очишћења од грехова и велике милости небесне. Јелеј освећуе свештеник посредством молитве. Посље освећења љева трипут јелеј у воду, чинећи знак крста, а уједно појући аллилꙋїѧ у славу Христа Спаса, који је својом крстном смрћу удостоио човека велике благодати божије. Тим освећеним јелејем помазује свештеник оглашеном разне части тјела — за знак предходног утврђења к предстојећем трудном а често и са мукама скопчаном христијанском животу. Будући је намјера христијанског живота сајединење са Спасом Христом и постигнуће те намјере највећа радост, то и јелеј којим се он за тај живот крјепи зовесе: јелеј радованија, које се види из ријечи свештенички кад помазује: помазꙋетсѧ рабъ божїи елеемъ радованїѧ, во и҆мѧ о҆тца, и сына, и ст҃аго дꙋха . .

Свршавање крштења. После помазивања јелејем крштење се свршава трикратним поливањем или умакањем оглашеног у воду, при чему свештеник (или, ако је нужда, дру-

го које лице) произноси форму: Крещается рабъ (раба) божїй во имя Отца а҃минь, и҃ Сына а҃минь, и ст҃аго Дꙋха аминь. Нынѣ и҃ присно и въ вѣки вѣковъ, а҃минь. Тако да и сам воспријемник, који прима на себе дужност новокрштеног поучавати и у науци Христовој и вјери утврђивати, уједно говори а҃минь

Значење трикратног поливања, или умакања.

При крштењу полива се, или умаче у воду крштени тринут за знак, да се крсти у име свете Троице, а друго за знак тридневног пребивања Исус-Христова у гробу, чим је он спасење рода човечијег довршио. Ту нам вода знаменује гроб у кои погребавамо безакоња и грјехе, како би могли после крштења, као духовног препорођаја, наступити и проводити достојан христјанина живот, по оним рјечима апостолским: да ꙗ҆коже̑ воста Хрїстосъ ѿ мертвыхъ славою Отчею, такѡ и҃ мы во обновленїи жизни ходити начнемъ (Римљ. глава 6. ст. 4)

Бјела одјећа. Када је крштење свршено, облачи се крштени у бјелу одјећу (платно). Та одјећа изображава безгрешно стање, или чистоћу духовну, коју је крштени кроз крштење задобио. За време облачења те одјеће говори свештеник: ѡ҃блачается рабъ божїй въ ризꙋ правды: во имя Отца, и҃ Сына и҃ ст҃аго Дꙋха . . .

Посље облачења бјеле одјеће приправља се свештеник са молитвом да сврши тајну миропомазања. У молитви тој између осталога вели: Самъ владыко всецарю благоꙋтробне, дарꙋй томꙋ (крштеном) и печатъ дара ст҃агѡ и всесилнагѡ и покланяемагѡ твоегѡ Дꙋха. Сохрани єгѡ въ твоемъ ѡсвященїи, ꙋ҆тверди въ православной вѣрѣ и҃збави ѿ лꙋкавагѡ и всѣхъ начинанїй єгѡ да Сынъ и҃ наслѣдникъ бꙋдетъ небеснагѡ твоегѡ царствїя.

II. МИРОПОМАЗАЊЕ.

По молитви тој, којом се свештеник за тајну миропомазања приправља рећи можемо: миропомазање јест тајна при којој уз помазивање неких извјестних части тјела са св. миром — излијевају се на крштеног дарови Духа светог ради утврђења у православној вјери и освећења духовног, како би, одупирајући се навадама ђаволским, удостојио се бити син и насљедник небесног царства.

Установлење. Тајну миропомазања установио је сам Бог отац шиљањем Св. Духа да сврши Божаствено помазање

над возљубљеним својим Сином Богочовјеком Исусом Христом, који је у Јордану крштен од св. Јоана предтече.

Рукополагање. Силазак св. Духа на Исуса Христа сматраху апостоли са првенствујућом црквом за велику тајну помазања с више, па с тога и они ту тајну над посљедователјима Христовим свршаваху, полажући им на главу руке и просећи у молитвама Бога, да би излио свете дарове на крштенога.

Помазивање. Начин свршавања те свете тајне рукополагањем, замјењенен је, после у цркви са помазивањем с в. миром. Узрок томе замјењивању тај је што су епископи, као наследници апостолских дужности задржали себи право свршавања те св. тајне, па када се хришћанство тако разшири, да они немогоше свуда доспјевати, то је установљено, да неби крштени услучају изненадне скоре смрти лишио се милости са том тајном скопчане, да тајну може одма после крштења свршити и крштавајући свештеник посредством миропомазања уз услов, да с в. миро (материју тајне), које је из многоразличних мирисавих частица сложено за знак многоразличних дарова Духа светог има бити од епископа освећено.*)

Свршавање миропомазања. Тајну миропомазања свршава свештеник, помазујући св. миром крштеном чело, очи. уши, ноздрве, прса, руке, ноге — произносећи уједно форму: печатъ дара Духа святаго, аминь.

Помазивање са св. миром представља нам помазивање самог Духа светог, или освећење човјечији мисли, жеља, чувства и дјела, како би хришћанин (помазаник) лакше могао испуњавати дужности хришћанске и супрот стати сваком искушавању ђаволском.

Обилажење у круг. После свршеног миропомазања обилази крштени за свештеником тринут стол у округ, на ком гореће свећа стоји. Круг по свом облику, неимајући краја ни конца, знак је вјечности, за то и крштени, обилазећи стол тринут у округ даје о себи знати, да ће он до смрти са горућом у срцу љубави служити богу и у њега вјеровати, еда би се вјечног живота удостојио и са Христом саје-

---

*) Воду, вино уље и друге мирисаве ствари, из коих је миро састављено вари архијерej са пресвитерима у понеђељак, уторак и среду страстне седмице. После варења разлијева се у дванајст судова. А у четвртак велики на литургији после освећења св. дарова, освећује архијерej миро.

дивно. За време тог обилажења поје свештеник: єлицы бо Хр҃ста крестистесѧ бо Хр҃ста ѡблекостесѧ аллилоу҃їа а затим чита апостол (Римљ. зач.91.) и еванђелије (Мат. зач. 116.) којим се крштени увјерава, да све што код крштења обећава и чини по вољи и заповједи божијој бива.

Остриженье власи. У стара незнабожачка времена, када небијаше христијанске једнакости и братинства, мо'адоше робови за знак своје робске послушности и свога робства власи сећи. Хришћанин истина незна за робовање, — и у сваком човјеку види брата свога; ал с тим радије признаје величество Творца свога и своју зависност од Бога, па за знак те зависности и свог свагдашњег повиновења на служење светој Троици даје си он упакрст власи стрићи: постригаѧтсѧ раб҃ сожіи бо и҃ма Отца и҃ Сына, и҃ стаг҃ѡ Д҃Ха, нын҃ѣ и҃ присно и҃ в҃ѣки в҃ѣкѡв҃ъ — аминь. које се власи потом као дана залога у храму чувају. —

Допис.

У. — ИЗ ТУРИЈЕ. У броју 7. пр. год овога Листа јавно је показано, шта смо у вечерњим нашим школама радили, ал смо уједно и обећали да ћемо рад наш јако Бог да чим Октобар настане продужити. Да би се обећања наше оправдало, то јављамо сада, да смо рад наш заиста и продужили, и радујемо се што смо се о добром успеху уверили, особито у девојачкој школи, јер ту су саме почетнице, које школе никад ни видиле нису, пак сад на основу ланьског рада знају молитве, приповедају библ. приповедке, и житија светих угодника Божиих, а осим тога рачунају с бројевима до 50 на памет и писмено; буквар читају и пишу одабрана изреченија и пословице по казивању. Такође мушка и женска деца добро школу полазе, почем имамо у муш. школ. 152 ученика у жен. 96 ученица, а надамо се да ћемо и и више имати, док нам се школска здања у ред доведу, која су прошле године врло лепо и удесно назидана.

Школске вѣсти.

ДѢЧИЈИ ИСПИТИ У СОМБОРУ. Завршивши прво полгодиште држасмо у свима ововарошким школама испите на свршетку мѣсеца Фебруара. С' радошћу јављамо, да су се ученици како у варошким тако и у предградским школама из свију предмета врло добро показали, а то се ревностном и неусипном труду господе учителя и односно госпође учитељице приписати има. Најболѣ су се показали ученици у четвртом трећем и првом разреду средоточне главне школе, у обадва разреда дѣвојачке и у обадве предградске школе. Особито примѣтити имамо да су у предградским школама, — ков су всенас

први пут отворене, — скоро сви родитељи и сродници дечји на испитима присуствовали и тим засведочили да им напредак дечји на срцу лежи.

Сви ови испити држани су под предсједавањем мјестног школа овдашњих управитеља (уредника овога листа), а на више њих присуствовао е пречастни господин протопресвитер Бранковић и градоначелник варошки госп. Антоније Коњовић.

Ми се хвала Богу слободно похвалити смемо, да су нам школе наше за ових последњих десет година лепо напредовале, и да данас гореозначени разреди, у коима питомци садашњ препарандије учитељско звање одправляю, за узор служити могу свим српским школама а уедно успоредити се могу у сваком погледу са основним школама ма коег изображеног народа у Европи. На томе пак имамо найвећма захвалити Господину Дру Ђорђу Натошевићу, кои е нашу одпре запуштену школу закратко време школом за углед учинио тим, што е њоћ духу времена и потребама народа нашег сходно устројство дао и у свезу е ставио са овомјестним српским учитељско приправничким заводом.

УЧИТЕЉСКА ШКОЛА У СРБИИ. Из поузданог извора являмо читательима нашима, да ће се у Србии идуће есени отворити учитељска школа. Господин министар просвете и црквених дела већ е пројект за ту школу спремно, кои пошто се озбилно разгледа предаће се законодатној власти на одобренѣ и потврђенѣ и тада ће одма ова за Србию найнуждния школа у живот ступити. Ми се овоме гласу од срца радуемо, ер држимо, да ће ова школа у духу наше свете цркве и миле народности а по начелима дидактике спремати валяно учитељ за Србию Босну и Стару Србию, а сви знамо да су нам у тим краевима, уз побожне добродѣтељне и учене свештенике, честити и валяно спремљени учитељи од найвеће потребе.

УПРАЗНЂНО УЧИТЕЉСКО МЈЕСТО. У српској општинској школи у Двору (Подови) у другој банској пуковнии. Плата е 250 ф. стан, један ланац врта, и 12 хвати бук. дрва. Ко ово мјесто добити жели има се найдаље до нашега Ускрса писмено или устимено парохиялном званию у Подови (Podove per Kostajnica (in Kroatien) пријавити. Уз остала свойства валяног учитеља од просителя се ште да е подпуно вешт осмогласном пѣнию, како би и сам у храму Божием поятн и одраслию младеж црквеном пѣнию учити могао.

БУКВАР. За основне школе у Србии валя да се напише буквар с малом читанчицом. Дело то треба да одговара садашњм развитку педагогијске науке, и да испуни све угодбе, у коима се находи основна школа српска. Награда е од 30—50 дуката цес. Процену ће изрећи комисија а рок е до конца Мая 1869. Рукопис валя упутити министру просвете и црквених дела по обичаеном начину и с каквим надписом. Нго. 499. Из канцеларие министарства просвете и црквених дела, 4. Февруара 1869. год. У Београду.

Лист овай излази двапут месечно.
Цена е на целу год. три форинта, а на по год. 1 Фор. 50

Издає и уређуе Никола Ђ. Вукићевић.

Тискано код Андрие Вагнера.

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

Брой 6. У Сомбору 31. Марта 1869. Год. XI.

Рачун

У НАРОДНОЙ ШКОЛИ.

III.

Задатци рачунски имаю бити ясно разговетно и у кратко изложени, такође и сва питања, коя учитель при рачунаню задає, имаю бити кратка, разговетна и правилно изговорена. Млађима се учитељима веома препоручує, да се од многог казиваня и показиваня чуваю, єр тим се ученици збуњую и притом и уленѣ опазивши да учитель умѣсто њи мисли говори и ради.

Да би сви ученици на сваки задатак пазили, радили га и њиме се користили необходно є нуждно, да учитель код напаметног рачуна найпре рачун зада, па онда мало почека док ученици у себи израде, и тек онда нека єдног ученика прозове, кои ће предложени већ задатак велегласно израдити. За радню писмену прозива се истина найпре єдан ученик, кои ће на табли радити па онда се рачун зада, али се има на то мотрити, да задатак сва школа израђує, и да сваки ученик на позив учителѣв на єдно или друго питанѣ при израђиваню одговора дати мора, дочим онай што є на табли само записує, где што треба. У старіим разредима вештбанѣ у писменом рачуну бива и тако, да сваки ученик задатак на своіой таблици напише и тихо га израђує, па после решенѣ учителю на преглед поднесе. Овако рачунанѣ препоручує се за школску радню у оним школама где има више разреда, па док учитель други какав посао са млађим ученицима ради, дотле се старіи ученици могу овако у тишини с рачуном забављати.

Не треба заборавити, да се ученицима почевши од трећег разреда сваки дан за домаће вештбанѣ по неколико задатака задає, коє задатке они на таблицама своима забележе, код куће израде и потом сутра дан учителю на преглед поднесу.

Пошто се ови задатци исправе, добро є да их сваки ученик у свою рачунску бележницу уведе записавши под текућим бројем задатак и решенѣ.

Сваки задатак ваља ученицима у толико разјаснити, у колико є нуждно да га они добро схвате, па да га по том собственим својим разсуђиванѣм без помоћи учителѣве израдити могу. За постиѣи то употребљує се развијаюћи (євристичан) начин, то єст учитель задає така питања, с коима се ученици наводе да сами мисле, сами разсуђују и сами докучују, а учитель им ништа сам непоказує нити их чему учи. — Ево єдног примера за обясненѣ овде реченога: „Аца купи 2¼ фунте неког еспапа за 36 новчића, а Велимир купи од тог истог еспапа 2½ центе за 56 фр. 40 новчића; пита се колика є разлика у цени сваке фунте од єдног и другог еспапа? При решаваню овог задатка учитель треба да поступа овако: Најпре нека пита: Шта ћемо ми сада у овом задатку тражити? (разлику цене од єдне фунте на еспапу Ацином и Велимировом). — Кад се тражи разлика између две цене, каква се рачунска радня онда употребљує? (одузиманѣ). Шта би се имало у овом задатку єдно од другог одузети? (има се цена фунте Ациног еспапа одузети од цене єдне фунте Велимировог еспапа). Знамо ли пошто є єдна фунта еспапа А. и В.? (незнамо). Зашто незнамо? (єр то у задатку ниє казано). Али шта се каже у првом делу задатка? (А. є купио 2¼ фунте за 36 новч.) Колико четвртина има у 2½ фунте? (у 2¼ фунте има 9 четвртина од фунте). Пошто долази єдна четвртина фунте (4 новч.) Можемо ли дакле сада знати колико стои Аду єдна фунта еспапа? (16 новч.). Тако є. Шта нам сад іош ваља тражити? (Пошто долази фунта Велимировог еспапа). Шта нам є познато из задатка? (Познато нам є да є В. за 2½ центе платио 56 фр. 40 н.) Шта нам ту ваља тражити? (пошто є єдна цента). Како ћемо дознати пошто є єдна цента? (То можемо дознати на два начина; 1) у 2½ центе има 5 полутина од центе; ми тражимо најпре цену од пол центе, а ту ћемо наћи кад 56 фор. 40 нов. поделимо кроз 5; излази да є цена од пол центе 11 фр. 28 нов. и по томе єдна цента стои: 22 фр. 56 нов.:) Ко би сад могао из цене єдне центе дознати пошто долази єдна фунта? (22½ новчића и нешто мало више). Кад знамо дакле да є фунта А. еспапа 16 новч., а В. 22½ новч. то каква є у цени разлика (6½ новч).

Овакав разјашњаваюћи и упућуюћи разговор код мањ и

слабије деце има се водити при самом рачунању, а бистрној деци у вишим разредима допустити ваља да најпре задатак сами израде, па онда се зарад утврђења и осведочења радиће по оном начину испитују.

Ако хоћемо да нам сви ученици добро и са увиђавношћу науче рачунати, треба да при учењу идемо од лакшега на теже, од простога на сложено, и да тако удесимо течај учења, како би свака предидућа лекција пут правила к' разумевању доидуће, и како би се свака лекција оснивала на већ познатим истинама. Оно је добра школа, у којој учитељ настоји да сви редовни ученици онолико рачунати умеју, колико је за дотични разред прописано. С' тога неможе се одобрити поступак оних, који се задовоље кад им неколико отличнијих ученика схвате науку па одма иду даље, а већи део средњих и сви слаби ученици не умеју ни могу са овима узастопце ићи, него остају назад и свршо школу а незнају ни најпростије обичне задатке без туђе помоћи прорачунати.

Напоследку примећити се има, да се при рачуну као и при свим осталим предметима мотрити има на то да ученици на матерњем свом језику правилно и у подпуним реченицама говоре што се год речма изразити даје, а оно што се пише ваља опет да је лепо начисано. Тим начином постаће сваки час рачунске науке уједно и часом вештбаня у правилном говору и часом краснописа, а ученици ће се и у овом погледу правилности, чистоти и уредности навикавати, што ће им од велике користи у животу бити.

IV.

План за обучаваће у рачуну у Српским народним основним школама сматраћи на законом прописани шестогодишњи течај учења дао би се овако у главноме расположити.

Ученици 1. разреда уче рачунати у бројевном простору од 1—20 као што је то већ у прељашњем броју овога листа назначено.

Ученици 2. разреда уче рачунати од 1—100 и то како на памет тако и на табли у сва четири вида; сваки ученик има се у свим рачунским радњама у поменутом простору подпуно извештити, а уз то упознати и са најобичнијим мерама, новцима, и разбитцима као што су половине, четвртине осмине, трећине, петине, десетине; — по себи се разуме на оваким само стварима, које се на таке делове у практичном

животу поделюю. Осим тога овде се упознаю деца с десетичним редоставом броєва у простору до 1000, и вештбаю се у написиваню и подписиваню сваког броя од 100—1000.

У 3. разреду уче ученици на памет и на табли рачунати у броєвном простору до 1000 и ту се обашка учи сабиранѣ одузиманѣ, множенѣ и деленѣ. Међутим у деленю употреблюю се само примери, у коима є дѣлитель єдинични брой. Уз горенаведене разбитке упознаю се деца с шестинама, дванайстинама, двадесетинама, и двайстпетинама и са ньиховим употребленѣм у животу. — Десетични строй броєва продужує се до 10,000 и у том простору вештбаю се ученици у написиваню и подписиваню броєва.

Ученици 4. разреда утврђую се у практичном рачуну на памет проналазећи из познате цене єдинства цену задате количине; ту се имаю познати све мере што се у отачбини нашой употреблюю, и научити разрешаванѣ и своденѣ разнонаречених броєва. У писменом рачуну многим вештбањем постизава се сигурност, точност, лакост и помньива брзина у рачунаню сва четири вида у броєвном простору до 10,000 а написую се броєви и до милиона. Ту се код деленя употрелюю и дѣлительи од више места и учи се како право тако и сравнююће деленѣ, а употреблюю се и скраћиваня код множеня и деленя. Такође вештбаю се ученици у писменом рачунаню с разнонареченим броєвима и са свим оним разбитцима, кои се у обичном животу често употреблюю. — Напоследку овде се раде задатци двоставничког рачуна, и задаю се рачуни примерени потреби домаћег живота и привреде грађанске.

У петом разреду уз рачунанѣ с целим броєвима до милилиона уче се разбитци обични и десетични, талиянска практика разброй камате, израђую се већи задатци двоставничког рачуна, у коіима ученици снагом свога размишляня и без учителѣвог казиваня мораю пронаћи шта ће се множити а шта ће се делити, и мораю навести и узроке зашто се што ради. У шестом разреду свему овоме додає се наука о отношаима и суразмерама вештбанѣ у правилу тройном простом и сложеном, рачунанѣ процента, рабата, правило верижно и дружевно, и упућую се ученици у вођеню домаћих рачунских записника.

То є што се из рачуна у свакой доброуређеной и из шест разреда састоєћой се народной школи, у коіой барем три учителя дѣлаю (разумеваюћи тако да сваки има по два разреда) са успехом предавати може. Но приметити валя, да ће у оби-

чним сеоским школама, у којима само један или два учитеља дјелаю, доста бити ако се у оба најстарија разреда (петом и шестом) све оно ваљано научи што смо овде за пети разред назначили, придодавши још и вођењ домаћих рачунских записника. Више од тога у таким школама никако се учити не може.

В.

ЧЛАНАК XXXVIII. ЗАКОНА

од 1868 године.

У ДЈЕЛУ ЈАВНОГ ОБУЧАВАЊА У НАРОДНИМ ШКОЛАМА.

ГЛАВА VIII.

Народно-школске власти.

§. 116. Сваковрстни општински народни учевни заводи стоје непосредно под влашћу општине, Општина ту своју власт врши путем школске столице, коју је она сама изабрала.

§. 117. Зарад тога има се у свакој општини саставити школска столица са најмање 9 чланова, који између општинских становника у колико је могуће из особа што се у обучаваню разумеваю, у општинама које имаю представништво и у варошима представничко тѣло, а у осталим општинама општа скупштина општинских становника бира. Осим изабраних чланова мѣстни свештеници и учитељ општинске народне школе, или гдѣ има више учитеља изабрани представник учитељског збора јесу такође чланови школске столице и имаю право савѣтования и гласаня.

§. 118. Општинска школска столица бира се на три године, али чланови њени у сваки пут могу на ново изабрани бити.

§. 119. Ако би дотична општина бирање школске столице по истеченю три године дуже од две недѣлѣ одлагала, то онда окружни школски савѣт из чланова општинских именује чланове школске столице.

Али таково именованѣ вреди само за једну годину; када то време прође само ће се у оном случаю обновити, ако се општина ни онда за две недѣлѣ дана својим правом избора не послужи.

§. 120. За валиност избора нуждно є присутство од две трећине чланова школске столице, а да се други валян заключак донети може нуждно є присутство безусловне (абсолутне) већине.

§, 121. Школска столица бира учителя по §. 136; по један члан њн сваке седмице посећує мѣстне школе; школска столица наређує што се школарине тиче; мотри да дѣца уредно у школу долазе; старателѣ оних кои остаю од школе опоминѣ, и у случаю потребе настои код суда да се казне; строго надзирава на обучаванѣ и на точно вршенѣ школских закона; пази на рукованѣ школске закладе, брине се о њном умножаваню; чини наредбе да се школска здания како валя оправляю и да се школа са средствима за обучаванѣ снабдѣва; далѣ она є првостепени суд у тужбама коє се догоде између учителя и ученика и ученичких родителя и старателя; она присутствує на годишньим испитима; иште рачун од старателя, и о своме дѣланю сваке године а у журним и важним случаєвима и чешће подноси извѣштає обштини. Обштинске старѣшине ове извѣштає у свакой прилици жупаниском или варошком окружном школском савѣту подносе.

§. 122. Обштинска школска столица бира према брою школа єдног или више старателя, кои по упутству шк. столице именѣм школским рукує, здания, оправляти дає, званичницима плату издає, и сваке године подробан и с доказима подкрѣплѣн рачун школской столици подноси.

Ови рачуни, пошто их шк. столица расмотри, шаљу се на преглед обштини а одатле окружном школском савѣту.

§. 123. Цѣла држава дѣли се по брою жупания на толико школских учевних округа.

Између краљевских вароши само Будим и Пешта заєдно сачинаваю єдан школски округ.

§. 124. Дѣлима свию обштинских народних учевних завода у учевном округу рукує од мисистра просвѣте именовани школски надзорник, и под овога предсѣдаванѣм стоєћи школ. савѣт; у вѣроисповѣдним пак школама врховни надзор вршисе посредованѣм школског надзорника. Єдан школски надзорник може дѣлати и у више учевних округова, ако на њиховом простору нема више од 300 обштина. Ако нагомилани послови изискую, може правительство уз њга поднадзорника или помоћника именовати.

§. 125. Окружни школски савѣт овако се саставля:

1) Свака вѣроисповѣд, коя у простору жупаније има своих црквених обштина, бира из своѥ средине по ѳднога члана; 2) сви обштински явни учитељи, што се у простору жупаније находе, бираю између себе четири члана; 3) Остале чланове бира жупаниски одбор из своѥ средине; ових ѥ брой најманѣ 14 а највише 34; 4) У коіой жупанїи има кралѣвских варошн. ове бираю ѳдан део на точки 3-ой означених чланова по размѣру, у коме стои брой њиховог становништва према укупном становништву жупаније.

§. 126. Окружни школски савѣт бира се на пет година. Али чланови нѣгови могу и после пет година на ново изабрани бити.

§. 127. Будим-Пешта, коя по овом закону особени школски округ сачињава, дѣли се по дѣловима варошн на више школских обштина са исто толико школских столица. Ове школске столице бираю варошки бирачи из варошких дѣлова на три године. Али чланови нѣни могу наново изабрани бити. Радиѣ су ових школских столица оне исте коѥ су у §. 121. наведене, изузевши избор учитеља и рукованѣ са школским иманѣм, коя дѣла у Будим- Пешти варошком школском савѣту и варошком представништву припадаю. Будимско-пештански окружни школски савѣт бира тамошиѣ варошко представничко тѣло на толико година на колико ѥ и оно само изабрано. Но чланови му могу поново изабрани бити. Чланови варошке школске столице по званию своме и с правом савѣтованя и гласаня ѳсу мѣстни свештеници без разлике вѣроисповѣди, и два представника обштинског учитељског особља.

§. 128. Окружни школски надзорник: 1) Полази сваке године барем ѳданпут све у простору жупаније налазеће се како обштинске тако и вѣроисповѣдне и приватне ниже и више народне учевне заводе, и строго надзирава, да се закон у њима точно извршуѥ. 2) У обштинским и државним училиштама располаже по упутству министра явног обучаваня; извршуѥ нѣгове школске наредбе у обштинским приватним и друштвеним школама што се у школском округу том находе, и правительству како о овима тако и о вѣроисповѣдним школама сваке године подробни извѣштай подноси. 3) Он ѥ предсѣдник жупаниског школ. савѣта, и управляюћег савѣта других училишта (н. пр. учитељишта.)

§. 129. Школски надзорници и њихови спомоћници вуку редовну плату.

§. 130. Школски савѣт: 1) Испитує наново оне рачуне што их є обштинска школска столица прегледала. 2) Он є што се тиче обштинских школа другога степена суд у парницама између родитеља и учитеља и у свима дисциплинарним дѣлима народне школе. 3) Он суди у тужбама мѣстне шк. столице против учитеља и учитеља против шк. столице; (одтуда се могу странке управо на министарство явног обучаваня обраћати), и у обште изриче пресуду над радньом школске столице, 4) савѣтує се о школским отношаима учевног округа, и ков мане сам неможе одклонити, о тима подноси извештає, односно предлоге, жупанїи или варошком представничком тѣлу а тїи се (извѣштаи и предлози) потом министарству явног обучаваня достављаю.

§. 131. Школски савѣт састає се сваке годишнѣ четврти, и том приликом чланови му примаю путни трошак и дневницу.

§. 132. Школски савѣт подноси о своме дѣланю и о станю школа у учевном округу сваке године извѣштай жупанискоm одбору или варошком представничком тѣлу. Тай годишньи извѣштай подноси дотични одбор или представничко тѣло свагда министру явног обучаваня.

ГЛАВА IX.

О учителима.

§. 133. За учительско звание од сада само су они способни, кои су на каквом явном учительишту цѣли учевни течай свршили и обвезне испите положивши учительску диплому (слободну од билѣговине) добили; или ако приправнички учевни течай и нису явно свршили, а оно су како теоретични тако и практични испит у явном учительишту са добрим успѣхом положили.

Они недипломирани учитељи, кои су у време проглашеня овога закона у званию били, остављаю се истина на своим мѣстима, али дужни су пред врховном школе надзираваюћом влашћу свою вештину и окретност у обучаваню доказати. Кои небуду кадри то доказати обвезани су у време летнѣга одмора у найближем учительишту накнадно томе се учити.

§. 134. Учительски испит може се и из поединих стручних наука и њиховога метода полагати. Но овако добивена учитељска диплома дає способност само на предаванѣ оних предмета, што су у њоj назначени.

§. 135. У грађанске школе, изузетно могу се позвати и

такови стручняци, кои ако учительску диплому и немаю, али су се у поєдиним наукама вишегодишньим непрекидним радом на кньижевном полю одликовали.

§. 136, Учителѣ бира обштинска шк. столица посредством гласаня а под предсѣдништвом и руководством изасланика учительског савѣта.

Изход избора има се ради одобреня дотичном шк. савѣту поднети.

§. 137. За спомоћне учителѣ позвати се могу не само дипломисани учительи, него и младићи кои су приправнички течай свршили. Право позиваня припада такође школской столици. Ако би обштина пропустила попунити нуждно спомоћничко званиє, или би с попуненѣм тога звания оклевала: може врховни школски надзорник учевнога округа спомоћног учителя наименовати, и о наименованю том има он жупаниски школски савѣт извѣстити.

§. 138. Учительи се бираю на сав живот, и само се због тешке леньости, моралног иступленя и грађанског злочинства могу на основу пресуде окружног шк. савѣта са звания уклонити. Оваке пресуде имаю се на потврђенѣ министру явног обучаваня подносити.

§. 139. Упразнѣна учительска мѣста имаю се найдалѣ за по године попунити. За то време има се у школи спомоћни учитель намѣстити.

§. 140. У случаю смрти учителѣве удовица и сирочад од дана смрти рачунаюћи за по године цѣлу нѣгову плату и стаи уживаю.

§. 141. Учитель може бити земальски, жупанійски варошки обштински и црквени представник као и члан пороте, али никакво званиє покрай учительства неможе одправляти. При свем том онаке послове, кои се у мѣсту и изван школских часова обавляти могу, с допуштенѣм школске власти може он на себе примити. Учительи вѣроисповѣдних школа при богослужению и при укопима могу помагати.

§. 142. Плату учительску према мѣстним околностима установлява школска столица са одобренѣм окружног шк. савѣта. Али осим пристойног стана и врта бар од четврт ютра плата неможе бити маня него:

а) редовног учителя основне народне школе 300 ф. а. вр.
б) учительског спомоћника у осн. школи 200 фр. а. вр.
в) учителя висше народне школе 550 фр. а. вр.

г) спомоћника учитељског у вишој народној школи 250 фр. а. вр.

д) учитеља грађанске школе по већим варошима 800 фр. а. вр. а по мањим мѣстима 700 фр. а. вр.

е) учитељског спомоћника у грађанској школи по већим варошима 400 фр. а. вр. а по мањим мѣстима 350 фр. а. вр.

§. 143. Тамо гдѣ є досада у обичаю било, или гдѣ се према мѣстним околностима цѣлисходним покаже, суразмѣрни део те плате одредити се може у производима (храни) рачунаюћи цѣну по десетогодишньой средньой процѣни; ту храну скупляю и издаю старѣшине дотичне обштине.

§. 144. Гдѣ учитељи већу плату вуку него што се сада у §. 142. одређує, тамо се имаю у уживаню том и од сада оставити.

§. 145. Обштина задржава сваке године на страну благайнице за подпомаганѣ од плате редовних учитеља 2% и то жупанійском школском савѣту издає. Са новцем што се овако у свима школским окрузима сакупи рукує министар явног обучаваньб даваюћи о томе сваке године што подробніи рачун.

Из ове благайнице добияће припомоћ учитељи, кои због старости или болести коначно за радню неспособни постану, те по томе на мѣстима своима далѣ остати немогу, такође за радню неспособне поставше учителке као и умрлих учитеља удовице (док се неудаду) и њихове сироте (до 16 године узраста), са особитим обзиром на учитељску или удовичину из многобройних чланова састоєћу се и пужду трпећу породицу.

§! 146. На васпитаваньб убогих сирочади умрлих учитеља дає се и из државне благайнице припомоћ, и то таким начином: 1) да се сваке године гласаньм одобрена свота найманѣ између 100 дѣце подѣли; 2) дѣца се могу ма у коєм мѣсту и ма у ком учевном заводу учити, и 3) та сирочад само до своє 16. године примаю државну припомоћ.

§. 147. Учитељи обштинских и грађанских школа дужни су у сваком учевном округу склопити учитељску задругу (учитељско особље, тѣло). Окружна учитељска задруга дели се на толико кругова, колико срезова има у жупанији. Срезки кругови дужни су уз припомоћ обштина' сваке године двапут, а цѣла задруга сваке године єданпут на учитељски збор састаяти се. О уређеню учитељских зборова министар явног обучаваня наредбу ће издати.

§. 149. Извршењ овога закона повѣрава се министру яв-

ног обучаваня, кои ће о дѣлима явног обучаваня сваке године земаљском сабору извѣштай подносити.

Ми овай законски чланак и све што се у њему садржи, уобште и поѣдинце за валян, мно и примљѣн признаваюћи са овим га по Нашой кралѣвской власти одобравамо потврђуємо и освећуємо, и као што ћемо га Сами обдржавати, тако ћемо га и преко других вѣрних наших обдржавати дати.

Дано у Будиму хиляду осам сто шестдесет осме године, мѣсеца Декембра, петога дана.

ФРАНЦ ЈОСИФ с. р. Гр. Јулиѣ Андраши с. р.

Бесѣда

О СВЕТОСАВСКОЙ СВЕЧАНОСТИ

год. 1869. у С. Бечейској школи говорена.

Славни Зборе! Искуписмо се ево данас у овај храм народне просвете, да одамо част ономе мужу, кога данас на све стране цео род Српски са највећом свечаношћу прославља, и кога ће се име спомињати, докле и једнога Србина траје. Тај свети и велики муж рода нашег јесте први Српски просветитељ — свети Сава.

Да се мало вијнемо у прошлост нашу, па да отворимо књигу у златно наше доба златни слови писану, у којој ћемо и име великога овога светитеља наћи забиљежено; да пропратимо и да видимо, ко беше Сава Немањић, и какве су његове толике заслуге, са којих га прослављамо!

Ко беше Сава Немањић, то мислим да је свакоме Србину довољно познато, јер сваки Србин прича о Стевану Немањи и његовом сину Сави светитељу, и спомиње славу њихову у вечитој и живој повесници народњој — народним песмама. Ја ћу дакле више о делима овога светог мужа, као просветитеља српског, говорити.

Отац св. Саве, Стеван Немања, краљ српски, ујединивши и склопивши српску државу, стараше се о томе, да јој чврст и сталан темељ даде. Мудром и проницателном његовом

духу не могаше се сакрити, ни из вида изаћи, да ће то тек онда моћи бити, ако унутарњи стубови те државне зграде темељни и снажни буду, ако сав народ слогом и узајмном љубављу уз'дише. Но околности, које у то време у српској држави владаху, беху такове, да га је и доста труда и одважности стати морало, да велику мисао своју оствари, јер народ не беше сложан, но поцепан; а то, што га поцепа, беху вероисповедна начела, разне јереси, као: богумиљска, манихејска, павликијанска и. т. д. које све к пропасти водише. Са тако тешким положајима имаде се Немања борити.

Овај започети велики задатак по смрти немањиној продужи решавати његов син Сава. Он знађаше, да је почетак свакој мудрости страх Господањ, те с тога као високоуважена особа иђаше он по сви крајеви државе српске, узевши на се подвиге апостолске, учећи народ српски чисто еванђелској науци, у вери крепећи га и утврђујући у побожности. Подизао је свуда поред цркава и школе, у којима се подмладак српски просвећивао и учио, и којег је и он сам са овима речма призивао: „Прїидите чада полꙋшайте мене, стра̀хꙋ Госпо́дню наꙋчꙋ̀ ва̀съ.“ — Са тих својих великих подвига и неуморног рада око просвете народа српског, доби он име вечно, и народ га назва просветитељем својим. А света мати црква уврсти га у лик светитеља, јер он је у пуном смислу еванђелије христово испунио.

Неуморни труди св. Саве у врту Господњем обилним уродише плодом, и имадоше не мале посљедице на релиђиозно васпитање. Побожност српског народа огледа се у многим у славу божју подигнутим задужбинама, јер у оно време не беше ниједног владаоца ни властелина, који не основа по коју задужбину, а томе ево доказа у народној песми:

„Да ви знате наше намастире,
„Наших славних цара задужбине
„Какови су и колики ли су?
„Да видите лавру Студеничку,
„Не далеко од Новог Пазара
„Да видите Ђурђеве Стубове,
„Код Дежеве старијех дворова,
„Задужбину цара Симеуна.
„Да видите чудо невиђено
„Бјел' Вилиндар на сред Горе свете,
„Задужбину Саве светитеља

„И његова оца Симеуна.
„Да видите Жичу код Мораве,
„И код Ибра више Карановца,
„Сопоћане на врх Рашке хладне,
„Задужбине светога Стевана
„Српског краља првовенчанога.
„Да видите Папраћу велику,
„Виш' Зворника Спречи на извору,
„Под високом гором Богоровом,
„Задужбину Вукана жупана.
„Да видите Високе Дечане,
„Код Призрена града бијелога,
„Задужбину краља дечанскога.
„Да видите славну Раваницу,
„У Ресави, крај воде Равана,
„Задужбину српског цар Лазара.
„И остале српске намастире
„Наших славних цара задужбине!
„Да видите, па да се дивите,
„Какови су и колики ли су!“

Ове речи довољно карактеришу побожност српског народа онога времена.

Но кад се орлу српске слободе крила на тужном Косову поломише, стаде се и то врело његовог живота гасити. Под туђим притиском, угњетен, без слободе, не смеде Србин ни своју веру јавно исповедати. Али му она ипак остаде света, за коју је у свако доба и свој драгоцени живот готов дати био. Те претрпљене беде не осташе без битног утиска на наш народ. Оне учинише, те он мало по мало и у тој душевној врлини малаксавати стаде. Дуготрајне борбе за веру и слободу истрошише му и ослабише та душевна својства, и уступише места тврђим и грубљим, варварским и осветољубивим осећајима, из којих се наравно и тврдокорни излив појављивао, који мало по мало обузе мах, те сваковрсна зла порађаше, кога се жиле и у само данашње доба пружају. Но да би се томе злу доскочило, нужна су нам средства са којима ћемо то постићи. А то је изображење и просвета. А где би се то све опет постићи могло? — Наравно у школи! — Школа је дакле позвана, да то учини, и она је једини извор те благодетне росе, која напаја душу и срце, ум и разум човечји, она чини човека човеком, узвишује га над осталим створовима божјим, и при-

ближава га и упознаје са створитељем његовим, упознаје га са дужностима људским, са дужностима хришћанским,

По школама се цени просвета народа једног. Што који народ више тих просветних завода има, тим је изображенији, просвећенији, и у сваком погледу напреднији. Просвета је она благодетна зрака, која успавану клицу нравствености људске буди и покреће, а глупост и незнање гуши и тамани, те тако отвара човеку очи, да позна себе, своје дужности посебне и друштвене. Само је дакле школа и просвета кадра оно накадити, што зуб развратности и варварства покоси и што струју времена у понор прошлости однесе, те по себи зле слеђи у народу остави.

Ми људи по спољашности некако смо се навикли судити човека. Тако исто по спољашности суди се и један народ, и ако не баш у подпуности, али у ствари ипак довољно се обистини то суђење. Што је који народ развраћенији, што се више зала и неморалности у њему појављује, тим показује слабија душевна својства своја, и ниско и несавршено изображење. Погледајмо бодрим оком и по нашем народу, па морамо признати, да су се и у њему силна и разноврсна зла одомаћила, која га лаганим, невидимим током к пропасти воде. Свакидашњи примери то довољно потврђују. — А шта је томе узрок? — Што би друго бити могло, до недовољно изображење колико школско, толико више домаће, које се за основу целога будућег васпитања и образовања живота људског сматра. Они, који су позвани, да ту основу положе, нису довољно ни приуготовљени за то, а то су родитељи. Они су виновници доброг или злог васпитања своје деце, а наиме мати, која је од рођења непрестано са децом, и које уплив најобилније или најубитачније посљедице повући може. Но како се то може од матере искати, да таку високу дужност врши, кад ни толико изображење не добија, колико мушки? —

Не могу прећутати а да не споменем ону грешну мисао српских родитеља, који веле, да женској деци не треба наука ни просвета!! — Док се та назадњачка мисао не искорени, донде ћемо довек натражни бити, па чинили ми с друге стране ма колико.

Познавајући високи позив матера, нужне су нам женске школе и образилишта, у којима ће се наш женски нараштај своме позиву, а у духу српском васпитавати и изображавати моћи. Но није довољно такове школе подизати па да празне

стоје, но и децу женску приљежно у њих слати, и делом показати, да смо ради напретку свом у опште, а својој деци по особ. Докле то не буде, донде ћемо једнако моћи са великим једним и у повесници знатним човеком повикати: „Дајте нам боље матере, па ћемо имати боље и ваљаније људе!“

Стеван Жекић, дев. учитељ.

ИЗЈАСНЕЊЕ СВЕТИХ ТАЈНА
III. ПРИЧЕШЋЕ.

Причешће је тајна у којој се хљеб и вино, освећено по благослову свештеничком а чудним начином од самог Духа Светог у тјело и крв Христову претворено, даје правовјернима ради утврђења у вјери, сајединења са Христом и спасавања душевног.

Установленѣ. Тајну причешћа установио је сам Христос пред своје страдање на тајној вечери. Ту је Он својим апостолима, кои имадоше да пронесу његову науку по свима крајевима свијета, под видом хљеба и вина дао да једу тјело и пију крв његову: Прїимите, ꙗдите сїе єсть тѣло моє. и пїйте ѿ неѧ вси, сїѧ бо єсть кровь моѧ. (Мат. гл. 26· ст. 26. — 28.) а затим дао им је налог, да се то спасавајуће таинство свршава и после, говорећи: сїе творите въ моє воспоминанїє (Лук. гл. 22. ст. 19.)

Свршавање тајне причешћа. Христос Спаситељ принеоје себе на жертву за цео род човјечији, зато и тајна причешћа свршава се уз различне, пуне духовног значења обреде наше православне цркве на обштенародном богослужењу на св. литургији.

Најглавнији моменат литургије јест претварање хлеба и вина у тјело и крв Христову. То чудесно претварање, у сљед кога се ми божаственог причешћа удостојавамо, бива онда, кад свештеник над хљебом и вином прави трипут знак крста и тихо говори: и сотвори ꙋбѡ хлѣбъ сей честное тѣло Хрїста твоегѡ, а єже въ чаши сей честнꙋю кровь Хрїста твоегѡ, преложивъ Дꙋхомъ твоимъ свѧтимъ а народ поје „и молимтисѧ Боже нашъ“

и оломену, показује му пут к поправлењу и посље свега тога моли се за њега Господу Богу и даје му разрѣшење рјечима: „Господъ и҆ Богъ нашъ Іисꙋсъ Хрістосъ, благодатїю и҆ щедротами своегѡ чл҃колюбїѧ, да проститъ ти чадо всѧ согрѣшенїѧ твоѧ: и а҆зъ недостойный їерей властїю є҆гѡ мнѣ данною прощаю и҆ разрѣшаю тѧ ѿ всѣхъ грѣхѡвъ твоихъ, во и҆мѧ О҆тца и҆ Сына и҆ ст҃агѡ дꙋха аминь.

Епитимија. Још у стара хришћанска времена свештеници су имајући пред собом грјешнике захтѣвали, да ови неким спољашним знацима и дјелима своје искрено, унутрашње кајање засвједоче, и тим начином неко удовлетворење за почињене грјехове даду. То удовлетворење и данас се у цркви захтјева. Спољашњи знаци, или дѣла која се као казан црквена сматрају, и која се епитимија именују, састоје се: у посту молитви, метанисању, дјелењу милостиње, читању молитвених књига, накнади оштећеном ближњем, даровима на цркве, а кадкад и у одлучењу на неко врјеме од св. причешћа.

Епитимији одлучења од светог причешћа која се као највећа казан у цркви сматра морају велики грѣси за темељ служити.

У прва хришћанска времена т. ј. у време борбе хришћанства са идолопоклонством и са разним јеретичким наукама, било је много таковиx великих грјешника, зато је црква те велике грјешнике, који су под запрећењем стојали, и од светог причешћа одлучени били по величини грјехова у четири разреда дјелила. Разреди разликовалису се покајничким дѣлима. Први разред сачињавали су плачући, кои су изван притвора стајали и кроз плач молили вјерне што у цркву улажаху, да се за њи Богу помоле. Други разред сачињаваху слушајући, кои са оглашенима у притвору стајаху и пред литургиом вѣрних из цркве изилажаху. Трећем разреду припадаху клечећи, кои су у храму Божијем код амвона клечећи слушали слово Божије, ал само до почетка литургије вјерних. У четврти разред брояху се стојећи, кои су са вјернима цјелу литургију стојећи слушали ал се нису смјели причешћивати.

Приступање к причешћу. К тајни причешћа, у којој Хришћанин у непосредни додир долази са самим Спасом и избавитељем својим, треба верни по гласу свештенослужитеља: „со страхомъ Божїимъ и҆ вѣрою пристꙋпите“ да приступи са смиравањем и страхом, са чистом савјести и са тврдом и несумњеном вјером, да доиста у св. причешћу прима тјело и крв Христову. Овако приступање тим пре је нуждно правом хришћанину, што иначе св. причешће неби му служило на исцјелење душевно и тјелесно, него на суд и осуђење. — Знаци овог са смиравањем, страхом и вјером сајуженог хришћанског приступања јесу: поклони и скрштене на прсима руке, — а пре тога пост, молитва и кајање за грјехе.

IV. ПОКАЈАЊЕ.

Покајање јест тајна у којој грјешни хришћанин исповједа пред свештеником, као служитељем самога Бога грјехе после крштења учињене и кајући се, получава од самог Бога посредством уста свештенички објављење: да му се грјеси опраштају. Будући се тајном покајања хришћанин повраћа у стање у ком се посље крштења налазио, то се покајање назива и друго крштење.

Установлење. Установлење како свию тајна, тако и тајне св. покајања, приписује се самом Христу Спаситељу који је Закхеју рекао; кад се овај покајао: днесь спасенїе домꙋ ѿмꙋ бысть. (Лук. гл. 9. ст. 2.), а раслабљеном: дерзай чадо сепꙋщаются ти грѣси твои. (Мат. гл. 9. ст. 2.); који је митару, блудници, а и самом разбојнику у сљед његовог усрдног кајања дао опроштења грехова, и који је апостолима рекао: е҆лика а҆ще свѧжете на земли бꙋдꙋтъ свѧзана на небеси, и҆ е҆лика а҆ще разрѣшите на земли бꙋдꙋтъ разрѣшена на небесѣхъ (Мат. гл. 18. ст. 18.)

Свршавање тајне покајања. Тајна покајања састои се од стране хришћанина у признавању и драговољном и отвореном исповједању и срдачном кајању за грјехове пред духовником чему посље сљедује од стране свештеника разрјешење. Будући је пак у том случају свештеник не само оруђе Божије да објави грјешнику опроштај грјехова, но уједно и учитељ и бриговодитељ о души хришћанској, која би се честим падањем у грјехове све више од милости Божије удаљивала; то он по саслушању грјехова пред очи ставља хришћанину оне зле посљедице које грјеси за собом повлаче, даје му сходну науку

МОЛБА

учитељског збора протопопства сомборског ЊЕГОВОЈ СВЕТОСТИ ПАТРИЈАРХУ СРБСКОМ.

Ваша Светост! Растројени несрећном судбином народ српски, имао се да бори већ од више векова и физично и душевно, да име своје у страхотним бурама, што су на обзорју његовог неба немилостиво бесниле, неповређено сачува . . . . Мукама, крвљу и животом својим чували су дедови наши светињу ту, и као најдражи аманет оставили су нам је, да ју и ми потомцима нашим чисту и неповређену сачувамо.

Свето поштовање спрам сени и пепела костију дедова наших; понос народни, што у срцу нашем гојимо, осмелио нас је, да се у најдубљем страхопоштовању на Вашу Светост овим обратимо, Вама зебњу и страховање наше у овом прелазном и заиста кобном по нас часу, у свој понизности, откријемо.

Ваша Светост! Први збор учитеља Сомборског протопопства узевши законски предлог Високог Министарства угарског о народним школама у преглед, непријатно је изненађен тежњом неких точака, које нашој црквено-школској аутономији, која нам је од најмилостивијих владара земље освештаним законима ујамчена, не мање и најсветијим аманетима народним: језику и народности, опасношћу бића, грозе.

То су зебње, то је страховање, што нас верне народа српског и свете нам вере православне синове у овим тренуцима обузеше, у след чега и припадамо Вашој Светости у најсмернијем и синовњем страхопоштовању, једино у интересу свете нам ствари, са том молбом, да би многомоћним правом својим, наш српско-народни конгрес чим пре сазвати изволели, који ће се народном моћи, на браник своје аутономије достојно ставити.

Преиспуњени вером у неисцрпљивост Вашег очинског старања за благо и срећу стада Вам, усуђујемо се назвати

Из седнице првог учитељског Збора Сомборског протопопства 17. Октобра 1868 у Сомбору држанога.

Ваше Светости верни синови: Ђорђе Бранковић с. р. Протојереј Сомб. и окружни Управитељ. — Ђура Теодоровић с. р. Учитељ IV. разр. глав. шк. Сомборске као перовођа. — Петар Деспотовић с. р. Учитељ III. и IV. разр. женског у Сомбору као перовођа.

ИЗЈАВА ЗАХВАЛНОСТИ

учитељског збора округа Сомборског

ГОСПОДИНУ Др. ЂОРЂУ НАТОШЕВИЋУ.

Господине! Славимо јунаке, који жртвујући се роду, стварају му политичке епохе славне. Но шта ћемо са борцима, који душевним мачем равне народу своме пут, оспособљавају га, да се успне и до самога царства савршености човечанске.

У повесници образовања име ти заузима једно од првих места, тим више, што си парлог — земљиште себи за обделавање у задаћу ставио. Не ћеш, да ти Срб' више робује, упознаеш га са највернијим пријатељем васијоне, пружаш му кључе опште просвете — Србин је слободан!! —

Школи нам народној, у след слабости и дремежа целог јој организма — у неограничној власти рушеће летаржије — подале су прилике на зренику српском мужа родољуба — мужа патриоту, који располажући гомилом душевне снаге — искуством света — својом енержијом као електричном струјом унаређено земљиште у красни је врт обрадио, у којем жртвујући се делао је до зактева и сама живота.

Десетина је века од како си крмило просветног нам земљишта у своје руке примио био, у време, где је напрегнутом вештином само произведена снага у стању била темељ препорођајни одржати и утврдити га. Јачина твојега духа и енержија твоје воље све су не незнатне препоне надвладале.

Својим упливом дао си мисли у народу своме место, да му је данас прва брига, да првенче своје — народну школу — више свега цени и штује.

Школи си поносу улио; наставу си одушевио; метода си српској школи дао.

Духом твојим задахнувши школу, орабрио си је, да данас ведрим челом, и у пркос столетном раду најцивилизованијих народа света смело у очи погледа! —

Дух стварајући не задовољава се још.

Безгранични доглед душевних ти очију ништа не пропушта, чиме би Србинству лепшу будућност спремао; мисао ти је већ дело.

На српском учитељском земљишту збори се; Србин преиначља, мисли мисли свакојаке, упиње се, хоће школом — собом роду своме лепе будућности да гаји.

**

Толико неуморно дѣлање на најузвишенијем пољу народне просвете зар неје више него премлого података овом првом учитељском збору протопопства Сомборског, да ти са једнодушним гласом верно ти одавих самохраних раденика излив најтоплије захвалности, најсвечанијим актом, бар покуша спрнопћити, уверен будући, да ти је најдража захвала, ревњиво дѣлање по означеном нам пољу.

Поред свих ових безбројних пријатности а тврдог уверења, да си, ма где, роду и потомству му од неоцењиве користи, један му је терет на срцу: „Тебе на управи нема.“

Тебе учитељство нестрпљиво изгледа, Школа те чека, земљиште те потребује.

Наше искрено велештовање, наша неограничена љубав, наш је громки глас: „Нек си творчевом милошћу здраво на славу, част и потребу српског ти рода.“

Из првог учитељског Збора протопопства Сомборског. — Ђорђе Бранковић с. р. Протојереј Сомб. и окружни Управитељ. — Ђура Теодоровић с. р. као перовођа. — Петар Деспотовић с. р. као перовођа.

ПОЗИВ НАРОДНИМ УЧИТЕЉЕМ.

Љубезна браћо! Читаюћи я обадва наша школска листа разабрао сам, како су се на више страна држали учитељски зборови, на коима се браћа учитељи о поболшаню свога стаия савѣтоваху и договараху. Но, жали Боже, онолика труда и трошка, свуда се зборило доста, али се мало или нимало добра по наш учитељски сталеж доконало и у живот привело. Ниє нама браћо до вашега разговора и мудровања, већ єдино до тога стало, да се сав учитељски сталеж с добром платом снабдѣ и да се учитељске сироте с пензиями осигураю. Док се то неуради, дотле нам непомогоше ваши зборови и договори, дотле ће нам школа код гладних и необезбеђених учитела єднако рамати.

Ласно є вама браћо учитељи, кои сте по Бачкой и Банату добра мѣста и приличне плате іош за младости добили, па их лепо и без бриге уживате, ласно є велим вама мудровати, ал є тешко и претешко нама, кои смо у Срему, Славонiи, Хрватской

и у Бараньи, на слабим штацияма вѣк проводити и без надежде чаяти спасаюштаго. — Ето народни Сабор нам є на врати; с' тога треба да се сви ми Српски учительи сложимо, и сваки из свога округа єднаку по смислу и садржаю молбу народном Сабору да поднесемо, како би се не само учителъима главних и варошких школа, него и сиромашним а с послом школским найвећма обтерећеним сеоским учителъима пристойне плате одредиле, с коима би се поштено живити могло.

Мила браћо моя! Та ми се учителъи найвише трудимо о просвети млађаног нараштаја, и по томе заслужуємо вальда да народ и нас барем онако снабдѣ, као што є по заключцима саборским снабдѣо привремене спомоћнике свештеничке. Кад ово кажем неиштта ништа много, него оно само што є право, а то є и Богу и свим поштеним людма драго. С' тога, браћо учителъи, овом позиву мом слѣдуйте и по ниже стављеном мом предлогу састављену молбу из свакога округа школског пошљите на предстоећи Народни наш Сабор, ако себи, ако своим породицама, ако цѣлом учителъском братству добра желите.

Предлог тай учителъски имао би у себи садржати ове точке:

1. Народни Сабор нека учителѣ српске с доброи платом снабдѣ доконавши да се наймања плата редовног учителя српске школе састояти има из 400 фр. а. вр. к' томе да учителю припада стан састоећи се барем из две патосане собе, куйне, брашнаре (шпайза) коморе, подрума, кошаре за краву, са добро заграђеним двориштем и ограђеном великом баштом од по ютра землѣ. Такође и 6 хвати дрва за свою годишню потребу да сваки учитель од обштине прима.

Оволика нека є плата на наймањим сталним штацияма од прилике по оним местима где є єдан парох IV. класе одређен. По већим местима нека є плата 500 фр. уз стан и огрев, а по великим нашим селима и варошима нека є плата 600 фр. а све остало као и по маньим местима. Станови учителъски нека су на здравом месту, чисти оправлѣни и здрави, а не влажни и чемерни, у коима учитель нема где да себе и свою дечицу од зиме, ветра и влаге сачува.

2. Сваки учитель, кои недельом и празником у цркви певницу држи, да прима у име труда свога из црквене касе 60 фр. награде, а ако и сваки дан на ютреню дужности чтеца и пѣвца оправля, да му се дода у то име іош 50 фр.

3. За недельне и повторне школе да прима учитель за

сваку мушку и женску главу, коя є дужна ту школу походити по 1 фр. а. вр. Господо славна! кад сте ради учителѣ с недельним и вечерньим школама обтеретити, имаіте доброту и учителски труд по заслуги наплатити, єр и учитель потребує одмора, а не да непрестано и даню и у вече и тежетником и свецем сце єднако ради и мучи се уз свою єдну плату.

4. Да се учительска плата и сваковрстна награда путем политичне власти прикупля и учителю из обштинске благайнице уредно и у напред у месечним ратама издає.

Чест и поштенѣ народноі автономіи, али тешко нама ако нас школски и црквени одбори плаћали буду, кад народ наш прости нити учителѣ нити школу уважава, а іошт манѣ радо плаћа, што школи и учителю плаћати има.

5. Да се сваком учителю на набављалѣ писаћих и осталих опрема годишньи паушал од 20 фр. а. вр. дає.

6. Да се старіи практични учительи са слабіих штација на болѣ и яче премештаю, и да им се ньихово службованѣ уважава, а млади препаранди нека се найпре за спомоћнике и за учителѣ на маньим штацияма поставляю, па доћи ће време кад ће се и они по заслузи моћи на болѣ штације преместити.

7. Кад су наши свештеници после инсталације стални, то нека се и учительи пошто трогодишню пробу издрже за сталне потврде, а не да се сваки час и за сваку маленкост крећу чим пароху или другом ком ма ковга реда старешини по вольи и по ћуди пису. Такође треба да нас сабор наш српски од свештенства независнима у школи учини; нека свештеник ради свой посао а ми ћемо свой, а не да єдан над другим неко првенство и осветy чини, са чега се пред народом, — коме би и ми и они за образац служити имали, — свађамо и єдан другога срамотимо, као што є то досада на многи мести бивало. Нећу да будем толико несправедльив па да рекнем да су расправа и неосогласіе између нас свуда сами свештеници криви. И ми учительи люди смо, па радо признаєм да има кривице и на нама, али допустиће ми се истину явно рећи, да има на жалост у нас свештеника, коі учителѣ као црквењаке и слуге сматраю, сваке друге године их без узрока мењаю, проганяю, и пред народом и властима опрнюю.

(свршиће се.)

Допис.

У СРБ. БЕЧЕЮ, 18. МАРТА. У прошлу недељу започели смо јавна предавања ми учитељи са неколицином омладине овдашње. Господа свештеници су се такође врло у овом предузећу одликовали, јер не само да су на молбу нашу у цркви јавили за предавање, него су и сами дошли и читали скупљеноме народу ваљане књиге. Народа се као први пут мало скупило а главни је узрок томе, што многи неразумеше да ће се баш одма започети предавати, него мислише да ћемо тек идуће недеље одпочети. На предавање поврвише многа женска и мужка деца, која су понајвише за недељну школу; с тога разложисмо скупљеним родитељима, да ће врло користно по њи и по децу њихову бити, ако их буду недељом и свецем пре подне до службе, женску у женску а мужку у мужку школу на наук слали, које ови и обећаше. Предавање смо наумни сваке недеље и сваког празника после подне од два до пет сахата држати, и ако нам се људи одзову, онда ће нам бити срце на мери, што ћемо овим начином моћи по нашем милом народу право народње изображење сејати, а дат ће Бог, те ће оно и добрим плодом уродити.

Ми смо доста зарана приметили, да би по наш народ, особито младеж, нужне биле вечерње и недељне школе, али вечерњу школу морасмо напустити понајвише с тога, што смо завели певачку дружину, па свако вече по два сахата ту проведемо. У недељу пак школу поред свег настојавања нико никада нехтеде доћи. Међутим ако сад у предузетој радњи успемо, биће сва штета у многоме накнађена.

(Уч.)

У ЈАБУКИ КОД ВРШЦА. Прошле године явили смо како е просветитель српски св. Сава код нас овде у Јабуки прослављен и тако неможемо пропустити да не явимо, како е и ове године слава била. Прошле године бијше лепо, али ове још лепше и славније. Народа бијше доста колко Срба толко још више Романа, и после службе Божије коју е наш Г. Јесеј Панић Администратор и Управитель наше школе благовољно одслужио, сав народ са запаљеним у рукама воштаницама дођосмо у наше Училиште. Деца школска одпеваше Тропар С. Сави, затим се водница осветила и после ове изађе на среду нашу честити и обштелюбљени Г. Ђорђе Крагујевић учитель и говорио е слово о просветителю српском С. Сави, цело његово житие; далє нам представи шта е школа и позва дечије родитељ, да своју децу редовно у школу шаљу, ако су ради да данас сутра од њи честити и ваљани људи буду, на које му се сав народ са живио и певањем многая лѣта одазва. За овим дође Светозар Станишић ученик овдашњег III. основног разреда и декламовао е пѣсму о св. Сави тако лепо и умилно, да ни єдног ока не биште које сузу од радости не пусти. На то сва школска младеж у глас песму св. Сави одпева и иза ове наш стари свештеник Г. Ђорђе Балановић кратком али лепом беседом поздрави сав народ и захвали нашем Г. Учителю у име целе обштине на његовом труду и раду. После свега овога на позив Г. Учитеља приложише на фонд школског листа и то Благор. Г. Јосиф Јорговић бележник и Старатељ школе 2 фр. честан Г. Максим Балановић свешт.

1 фр., Г. Ђ. Крагујевић учитель 1 фр., Урош Рабиић благајник општ. 1 фр. Г. Јован Савић трговац 1 фр. Г. Стана Савић рођена Јовановић 50 нов. Г. Милка Крагујевић 30 нов. Марија Рабиић 50 нов. Ката Николић 20 нов, Георгије Барбу роман 20 нов. Адам Барбу 1 фр., Ангелина Барбу 10 нов., Ђока Николић 1 фр. Георгије Мариле 50 нов., Јоца Рабиић 1 фр. Васа Рабиић 1 фр., Пера Гојковић 50 нов., Лазар Васин 1 фр., Мита Рабиић 1 фр., Ђока Шажђан 10 нов., Арсеније Ивановић 20 нов. Елисавета Васина 10 нов., Јован Поповић 50 нов., Светозар Стојковић бакроковач 20 нов., Никола Петровић опанчар 10 н., Милан Крагујевић ученик III. основног разреда 10 нов., Јован Анокић 50 нов., Ђорђе Несторовић 10 Тимотија Лазин 30 нов., Мита Вишацки 1 фр., Пера Крагујевић 10 нов., Анна Анокић 50 нов., Стеван Поповић ћурчија 50 нов, Елисавета Поповић 30 нов., Светозар Станишић ученик 50 нов. Свега скупа 21 форинту 10 нов. а. вр. кою суму новца славном уреднишству с том молбом доставлямо да доброту имаде на свое место уручити.

Наша општина Српска направила е сада школску заставу коя стои 102 фр. а. вр.

Дне 17. фебруара т. г. држасмо полгодишньи испит, кои е на подпуно задовольство целе општине испао тако, да су и наша браћа романи, кои су испиту присуствовали, изявили свое задовольство из узрока тога што и њихова дѣца, коя нашу школу походе, у науки добро су се показала.

Молимо славно Уреднишство да би овай наш допис у поштовяни лист уврштен био.

У име целе општине и свию Србаља (своеручни подписи седморице општинара).

НА ЗНАЊЕ.

Учителски збор потопресвитерата Сомборског држаће се 24. Априла на свѣтли Четвртак у Сомбору.

☞ За поклоне школама и прилоге, кое смо на фонд школ. Листа у месецу Марту примили, явићемо у идућем брою, почем овде ниє ни мало места остало.

Са бројем 1. и 2. ове године ни смо у стању послужити. Ко се од сада прияви тай ће само од броя 3. листове добити моћи и по томе нека изволи наплатити за прво полгодиє само 1 фр. 25 нов. — а до края године 2 фр. 75 нов. а. вр.

Лист овай излази двапут месечно.

Цена е на целу год. три форинта, а на пз год. 1 Фор. 50

Издае и уређуе Никола Ђ. Вукићевић.

Тискано код Андрие Вагнера.

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

Број 7. У Сомбору 15. Априла 1869. Год. XI.

ЗЕМЉОПИС У НАРОДНОЈ ШКОЛИ.

I.

Ми живимо у времену, у коме се паром вози, муњом пише и сунчаним зрацима слика. Земљ, што су на далеко, сада су се посредством паровоза, и брзојава чисто єдна другој приближиле. Већ у дому родитељском чују сад дѣца наша да се разговара о Београду, Будиму, Пешти, Бечу, Паризу и Петрограду; из књига и из новина чују се сваки дан гласови из страних земаля, и скоро у свакој отмѣној кући налази се сбирка фотографисаних предѣла и вароши, а у панорами за нѣколико новчића сматраю дѣца у увеличаном виду страна и далека мѣста и градове; па напослѣдку многи ће између ученика наших кад одрасту као занатлије ѣаци и трговци путовати по нашој отачбини и по страним земляма. Већ дакле са ове практичне точке гледишта нуждно є да се ученици зарана упознаду са земљописом.

Притом, земля є наше обиталиште, она є мати и хранитељки свега што на њојзи живи, па с тога є такође добро и користно упознати се с њоме и са оним што на њојзи бива.

Но од највеће є важности земљопис по народну школу за то, што се њиме дѣца побуђую на радозналост и пажљивост, у нѣму є пространо полѣ за моћ посматраня, њиме се памтенѣ крѣпи, разум развия, и буди се чувствованѣ природних красота, а утврђує се љубав к роду, отачаству и човѣчаству.

Уз то іошт уображаюћа и стваралачка моћ налази за себе у земљопису довољно градива, а ученѣм овога предмета изображава се и єзик, почем све што є дѣте видило и чуло мора своим рѣчма поново казивати.

Земљопис, као наука у коіој се спаю сва реална знања, врло є пространа наука, и по томе при свој важности пѣговој

неможе се у народној школи обширно учити, него треба учинити валян избор, па само оно из њега предавати, што є по ученике наше најполезније, и што најболѣ одговара изображаваню духа њиховога.

Ученѣ земљописа започинѣ се са познаванѣм куће сваког поєдиног ученика и школе, у коіой се они сви заєдно уче, затим од школе као од изходне точке прелази се на суседна здания, улице и тржишта, и тако се мало по мало научи познати мѣсто у коме дѣца стануіу. У своме мѣсту нека се ученици упознаду са радньом и заниманѣм становника, са своіом народношћу и с другим народима, коих се ту налази, и нек се науче распознавати становнике мѣстне по єзику, нарѣчию, вѣри и обичаима. Ту у мѣсту свога рођења и станованя имаю се дѣца упознати са властима црквеним, грађанским и воєним, са обштинским зданиями и заведенияма, као што су црква, школа, обштински дом, болница и друштво радиности ако га има.

Кад су ученици своє мѣсто добро познали, научити их ваља да знаю шта є врт, ливада, њива, воћняк, шума, виноград; да разпознаю равнице, брда и долине, изворе, потоке и баре или єзера. Разговарати се ваља с ученицима о свакидашньим појавима на обзору и у ваздуху, а особито пажльивим их ваља учинити на то: гдѣ се сунце рађа, и гдѣ седа у пролеће, у лето, єсен и зиму, и какав уплив има оно на дужину и краткоћу дана, на топлоту и на хладноћу и на живот растиньски.

Са околине прелази се на познаванѣ жупание, у коіой стануємо, па од туда на околне жупание и округе, и на познаванѣ свога отачаства. Познаванѣ мѣста, коя су ученици већ видили, служи за темељ при познаваню околних предѣла, и цѣле отачбине. Стране землѣ тек онда се могу са добрим успѣхом предузети, кад смо најпре знања о отачбини себи набавили. По томе дакле познаванѣ отачаства има служити за темељ и за исходну точку свом осталом знаню из земљописа.

При предаваню предмета из земљописа учитель ваља да одабере само оно што є нуждно, важно и значайно, а нека се брижльиво чува од ковкаквих ситница и незнатности. У колико є држава коя нама ближа и по нас важния, у толико се о њой точние и подпуние учити има; а што є од нас далѣ и што слабо уплива има на грађански, вѣрозаконски и народньи живот нашега народа, о томе или нетреба ништа говорити, или ваља само у кратко споменути, клонећи се сваке обширности и подробности.

Земљопис треба да учитељ предаје живо и са одушевљењем. Сама гола имена места и бројева нису кадра дјеци земљопис омилити; напротив ако учитељ буде у стању дјеци живо и карактеритично описивати живот и занимање народа, предјеле градове и знаменитости, што се у њима налазе са историчним цртама славних догађаја и с дјелима најважнијих мужева, који су ту живили и обште благо подпомагали, са трговином, занатима и вештинама што у местима тима цвјетају; то ће се дјеци наука омилити па ће с радо слушати и добро схватити.

О начину, коим се земљопис у народној школи учи говорићемо у идућем броју.

БАНАТ

(Нѣколико лекција за ученике III. разреда).

У старо време називаху се „Банатом“ оне покрајине Угарске, над коима су Банови управљали и ков су не стално него тек за време круни Угарской подчињене биле. Тако је Мачва у Србији носила име Баната Мачванског. Тако је био Банат Северински, Банат Тамишки и т. д.

Под именом Тамишварског или Тамишког Баната разумева се онај део краљевине Угарске што се налази између Дунава, Тисе, Мориша и Ердеља. Тај је предјл пре долазка Мађара припадао Бугарской а после тога Угарской држави. Деспот Србски Ђурађ Бранковић I. нећак и наслѣдник високог Стефана сина Кнез-Лазаровог, по уговору с угарским краљем Сигусмундом у замену за Београд добије у властелинство 16 великих господштина у Угарской, које се простираху по Срему, Бачкой, Банату, и даљ преко Мориша чак до Токаја, Мукачева и Сатмара. Јован Хунядија (Сибињанин Јанко) Губернатор Угарски сазида тврђаву Тамишварску, а син нѣгов краљ Матија повѣри управу Баната славном јунаку Србском Кнезу Павлу Бранковићу, који добије наслов жупана тамишкога. Овај велики и храбри јунак Србски много је пута славно и побѣдоносно противу Турака воєвао и єданпут их је чак до града Крушевца вијао, па том приликом на позив нѣгов пресели се до 50,000 Србаља у Банат, који се населе у предјлу око Вршца, Темишвара, и Липова. Од тога времена Срби су

становали у Банату, куда их се све више досељивало у време кад је Турчин по Ресави и у осталим источним деловима Србије бесније. — Године 1552. Турци освоје Темишвар а с њим и цео Банат, и тада се многи Срби преселе преко Мориша у Јенополје. Тек године 1716 пође за руком Принцу Евгенију да Темишвар од Турака задобије, а на миру Пожарсвачком године 1718. уговорено буде, да сав Банат под власт нашега цара подпадне. С' тога што је Банат са 20 и нѣколико година дуже под Турцима остао био него Бачка (која је 1697 коначно од Турака очишћена), зову се и данас Турска Кањижа и Турски Бечеј две банатске варошице уз Тису, за разликовати их од Српске Кањиже и Српскога Бечеја, што су у Бачкој.

Пошто се Банат од Турака очисти управљали су у њему Српски капетани и Обр Кнезови, који стајаху под граничарском воєном командом што је у Темишвару сѣдиште своје имала. У то време становали су у средњем и западном Банату као старосѣдиоци Срби а у источном делу Баната живили су Романи. Других народа тада у Банату било није.

После Пожаравачког мира многи се Срби из преко-моришког предѣла у Банат досељивати стану, а особито између године 1735. и 1752. из Великоварадског, Јенопољског и Ђулинског предѣла сви се Срби разселе и нѣки од њих отиду у дальну Русију, а већи део настани се у Банату и то понајвише у садашњем Кикиндском Дистрикту и у жупанији Торонталској, куда су се у исто време и из Бачког Потисија многи Срби преселили.

Године 1751 за владе краљице Марије Терезије постављен буде Банат у провинцијално стање и дође под управу ц. кр. земальске коморске администрације у Темишвару, Президент ове управе Мерци за добро нађе насељивати у Банат Нѣмце са Рајне и Мозла па и саме Французе и Талијанце, који се на скоро ту понѣмчише. Још на нѣколико година пред тим досели су се у Банат Бугари; такође у разна времена досељивали су се овамо из Ердеља многи Романи, а на свршетку прошлога и у почетку садашњег столећа доселилису се из Угарске и многи Мађари. Тако је постала у Банату смеша од различитих народа, који један уз другога мирно станују држећи се сваки своје народности и својих обичаја.

Докле је Банат стајао под војничком и под коморском управом, поделѣн је био на 10 округа, и то су били: темишварски, бечкеречки, чанадски, липовски, вршачки, логошки, ка-

раншебешки, мехадиски, паланачки и панчевачки. Краљица Марија Терезија првих шест округа претвори у грађанске области, које се године 1779. подѣле на жупаније торонталску, темишварску и крашовску, а остала 4 округа остану све до данашњег дана под војничком управом као саставни део војничке крајине.

Срби су на народном Сабору год 1790. у Темишвару држаном на основу повластица својих захтевали да Банат постане засебна Српска област, али то није одобрено, него је године 1792 на Угарском земаљском сабору Банат краљевини угарској придружен и села су као коморска добра племићима у властелинство распродана.

Од године 1849 до 1861 Банат је сачињавао источни део Српске војводовине. Године 1861 кад је војводовина Српска Угарској утеловљена, Банат је добио опет своје пређашње устројство, и сада се као и одпре подѣљује на грађански и војни Банат. У грађанском Банату има три жупаније, наиме: торонталска, темишварска и крашовска, а војни Банат састоји се из три пуковније а то су: Панчевачка, Белоцркванска и Караншебешка. Ми ћемо најпре о грађанском, па онда о војном Банату говорити.

А) ГРАЂАНСКИ БАНАТ.

Грађански Банат састоји се из три жупаније: Торонталске, Тамишградске и Крашовске.

1. ТОРОНТАЛСКА ЖУПАНИЈА.

Жупанија Торонталска граничи се од сѣвера Чонградском и Чанадском жупанијом, од којих ју рѣка Мориш разставља; са запада разставља ју рѣка Тиса од Чонградске и Бачке жупаније и Шајкашког округа. С јужне стране до ње је Панчевачка пуковнија, а са источне Тамишградска жупанија.

Простире се на 132 □ миљ.

Сва жупанија сачињава једну велику непрегледну равницу, на којој ћемо бадава тражити брда и планина.

Земља је понајвише црна иловача, са врло многом прсти или црницом (humus) помешана. Песка има само ниже Бечкерека уз Тису код села Ечке. — Око Падеја и на други места крај Тисе видити је по веће предѣле, који су пре 50 година под водом били, а сад су изсушени, од како је Тиса у своје корито доведена, те на њима најбоља рана роди.

Поднебиє є у торонталској жупанији благо и умерено. Ваздух здрав. Положај пробитачан особито због тога што се уз њу две веће ријке налазе, а средином прокопан є Бегеј, по коме лађе и сплавови иду. Реке су: Тиса која ступа на границу ове жупаније код Сегедина и протиче уз њу у дужину све до утока свога у Дунав. Уз њу су недавно подигнути у жупанији овој велики насипи (долме), који плодоносне земље банатске од поплаве чуваю.

Мориш долази из Ердеља и разставляюћи жупанию ову од Чанадске и Чонградске више Новога Сегедина у Тису утиче. — Велика скела за прелаз у Мађарску є код Чанада.

Тамиш из Тамишградске жупаније код села Мађедоније улази у ову жупанию, има више грана између коих се налазе лепи острови с гаєвима и ливадама. Код Панчева утиче у Дунаво. Брзава малена ријчице, која у Тамиш утиче.

Бегеј. То є и ријка и канал овај има у дужину 33 миље и пролази кроз све три Банатске жупаније. Више Тамишграда само се на сплавови дрва и камењ по Бегеју вуку, а одатле иду по њему и лађе. Бегеј пролази кроз Бечкерек и ниже Арадца улази у Тису.

Торонталска є жупанија најбогатија, на рани у цјелој Угарској и у свој царевини овој. С тога се она с пуним правом назива житницом Угарском. Разноврстне ране толико овде роди, да се сврх намирене домаће потребе сваке године више од два и по милиона пожунских мерова на страну извезе.

Земља є овдашња дуго без сваког ђубреня род давала, али сада ю већ валя ђубрити, ако хоћемо, да скорим неослаби. — Највише роди у Торонталу чисте пшенице, која є под именом банатске позната, и на свима пијацама најболє се плаћа. Такође много роди овдє зоби и кукуруза. Репац є најбољи и највише се овдє сеє. — Око дувана раде мађарски вртари (кертизи), а дуван се тай под именом сегединскога продає. — На дрвима трпи ова жупанија доста оскудице, єр само се покрай Мориша лепих шума налази, а уз Тису само има врбака. — Винова лоза може прити али є вино слабо и непостояно.

Срби имаю много лепе рогате стоке и оваца, и мале ал ватрене конє; најболє конє држе Башанђани. — Немци имаю врло добре и велике конє.

После изгнања Турака заостали су овде као старосједиоци Баната Срби, а на скоро затим из предела Великоварадског, из Јелопоља, из ђулинског поља, и у обште са оне стране Мо-

риша преселили су се овамо као у Србску землю много тисућа Србских породица, и населили ову жупанию и у њој дични в.-кикиндски Дистрикт. — После тога насељивани су овамо Романи, Немци, Словаци, Мађари и Французи.

Број жителя износи около 360,000 душе. Од ових има 150,000 Србаља Православне вере; 2,000 Срба римске вере, кои се овде Шокцима, гдјшто и Бунјевцима зову — 12,000 Бугара; 4 хиљаде словака; 50,000 романа; 52,000 мађара; 90,000 Нѣмаца; и 4,000 француза, кои сада понајвише већ нѣмачки говоре.

По вѣроисповѣди: Срби и Романи су православне вѣре и има их на 200,000 душа. — Мађари, Нѣмци, и Бугари су римске вѣре и има их на 150,000 душа. Словаци су еванђеличко-лутеранске вѣре, а међу Мађарима има 3,000 калвина. — Еврея има такође близо 3000 душа.

Срби Православне вѣре у црквеном обзиру подпадаю под Темишварског, а Романи од 1864 год. под Арадског Владику. — Римљани стоѥ под управом Чанадског Епископа, кои у Темишвару стануѥ.

Становници ове богате и плодне жупаниѥ баве се понајвише са землѣдѣлством. — Занатлия има мало, а међу овима іош манѣ Србаля. У Новом Сегедину праве се најболѣ, најяче и највеће лађе у цѣлой Угарской. — Најзнатния ѥ по житарску трговину пияца Турско-Бечејска.

Жељзница пружа се кроз ову жупанию од Новога Сегедина преко Сирига, Мокрина и Велике Кикинде к Темишвару, а одатле пружа се кроз темишварску жупанию преко Вршца и кроз воѥну границу преко Бѣле цркве до Базиша на Дунаву.

Ми ћемо сада сматрати у овой жупанiи најпре најзнатния мѣста коя непосредно жупанiи подпадаю, па онда обашка кр. слободни Кикиндски Дистрикт Србски.

У Жупанiи Торонталской, знатна су мѣста:

ВЕЛИКИ БЕЧКЕРЕК, врло лѣпа варош на Бегею, са 18,000 жителя, од коих су 12,000 Срби, а остали Нѣмци. Има две парохиялне православне цркве, од коих саборна посвећена ѥ Успению Богородице, а друга у предградию Градной Улици слави Ваведениѥ, и зове се манастир, ѳр ѥ по преданю, негда ту манастир био. Ту ѥ столице жупаниѥ. До 1842 год. постояла ѥ овдѣ Србска приватна мала гимназия, коя ѥ и нешто закладе имала, но те године заведене буде варошка гимназия, у коiой свештеници римокатолички реда пияристан-

ског науке предаю. — У Бечкереку има римокатоличка главна школа, а Срби имаю само єдну двокласну мушку, єдну основну женску, и две основне єдноласне школе, од коих є єдна у предградию Опову, а друга у Градной Улици.

(наставиће се).

СВИЛОДЂЛСТВО.

Свила се добия од свилене лептирице, коя се рани дудовим лишћем.

Наша отачбина, — а особито южни нђн део у коме наш народ станує — исто є тако удесна за свилодђлство као што є Италия и Француска, па иначе се іошт за сада код нас врло мало люди с њиме занима, а добро би било кад би се у свакой особито учительской, занатлиской и землђдђлской кући жене и дђца са овим користним послом сваке године брижљиво забављали. Радня око свилених буба бива у пролеће и то баш у оно доба кад се у полю скоро никакав посао нерадн. Сва та радня траје около шест неделя и може се уз домаће послове обављати. Из єдног лота семена добити се може 30 до 50 фунти чаура (галета), а ове се могу продати барем за толико форинти, те тако уз незнатан труд и посао свако челяде у кући може за шест неделя 30—50 форинти готова новца заслужити и то баш у оно доба године кад є новаца у селячким кућама понайманє. Старци, старице, дђвойке, и дђца па и сама она слабачка и недужна челяд што за други никакав посао нису, могу се на овай посао употребити а за радню ту нетреба скоро никаква трошка, само се постарати валя да имамо доста дудових дрвећа и дудовог шипрага.

Дудови. За раненђ свилених буба нуждно нам є на сваки лот семена 10 великих или 50 описких дудових дрва, или умђсто њих довольно дудовог шипрага. Дудов шипраг с тога є удеснїи од дрвећа, што се с нђга лишће лакше и без опасности може брати, и што є на шипрагу лишће нђжније па за младе бубе питавије и приятније. Лишће од белога дуда много є болђ за рану свилених буба, него оно од црних дудова и од мургана, а найболђ є лишће од талиянског дуда, кои се дає и на наше беле дудове прицђпити.

Дудови се на више начина могу разплођивати. Найболђ се и найлакше запатити могу сђменом. Ни єдан комад земљ

недоноси толико добитка, колико онай што є дудовима засађен ер са сваког великог дуда, кад се само у пола обере, добити се може за лишће по два до три форинта, а іош више износи добитак кад сам газда тим лишћем свилене бубе рани.

За дудару најболѣ є узети мѣсто песковито и према сунцу окренуто. Врло є пробитачно такође уздуж по улицама, и около куће по дворишту дудова дрва а свуд около њива и винограда живу ограду од дудовога шипрага садити.

Пошто се млади дудови на стално своє мѣсто пресаде, прве три године ваља с њи лишће брати, а после тога сваке године може се полак лишћа обрати а друга пола оставити, и сваке треће године оставити ваља дрво да се одмара, то єст нетреба лишће са њега брати.

Ютром рано док роса неспадне и на кишовитом времену несмѣ се лишће брати, ер мокро и влажно лишће бубама яко шкоди. Исто тако шкоди им и прашно лишће; с тога се мора таково брижљиво опрати и осушити па тек онда бубама давати.

За мазанѣ рана на дуду употребљує се дрвомаз, кои се овако прави: Узме се кравлѣ балеге, пепела, ситно истучене креде, и црног растопљног туткала; све то помешасе заедно и тиме се рана замазуе.

Мѣсто за држанѣ свилених буба. У сваком здравой и чистой соби коя се може греяти, могу се и свилене бубе држати. У соби гдѣ се свилене бубе држе ниє слободно пушити, нити у тим собама смѣ когод спавати и задуго задржавати се, ер човѣчји задай бубама шкоди.

Соба у коіой се свилене бубе држе треба да є барем девет стопа висока, сува а не влажна, чиста и мрачна, уз то има бити удалѣна од сваког смрада, прашине и яког мириса Кад є ладно време треба пећ заложити. На прозорима треба да су капци и угасите густе завѣсе, ер свѣтлост бубама неприя.

Лишће се држи у ковчезима и треба га с почетка по мало, а после 20 дана, сваки дан до 4 центе на онолико буба колико се обично из єдног лота семена излеже.

За држанѣ свилених буба нуждне су нам іош лесе или кревети и скеле. Лесе имаю оплату дрвену а преплету се яким канапом; оне треба да су три до четири стопе дугачке а две и по стопе широке. Свилодѣлци праве ове лесе преко зиме и треба да сваки барем єдну стотину леса за свою потребу

приправи, па да их често меня и по ньима чист папир простире а нечистоћу испод буба нека брижльиво износи и ньоме дудове гнои. — Скеле тако валя од дрвета склопити да се лесе лако могу по ньима намѣстити.

Леженѣ свилених буба. Сѣме свил. буба малено є као проя, изгледа пепелясто и прелива се у плаву бою. Оно є сѣме добро, што на плесан неудара, у вину потоне, и што є лепко и чисто кад се између ноктию сгнѣчи.

Кад пупови на дудовима наєдре и развияти се почну, онда треба да се свилене бубе из сѣмена легу, а то бива овако: Узме се нѣколико сита и по ньима се изнутра простре папир а по папиру поспе се сѣме од свилених буба, и сито се покриє да прах и пауци до нѣга недопру, па се онда остави на мѣсту гдѣ є суво, и куда дим недопире. Што сѣме у ситу плиће стои, тим ће се пре и єдначиє бубе лећи. Топлота нека є прва 4. дана од 15 степени на реомировой топломѣри; од четвртога нека се топлота пенѣ сваки дан с єдним степеном више. Ко нема топломѣре, тай нека собу свакидан подєднако и умѣрено ложи, али онда нека є сито први дан на патосу, од четвртог дана нека є на столу или на орману што се извлачи, а осми дан на дугачком орману, ризници или на полици. Кад сѣме побѣли знак є да ће се бубе скоро излећи, а то обично бива у десети дан.

Чим се црвићи почну лећи, узети треба свитак папира, пак га с два края малко заврнути, да се лакше подићи може; на папиру том избоду се иглом ямице, пак се поспе по нѣму лишће и метне се лагано у сито на слеме. Како се кои црвић излеже, а он одма тражи себи рану и зарад нѣ се провуче кроз ямицу на папир и почне лишће єсти. Кад се доста црвића на лишће попне, онда се полагано узима лист по лист с црвићем заєдно и преносисе на кревет, по ком є такође папир прострт. Онай кревет, на кои се помећу бубе што се први дан излегу забилѣжи се са знаком I, и метне се на дольни кат скеле; бубе што се други дан излегу поређаю се на други кревет, кои се углави на сред скеле и означи са II; а оне што се трећи дан излегу долазе на найгорньи кат са знаком III. Сѣме, коє се за три дана неизлеже, има се бацити.

(наставиће се)

ПОЗИВ НАРОДНИМ УЧИТЕЉМ.

Предлог учителски на предстоећи народни Сабор имао би даље у себи садржати још и ове точке:

8. Да се од сада на народне Саборе наше шалю заступници учителског сталежа, као што се шалю и заступници свештеничког сталежа, и по томе да бирем из сваке епархије по један од учителя изабрани учитель школу и интересе учительске на сабору заступа. Осим тога, да се за врховног инспектора и за епархиялне школске надзорнике и референте поставляю они мужеви, кои су као учитељи народни служили и у томе званию себи заслуге стекли, кои су педагогично образованје своје како у школи тако и на полю књижевности наше вишегодишњом радњом својом засведочили, кои дакле знаю шта је школа и скроз познаю стање учительско, па у кома сви поштени учитељи имаю повереня. Такође желимо а и право је, да учительскошколска секция при конзисторияма обашка постои и да у њој уз епархиялног архијерея подпредседничку столицу заузима епархиялни директор кои је у једно и референт школски, а да засједаваю осим два духовна, и два почастна мирска члана, још и четири учителя са правом решаваюћег гласа, а ти учительски заступници да се бираю поверењем свију у епархији тој служећих учителя, но притом да се при изборима на то пази, како би ови наши заступници у самом месту, где је конзисторија, или у оближњој околини становали, и да им се путни трошак и дневнице кад у засједање иду даю.

9. Да се од сада сваке године у један одређени дан у сваком предълу обашка областне учительске скупштине држе. За те скупштине найсгодніи би дан био светли четвртак, кад би се сви Бачки учитељи у Сивцу или у Кули, банатски у Кикинди или у Меленци, Сремски и Славонски у Шиду или у Винковцима, а они из Будимске дијецезе у Сечую искупили и о школи и учительским пословима, као и о потребама и тегобама своега сталежа братски искрено посавјетовавши се, своя заключења као предлоге митрополитском црквено школ. савјету а по потреби и народном Сабору, кр. Министарству, или овде у Славонији и Хрватской кр. намјестничком вијећу подносили.

9. Да се од діакона и богословаца кои препарандију свршили нису, учительске штације одузму и у будуће да се діакони за учитељ непоставляю. Тко хоће да буде свештеник

нека се мане силом учитељства и нек неотима совршеним предуготовником најболя учителска мѣста. Док су честити учитељи без богословиѣ могле постаяти свештеници и парохиѣ добияти, дотле нека ѥ просто што су и ђакони уживали наша учитељска ухлебленя, ал сада кад ни ѥдан утитель, кои богословию слушао ниѣ, неприма се више у чин свештенички, право ѥ да се богословци и діякони учитељства и учительских ухлебленя сасвим окану.

11. Позиваюћи се на мой предлог, ког сам у бр. 21. школ. Листа год. 1867 обнародовао повторително вам, мила браћо и другови, свойски препоручуем, да предлог тай поново прочитате и да га на састанцима вашим у претрес узмете и на основу саветованя вашег у колико ѥ могуће ѥднак предлог о пензионираню учителя и учительских сирота да сачините и народном сабору на потврђенѣ поднесете.

Гореспоменутом мом предлогу додаем овдѣ іошт и то: да би валяло да сваки сада служећи учитель одма за четири године дана исплати све оне улоге, коѣ би за време досадашнѣг службованя свога а при садашньой плати уложио био, те тако да се ми у служби находећи се учителъи са осталом браћом изравнамо, и да у своѣ време, кад буде по реду, ми, наше удовице и наше сироте, участници пензиѣ постанемо. За примѣр цѣлом братству ставлям овде самога себе. Я сам провео у учительском званию до данас 28 година. Плата ми ѥ сада 300 фр. од коѣ би по гласу мога предлога имао 2% у пензионални фонд уложити, то чини 168 фр. а. вр. Я би дакле морао осим што уложим четвртину од моѣ плате за идућу прву годину, морао се обвезати да ћу горню своту од 168 фр. за четири године у тримѣсечним ратама, сваког кварта по 10 фр. 50 нов. а. вр. у пензиони фонд улагати, и іошт обашка 2% на садашню мою плату сваке године редовно давати. Тако и на тай начин морали би и сви други учителъи по годинама службе прилоге уносити, и тим ѥднако право на пензию полyчити.

У Острову. Стефан Карановић, учитель.

УСПОМЕНА СВ. КИРИЛА.

Просвѣтителя Славянског.

Између светковина, што су 14. фебруара ове године по знатним славянским градовима у спомен хилядугодишньице про-

свѣтителя нашег св. Кирила држане, найзнатния є она што є тога дана у Петрограду држана.

У дивном храму преподобнога Исакия започета є тога дана у 10 сати пред подне служба Божия, на коіой у предњем дѣлу храма од славянског добротворног одбора призвана отлична лица, а у осталом храму непрегледна множина народа присутствоваше. Застава св. Кирила и Методия подигнута є била на десно од амвона и код нѣ є стаяо народни трудолюбиви списатель слѣпац Ширяєв, кои є ту заставу и направити дао. Литургию сдужио є епископ Паладиє а проповѣдао є ректор духовне академиє протоіерей Янишев. У той своіой проповѣди навео є он, да се успомена просвѣтителя славянских досада зато ниє свечано славила што уотмѣном обштинству небияше ни правога славянског осећаня, ни любави к православию. Он є у красной той бесѣди живо доказивао да православна црква неоделює себе од живота народног ни од науке, и да є она у стаю успоред са науком подпомагати развиянѣ и напредованѣ народа у просвѣти, и у свима врлинама. После службе држан є свечани „Молбан“ св. Кирилу, и то с таквом свечаношћу какву досада іошт ниє видила саборна Исакиєва црква. Три митрополита, три архиепископа и до 30 свештеника служише ову богомолю, коя представляше свечано позорѣ достойно хилядугодишњице великог просвѣтителя Славянског.

Из саборне цркве ишло се у дворану придворне пѣначке капеле, гдѣ є држан духовни концерт у славу просвѣтителя Славянског. Ту у свечано руво обучени подпуни хор пѣваца изредно пояше црквене пѣсме по старинском напѣву грчком, србском, болгарском, киевском, „столповом“ и тако званом простом. Особити утисак на раздрагане слушаоце учинио є: велики прокимен: „Не отврати лица твоего“ „Отче наш и велико славословиє, — по композиции Д. С. Бортянскога.

У вече држана є сѣдница „славянског благотворителног обштества“ под предсѣдаванѣм А. О. Хильфердинга на коіой є установлѣна премия кириловска са 500 руб. зарад поштреня младих люди к изучаваню славянства. Прве теме за дѣла с кима ће се моћи натѣцати за премию Кириловску до 1. Окт. 1870 године єсу ове: Исторички расказ о три прва покушая уединеня славянских народа (850 — 1025). Велика Моравия у време Растислава и Светоплука, и Польска у време Болеслава Храброга. У списима има се пажня обратити на проповѣд ва-

селѣнског християнства у тим земляма и на преврат к латинству, кога произведе Войтѣх архиепископ пражки.

Осим других пожртвованя том приликом на просвѣтне цѣли учињених установљено є том приликом, да се сваке године 11. Мая као на праздник св. Кирила и Методия купе прилози на подпомаганѣ народних школа русских.

Напослѣдку предсѣдник Хильфердинг саобшти занимљиве податке из последнѣг свог путованя по Македониї до набрежия рѣке Брегальнице гдѣ проповѣдаху нѣгда просвѣтителѣ Славянски, и прочита одломке из бугарског рукописа, ког є у оном предѣлу нашао.

Школске вѣсти.

СВЕУЧИЛИШТЕ У ЗАГРЕБУ. Давнашня желя Хрвата и Срба испунила се. Нѣгово величаство премилостиви цар и краљ наш потврдио є основанѣ свеучилишта югославянског у Загребу, кое ће се свеучилиштем Франѣ Јосипа звати. — Ово є прва велика школе међу южним славянима у овой држави.

ЗЕМЛѢДѢЛСКА ШКОЛА у КИКИНДИ. По желѣ наших банатских дистрикћяна чуемо, да є в. министарство наредило, да тамошня нѣмачка реалка, — кою Срби за туђинце и за понѣченѣ свое дѣце за времена войводства Српског основаше, — ове године укине, и фонд нѣн на издржаванѣ землѣдѣлске школе да се употреби. Надамо се да ће родољубиво поглаварство и представништво Дистрикгско свойски настаяти да се у тої землѣдѣлской школи землѣдѣлске науке на Српском єзику уче, да се у њой и у нѣном вештбалишту православни празници светкую, или другчие, да завод тай постане правим сѣмеништем не само материялног благостаня, него и црквено народне свѣсти и просвѣте доброг нашег, али яко запуштеног и занемареног народа у Банату. Желити би било, да се и у Банатской и Сремской граници, у Баталиону Шайкашком, у Сентомашу, и у Сомбору српске землѣдѣлске школе што скорие осную.

ЗАВОД ЗА ПОПРАВЉАНѢ. Министар правде у Србиї наредио є да се од сада сви малолѣтни кривци, кои се на затвор одсуђую, имаю довести у завод за поправлянѣ, гдѣ ће се закону Божиєм и поштеню учити и васпитавати да по издржаню затвора честити и валяни люди постану. Завод за поправлянѣ бити ће у Топчидеру.

ПРИЛОЗИ НА ФОНДШК. Л. ОД ЧИТАТЕЉА КНЬИГЕ „СРБСКА ЦРКВА. У брою“ 4. назначена сума износила 33 фр. 99 нов. а. вр. Од тога времена приложили су: 16. Госп. Стеван Болманац пар. у Неузини 1 фр. — 17. Госп. Лазар Азуцки пар. у Н.-Бечею 1 фр. — 18. Госп. Светозар Поповић пар. у Бачинци 1 фр. — 19. Госп. Михаил Стефановић пар. Керски 1 фр. — 20. Госп. Теофан Поповић свештеник и учитель у Шибенику за прислату по захтеваню одавде књигу 1 фр. Свега: 38 фр. 99 нов. а. вр.

ПРИЛОЗИ НА ФОНД ШКОЛ. ЛИСТА. У Кузмину о св. Сава приложише на Фонд Шк. Листа: Г.Г. Љубомир Рунянин парох 1 фр. М. Вукшировић ц. кр, поручик 40 нов. А Филиповић трг. 40 нов. Илија Пантелић уч. 50 нов. М. Радојчић уч. спомоћник 25 нов, и из тасај пало е 45 нов. Свега 3 фр. ков е г. учитељ уредништву овом прислао. У Јабуки, по гласу дописа у брою шестом о. л. скупљено е и послато уредништву овом на фонд школ. Листа 21 фр. а. вр. И по томе досада се код Уредништва школ. Листа налази свега 39 фр. 20 нов. а. вр.

ПОКЛОНИ ШКОЛАМА И УЧИТЕЉИМА. Преч. Госп. Гедеон Цветић Арх. Месићки поклања Школски Лист школи Паланачкој у Банату, — Високоблагор Г. Марко Крстић маіор аудитор и Благопошт Г. Михаил Крстић трговац и председник земљодѣлске задруге у Тителю предплатили су на четири примѣрка од коих се єдан шаље на дар школи Сечујској а єдан Челинској. — Благор, Г. Лука Јовановић званичник код телеграфа, школи Српској у Парцу. — Г. Велимир Ђукић општ. благајник у Србобрану — школи Ловранској на Чепелю. Др. Павао Ивановић — школи Бајској, — Г. Јован Настић учитељ Србобрански — школама у Медку и у Сотину, — Г. Јосиф Јорговић бележник у Јабуки, школи истога мѣста већ од четири године дана. Лист школски поклања, — Г. Пап Александровић родољуб из Тамишграда — учителю фабричком Г. М. Гигићу. — За Г.Г. учитељ у Јарковцу и у Новом Селу плаћаю овогодишњу предплату неколико тамошњих родољуба; за учителя у Д. Љубкови И. Тајшана предплата нам е послана из таса о св. савској свечаности; Родољубива општина српска у Панчеву за два учителя и две учитељице тамошњ 4 примѣрка држи; Дар г. Симе Бакића скупителя у Вршцу шаље се овладина Єгарског преко тамошњег свештеника, и г. Ђакону Н. Бечејском; дар г. Арона Илића учителя скупителя у Мартоношу шаље се школи корѣничкој у Хрватској; дар г. Петра Луцића учителя Ново Бечејског и скупителя, школи срб. у Бати; дар г. Арона Михајловића уч. и скупителя Ново Садског шаље се школи у Старој Молдави и учителю руске општине у Н. Саду; дар скупителя осѣчког г. Косте Недељковића шаље се књижници Срб. Школе у Осѣку.

НОВА СРБСКА НАРОДНА ШКОЛА. Честита општина вршачка основала е нову српску основну школу за мушку дѣцу, и за попуњењ учительског мѣста у њој отворила е стечај до последњега Маја ове године. Плата е учителска: 400 фр, а. вр. и 7 хвати дрва, коима се ложи школа а остатак се може и на домаћу потребу учителеву обратити. Ми се веома радуемо, што ће се у Вршцу та нова школа отворити; єр искуство нас учи, да у Сомбору деца из предграђа због дальине станова своих од школе досада слабо у средоточну школу долажаху, а сада у две нове предградске школе имаће на 125 свакидашњих ученика, од коих ни десеторица неби ишли у школу да им није близо и у њиовом предграђу. Досада бар нисмо имали из оних краіва у средоточној школи нашој ни десет редовних ђака. — Што се тиче плате, држимо да би ваљало сасвим обашка опредѣлити дрварину школску од учителске, єр она прва никако неприпа-

да учителю а ова друга ест саставни део његове плате, а што е чие треба да се зна, пак ће онда само чист рачун бити, и неће се повода дати да учитель на обштину а обштина на учителя викати има. Наше би дакле мнѣние било, да браћа Вршчани одреде за сваку школу дрварину, коіом ће се школске дворане ложити, а осим тога да к плати учителѣвой примакну станарину и барем 4 хвата дрва.

УПРАЗНѢНА УЧИТЕЛЬСКА МЕСТА. У Бр. 11. „Листа за нар. учитељ, што 6/21 Марта изишао, обавлѣн е стечаи за попуненѣ учительских места у Малом Жаму и у Малом Гаю. Уобадва е места учевьи език србски и романски. Плата е у Малом Жаму 84 фр. 30 пож. жита, 16 пож. кукуруза, 100 фунти сланине 50 фр. соли. 12 фр. свећа, 4 хвата дрва, 3 ланца земљѣ, ½ јутра баште и стан. — У Малом Гаю е плата 99 фр., 16 пож. жита, 12 пож. кукуруза, 9 хвати дрва, 4 ланца земљѣ и стан. Молбенице за месец дана од горнѣг рока шалю се ч конзисторіи вршачкой.

Овом приликом нека нам е у дѣлу народне школе дозволѣно примѣтити, да би цѣлисходно било, кадби наше конзисторие и остале школске власти доброту имале на упразнѣна учительска места стечаеве у школски Лист шиљати. Тим би начином свим учительнима и приправницима много пре стечаеви ови до знања дошли. Од свое стране явили смо и опет являмо, да ћемо све обаве тичуће се школа па тако и стечаеве безплатно у Лист овай увршћивати.

СТЦИШ ТЕ. На новоустроену учителску с р б с к у Стацију у М о н о ш т о р у, снабдевену са годишньом платом од: 100 фр., 30 вагана жита 10 вагана кукуруза, 2 фата дрва, 6 фати сламе и слободног обиталишта, отварасе Стециште до 1½ Маіа т. л., докле сви они кои желе ту Стацију получити, упућуюсе своя прошеня, снабдевена са крштеним писмом, са Сведочанствана сверху свршени наука, сверху моралног и политичног свог владаня, као и сверху досадашнѣг свог заниманя, и управлена на ч е с т н ѣ и ш і й к о н с и с т о р и у м а р а д с к і й овамо поднети. У Темишвару 31. Марта 1869.

Мелетій Дрегичь

дистр. Прот. и школски надзиратель темишварски.

СТЕЧАЙ. У Новомъ Бодрогу, парохіи монастирской, упразнѣно е учительско мѣсто. — Плата е годишня 130 Фор. а. вр. — 20. пожунаца жита, назиме, 4. фата сламе с коіомъ се и школа ложити мора, 2 фата растови дрва и безплатанъ станъ са баштицомъ.

Просительи имаю своимъ молбеницама крштено писмо, школска свидѣтелства, далѣ свидѣтелства сверху моралногъ и политичног владаня као и досадашнѣгъ заниманя своѣ, приключити и Честнѣйшемъ Консісторіуму Арадскомъ до 20. Маіа тек. год. средствіемъ подписаногъ поднети. Корнилій Живковичь, Архімандрітъ Ходошкій.

Лист овай излази двапут месечно.
Цена е на целу год. три форинта, а на по год. 1 фор. 50

Издае и уређуе Никола Ђ. Вукићевић.

Тискано код Андрие Вагнера.

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

Брой 8. У Сомбору 30. Априла 1869. Год. XI.

Кто́ ѿвали́тъ на́мъ камѐнь ѿ двѐрій гро́ба; — Марк. XVI. 3.

Овако се запиташе жене мироносице идући на гроб, где им под плочом леденог камена лежаше сакривен живот.

Божанствени Спаситель лежаше у гробу мрачном три дана, а народ српски боравише у тавном гробу заборавности и незнања већ више векова — под тешком плочом притиска зверских зулумћара.

Нама се и данас још потсмевају наши душмани оним истим речма, којима се и божанственом Спаситељу потсмеваху неблагодарни Јудејци: Ако си Бог, сиђи с крста, па ћемо веровати, да си тај, за којег се издајеш. И нама прободоше ребро, из којег се проли језеро крви, али нам не могоше сломити ни једне кости народног поноса и светиње. И нас положише у гроб, и навалише тешки камен — несносан јарам варварски, па онда поставише стражу . . . . .

Па зар да се и ми сами сада не запитамо: „Ко ће нам одвалити тешки камен са тавног гроба, у који нас вргоше наши душмани?

Ево гласа, што га чуше жене од анђела божија, који сеђаше на гробу: „Неје га овде више; устаде — ево места где је лежао. Но идите реците ученицима његовима и Петру . . . . Мар. XVI. 67.

Ма, који је то анђео, што истим гласом обрадова Србина. Мислим, да ће свако знати. То је уједињена омладина српска, обучена у белу ризу невине и непокварене душе Србинове; то је тај од Бога послани анђео, што нам тавно и брижно чело разведри гласом: да Србин још живи и да је пренуо од дремежа.

Ми пак, браћо учитељи, треба да узмемо на се улоге христових правих ученика, те да сејемо чисту и свету науку у срца младог српског нараштаја, а Онај, што је цео род

човечански ослободио од душевног мрака, посла ће нам Духа светога свога, да нам покаже пут, да нас умудри укрепи у светој, и народољубној тежњи нашој!

Кад пак поузданим кораком пођемо у напредак, тада ће се уверити и млоги Петар, који се из страха одрицаше у најодсуднијем часу свога начела, и млоги Тома — који не верује ни у чију реч, док невиди утеловљено слово, — увериће се велим куда тежимо, те ће се и они ухватити с нама у коло братског јединства, па ма и главе стало. — — Јуде пак, који продају и своју савест само да напуне ковчежиће своје под видом неког старања о сиротама, сами ће се постидети и учинити, што и Искаријота. . . .

А шта нам мора бити путевођа да достигнемо мету, којој треба да тежимо?

„Петре, люби́ши ли мѧ́“ запита Христос прво свога врховног ученика. Да, три пута га запита тако. Па кад год рече Петар, да га љуби, тада му тек поново повераваше апостолско звање. Шта ли хтеде Христос с овим рећи? — Ништа друго, до то: да је за доконање свете науке Христове неоспорно нужна љубав к томе позиву.

Тако браћо! Ко год се прими овог светог позива, да највећи аманет човештва — невину дечицу — поведе к савршенству и срећи, нека себе не трипут, но још чешће испита, има ли љубави ка овоме звању, или се што'но реч: „истом пошло, да се лебом храни.“ — Ово високо звање до краја извести може се само чистом љубави ка истини, која је кадра и најшире бездане пропасти прећи, која не дрхће ни пред којим насилницима, па претили они огњем, мачем глађу, уклањањем са звања и другим. Љубав је дакле основа — мати — самопрегоревању.

„Сіѧзаповѣ́даю ва̀мъ да любите дрꙋгъ дрꙋга.“ — Јоаннъ XV. 17.

Шта је то друго, него: слажите се међу собом т. ј. ону љубав, коју сваки посепце има к своме позиву, сплетите у венац, који се зове слога.

Разноситељи имена и начела Христова беху једномислени и сложни у своме раду, те онако и зградише ма и на мученичким костима ову тврду живу цркву, што јој не могу одолети „бра́та адова.“

Ходимо и радимо и ми тим путем слоге и заједние, и

па морамо и ми тада подићи јаку и свесну зграду, коју неће „силни“ никад моћи порушити.

Из слоге и братског споразумљења истекли су и зборови учитељски, где се досада обдржаваху; неслога и неспоразумљење пак јесу препреке, што се на другим местима не обдржаваше још ниједан збор учитељски, а на некима се местима опет затаја и као кроз сан тек опомиње се млоги члан збора, како то лепо беше кад се браћа искупише и почеше се искрено договарати о манама, што се одомаћише у нашем народу.

Не браћо! Ми не смемо напуштати, да и најмањи поветарац угаси ту запаљену свећу нашега рада. Не сакривајмо свећњака под поклопац, чим нас ко поплаши, да је тек изглед, е ће бити буре! Склапајмо учитељске задруге, држимо што чешће учитељске зборове! Распирујмо пламен просвете што већма, па нека и са развалина Душановог Призрена и са тужне Босне и Херцеговине браћа увиде свети тај пламен; нека виде спрам њега да је плоча са гроба Србинова одваљена; нека се скорим спрам тог пламена познаду браћа и један другог веселим гласом поздрављају: Србство је устало из гроба несвести! — па да и непријатељи сами, који су стражарили над гробом нашим морају признати и рећи: „Ваистину устаде!“

Још једанпут понављам дакле и кажем: Неспавајмо сада, кад се све буди; него се договарајмо и радимо! Тако нам Бог помогао!

Д. Јосић.

НАРЕДБА.

кр. угар. Министра вѣрозаконских дѣла и явног обучавања под 17. Марта о. г. Бр. 435. управљена на све римско и грчко католичке митрополите и грчко источне епископе, (као такође и на протестантске и унитарске епископе.)

У слѣд са разних страна добивених извѣстия искуством сам до тог жалостног убѣђења дошао, да се вѣроисповѣдне школе, што их цркве издржаваю, и у њима обучаванѣ, понайвише у оном старом недостаточном стању находе, у коме захтѣвима и наредбама у чланку XXXVIII. §. 11. закона од год 1868 о явном народном настављању, неодговараю.

Осим што на найвише мѣста школска здания и дворане цѣли неодговараю, шта више на многи мѣсти су у шкодльивом по здравлѣ и опалом станю, іош сам се о овим главнім манама извѣстио:

1. У закону одређено време за обучаванѣ од осам мѣсеци преко године не обдржава се. У текућем мѣсецу Марту по свршетку пролѣћних испита на многи мѣсти завршили су школску годину.

2. Дѣца, што су дужна школу полазити, врло неуредно у школу долазе, и зарад тога нити се код обштинских, нити код жупанійских власти какве прияве чине.

3. Школе, — осим єдне табле за рачунанѣ и (на нѣки мѣсти) штице за читанѣ, — никаквих других средства за обучаванѣ немаю.

4. Найбитния мана є та, што се од предмета у закону за ученѣ прописаних само врло мали део предає.

Шта више у обште осим предмета што науци вѣре припадаю и осим рачуна редовно друго се што и неучи.

Почем свештеници вѣроисповѣдних обштина и народно школске власти од своє стране законом прописане дужности неизвршую, изговараюћи се да у том погледу од своє предпоставлѣне црквене власти никакве наредбе ни упутства добили нису; то с почитанѣм умолявам Преосвештенство Ваше, да изволите све у Вашой епархіи находеће се школске власти и учителѣ упутити, да у чланку XXXVIII. §. 11. Закона од 1868 године садржаваюћа се условля и наредбе точно испуняваю, и нарочито изволите наредити, да се у закону прописани обвезни предмети предавати, да се школе са учевним средствима — што є више могуће — снабдѣти, и да сва она дѣца, што су дужна школу полазити, барем осам мѣсеци преко године уредно у школу долазити имаю.

Почем искуство показуе, да се учителѣи устручаваю своєвольно приявлявати дѣцу коя од школе изостаю, боећи се непріятности са родителѣима, већ и због тога што хрђаво односенѣ између родителя и учителя на успѣх васпитаваня и ученя свагда шкодльиво дѣйствуе; то би у овом обзиру валда найцѣлисходние било, кад би црквене власти учителѣима писмено за строгу дужност ставиле, да случаєве изостаняя и особе коє изостаю од времена на време приявлюю дотичной црквеной власти, коя би се, ако морална средства без успѣха остану, граћанской власти обраћала.

С повѣренѣм надаюћи се, да ће гореозначеним битним манама и недостатцима нашег народног явног обучаваня уз енергично Преосвештенства Вашег заузиманѣ у епархіи Вашой брзо поможено бити, єсам с особитим почитанѣм и т. д.

ЗЕМЉОПИС У НАРОДНОЙ ШКОЛИ.

II.

Начин, коим се земљопис у народним школама учи, оснива се на слѣдећим начелима:

Започети валя ученѣ земљописа са наочигледним посматранѣм. Што собственим очима видимо, што сами пронађемо и докучимо, и што сами у животу свом искусимо; то нам више вреди од онога што се из књига на памет научи ил' на земљовиду прегледа. С' тога чим се мали ученици наши упознаду са школском двораном и чим се у њой знаю наћи, нека их учитель изводи у шетню по мѣсту и по околини, па том прилком нека их пажљивима чини на све оно што им у очи пада, а што се за схваћанѣ основне земљописне науке употребити може. Нека дакле ученици под управом учителѣвом премераю корацима и ланцем дужину и ширину улице, порте и школскога двориштa; нека се упознаю са правцима, према коима є порта двориште улица и црква окренута; нека читаю значайне надписе на црквеном, школском, или другом коєм зданію, нека се упознаю са течаєм потока или рѣке што кроз мѣсто њихово тече, са нѣним обалама и прелазима, нека са оближнѣ хумке прегледаю околину и ту нека добію поим о брду и долини, о равници и планини, о шуми и поляни, о околним селиштама и селима, коих се звонаре видити могу, о народу кои тамо станує, и о нѣговом занимању. На исти начин има се сматрати обзор (видокруг, зрѣник хоризон) и све што є на нѣму, а особито пазити и билѣжити валя у разна доба године излазак и залазак сунца, сунце у подне, дужину дана, особине годишњих доба, мѣне мѣсеца, и т. д.

По себи се разумѣ, да се шетня учителѣва са ученицима има држати у часе одмора, али шетня ће се овака употребити на найприятнію и найзанимљивію науку, и ямачно ће се том прилком у полю дѣца више користити, него што би се у уз-

кой школской соби користила. За овако наочигледно ученѣ ван школе и у полю, има учитель план брижљиво саставити, и проходанѣ по томе удесити, па на извѣстном мѣсту (н. пр. на брежульку каквом), ученике около себе у коло искупити и ту им показивати што є за показиванѣ, поучити их, упућивати их, да сами предмете посматраю и испититати их.

Како се сад и у нашим краєвима желѣзнице подижу; то би по ученѣ земљописа од велике користи било, кад би учитель стариє своє ученике, у споразумленю са родительима њиховим по гдѣкои пут у лѣто изводио у околне вароши, коє на желѣзници неодстоє далѣ од єдног или два сата, и у коима се има што знатно видити и научити; єр искуство покузує, да су она дѣца, коя познавши найпре добро своє мѣсто походише са разумним старијим людма околне вароши и предѣле, земљописну науку много болѣ и ясниє схватити кадра, него остала, коя у мѣсту свом єднако седећи Географию само из књиге уче.

На овай наочигледни начин под управом и руководством ваљног учителя добиће дѣте не само точно познаванѣ свога мѣста и околине, него ће присвоити себи основне поймове из земљописне науке, н. пр, на оближњѣм потоку добиће поям о рѣци, о извору, ушћу, острову, водопаду; на каквой бари или єзеру добиће поям о мору, о заливима морским, о пристаништу о превлаци (земљузини) о мореузини; на сенки од какве мотке, високог дрвета, или куле може научити познати привидни течай сунца у различито доба године.

Али земля є наша велика, огромна, па ниє могуће све наочигледно показати што се о њој у народној школи учити има. С' тога се ваља постарати да у старијим разредима народне школе наиме у садашњем трећем и четвртом, или ако се шестразредна система уведе у свима висшим разредима почевши од трећега, буду добри земљовиди, слике од предѣла, градова и народних задушбина, и земаљска кругла. За сада є необходно нуждно, да се у свакой нашой школи налази земљовид Бачке, Баната и Срема; мапа краљевине Угарске с Хрватском Славонием, Далмацком и воєном границом; земљовид Европе специјална мапа Палестине; оба планиглоба, и земаљска кругла. Притом желити би било, да се за варошке школе набаве слике од наших фрушкогорских манастира, слике знатнијих градова, као Будима и Пеште, Острогона, Пожуна, Темишвар, Новога Сада, Панчева, Београда и т. д. а од лѣпе би ко-

ристи биле обадве Каницове књиге „Serbiens byzantinische Monumente“ и „Serbien, historisch etrographische Reisestudien.“

Од ученика треба изискивати, да оно што су сматрали и научили сами својим речма разговетно представити и описати умеју. Ово є због тога нуждно, што се тим само начином увѣрити можемо, да су ученици предмете како ваља посматрали и науку нашу схватили, и разумели ако ју и својим речма изложити знаю. Од бољих ученика најстаријег разреда основне народне школе и у обште од свију ученика у вишим народним школама иште се још, да умеју своја земљописна знања и писмено изложити, мапе цртати и на иловачи и песку релифно представити како површина познатог каквог предѣла изгледа.

Ако су земљописни предмети у Читанци изложени, као што є то сада код нас, онда дотични предмет из књиге само єдан ученик чита, а сви други са управљеним на мапу очима мотре на оно што учитель показує. Том приликом има се у читаню код сваке точке застати, и учитель о прочитаноме разговор са ученицима води и то час у обишњаваюћем час у испитуюћем виду, како є гдѣ удесније и сгодније. При повторном испитиваню ученика, предмет се више из књиге нечита, него прозвани ученик изиђе на мапу и показує; учитель питаня зазадає, на која сви ученици пазе, а онай на кога учитель прстом покаже у подпуним реченицама одговара. Повторанѣ земљописних предмета редовно се има сваке суботе предузимати, ер без честог понављаня земљописна се наука заборави.

Ако дѣца имаю обашка учебник земљописа, као што ће то од сада по свој прилици бити, онда се за ученѣ земљописа у четвртом петом и шестом разреду народне школе препоручує овакав поступак: Учитель казує науку и показує на земљовиду, а ученици слушаю науку и мотре на мапу; затим учитель прозове єдног ученика да на питаня нѣгова одговара, а другога да на замљовиду показує рѣке, брда мѣста и т. д. о коима є рѣч. После тога ученици изнесу свој учебник и разшире сваки своју ручну мапу: єдан ученик чита из књиге, а други прате нѣгово читанѣ и узгред погледаю сваки на своју мапу. Између одсѣка у читаню застане се и учитель дає нуждна објасненя и задає по нѣка сходна питаня. — Тако се учебник употребљує и за домаће понављанѣ и утврђенѣ у науци, а сутра дан испитую се ученици у школи оним начи-

начином што є мало час изложен код повтораваня земљописне науке.

Учитель се има старати, да ученике своє упозна са читанѣм на земљовидима. Нетреба мислити, да се земљовид сам по себи може разумѣти, него одма од почетка треба на то ићи, да ученици познаду како правац и положай земљовида, тако и планине, равнице, путове, желѣзнице, рѣке, границе и знаке коима су градови, трговишта, манастири и т. д. на земљовиду означени.

Први земљовид, што се дѣци показуе, има бити нацрт њиховога мѣста, кои учитель пред њима кредом на табли напише, па онда даде таблу положити на сред собе окренувши стране како треба, т. є. да она страна коя у нацрту сѣвер показуе к правом сѣверу окренута буде. Сви ученици изиђу на сред школе и ту нацрт посматраю и погађаю гдѣ су њима позната здания и улице. Са овог нацрта прелази се на нацрт најближе околине, на онда на земљовид постойбине, отачбине Европе и цѣлога свѣта. (наставиће се).

ИЗЈАСНЕЊЕ СВЕТИХ ТАЈНА.

V. СВЕШТЕНСТВО.

Свештенство јест тајна, у којој вјерни и богуугодни од цркве избрани хришћанин кроз молитву и рукополагање архијерејско прима благодат божию, а с тим и власт к свршавању, или помагању при свршавању светих тајна и учењу стада христова.

Установленье тајне. Тајну свештенства установио је сам Исус Христос оним рјечима: пріимите дх҃ъ свѧтъ (Joan.гл 20. ст. 22.) Сіе творите въ мое воспоминаніе (Лук. гл. 22. ст. 19.) и шедше наѹчите вса ꙗзыки (Мат. гл. 28. ст. 19).

Степени свештенства. Апостоли су, установљавајући црквене обштине хришћанске и увиђајући потребу, да су им свагдје замјеници нуждни, који би цркву учвршћивали, руководили и дјело спасавања продужавали, — у свакој обћини хришћанској постављали по једног епископа, кога су у то званије молитвом и полагањем руку уводили. Епископима придати су посље пресвитери и ђакони, којих седморицу налазимо већ уз апостоле у цркви јерусалимској.

У прва дакле хришћанска времена разликовао се у свештенству степен: епископски, пресвитерски и ђаконски. Степени ови били су у савезу са самим узвишеним позивом, на који је тајна свештенства установљена, а тај је: свршавање свештенодјејства и поучавање.

Остали степени (патријарха, архиепископа, митрополита, протојереја, протосинђела, архиђакона и протођакона, а у манастирским светим кућама архимандрита и игумана) на које се узгредно подижу лица поменута три свештеничка степена, неодносе се на саму тајну свештенства, но на дужности, које су се са распространењем хришћанства у црквеној управи као нуждне показале, и због којих је црква разне своје степене завела.

Хиротонија и хиротесија. Разлику, коју видимо између степена свештенства и осталих црквених степена, црква је већ и тим означила, што је опредјелила, да се избрана лица на степене свештенства подижу хиротонијом, у којој се подаје благодат Духа светог к свршавању свештених дјела, установљених на спасење рода човјечијег, — а на остале црквене степене хиротесијом, у којој се само благослов даје к одправљању дужности, које нису ради спасења вјерних, но једино ради поредка и управљања у црквеном обштеству заведене. — Разлика та нашла је израза још и у самом мјесту гдје се хиротонија и хиротесија свршава. Хиротонија на степене свештенства свршава се у самом олтару, пред светом трпезом, а хиротесија на остале црквене степене изван олтара у храму.

Власт хиротонијом получена. Када се говори о степенима у свештенству, то морамо уједно рећи, да лица, која се посредством хиротоније — рукополагања — на те степене подижу, што се тиче власти и службе у цркви, нису међу собом равна. Са ђаконством, као првим степеном свештенства сајужено је само служење код светог престола, и помагање код свештеног дјелања: за то ђакон, као слуга, неможе у цркви ништа свршити без епископа, или пресвитера. Пресвитер има власт свршавати све свете тајне и дјела у цркви изузимајући тајну свештенства. Епископ пак, као лице, које је на највишем степену свештенства и које као замјеник апостолски и апостолску власт у цркви има, властан је не само све свете тајне свршавати, него и давати благослов и освећење другима, кои хоће да се на кои степен свештенства полигну.

Чтеци, пјевци, свјећоносци и ипођакони: У времена светих апостола свршавање божествене литургије и других богомоља било је сасвим једноставно. — Једноставност та трајала је све до тога времена док хришћанска црква није се ослободила римског прогнанства, и док није задобила слободу. — Са слободом почео је благочестиви дух хришћански сретати се и јављати, које у подизању и украшавању црквени зданија, које у обредима, кои су пуни узвишеног, духовног значења и коима су богослужења све великољепнија постајала, — које пак у духовним пјесмама, што су намјењене, да се њима прославља Божество и угодници у светим храмовима. — Велељепије, које се у славу Божию почело у цркви развијати, изазвало је за собом и неке дужности, које немогоше непосредно свештена лица свршавати и за које им помагачи нуждни бише Црква је усљед тога принуђена била осим степена свештенства завести још неке ниже степене поради помагања у светом храму а за време свршавања богомоља.

Нижи степени, кои су се до данас у цркви задржали, јесу чтеци, и пјевци, коима је дужност у цркви пред народом читати свето писмо и појати духовне пјесме. Свећеносци кои носе на малом и великом входу запаљене свјеће пред еванђелијем и светим даровима. Ипођакони (полуђакони) који су дужни свете сосуде у реду држати, за свештенослужење што је нуждно приправљати и у обће у цркви, у олтару и изван олтара послуживати.

Црква је установила, да је свако лице, које се жели ђаконства удостоити, обвезано пре тога дужности са овим нижим степенима сајужене у цркви одправљати. Готовост и ревност у одправљању ти дужности јамство је за ваљано и ревно службовање при самом светом престолу. Нижи ти степени служе дакле уједно за приправљање за само свештенство.

Хиротосија чтеца, пѣвца, свјећоносца и ипођакона. Будући се рад лица, која се на те ниже степене подићи имају распростире на читаво врјеме свршавања свете литургије, то је установљено да се хиротосија на те ниже степене свршава пре литургије.

Код те хиротосије видимо следеће спољашње знаке, кои своје духовно значење имају:

1.) постриженье власи, за знак предавања себе на жертву и службу Богу.

2.) полагање кратког фелона на врат. као знак

покоравања свештенству, и драговољног примања на себе оних дужности, које се од њега захтевају.

3.) Возлагање руке са молитвом, којом се од Бога проси благослов на опредјељену службу.

4.) Код чтеца (и пјевца) читање из апостола; чим се показује, да је главна дужност његова читати у цркви свето писмо и појати.

5.) Код свјећоносца примање свећњака са запаљеном свјећом из руке архијереа, и поклонење трикратно пред царским дверима за означење дужности свећоносца.

6.) Код ипођакона облачење у стихар и опасивање ораром за знак смирења, цјеломудрија и чистоте духовне и тјелесне, којом треба увјек да се одликује служећи Бога; а посље руковозлагања и молитве, т. ј. благослова архијерејског примање умиваоника у руке за показати, да му је дужност послуживати и кад архијереј руке пере.

Време хиротонисања на степене свештенства. Свети апостоли, а са њима и њиови пријемници примили су на себе као главну дужност свршавање свете бескрвне жертве. Безкрвна жертва приносисе у време божествене литургије, зато црква, имајући пред очима главну дужност оних лица, коя су избрана за степене свештенства, установила је, да се та лица у време саме литургије хиротонишу.

Час, када се тај акт у течају свете литургије свршава није један исти. Тако видимо, да се хиротонија епископска свршава посље малог входа и трисвјете пјесме; хиротонија пресвитерска посље великог входа и херувимске пјесме а хиротонија ђаконска посље пјесме: Достойнѡ єсть ꙗкѡ во истинꙋ блажити тѧ Бц҃ꙋ. , . и возгласа: да бꙋдꙋтъ милости великагѡ Бога. . . .

Уређење то црквено има свој узрок.

Улазак архијереја и свештенослужитеља на малом входу у олтар представља нам вознесеније Христово на небо. Будући је над светим апостолима сама небесна хиротонија Духом Светим у десети дан после вознесенија Христова свршена и одма потом апостолско проповедање започето, — то је заведено, да се епископска хиротонија, почем су епископи заступници апостолски, свршава посље малога входа и трисвете пјесме као самог вознесенија, како би ново-хиротонисаног епископа, за тим читање из дјела, или посланица апостолских упутило и опомену

ло на апостолска дјела и дужности, које је по позиву свом обвезан испуњавати у цркви.

Да се после великога входа свршава пресвитерска хиротонија узрок је тај, што се после великога входа има да сврши савршено освећење светих дарова, које је најглавнија дужност пресвитерска; — па да може при том освећењу садјеловати и избрано за пресвитера лице, то се пре тога хиротонише.

Ђакон пак хиротонише се после освећења дарова с' тога што он при освећењу није толико нуждан, колико при раздавању дарова за то, да би могао ту своју дужност помагања при раздавању дарова одма и обављати хиротонише се после освећења а пре раздавања дарова.

(наставиће се)

СВИЛОДЂЛСТВО

О свиленим бубама у обште. Кад се свилена буба излеже онда є црна. Што већа и стариа бива, то све више бѣли, и кад сасвим дорасте, тада є трл палца дугачка и сиваете боє, пак добиє на трбуху танку провидну кожицу и почне се завияти у чауру, коју сама себи спреде, а то бива тридесети или тридесет други дан пошто се излегла.

За ово време меня свилена буба четири пута кожу. Пре него што ће іой се љуштити кожа заспи она и у томе сну сбаци са себе кожу и появи се у лѣпшем виду. Први дан после спаваня буба є сасвим уморна, мало єде и веома є осѣтљива на зиму и на топлоту. Пети дан пошто се бубе излегу започинѣ прво спаванѣ; четврти дан после првог пробуђеня напази на њи друго спаванѣ; шести дан иза другог пробуђеня слѣдує треће спаванѣ, а седми дан после трећег пробуђеня сналази их четврто спаванѣ. Десети дан после четвртог спаваня сазрею бубе сасвим и почну се завияти. Пре сваког спаваня и испред завияня бубе се яко чисте, то єст многи гад за собом оставляю. Тай гад валя да се помете. Ко неће да често испод буба чисти, томе се бубе поболу и потамане. Такође и са лупе, ларме и немира могу се бубе поболети. С' тога се свилодѣлци уз често чишћенѣ кревета старати имаю, да у соби и у околини влада подпуни мир и тишина, иначе ће им посао узалудан бити, єр зна се за извѣстно, да бубе само

у чистоти и у тишини напредовати и посао свој ваљано радити могу. Чим се која буба почне немирно мигољити и тамо амо пужати пре нег што є време завијања наступило, знак є да є болестна, и одма ваља гледати, да се узроци болести за времена одклоне єр без тога бубе оздравити неће.

Кад свилене бубе сазрею онда постану врло немирне, подижу главу у вис, окрећу се и почну из уста испуштати свилене конце, пак се на завоишту завијати стану. За четири дана завијање се довршн и чаура буде као голубиє яе. У овој чаури претвори се свилена гусеница у лутку и после 10—15 дана прогризе чауру и изпети из ње као бели лептир. У томе стаио ништа неєде, него се само наплоди и одме затим угине.

Прогризене чауре немогу се употребити за добру свилу, с' тога є нуждно да се бубе после завијања свог у чауру најдаље на 8 дана топлом паром угуше.

Нега свилених буба. Ко свилене бубе држи и рад є од њих доста користи имати, тай се мора старати за топлоту у соби гдје се оне држе, за чист и здрав ваздух, за добру и довољну рану, за подєднако поделење и разређење буба по старости, и напослєдку треба да у време сваке старости свилених буба с њима онако поступа, како є њиховој нарави најприкладније.

Топлота, Будући да су свилене бубе к нама донешене са истока, гдје є много већа топлота него у нас што є; с' тога є нуждно, да се у собама, гдје се оне држе, оскудица природне топлоте вештачком топлотом надокнађує. У таквим собама држати ваља топломєру (термометар) и строго на то мотрити, да изнајпре буде соба 19 степени ромировнх топла. Толика є топлота нуждна до првога спаваня. После сваког пробуђеня иште се да є топлота са єдним степеном слабија, дакле после првог спаваня до другога, нека є 18 степени, између другог и трећег 17 степени, између трећег и четвртог 16 степени, а после четвртог спаваня само 15 степени. У само оно време док бубе спаваю, мора топлота са єдним степеном яча бити него што є пред тим била; дакле за време првог спаваня 20 степ. о другом спаваню 19 степени и т. д.

Ако є време ладније, имаю се прозори са јужне стране завєсана застрти и капцима заклопити. Обична свєтлост бубама ниє шкодљива, него им є несносна и шкодљива само прекомєрно велика свєтлост и од прописане већа топлота.

(наставиће се.)

Школске вѣсти.

УЧИТЕЉСКИ ЗБОР У СОМБОРУ. На свѣтли Четвртак држан е учитељски збор протопресвитерата Сомборског у великой дворани Српског учитељско припрaвничког завода. На збору су присуствовали професори препарандије 17 учитеља и 1 учитељка из овог округа, два учитеља из Новосадског округа, нѣколико свештеника и других гостију. Предсѣдавао е преч. г. Ђорђе Бранковић окружни школски надзорник. Због маленог простора, кои нам у овом брою заостаде, засад само у кратко являмо, да су предузимани ови предмети. Прочитан е предлог одбора о школским читанкама и осталим књигама. У предлогу том препоручује се да се према садашњем развитку педагогичне науке и према духовним и стварним потребама народа нашег саставити имаю нове школске књиге: наиме Буквар српски и славенски за I. разред; Читанке за други, трећи и четврти разред; вѣрозаконске књиге (Катихисис, Библичне Повѣсти, Славенске Читанке састављене из Часловце и Псалтира, Евангелия, Апостоли, Жития светих и познаванѣ обреда и годишњих црквених времена); Српско Ѕнакословљѣ, и Рачуница. Предлог овай после кратког разговора с врло малим изменама примљен е и наређено е да се путем школскога Листа јавности преда. Затим на основу другог одборског предлога вођен е подужи разговор о установленю фонда за учитељске пензије. Овай предлог узајамним договором битно е изменѣн, и издѣлана е жеља, да се у Ср. Карловци установи општи Фонд за Српске вѣрозаконске учитеље у овой држави. Фонду том имао би за темељ служити онай део нашег учитељског пензионог Фонда у Пешти, — кои по поделеню с Романима, — нама преостао буде. Сваки учитель имао би по добивеню мѣста найдаље за четири године у годишњим ратама уложити у фонд тай улог од 500 фр.; — 400 фр.; — 300 фр. или 200 фр. и на тай улог имао би 2% сваке године плаћати. Чим кои подпуно улог положи може у случаю болести и изнемоглости постати учестником суразмѣрне пензије а исто тако у случаю смрти његове жена и дѣца му пензију добияю. После 30 година службе добияо би учитель пензију коя би износила сваке године онолико колики му е улог; удова учителька добия половину, а сирочад заедно до 18. године добияю другу половину пензије.

Осим тога на предлог г. Александра Јовановића учителя Сивачког збор овай уважавајући велике заслуге незаборављеног преустроителя Српских школа многозаслуженог школског савѣтника Дра Ђорђа Натошевића, и увѣрен будући, да би особито у данашње критично по школу наше време, само он један кадар био врховну управу нашиx народних школа са достојанством и правом коришћу по свестрани развитак и напредак народа нашег вршити, — закључио е да се из збора овог поднесе молба Његовой Светости Патриярху Српском ради тога, да би свети Патриярх и Српски Народни Сабор Његовом Величаству премилостивом цару и краљу нашем найзаслужениег по школу и просвѣту овостраних Србаља мужа Дра Ђ. Натошевића предложио и препоручио да се за врховног школског инспектора наименује.

Такође заключено є, народном сабору молбу поднети, да у будуће на црквено школским саборима и учительски сталеж из сваке епархие посредством из своє средине избраних заступника представлѣн буде и да у оним оделеньима митрополитског савѣта и конзистория, у коима се о школи ради, осим школског управителя, іош и неколико одабраних учителя као повѣреника учительских рѣшаваюћега гласа имаю.

Поводом тим што є недавно у „Напредку" єдан учитель на обштелюблѣног и од свию валяних учителя и свештеника србских високопоштованог Господина Дра Ђорђа Натошевића злобно потворио, као да є Господин овай пред учительима новосадским свештенички чин опадао и назаренской секти будућност обрицао, — коє су потваранѣ Господа учительи Новосадски у истоме месту за неистинито изявили; — Збор овай знаюћи да є Господин Натошевић баш поглавито око тога свагда се старао, да се младеж наша у духу свете православне цркве васпитава, и учи, и уписуюћи му ово у найвећу заслугу нѣгову, изявио є своє гнушанѣ према оном неистинитом и злобно умишлѣном потвараню єднога учителя у „Напредку" и заключио да то своє негодованѣ и гнушанѣ путем свию србских листова читаюћем свѣту обзнани.

Напоследку одређен є одбор, кои ће заключке збора овог у дѣйство привести, и одредити дан у Августу мѣсецу кога ће се опет овдѣ у Сомбору идући збор протопрезвитерета овог држати.

СѢЛО ДРУЖИНЕ ВѢНЦА. На Ђурђев дан у вече приредила є омладинска дружина „Вѣнац" у украшеним просторияма учительско приправничког завода врло лѣпо сѣло, на коме є скоро сво србско отмѣно обштинство овдашнѣ присутствовало. Сѣло є отворио предсѣдник дружине г. Ника Груић врло красном бесѣдом, затим Светозар Баић држао є предаванѣ о просвѣти, Тома Мирч декламовао є „Сирочад." Вук Бакић држао є предаванѣ о васпитаваню на основу вѣре и благонравности, коє се присутнима особито допало. Сва три говорника єсу приправници и чланови Вѣнца. Између предаваня пѣвао є хор приправнички под управом г. Н. Груића више лѣпих пѣсама, а на свршетку одпѣвао є приправник Филип Бугарски єдну красну народну пѣсму из своє збирке под насловом: „Гая и нѣгов уяк".

Тако се завршило ово сѣло на велико задовольство овдашнѣг отмѣног обштинства, коє є изявило желю, да се оваке користне забаве што чешће држе.

ЗЕМЛѢДѢЛСКА ШКОЛА У ЖАБЛЮ. Из поузданог извора дознаємо, да є на молбу тительске землѣдѣлске задруге управа баталиона тительског подарила истой задруги простор од тридесет и нѣколико ютара землѣ у Жаблю зарад тога да се на той земльи подигне газдинство за углед. Задруга иста намѣрава помоћу баталионског школскога фонда подићи у Жаблю землѣдѣлску школу, у коіой ће младеж Србска на своме матернѣм єзику науку о землѣдѣлству слушати, а у поменутом газдинству за углед практично се вештбати у свима струкама економиє. Желимо од свег срдца да се ово предузеће што пре оствари.

УЧИТЕЉИ У ФРАНЦУЗКОЈ Новине „Сѣкл“ са сажаленѣм саобштаваю, како се тамо изложеним воѣним и грађанским званичницима велика мировина дае, дочим учитељи после педесетогодишнѣ вѣрне и савѣстне службе свое добиваю у име милостинѣ 60, или у најболѣм случаю 100 франака, што од прилике чини толико форинти у шайну. Истина да є законодавство француско прошле године по милиона франана из државне благайнице на подпору старих учителя одредило, али и од те помоћи неће доћи на поѣдинога старог учителя више од 110 франака, а то є тако мало да се уз ту подпору може и од глади умрети. По мнѣнию „Сѣкла“ валяло би да држава у свему другом пре штеди,ал у плаћаню и пензионованю учителя да є штедра и издашна; єр кад сав народ буде просвѣштен и благонраван, умалиће се зла и неваљалства, па неће требати толико полиција, судова и војника колико се сада држи.

СТЕЦИШТЕ. На новоустровну учителску српску Стацию у Моноштору, снабдевену са годишњом платом од: 100 фр., 30 вагана жита 10 вагана кукуруза, 2 фата дрва, 6 фати сламе и слободног обиталишта, отварасе Стециште до ½₃ Маіа т. л., докле сви они кои желе ту Стацию получити, упућуюсе своя прошеня, снабдевена са крштеним писмом, са Сведочанствама сврху свршени наука, сврху моралног и политичног свог владаня, као и сврху досадашнѣг свог заниманя, и управлена на честнѣишій консисторіум арадскій овамо поднети. У Темишвару 31. Марта 1869.

Мелетій Дрегичъ
дистр. Прот. и школски надзиратель темишварски.

СТЕЧАЙ. У Новомъ Бодрогу, парохіи монастирской, упразнѣно є учительско мѣсто. — Плата є годишня 130 Фор. а. вр. — 20. пожуњаца жита, назиме, 4. фата сламе с коіомъ се и школа ложити мора, 2 фата растови дрва и безплатанъ станъ са баштицомъ.

Просителъи имаю своимъ молбеницама крштено писмо, школска свидѣтелства, далѣ свидѣтелства сверху моралногъ и политичног владаня као и досадашнѣгъ заниманя своегъ, приключити и Честнѣйшемъ Консисторіуму Арадскомъ до 20. Маіа тек. год. средствіемъ подписаногъ поднети. Корнилій Живковичъ, Архімандритъ Ходошкій.

☞ Са овим броем навршує се прва трећина ове године: Г.Г. Предбройници, кой нам іош платили нису учтиво се умоляваю, да то што пре учине.

Овим отварамо предплату на другу и трећу четвртину Школског Листа т. є. од месеца Мая до краја ове године. За то време цена є Листу 2 фр., а нови уписници добиће све броѣве овогодишнѣ, осим прва три броя, коих више немамо.

Лист овай излази двапут месечно.
Цена є на целу год. три форинта, а на по год. 1 фор. 50

Издає и уређує Никола Ђ. Вукићевић.

Тискано код Андрие Вагнера.

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

Број 9. У Сомбору 15. Маја 1869. Год. XI.

Наша Школска ствар.

Црквено-народни сабор наш од године 186⅔ донео є закључке о уређеню Србских народних школа, кое є Његово Величаство Цар и Краљ наш найвисшим Своим краљевским одписом потврдио, и кои ће по томе скорим у живот ступити.

Земаљски пак сабор Угарски донео є на измаку прошле године законски 38. чланак, коим се явно обучаванѣ у народним школама уређує, и кои подпуну важност има у погледу на све народне школе у Угарской.

Овим законом установляваю се истина у отачбини нашой комуналне или обштинске школе без разлике вѣроисповѣди, али само тамо, гдѣ вѣроисповѣди немаю никаквих или немаю доброуређених и опредѣленьима закона овог одговараюћих школа, или гдѣ становници различитих вѣра сами заѳдничку и обшту школу имати желе.

Вѣроисповѣдима дозволява закон овай изрично, да школе своє и на далѣ задржати, изнова подизати и разширивати могу, под извѣстним условима и уз врховни надзор државне власти.

Услови под коима є од сада обстанак вѣрозаконских школа уопште, а напосе и наших Србских основних народних школа у Угарской могућан, єсу ови:

1) Да школска здания буду здрава и сува, а школске собе видне и простране у толико, да на свако дѣте школско 8—12 квадр. стопа простора у школской дворани дође.

2) Да учитељи у тим школама имаю онаку способност, каква се законом изискує, а у смислу овог услова држим да се по превасходству и то подразумѣва, да главна и областна управа вѣрозаконских школа буде у рукама оних мужева, кои су за тешко званиє то достойно приуготовлѣни, и кои су способност свою отличним радом у школи и на полю педагогиске књижевности засвѣдочили.

3) Да се у вѣрозаконским основним школама учити мораю као minimum сви они учевни предмети, кое чланак 38 закона од 1868. у §. 11. за исте школе прописуе.

4) Да свака школа буде с таблама, штицама, земљовидима и осталим за наочигледно обучаванѣ нуждним средствима и опремама снабдѣвена.

5) Да школски течай траe по селима найманѣ 8, а по варошима найманѣ 9 месеци.

Под овим условима могле би садашнѣ наше основне школе као школе чисто српске и вѣрозаконске обстати, досадашню подпору зарад свог издржаваня од мѣстних грађанских обштина примати, и у смислу црквено просвѣтне самоуправе наше развияти се и напредовати. Шта више дозволѣно нам е уз горньим подобне услове и висше народне и грађанске школе с карактером вѣрозаконским (§§. 12 и 13) имати.

Па при свем том срдце сваког правог Србина осеća нѣку унутарню страву, сви ми осећамо да се школа наша српска сада у веома критичном положаю налази. А кад се добро промислимо и кад строго разсудимо о стаю ствари, то ћемо се увѣрити, да страва наша ниe без основа, да нас осећанѣ наше нимало невара. Доиста е наша српска школска ствар сада у великой кризи, иза кое може слѣдовати или найлѣпше и постояно напредованѣ, или — станѣ разложеня и пропасти нѣне. Но и єдно и друго, процвѣтанѣ и пропаст школе наше зависи у овай мах найвећма и поглавито само од нас Србаля, од наше свѣсти или несвѣсти, од наше мудрости или незнаня, од нашег искуства или невѣштости.

Наша свѣст, наша любав к народной просвѣти и заєдници, наша узаямна слога издашльивост и пожртвованѣ за обште народно благо, а особито мудрост у избору оних особа, коима ће се врховна и дисцезанска управа народних школа у руке предати, кадре би биле по моме мнѣнию єдино школу српску у овай мах одржати и учинити, да она из ове садашнѣ кризе свѣтлия и савршения произиће, па да сутицати може са школама других вѣра, па и са самим школама обштинским и државним ако би се ове гдѣ у нашем краю завеле.

Напротив са познате нехатости и немарности у погледу на школску ствар, коя е на жалост међу нами зловладала, са слабе управе и невештога надзора школског, можемо ствар до тога довести, да се после три опомене од стране државне власти по смислу §. 15. законског 38. Чланка од 1868 го-

дине, народ наш на учествованѣ при подизаню и издржаваню комуналних школа примора, иза чега би брза материялна пропаст скоро свию наших и то баш больих и важніих школа неизбѣжно слѣдовала. А да би пропаст наших автономних вѣрозаконских србских школа за собом повукла оладненѣ народа к вѣри своіой праотачаской, к' светим преданияма наше народне прошлости, па и само коначно обезнарођенѣ наше, о томе неможе ни найманѣ сумнѣ бити, кад погледамо шта су заєдничке школе од браће наше бунѣваца и шокаца у Бачкой, у Бараньи, у Стойно Београдской и у Пештанской жупаніи запоследньих 100 година учиниле.

Да є коіом срећом сада постоєћи земальски закон о школама одма после укинућа Србске Войводовине у живот ступио, тада се не би имали ни найманѣ за наше народне школе бояти; єр су тада школе наше у Банату и у Бачкой у напредном станю биле; обштине су се и власти далеко болѣ заузимале за благо и напредак школа и за просвѣту народну; учительи сви без разлике па и сами найслабіи, били су далеко већма одушевлѣни за васпитаванѣ и ученѣ младежи у духу свете вѣре православне, миле наше народности, и праве човѣчности. Єдном рѣчію школа наша у поменуте две области године 1860. и 1861. налазила се у такоме станю, у коме би кадра била горньим условима садашнѣга земальског закона подпуно и лако одговарати.

А одкуда є долазило то велико одушевленѣ и заузиманѣ учителя наших за школу и просвѣту пре 9 година? Одкуда та воля и любав к' школи нашой код ондашньих власти и обштина? Одкуда то цвѣтуће станѣ, с коим се у оно време одликоваху школе наше у бившем войводству Србском?

На ово питанѣ лако ће одговора дати сваки онай, кои є безпристрастно и бодрим оком сматрао школе наше пре године 1857, за време од године 1857 до 1861, и од тога времена па до данашнѣга дана.

Непосредна управа наших школа у бившой войводовини Србской од године 1857 до укинућа нѣног била є у рукама школског савѣтника Дра Ђорђа Натошевића, кои є своіом жарком любави и отданости према вѣри и народности нашой, своим педагогиско-дидактичним знанѣм, своим специялним заузиманѣм за природне науке, а особито снагом духа, постоянством карактера и енергиом у дѣланю на полю просвѣтном, школу нашу за три године своє управе, из найнеуреднієг

и посве забаталѣног стања извео, у сваком погледу унапредио и преустроио на основу корених и битних вѣковима освећених и с народним животом нашим сраштених начела, коя є он мудро и вешто у свезу довести и споити умео са начелима здраве педагогиє и са успѣсима садашнѣга времена у начину основног обучаваня.

Да, права є и света истина, — кою само нелюди и одпадници прећутати и порицати могу, — а кою сви поштени учитељи и свештеници наши и сав свѣстни део народа нашег радо признати мора, да є господин Натошевић на учительским састанцима и приликом своих званичних посѣта у години 1857. 1858 и доциниє учителѣ наше из дремежнога мртвила и нехатости разбудио, њих обучио и упутио, како ће великом задатку свом достойно одговарати, и што є найважниє, уливао им є у срдце своим рѣчма и примѣром, своим безпристрастним и искреним понашаньем волю и љубав к светом званию њиховом, ков су млоги од њи дотле као какав синьи а безполезни терет сматрали. Он є єдан кадар био општинске поглаваре и власти за србску народну школу задобити; код земальске владе и политичних власти школу достойно заступати и своим моћним упливом препарандию нашу тако преустроити са она постане достойним сѣмеништем учительским.

Чим є са променом политичких околности Господин Натошевић од управе над нашим школама одстранѣн, а особито од како є он у Србию отишао, опазити се могао у школской нашой ствари нѣки застой, — а на нѣким мѣстима баш и назадак, и ми искрено припознати морамо, да при свем нашем раду и труду у школи, и при свим нашим зборовима и задругама, школе наше данашньим даном нису у оном стању у коме су између године 1858. и 1861. биле, а томе є узрок што нема у нашой школской кошници оне „Матице“ коя є єдино кадра њоме достойно управляти, а та є „Матица“ обштелюбљни и високопочитований наш школски савѣтник Др. Ђорђе Натошевић кои є, по мнѣнию свию досад држаних окружних учительских зборова, и по мнѣнию свию сада живећих Србаля по школу нашу найзаслужнији, и по томе найдостойнији да му се врховна управа школска повѣри.

У погледу пак на критични положай, у ком се наша школа сада налази, мислим да се у овай мах по обстанак одржанѣ и процвѣтанѣ наше народне школе прво и найвеће єство на-

лази у том, да народни сабор наш врховну управу свију школа српских овом Господину повѣри, и к' томе Найвише кралѣвско потврђенѣ издѣйствує; єр — смѣло рећи смѣм — он неограничену любав свију валяних српских учителя у пуной мѣри ужива, и тврдо се уздам, да би под мудром управом нѣговом школе наше у педагогиско-дидактичном погледу условима закона од 1868 не само подпуно одговориле него их скорим временом и превазишле. (наставиће се).

БАНАТ

Торонталска Жупанія.

(наставлѣно из 7. броя.)

У жупаніи торонталской ово су іош знатния мѣста:

НОВИ БЕЧЕЙ (Турски Бечей). Ово є мѣсто найзнатния житарска пиаца у Угарской. — Из далека здания и зидане житнице даю му врло лѣп изглед; улице су сремским каменом патосане; пристаниште є на Тиси иззидано. Властели су овде били породица Сисани, православне вѣре, али удадбом последньих потомака ове лозе за иновѣрце прешло є знатно иманѣ ньихово у туђе руке. Православна прекрасна црква слави Св. Отца Николая а осим нѣ има єдна мала црквица на Тиси посвећена успенію Матере Божиє. У Турско Бечейском пристаништу погдекоипут се до 100 лађа житарица нађе, а преко године по 300 лађа се овуда измену, коє односе више од єдног милиона мерова ране на пиацу Пештанску, Ђурску Мошоньску и Бечку, далѣ у Сисак и Горньи Карловац водом, а одатле сувим у Рѣку на Ядранско море.

Џомболь иначе Хаџфелд, врло лѣпа варошица са 6000 жителя, кои су сви Нѣмци и понайвише вредни и имућни, кои с раном и рецом раде. Куће су им високе и лѣпе, а становаици воде трезвен и умерен начин живота.

Турска Каньижа варошица покрай Тисе. Ту є била столица властелинства богате Српске породице Сервицкове. Марко Сервицки негдашньи властелин Каньижски установио є стипендиє за сиромашне ђаке српске, а син нѣгов Ђорђе Сервицки умножио є закладу стипендиялну, из коє се сада сваке године дванаєст младих Србаля, што се висшим наукама

уче, издржаваю. — После смрти Ђорђа Сервицког, кои се ниє женио, прешло є ово властелинство у руке туђинаца, коима є Ђорђе велико добро своє завештао.

Велики Семиклуш варош са 12,000 жителя, од коих су половина Срби и Романи, а остало Немци и Мађари. Ту постои єдна земљедѣлска школа са газдинством за углед. — Перямош и Беодра лепе варошице.

Од Србских села споменути нам ваља іош Сараволу на реци Араньки близу Мориша; Ђалу, Сентиван Сириг, Деску и Ороламош недалеко од Сегедина; Србску Црню, Срб. Сенпетар, и Семартон, од куда є родом била Круна мати найславниег мудраца Доситея Обрадовиħа.

Бугарско є найвеħе мѣсто Бешеново са 9500 жителя, кои сада римской цркви припадаю.

Найлепша и найбогатия нѣмачка села єсу: Шандорхаза, Билет, и Мариєнфелд. У овом последнѣм мѣсту, єсу двори властелина Србина Јована Наке —

Србски Елемир село близо Бечкерека са црквом Преображенія Господнѣг, код коє у порти налази се прекрасни врт, у коме се младеж сеоска у воћарству и вртарству обучава. Маћедонія село коє припада у властелинство Барона Јована Николиħа.

ВЕЛИКО КИКИНДСКИ СРБСКИ ОКРУГ.

У предѣлу жупаниє Торонталске находи се кралѣвски слободни велико Кикиндски округ (дистрикт), кои се с пуним правом србским округом назвати може.

Округ овай простире се на 20 □ миля и има у нѣму 64,000 жителя, од коих су 60,000 све сами чисти овеяни Срба православне источне вѣре, а остало су понайвише Нѣмци, са нешто мало Србаля римске вѣре, Словака и Мађара.

Србльи у Кикиндском округу єсу понайвише потомци оних славних поморишких милитараца, кои су после изгнаня Турака из Баната, ал особито пошто є утишана буна Пере Сегединца год 1735. и доцниє до године 1753. из Ђулинског поля, (садашнѣ Бикишке и Чанадске жупаниє) овамо доселили се нехотеħи под властелинства и под жупаниску управу подпасти, а притом желеħи свою свету православну вѣру од іезуитског гоненя и уніяћеня сачувати. Осим тога преселило се од

тога времена доста Србаља из Бачког Потисија у В. Кикиндски дистрикт, а ямачно их има тамо и који порекло свое од старосѣдиоца банатских Србаља воде.

С почетка бияху Кикиндани милитарци, ал опазивши да се краина по Банату и по Бачкой све већма укида и под граѓанску власт подпада, потраже они преко своих заступника од краљице Мирије Терезије, да им се, за заслуге њихове и њихових отаца на бойноме полю држави Угарской у ратовима против Турака Француза Шпањолаца и Прајза указиване, даде ослобоѓење и самоуправа.

Краљица Марија Терезија испуни жељу њихову, и у години 1774. даде им повластицу, по којой се округ В. Кикиндски од властелинског службования и подчињења ослобаѓа, добија свое собствено самоуправно народом изабрано поглаварство (Маѓистрат) и суд, а стои под непосредном влашћу кр. земальске управе у Темишвару.

Кад се доцније горњи Банат у жупаније преобрати, новооснована жупанија торонталска подчини себи велико кикиндски округ и повластице му подпуно и као што ваља нехтѣде уважавати. Ово немило станѣ подчињености принуди дистрикћане наше, те се по ново на цара и краља Франца I. обрате, који им године 1817. путем угарске дворске канцеларије нову повластицу подари. Том новом повластицом права В. Кикиндскога округа од круне су припозната и обезбеѓена, али є притом исти округ и на далѣ остао под врховном управом жупаније Торонталске.

Данашњим даном округ Велико-Кикиндски є најчистија српска муниципија у Угарской, којом управља Поглаварство или Маѓистрат што се из великог судца окружног и 10 старешина састои. Од свију Србаља у Угарской банатски дистрикћани најболѣ су се како по брою душа, тако и по иманю и материялном благостаню одржали, и по њима се судити даје, како би данашњим даном и остали наш народ у Банату стаяо, да є у подобном слободном стању заостати могао.

У Дистрикту Банатском ова су мѣста:

ВЕЛИКА КИКИНДА главна варош округа, са 19, 625 жителя, од коих више од 16,000 све самих Србаља. Жители су земљом богати и држе врло лѣпу стоку. Црква православна сазидана є године 1750. посвећена є св. отцу Николаю, и врло є малена, те по томе ни издалека неодговара брою православнога жительства. Ту є столица окружнога поглаварства и суда, као и столица православног окружног протопресвитера. У

Кикинди су две главне школе єдна српска а друга нѣмачка. Осим тога постои Српска дѣвоячка основна школа и четири српске предградске школе. Реалка, коя се о трошку српскога дистрикта овог завела, по жељи дистрикћана преобраћена ће бити ове године у землѣдѣлску школу са српским предавања єзиком. Између здания найзнатния є дистриктска поглаварствена кућа.

Мокрин (другчиє се зове и Ђукошин) варошица са 8846 жителя, са врло лѣпом црквом и доброуређеном школом српском. У овом мѣсту има и нѣколико стотина нѣмаца римокатоличке вѣре, коима су сугрђани њихови Срби из братинске љубави год 1846 знатно помогли те су себи цркву и школу сазидали.

Меленци варошица са 8776 жителя, све самих Србаля, са врло лѣпо украшеном црквом, прекрасним шеталиштем и убавим школским перивоєм (вртом), кога є подигао врстни и отличан свештеник Павао Бибић плем. Јенонољски намѣстник Меленачки, кои од много година младеж меленачку у вртарству са особитом вољом обучава. — Близо Меленаца налази се бара Русанда и на њој купка коя се врло лѣковита показує у шкрофулозној болести.

Франѣво село близо Новога Бечеја са 7436 становника, и лѣпом црквом коя є св. Јовану крститељу посвећена. Село є ово добило име од Франца Лотарингиског цара нѣмачког и мужа Марије Терезије. Недалеко одавде налази се нека стародревна кула из Турскихъ а можда іош и из старіих времена, коя се зове „Арача."

Башанд. Село са врло лѣпом и великом црквом и са 3500 жителя, кои добро газдую, и врло лѣпе конѣ држе.

Карлово, мѣсто роћења Теодора Павловића заслужног новинара и списателя српског, кои є од 1836-те до 1848 године Српски Народни Лист а скоро за цѣло то време и „Српске Народне Новине" у Пешти издавао и као тайник Матице Српске признаванѣ српског народа у пуној мѣри заслужио. Он є у овом истом мѣсту, и умро и саранѣн є у порти црквеној.

Кумани село са 4000 становника и Тараш мало дистриктско село.

Српски Крстур найстарије село у дистрикту Велико Кикиндском са 2000 становника, и Іосипово село ков се до Турске Каньиже налази, од ков га само єдна улица расте-

вља. У Іосипову родно се Мојсеј Миоковић владика Горњокарловачки. Ова два села сачињаваю горњи део дистрикта кикиндског, од ког су земљиштем сасвим одделѣни и налазе се покрај Тисе недалеко од Сегедина.

ИЗЈАСНЕЊЕ СВЕТИХ ТАЈНА.

V .СВЕШТЕНСТВО.

(наставлѣно).

Свршавање хиротоније, или тајне свештенства.

Хиротонија ђакона свршавасе следећим начином:

1.) Ђакони, водећи избрано лице на царске двери, клањају се с' њиме најпре архијерају, просећи с' тим благослова, а потом обилазе сви скупа трипут свети престол појући: Оттїи мѹченицы . . . . Слава тебѣ Христе Боже . . . . Йсаїе ликѹй дѣва имѣ во чревѣ . . , При том обилажењу цјелује новоизбрани ђакон ћошкове престола и сваки се пут пред престолом поклони за знак смирења и усрднога високога почитања према престолу и на престолу сједећем Христу, — а уједно да тим изјави своју готовост к' служењу при свештенодјејствима, која се на престолу и у олтару као светињи свршавају

2.) цјелује при тима обходима омофор, набедреник и руку архијерају, изјављујући тим своје почитање не само према архијерејском достојанству, него и према самом архијерају, преко кога получава благодат од Бога за служење.

3.) приклања пред престолом једно кољено за знак да он на себе прима само једину дужност служити.

4.) полажући у накрст длане на свети престол, полаже поврх руку чело зато, што хоће да тим покаже да ће свагда хранити непорочност душе и тјела, и достојно свагда престолу приступати.

5.) Свршава се сама хиротонија или рукополагање, т. ј. архијерej полаже руке и један крај омофора на главу избраном лицу, и произносећи молитву Божественная благодать всегда немощная врачѹющи . . узводи га на степен ђаконства.

6.) дају му се ђаконске одјеће.*)

Код пресвитерске хиротоније видимо разлику од ђаконске у томе 1.) да ђакона избранога за пресвитера око престола

---

*) Покрај ипођаконског стихара наруквице и орар.

обводе пресвитери. 2.) да клања пред св. трапезом обадва колена за знак, да он на себе прима достојанство, коим је скопчано не само служење, него и свршавање свештених дјела 3.) да се после рукополагања облачи у пресвитерске одежде*)

Окром обреда, кои се набљудавају кад се нови епископ за таковог у цркви проглашује, од њега се захтјева јавно исповједање вјере, коју ће он хранити и бранити од јеретички нападаја за свога живота. Ту има положити заклетву вјерности установама и законима црквенима. Код хиротоније епископске видимо да се при полагању руку уједно над главом држи еванђелије разклопљено за знак, да се он покорава самом Христу, као јединој глави цркве, и да ће он свагда у управи црквеној закон и вољу Спаситељеву испуњавати. После хиротоније облаче га у одежде **) које изображавају превосходство епископског достојанства у цркви. Хиротонију архиерејску свршују три архиереја, а после Литургије предаје началствујући архиереј новопосвећеноме жезал управе у руке.

Пјесме: Отїи мѵченицы . . . . Слава тебѣ Хрїсте Боже . . . . Исаіе ликѵй . . . .

Пјесма Отїи мѵченицы . . . у којој нам се слика пожертвовање светих мученика, пои се заго, да се изјави, како је и лице, које ће се хиротонисати исто тако стално у вјери, да би приправно било и сами мученички вјенац примити једино ради славе Христа Бога, кои је похвала апостола и радост мученика Са пјесмом Исаіе ликѵй изражава се радост, што је црква добила лице на службу Богу и светима тајнама.

„Аксиосъ: После хиротонисања говори понајпре архијерej аксиосъ, или достоинъ, да тим избрано и на степен свештенства подигнуто лице објави од своје стране у цркви као достојно полученог рукополагања и благодати божије, нашто онда и сва црква т. ј. свештенство у олтару и народ у храму од своје стране то достоинство потврђује, појући такођер аксиос или достоин.

---

*) Покрај ђаконског стихара и наруквица: епитрахил, појас и Фелон.

**) Покрај пресвитерски одежда још: омофор и митру.

(и родоуживе се.)

СВИЛОДѢЛСТВО
(наставлѣно.)

Чист ваздух є битно условлѣ здравля и напредованя свилених буба. Да би се ваздух у собама, гдѣ се бубе ране у чистоти одржати могао необходно є нуждно, да се собе и кревети више пута преко дана чисте и вѣтре. На студеном, вѣтровитом и кишовитом времену несмѣю се прозори сасвим отворити, већ само малко. Собу оцтом тамяном и т. кадити ниє добро, него у єдном углу собе држати треба мало соли на плитици за разазнати єли време суво или є влажно. Ако опазимо да є со мокра, знак є да є у соби влажно и онда валя прозоре отворити, ал ако є на полю киша или магла одма треба пећ заложити и опет єдан прозор отворити. У соби таковой ниє слободно рублѣ и хальине сушити и никакве мокре ствари држати. Само кад се бубе пресвлаче треба да є мало већа ал ипак топла влага у соби, и зато се може у тай пар у плиткой чиніи мало воде унети и на спод метнути.

Чистота. За одржати свагда у чистоти свилене бубе препоручує се често измѣньиванѣ кревета ньнхових. Огризине од лишћа, олюштрана кожица и избачени гад несмѣ се ни на кревету ни у соби трпити. Сваки други дан имаю се кревети од гада чистити, а у четвртом и петом добу старости има се то сваки дан чинити. Ако є зной свилених буба чврст и зрнаст; знак є да су здраве, ако ли є мекан онда су оне болестне, а болест се ньихова познає и по томе ако су жуте. Болестне бубе с мѣста валя уклонити и побацати, да се од ньих здраве неукваре.

Гад испод свилених буба и олюштрана кожурица купи се и са земльом добро измѣша, пак се ньиме дударе у єсен гноє. —

Іошт нам є нуждно примѣтити, да се собе у коима се свилене бубе ра́не несмею димити и прашити, а ниє слободно у ньима ни дуван пушити.

Ра́на. Чврст лист од здравог бѣлог дуда свиленим бубама много є приятниіи него мастан и воден. Ко жели знати єли лишће добро, нека єдан листак сажваће, па ако се плювачка разтеже, знак є да є лишће то добро. Мокар лист неваля бубама давати, єр од тога се поболу. Кад се види да ће наступити ружно време, онда треба много лишћа унапред набрати да за два три дана у приправности имамо, али се у напред набрано лишће мора у ладу осушити, да се не би до употребленя укварило.

Неваля много лишћа уѣданпут бубама давати, него умѣрено и по пропису, ког ћемо мало ниже изложити. Болѣ є чешће помало бубама давати, него много и наѣданпут.

Лишће се меће на среду а не накрай ни на оплату кревета.

Бубе нетреба да на густо ѣдна до друге леже, єр оне брзо расту, па с тога им є нуждно довољно пространа мѣста и удобности. На 100,000 црвића што се излегу нуждно є у првој старости 3 кревета, у другој 10, у трећој 25, у четвртој 35, а у петој 60 кревета.

Док бубе спаваю нека се неусуди нитко дирати их и узнемиравати, єр оне тада подпуну тишину потребую. Пре премештаня са ѣдног кревета на други за ѣдно два сата неваля им давати єсти, нека мало изгладне. Затим узме се чист кревет посут скорашњим лишћем и метне се над онай на коме су бубе. Гладне бубе чим осете да на горњем празднем кревету има лишћа узпужаю се и саме нань и почну єсти. На тай се начин само веће бубе премѣштаю, а докле су іош малене преносе се овако: Поспе се по њима лишће обредко, па када се оне на лишће попну пренесу се с листом заѣдно на други чист кревет.

Прва старост свилених буба. Чим се свилене бубе излегу подѣлити их ваља на три одѣленя. Оне што се излегу први дан ставесе у найдољни кревет; што се други дан излегу метну се на средњи, а оне што се излегу трећи дан на найвисши кревет. Све остале што се доцније излегу треба бацити, да нам несметаю у послу нашем, єр би се за ове опоздале нова одѣленя правити морала, а више од три одѣленя ниє савѣтно држати.

Сва три одѣленя свилених буба (у оной горенаведеной количини) за четири дана потроше до 20 фунти лишћа, ков треба да є младо, нѣжно, здраво и ако є могуће са шипрага дудовога побрано.

Прво одѣленѣ, онога дана кад се излеже, рани се двапут, сутра дан опет двапут, трећи и четврти дан по трипут. За то време црна се боя црвића промѣни на жућкасто бѣлу. Четврти дан бубе стану главе дизати, престану єсти и почну спавати. Али нѣке ипак іош остану будне, а зарад ових треба лишће на ситно изсѣцкати и полагано по њима посипати, ал бодро мотрити, да тим недодирнемо и неузнамиравамо оне што спаваю,

ер би пропале. Пети дан већ све бубе спаваю, а седми се дан пробуде онда и су веома слабе.

Другоме одѣленю даѥ се први дан трипут ѥсти, а остала три дана по четири пута на дан, и онда почну ове бубе спавати. Коѥ између њих неби хтѣле заспати с тима се поступа као и с' онима из првог одѣленя.

Треће одѣленѣ добиа први дан трипут ѥсти, други дан шест пута, трећи дан четири пута, и онда већ починю спавати.

Бубе спаваю 30 — 40 сати, а кад се иза сна пробуде кожа им се олюшти, и тиме се завршуѥ прва старост или први период живота њиховог.

Друга старост. Кад се свилене бубе из првога сна пробуде, подѣлити их валя по ново на три одѣленя, и то овако: Оне бубе, коѥ се први дан после спаваня пробуде, — ма оне у коѥм дотадашнѣм одѣленю биле — ставити валя на чисте кревете, кои долазе у найдольни ред и сачињаваю ново прво одѣленѣ. Оне, што се други дан пробуде покупити валя из сва три првашня одѣленя и саставити из њих ново друго одѣленѣ, пак поређати их на среднѣ кревете. Напослѣдку, коѥ се трећи дан пробуде, преносе се у найвисше кревете и сачињаваю ново треће одѣленѣ. Уз то сав смет има се брижљиво изчистити, а оне бубе што на пређашњим креветима іошт и после трећега дана спаваю имаю се напољ бацити.

По томе дакле у другой старости подѣлюю се свилене бубе онако како се разбуде, и на исти начин валя их после сваког спаваня по ново разређиватн.

У другой старости бива ранење овим редом:

Прво одѣленѣ добиа први и други дан по трипут ѥсти; трећи дан шест пута, четврти дан даѥ се пет пута ѥсти и онда почиу бубе спавати. Коя неће іош да заспи, той валя дати изсѣцкана лишћа.

Друго одѣленѣ први и други дан рани се осам пута, а трећи дан пет пута и тада починѣ спавати.

Треће одѣленѣ први и други дан рани се осам пута, а трећи дан пет пута и тада наилази на нѣга спаванѣ.

У овой старости за 100,000 свилених буба треба до 60 фунти лишћа. Пошто бубе 30—40 сати проспаваю, пробуде се оне, сбаце кожу и тим ступаю у свою трећу старост.

Трећа старост. По данима пробуѣеня разреде се бубе

у нова три одѣленя, гад се помете и соба брижљиво извѣтри, али се чува да нема велике промаѣ.

Прво одѣленѣ добия први дан трипут ѥсти, други дан шест пута, а трећи дан осам пута. Тада га валя брижљиво чистити и премѣштати а то бива овако: по бубама поспе се скорашнѣ лишће са петељкама; оне се узпужаю на то лишће а свилодѣлци их у тай мах пренесу на приправлѣне већ чисте кревете пазећи, да свака у свом разреду или одѣленю остане. Ово премѣштанѣ и чишћенѣ врло ѥ нуждно, другчиѣ се од гада ваздух уквари а бубе се поболу. — Четврти дан ранити валя бубе пет пута а пети дан само трипут, и коя нѣће да заспи дати іой валя ситно изсѣчена лишћа, чуваюћи притом од додира оне што су већ заспале.

Друго одѣленѣ рани се први дан четири пута, други дан по осам пута, а четврти дан четир пута и треба га чистити и премѣштати. Пети дан ове бубе починю спавати, а са онима што іош нѣће да спаваю, поступа се као што ѥ већ више пута за таке случаѣве напоменѣно.

Треће одѣленѣ добия први дан рану пет пута, други дан десет пута и тада се чисти и премѣшта; трећи дан рани се осам пута а четврти дан само пет пута.

На гореодређени брой свилених буба у трећой старости треба 175 фунти дудова лишћа.

Особито у овой старости сналази бубе жућевина и бледина, с' тога чим се опази да ѥ коя пожутила или побледила, одма ѥ валя избацити, да друге болешћу неотруѣ.

(свршиће се.)

НАРОДНИ САБОР.

Нѣгова Светост Патріарх Српски Самуил изволио ѥ 29. Априла о. г. издати наредбу на ч. конзисториѣ и на дотичне црквене обштине, коіом се, — у слѣд найвишег дозволеня Нѣг. ц. кр, Величаства од 24. Априла о. г. — сазива на дан првога Јуния о. г. у Карловце Српски народни расправни сабор.

Радуюћи се овоме гласу изявлюѣмо у име свію учителя српских синовню найтоплію благодарност Нѣговой Светости Патриарху нашем на неуморном стараню Нѣговом, коим ѥ код

високог правительства држанѣ овог важног по уређенѣ наше цркве и школе сабора издѣйствовао, и надамо се да ће народ наш на овай сабор найврстние синове своѳ послати, кои ће под предсѣдаванѣм Светог Патріарха српског за благо цркве и народне просвѣте на сабору том сложно и свѣстно дѣлаюћи цркву нашу и школу у добар ред довести, и црквено-школску автономию нашу од сваке опасности сачувати и обезбѣдити. Особито се пак надамо, да ће сабор овай наше просвѣтне заводе и међу њима на првом мѣсту српску народну школу у такав срећан положай довести, у ком ће се она у ово критично по нѭ време одржати, сачувати и у напредно станѣ довести моћи. С поузданѣм очекуемо и то да ће заступници народа нашег на овом сабору материално станѣ найвећих народних трудбеника српских народних учителя знатно поправити, и изворе наћи, из коих би се школе умножавати, учительима достойна труду њиновом и уредна плата издавати, а заслуженим и изнемоглим учительима, учительским удовицама и сиротама пристойно уживленѣ давати могло.

Назоре своѳ о школской ствари почесмо у овом брою школ. листа саобштавати, а наставићемо у идућем брою, а Господу учителѣ и све пријателѣ просвѣте и благостаня народа нашег молимо, да што пре путем гласила овог явности предаду све оно, што мисле да би на предстоећем Сабору нашем школской ствари и учительству нашем од помоћи бити могло.

Сад ѳ томе найсгоднић време приспѣло; сад ѳ одсудни куцнуо час!

Школске вѣсти.

ШКОЛСКИ НАДЗОРНИЦИ. Досада ѳ већ више од 20 жупанијских школских надзорника у угарской наименовано. У бачкой жупанији предата ѳ од стране в. кр. правительства врховна управа над школама господину Месарошу, кои ѳ до сада професор на кр. Гимназији у Пешти био.

ШКОЛСКИ САВЂТИ. Услѣд окружнице в. кр. угар. министарства просвѣте већ се образую у жупанияма жупанијски школски савѣти. Како чуемо у Бачкой жупанији изабрано ѳ од стране жуп. средоточ. одбора 20 чланова римокатолика, 4 православна, 2 протестанта, 1 реформат и 1 еврей; осим тога бира варош Суботица од своѳ стране у овай савѣт 4, Сомбор 2, а Нови Сад 2 члана.

СРБИ у ВАШАРХЕЛЬСКОЙ ГИМНАЗИИ. Пријатель један из Х. М. Вашареля явља нам да се у тамошњой Гимназији ове године до 40

Србаля налази, кои сваке недслѣ и празника у Храм Божіи долазе, свог врстног вѣроучителя Госп. Константина Давидовића слушаю, умилно на Служби Божиой пою, и у свему се као валяни синови србског народа и свете цркве наше међу туђинцима одликую.

ШКОЛЕ у БЕРЛИНУ. У престолници пруской има 49 обштинских школа и у овима 523 учителя, од коих су 80 женскинѣ. Осим тога има 129 приватних школа са 800 учительица. Уобште опажа се да брой учительица како у Берлину, тако и у свой Немачкой све већи бива, а у томе се Немци угледаю на сѣверну Америку, гдѣ се женскима повѣрава не само васпитаванѣ и ученѣ дѣвойчица, него и мале мушке деце.

ДОБРОТВОРНО ДРУШТВО. У Петрограду заведено є прошле године добротворно друштво „Благотворителноє Обштество,“ коє намѣрава пре свега завести 1) школу радиности за мушку и женску дѣцу знатлиску; 2) хранилиште и васпиталиште за дѣцу сиромашних занатлия; 3) подићи обиталишта за породице сиромшних радина и занатлия. 4) Преко зиме давати сиротиньи здраву и питаву а притом єфтину рану, зарад тога имаю се завести „народне куйне. 5) Одучавати прост народ од пића ракиє, а да би се то лакше учинило, друштво ће кафу и чай єфтино продавати, како би посленици у место ракиє ова пића примили.

ПРИЛОЗИ НА ФОНД ШК. ЛИСТА ОД ЧИТАТЕЛЯ КНЬИГЕ: „СРБСКА ЦРКВА.“ У брою 7. назначена сума износи 38 Фр. 99 нов. Од тога времена приложише: Племенита Госпођа Емилия супруга Дра Јована Сремца адвоката и варошког капетана у Сегедину 2 фор.; Бл. Госп. Павао Недић актуар Велико Кикинд. дистрикта 2 Фор; Преч. Г. Симеон Миодраговић парох кулпински 1 фр.— За 12 ком. Молитвослова Гд. Єфте Вукадиновића, од коих єдан распродателю на дар припада, примлѣно є 5 Фр. 50 нов. и тако у свему налази се код уредништва овога Листа 49 фр. 49 нов. а. вр.

ПОКЛОНИ ШКОЛАМА И УЧИТЕЛЬИМА. Господин Др. Данило Медаковић послао нам є и ове године предплату на два примѣрка школскога Листа, од коих се єдан шалѣ на дар школи Марадичкой, а други учителю Байшанском.

Господин Стеван Савић бележник у Вранюцу послао нам є такође предплату на два примѣрка за цѣлу ову годину, од коих се єдан по изявлѣной жельи г. дарователя шалѣ школи у Суботици код Вршца а други срб. школи у Нађфали.

СТЕЧАЈ. Отвора се стечај на упразњено певческо звање у Будиму. Плата је годишња 200 Фр. и безплатан стан. Сваки онај, који звање ово получити жели, има молбеницу своју, са сведочанствима да је вешт у појању и правилама црквеним, да је доброг моралног и политичног владања, до 7-ог Јунија т. г. местном црквеном одбору поднети. — У Будиму 10. Маја 1869. — Паво Коић, предсѣдник.

Лист овай излази двапут месечно.

Цена є на целу год. три форинта, а на по год. 1 Фор. 50 нов.

Издає и уређує Никола Ђ. Вукићевић.

Тисканокод Андриє Вагнера.

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

Брой 10. У Сомбору 31. Маја 1869. Год. XI.

Наша школска ствар.

(наставлѣно.)

Пошто би се врховна школска управа над свима србским вѣрозаконским школама, по обштой жељи свију учительских зборова и по єдногласно изреченом явном мнѣнію, најзаслуженијем нашем школском мужу предала, држим да би необходно нуждно било на предстоѣем сабору іош єдан-пут добро промотрити и претрести заключке сабора од 186⅝. у колико се ови школа и школске управе тичу, и устројство наших народних школа у складност довести са увѣтима земаљског закона од године 1868, под коима вѣрозаконске школе постоятк и напредовати могу. Том приликом ваљало би у обзир узети и основу законску, коју год. 1865 учителн у троєдној кралѣвини сабору исте кралѣвине поднеше, и коя се у многоме са горепоменутим угарским законом од 1868 слаже, а имачно ће за правац служити при уреѣиваню школа у Хрватской и у Славонiи.

Пре него што би се у поєдинности упустио, за нуждно сматрам навести овдѣ жељу многих наших валяних учителя, по коioй би се имало на црквено школском сабору нашем дати мѣста и гласа седморици посланика, коє би учителн између себе, у свакой епархiи по єдног, избирали и на сабор шиљали. Жеља ова учителя наших по све є праведна и умѣстна, єр кад су учителн найвећи трудбеници и главни радници у школи, и кад народни сабор доноси заключке о благу школа, и о дужностима и правама учителя; то є сасвим у реду да учителн у сабору том преко своих посланика заступљени буду, као што су заступљени свештеници, па да немогу после рећи: „Сабор є радно за нас а без нас.“

Браћа учитељи у Хрватској у споменутом предлогу свом изрично захтѣваю, да на земальском сабору троѣдне кралѣвине од сада и учитељски заступници мѣста имаю. По томе дакле и овдѣ изявлѣни, на обштой жељи учителя србских и на чистой правди и правици основани предлог, нити є нов, нити є непрактичан.

Као што ће по смислу §. 117 закона школ. од 1868 год. у обштинской школской столици мѣстни учитель, или гдѣ є више учителя єдан изабрани представник учитељског збора, с правом савѣтованя и гласа присуствовати, тако би упутно било да и у сваком нашем црквено-школском мѣстном одбору єдан повѣреньем другова своих изабрани учитель присуствує и да у свим школе тичућима се дѣлима гласа има.

По примѣру жупаниских школских савѣта у Угарской, у коє ће, по смислу точке 2. § 125 горнѣга закона, „сви обштински явни учитељи, што се на простору жупаније находе, између себе 4 члана бирати, валяло би да се други консисторијални одсѣк (види кр. Рескр. IV. § 2.) — у колико ће он према нашим вѣрозаконским школама исте оне дужности имати, коє жупаниской школской столици у комуналним школама припадаю — тако преустрои, да у нѣму предсѣдава епархијални школски надзорник, а чланови да буду: два свештеничка члана консисторије; два члана учитеља, коє учитељи из тих епархия бираю; два члана од световног сталежа, коє епархијална народна скупштина на то избере; фискал консисторије, и бележник консисторије. — У колико би гимназије, препарандије и остали средньи и виссши заводи под управу епархијалних консистория подпадале, валяло би да и управитељи поменутих завода чланови конситориялних одсѣка буду, иначе ови би имали мѣста и гласа у другом одсѣку митрополитског савѣта.

У дѣлокруг школског одсѣка епархијалне консисторије нека би спадало све оно што ће по смислу зак. § 130 жуп. шк. савѣт у погледу комунске школе вршити. У осталом то є већ у главноме у § 11. (IV.) кр. рескр. означено.

Кад є рѣч о епархијалној управи школской, то би мнѣније моє било, да епархијални надзорник у погледу на управу и на надзор школски све оне дужности врши, коє ће по смислу §. 128 шк. зак. окружни школски надзорник у комунским школама вршити, наиме пак: 1.) Да званично походи сваке године єданпут сваку србску вѣроисповѣдну како явну тако и приватну школу, и да строго мотри како би се у овима прописани

предмети точно учили, и сви увѣти земальског закона и опредѣленя народног сабора као и у слѣд ових издане наредбе школских власти вршиле; 2.) да о свему томе извѣштаѥ конзисторіи сваког мѣсеца подноси и предлоге чини, шта би се за напредак школски радити имало; 3.) да предсѣдава у оним конзисторским сѣдницама, коѥ се на школску ствар односе, или ако би сам епархіялни Архіерей као високодостојник цркве лично у тим сѣдницама предсѣдавао, то да школски надзорник дужност подпредсѣдника одправля, никако пак допустити не би требало, да у случаю отсутства епископовог други когод осим надзорника у сѣдницама конзисторіялног школског одсѣка предсѣдава. По овоме начину валяло би и отношай врховног управителя школског према митрополитском савѣту опредѣлити.

Почем су неке епархіѥ веома малене, то се неможе за сваку обашка епахіялни надзорник поставити, али никако неби валяло да ѥдан човѣк у три епархіѥ надзор над школама води, и по томе мой би предлог био да се епархіялни надзорници овако подѣле: Архидіецеза нека стои под управом ѥдног школског надзорника; за бачку и будимску епархію нека ѥ ѥдан надзорник, кои би у сѣдницама конзисторіѥ бачке лично присутствовати, а будимской предлоге и извештаѥ шиляти могао; темишварска, вршачка пакрачка и горньокарловачка епархія да добію свака за себе надзорнике, ако народни сабор у стању буде издѣйствовати подпуну автономію нашим школама и у воѥной граници; иначе малени провинціялни део садашнѣ вршачке епархіѥ могао би подпадати под надзорника темишварскога, а горньокарловачки под пакрачког.

Пошто би се први епархіялни надзорници школски на предстоѥћем народном сабору изабрали, нуждно би било да они под предсѣдаванѣм изабранога врховног управителя школског договор држе, у коме би се правац радньи ньиховой означио, како би они по ѥднаким за народ наш спасоносним начелима заѥднички у свему дѣлати могли. После овога ѥдан од найпречих послова, што ньима предстои, био би, што пре посѣтити сва мѣста наша, и своим савѣтом главаре обштинске побудити на заузиманѣ за одржанѣ србских вѣрозаконских школа, како би се ове и на далѣ у свима мѣстима, гдѣ ѥ то досада обичай био, из прихода дотичне граѣанске обштине издржавале, као што се и школе осталих вѣроисповѣди у нашим краѥвима из истог извора издржаваю. Ово по смислу Чл. 38. закона од

предмети точно учили, и сви увѣти земальског закона и опредѣленя народног сабора као и у слѣд ових издане паредбе школских власти вршиле; 2.) да о свему томе извѣштаѥ консисторіи сваког мѣсеца подноси и предлоге чини, шта би се за напредак школски радити имало; 3.) да предсѣдава у оним консисторским сѣдницама, коѥ се на школску ствар односе, или ако би сам епархіялни Архиѥрей као високодостойник цркве лично у тим сѣдницама предсѣдавао, то да школски надзорник дужност подпредсѣдника одправля, никако пак допустити не би требало, да у случаю отсутства епископовог други когод осим надзорника у сѣдницама консисторіялног школског одсѣка предсѣдава. По овоме начину валяло би и отношай врховног управителя школског према митрополитском савѣту опредѣлити.

Почем су неке епархіѥ веома малене, то се неможе за сваку обашка епахиални надзорник поставити, али никако неби валяло да ѥдан човѣк у три епархіѥ надзор над школама води, и по томе мой би предлог био да се епархіялни надзорници овако подѣле: Архидіецеза нека стои под управом ѥдног школског надзорника; за бачку и будимску епархію нека ѥ ѥдан надзорник, кои би у сѣдницама консисторіѥ бачке лично присутствовати, а будимской предлоге и извештаѥ шиляти могао; темишварска, вршачка пакрачка и горньокарловачка епархия да добию свака за себе надзорнике, ако народни сабор у стаю буде издѣйствовати подпуну автономию нашим школама и у воѥной граници; иначе малени провинціялни део садашнѣ вршачке епархіѥ могао би подпадати под надзорника темишварского, а горньокарловачки под пакрачког.

Пошто би се први епархіялни надзорници школски на предстоећем народном сабору изабрали, нуждно би било да они под предсѣдаванѣм изабранога врховног управитеља школског договор држе, у коме би се правац радньи ньиховой означио, како би они по ѥднаким за народ наш спасоносним начелима заѥднички у свему дѣлати могли. После овога ѥдан од найпречих послова, што ньима предстои, био би, што пре посѣтити сва мѣста наша, и своим савѣтом главаре обштинске побудити на заузиманѣ за одржанѣ србских вѣрозаконских школа, како би се ове ѥ на далѣ у свима мѣстима, гдѣ ѥ то досада обичай био, из прихода дотичне грађанске обштине издржавале, као што се и школе осталих вѣроисповѣди у нашим краѥвима из истог извора издржаваю. Ово по смислу Чл. 38. закона од

1868 године може и смѣ бити, єр друга точка § 25 истога чланка овако гласи: „У погледу оних већ постоећих вѣроисповѣдних школа, коє су се досада из општинског (комунског) имања и прихода издржавале, слободно є дотичној општини и на далѣ досадашњи обичај задржати: но у таком случаю има се помоћ између школа различитих вѣроисповѣди у праведној суразмѣри подѣлити, и неможе се ни од єдне вѣроисповѣдне школе одузети, докле се непрестане давати и школама других вѣроисповѣди.

Кад би покрај епархиялних надзорника школских наши свештеници, поглавари општински, наученяци и трговци свойски се у грађанским општинама за српску школу заузели, могло би се скоро свуда израдити, да школе српске задрже оне изворе из коих се до яко издржаваху; шта више почем и сугрђани наши римске и протестантске вѣре, како из обзира на свою вѣру тако и на народност понайвише вѣрозанске школе своє задржати желе, то би се могло постићи да се комуналне школе у нашим дољноземским мѣстима и незаведу, него да се сви у § 39 истога закона означени општински извори, као и порезки школски 5% додатак на издржаванѣ вѣрозаконских школа разположи, при чему би наши заступници у грађанским општинама на то ићи морали, да на страну српске школе онолико прихода дође, колико износи суразмѣра имаовине мѣстних Србаля према имаовини других становника истога места.

Я држим, да би уз свестно и енергично поступанѣ наших општина у овай мах све школе наше у Бачкой и у Банату задржати и умножити могле своє општинске изворе, из коих се до сада издржаваху. Само би се наше премалене општине у коима учителъи из варошке касе плату примаху, као Пешта, Бая, Сегедин и т. д. у случаю ако би се тамо комунске школе завеле, морале оставити на милост сугрђана других народности, или би се о трошку цркевних општина у будуће издржавати морале, задржавши само два или три найнижа разреда, дочим би потом у тим мѣстима дѣца наша далѣ ученѣ у комунской школи продужавати морала. У првом случаю валяло би израдити, да той дѣци нашой, што у комунске школе иду, у слободним од редовних предмета часовима српски учитель српски єзик и читанѣ црквенославенско предає, за коє би од варошке општине хонорар примати имао.

Између опредѣленя саборских, коє є наймилостивіи цар и краль наш потврдио, за найячи паладиум наше школске автономие сматрам § 79 ц. кр. рескрипта, кои овако гласи: „На

праву Нашег найвишег надзора основана инспекция србски школа извршаваће се само кроз люде грчко-источне вѣре и србске народности.“ На основу овог опредѣленя нека се предстоећи сабор наш свойски постара издѣйствовати, како би се у провинциялу од стране кр. угарског министарства просвѣте, относно од стране хрватско славонског просвѣтног одсѣка, а у граници од стране воєног министарства, найвисши надзор државни над нашим вѣрозаконским школама само преко висших званичника наше вѣре и наше народности вршио, слѣдователно да се школе наше у погледу наставе и васпитаня дѣчієг изпод контроле жупаниских надзорника, относно компаниских и регментских власти и нѣмачких обрлерера, сасвим изузму.

Предпоставивши ово прелазим сада на саме школе, и учителѣ. Ту би примѣтити имао ово:

Обштине наше треба пре свега да школска здания подигну или преустроє по плану кога ће сабор одредити, како би школе те суве, високе, простране, довольно видне, патосане и са свима опремама снабдѣвене биле. То є што и здравлѣ дечиє одржати и умном напредку ньиховом од користи бити може. Исто тако нека є стан учительски сув, здрав, видан и нека се найманѣ из 2 патосане собе, куйне, брашнаре (шпайза) коморице, подрума и кошаре за краву састои. Уз то нека има учитель своє двориште и довольно пространу куйнску башту.

Плата є учительска на прошлом сабору врло малена одређена, с тога би мой предлог био, да се minimum плате постави барем онолики, колики є земальски закон за учителѣ комунских школа одредио, дакле помоћничке плате minimum нека є 200 фр. а редовнога учителя 300 фр. уз то пристоян стан, огрев и врт. Ако учитель недельом и праздником єдну страну у цркви при богослужению држи, то нек му се за поянѣ и читанѣ има из црквене касе годишнѣ барем 60 ф. а ако сваки дан на ютреню дужности чатца и пойца одправля, нека му се іош толико из исте касе дода. Доиста су дужности учительске по себи велике и врло тешке, па по томе ако учитель уз ньи іошт и узгредну дужност црквенога пѣвца одправля, праведно є, да му се у то име и награда даде. Исто тако кад учитель — наравно изван своих званичних часова — при дужностима духовним као чатац ил пѣвац свештенику ради у величаня светковине помаже, — што ће по умаленю све-

штеника чешће се догађати, — нека му припада награда, и то при сваком укопу најманѣ: 60 н. при светеню водице, о парастосу и при свима другим маньим дужностима по 30 новчића. Уз све ово нека се учителю за држанѣ повторне школе такође најманѣ 60 фр. годишнѣ награде дає.

По себи се разумѣ да у већим мѣстима и гдѣгод є више учителя редовна плата учительска има бити већа, дакле 400 500, па и 600 фр. годишнѣ. Такође є нуждно, да се на сабору изрично и точно опредѣли, ко є дужан учительима 10% од плате после десетогодишнѣ службе давати, да ли дотична општина, у коіой служи, или народни фонд; єр иначе би учительи у найвише случаєва без ове награде остали.

Комунске основне школе у Угарской по смислу найновиєг закона састояће се из 6 разреда свакидашнѣ школе и из повторнога течая од три године, али ће већ из четвртога разреда свакидашнѣ школе ученици примани бити у граѣанске школе и у гимназиє. За вѣрозаконске школе закон изрично непропису є шест разреда, него им оставля, да могу саме систему школску одрѣживати под битним условима, кои су на челу овога чланка у брою предидуѣем наведени. Са обзиром дакле на наше околности и на могућност рада учительског, могло би код нас цѣлисходно бити да се овако течаєви школски уреде:

1. Гдѣ є єдан учитель, нека буде три отделена дѣце кои ће одговарати трима разредима основне школе. — Сва дѣца ишла би заєдно и у єдну школу, но почетници би се са єдним сатом раниє кући пуштали, а найстарїи би се ученици после ускрса само по єдан сат на дан у школи бавили. Дѣца би ова сваки разред понављати, дакле две године учити морала, само они из трећега разреда могли би после єдногодишнѣг ученя у четврти разред прелазити.

2. Гдѣ су у єдной школи (мушкой ил женской) два учителя, ту нека се образую 4 основна разреда, тако да млађи учитель учи дѣцу из 1. и 2. а старїи из 3. и 4. разреда а почем су сва дѣца дужна 6 година школу ову похаѣати, то би први разред сви ученици, а четврти само они, кои у већу какву школу ненамѣраваю ићи, или кои су иначе слаби, повторавати морали.

3. Гдѣгод има три учителя у єдной школи, ту би се могла подпуна основна школа са шест разреда завести, у коіой би єдан учитель држао први и други разред, други учитель трећи и четврти а трећи учитель пети и шести разред.

Из четвртог разреда ма ков српске основне школе, примали би се ученици у оваки пети разред, а кои пети основни разред с врлодобрим успѣхом свршe могли би у гимназиѥ и реалке прелазити, и тако би шести разред похађала само она дѣца, коя се немисле далѣ у средньим школама учити, но коя намѣраваю занат или землѣдѣлство учити, или пре тога вишу народну школу полазити.

По овоме дакле у будуће би школе, у коима три учителя раде, подпуно одговарале садашньим главним школама, но са распространѣним планом предаваня и удешене би имале бити тако, да у сваком погледу потребама нашима одговараю. Коѥ су обштяне у станю четири учителя на ѥдной основной школи држати, у тима би се за пети и шести разред могла одредити два учителя ѥдан за ѥзикословну, а други за реалну струку.

Оваке шестразредне школе валяло би да се заведу како за мушку тако и за женску дѣцу обашка и то барем у Новом-Саду, Сомбору, Срб.-Бечею, Сентомашу, Стапару, Жаблю, Панчеву, Бечкереку, Вршцу, Кикинди, Франѣву, Меленци, Мокрину, Земуну, Руми, Карловци, Осѣку. — У школама од ове врсте имао би се поставити с наградом снабдѣвени вѣроучитель, кои би у трећем, четвртом, петом и шестом разреду науку вѣре, библичне, повѣсти црквено поянѣ, славенски ѥзик, толкованѣ Апостола Евангелия и обреда црквених предавао.

Врло ѥ мучно рѣшити питанѣ дал' ѥ болѣ да се и у осталим прве и друге врсте српским вѣрозаконским школама наука вѣре са свим дотичним духовним пастирима преда, или да се као и досада учительима у дужност стави обучаванѣ дѣце у науци вѣре и благонравности. За п р в о говори та околност што су духовни пастири позвани од свете цркве на вршенѣ ове дужности, и што ѥ учитель и осим тога предаванѣм других наука силно обременѣн. Оно д р у г о препоручуѥ се с тога што ѥ вѣра и моралност средсреда васпитаваня и ученя у народной школи, што се ови предмети болѣ даю са осталим школским на образованѣ срдца и на моралност дѣчию дѣйствуюћима предметима у свезу доводити кад их учитель предаѥ, и што напослѣдку изкуство показуѥ, да дѣца у науци вѣре найболѣ напредую у оним српским школама, гдѣ учитель ту науку предаѥ а свештеник само надзирава да се наука та у духу наше цркве предаѥ. На сваки начин желити би било, да се о овом предмету коначно саборско рѣшенѣ донесе, па нек се ѳданпут знаде шта у чию дужност спада.

Између битних услова, под коима вѣрозаконске школе обстати и досадашню подпору од грађанских обштина добияти могу а да се народ дотичне вѣре неприсилява на издржаванѣ комунских школа, за найважнии има се сматрати услов трећи у §. 11. закона школског, по коме се захтѣва, да се у основним народним школама уче барем ови предмети: а) наука вѣре и благоправности, б) читанѣ и писанѣ, в) рачун из главе и с' бройкама и познаванѣ отачаственних мѣра, г) єзикословлѣ, д) почетци из природописа и природословля са обзиром на начин живота и на предѣл, ком већи део дечиних родителя припада е) отачаствени земльопис и повѣстница, ж) практична упутства у польском газдованю особито у вртарству, з) кратко познаванѣ грађанских закона и дужности, и) поянѣ, і) тѣлесна вештбаня са обзиром на войничка вештбана.—

Овако прописує државни закон, а §. 32 наших саборских заключака од 186¼ наређує: „У србској народној школи законо су прописане слѣдующе науке: Наука вѣре са библичним приповѣдкама старог особито новог завѣта, читање часловца и псалтира, еванђелия и апостола и прописана жития светих, црквено поянѣ, србски єзик са дотичном науком читаня и писаня кирилицом, рачун, краснописанѣ, уз кое се има и гимнастика као редован предмет свуда увести."

Далѣ у §. 48 додає се за главне школе као обвезни предмет рисованѣ, и іош єдан єзик и то онай на ком ће дѣца гимназияле или реалне науке учити. У недельной или повторной школи по §. 55 иште се іош да се чита наука о земльодѣлству и домоводству, наука о чуваню здравля и неге у болести, отачаственица са повѣстницом србског народа и дужностима поданика.

На први поглед чини се као да є веома велика разлика између захтеваня кое државни закон вѣрозаконской народной школи прописує, и између оних, кое є сабор наш од год. 186¼ поставио. Но у ствари самой није тако.

Мужеви, кои су синодске предлоге израдили, на основу коих су заключци саборски донешени, имали су пред очима само означенѣ главних предмета, кои се у основной народной школи уче, а ямачно су пред очима имали да ће се уз читанке давати дѣци полезна и нужна знаня из стварних наука, као из земльописа, народне историе, па и из природописа, природословля и польске привреде, у колико су то дѣца схватити и без повреде здравля свог научити кадра. Та

сватко, ко є болѣ школе наше у Бачкой и у Банату од године 1858 до данас походно, увѣрити се могао, да ученици III. и IV разреда на основу предмета из читанака а и осим тога по устменом предаваню учителѣвом набављаю себи прилично знања не само из домаћег земљописа него и из обштега, из природописа, природословља и српске народне повѣстнице, из єзикословља и из познавања дужности поданика према владаоцу, а у нѣким школама учи се обашка и практично вртарство цртанѣ па и сами основи геометрије.

Кад земаљски закон говори о девет или десет предмета у осн. народној школи, то он у виду има полезна знања, што их дѣца у той школи присвоити имаю, а по себи се разумѣ, да то може бити више и болѣ посредством поучног разговора учителѣвог са ученицима и наочигледног показивања покушавања и испитиваня, него ученѣм свију ових предмета из многобројних засебних књига, коє би дѣте собом у школу вуѣи и из коих би земљопис, историю, физику, природопис, граматику и т. д. учити морало.

Има до душе люди, кои држе да се сав напредак школски садржи у нагомиланим књигама и папирним студијама из коих дѣца много на изуст уче али врло мало за живот науче Я сам таковим тежњама, од како сам на полѣ учитељско ступио, свагда противан био; у том погледу сам и єсенас пред одбором земаљског сабора мнѣніе своє изрекао, а овостране назоре моє могу читаоци у овогод. 1. брою Школског Листа под насловом „Учителски послови“ читати. И по томе живим у том увѣреню, да би вешта управа школска кадра била не само у складност довести заключке сабора нашег са захтѣванѣм закона земаљског у погледу на предмете обучаваня, него да би се управа та доиста за времена постарала и о найцѣлисходнијем предаваню прописаних за народну школу наука и вештина, како би млађана дѣчица наша здрава чила и умно непретоварена остала, а ипак би у народној школи све оно постигла што ће им за живот нуждно и полезно бити.

Са овога гледишта дакле предложио би я, да предстоѣни сабор наш врховном управителю и епархиялним управительима повѣри, да у споразумљѣню са професорима препарандије и нѣколико найваљанијих учителя завреме овогодишњих ферија израде обширан и подпун план предавања: 1. за оне наше основне школе у коима єдан учитель у три одељења сву дѣцу од 6—12 година обучава; 2. За школе у коима два учителя дѣлаю и у коима су учени-

ци на четири отделења или разреда подѣлени; 3. За школе, у којима три или четири учителя шест разреда дѣце обучаваю, и 4. За повторне (зими вечернѣ а лети празничне) школе уз обичне свакидашнѣ школе од прве друге и треће врсте.

Посао овога одбора по потврђеню саборском нека се саобшти високой влади и нека одма не само на папиру него и у самом дѣлу у живот ступи, па нека мѣстне школске управе и епархијални надзорници строго мотре, да се у свакой школи валяно и свойски све оно ради, што по зрелом разсуђеню прописамо буде.

По себи се разумѣ да се и кньиге школске имаю найдаљ за две године дана по нацрту од одбора школског изложеном а од сабора потврђеном брижльиво и уз награду из народног фонда израдити, на свѣт издати и што є могуће єфтиније продавати.

За утврдити єдинство у правопису, коим ће кньиге школске штампане бити, и кои ће се у школи учити, нуждно би било да и отом сабор наредбу донесе, коіой би се за любав слоге сви школски управителы учителы и катихете повиновати морали, и тим би се школа наша ослободила овог хаоса, кои у том погледу сада већма него игда у ньой влада. Што у овом погледу знатния већина саборска сврши, то нека нам за правац свим служи.

Хоћемо л' моћи у коєм мѣсту нашем подићи и издржавати висшу основну или грађанску школу, о томе нећу сада да говорим, єр и сам школски закон од 1868 налаже, да се найпре имаю свуда завести и у добро станѣ поставити найнуждније основне школе па онда долази ред на остале. Толико само примѣтити имам, да би нама после основних школа найвећма потребне биле земльодѣлске трговачке и занатлиске школе, ал од свију особито оне прве. Подижимо дакле у Кикинди, Жаблю, Сентомашу, Сомбору и у осталим нашим земльодѣлским мѣстима, земльодѣлске школе и жртвуймо на ньих што више можемо, єр те ће нас школе од грозеће материялне пропасти сачувати и учинити да се међу другим народима у благостаню одржати и напредовати можемо!!

Земаљски закон школски прописує да се сваки ученик народне школе на свом матернѣм єзику обучава (§ 58) и само у висшим основним школама налаже, да уз ученѣ свију предмета на матернѣм єзику ученици іошт и мађарски єзик уче. Како са гледишта справедльивости, тако и из педаго-

гичко дидактичног обзира ово опредѣленѣ подпуно одобраванѣ наше изазива, и по томе одсада немачком єзику у нашим србским школама мѣста нема, али почем є сабор наш одредио да се у главним школама осим матернѣг єзика учи іош єдан, и то онай на коме ће деца реалне или гимназијалне науке слушати, и почем околности наших варошана то такође изискују да се изведе; то би се могло наредити да се у Угарској, у трећем и четвртом разреду србских школа од друге и треће врсте, седмично у три пол часа уче дѣца маѣарски писати, читати, и по мало разумѣвати, а у петом разреду нека се у шест седмичних часова уче и вештбаю ученици у истом єзику толико, колико им є нуждно за прелазак у поменуте школе. Ученици шестог разреда нека то исто понављаю у заєдници са ученицима петог разреда. У школама са єдним єдином учитељѣм као и у дѣвоячким основним школама нека се нипошто други єзик осим србског неуводи, єр ту ниє нимало томе мѣста. —

Међу народне наше школе по преимућству спада школа учитељска или препарандија. Ми засада имамо єдну праву препарандију у Сомбору. Сабор наш закључио є истина да се осим ове оснує іош єдна маня за воєну крапну, али мой би смѣрни предлог био, да се за сада пре свега ова єдина препарандија наша у свему тако устрои, да може за наше народне школе онако ваљане учитељ приправляти, какве ће у станю бити државне препарандиє за обштинске комунске школе припремати.

У допуненѣ саборских потврђених заключака § 80—91 имао би ово навести као главна условља под коима србска препарандија у наступаюћим околностима напредовати може: 1) Народна школа, у коіой се приправници практично вештбаю, има стаяти у педагогиско дидактичном погледу под оном истом управом, под коіом се и препарандија налази; учитељи школе за вештбанѣ дужни су за углед у сваком погледу приправницима служити па не само кадри него и вольни бити питомцима практично показати и упућивати их у радньи њиховой. Тога ради имали би учитељи ови осим своє редовне плате іош и из народног фонда пристойну награду примати; 2) Учитељско особље на препарандіи нашой треба да се састои из єдног управляюћег наставника (свагда онай кои Педагогию и Метод предає, а не сваке три године други), из єдног Катихете, кои у єдно и црквп. пѣније предає; из два редовна и два помоћна

учителя, неброєћи овамо гореназначене учителѣ за углед. Плата ових учителя нека се у свему изравна са платом учителя на државним препарандияма, па по томе нека се плата троице редовних учителя и сталнога катихете одреди са 1000 фр. и 100 фр. станарине, управителю пек се придода 200 фр. почастне награде; стручним помоћницима нека се на сваки седмични час предавања одреди годишњи хонорар од 50 фр. а учительи оних разреда, у коима се приправници вештбаю, нека добияю у ово име уз свою редовну плату сваки по 60 фр. годишнѣ награде. Три свѣтска редовна учителя нека имаю предмете тако подѣлити, да првоме у део падну предмети чисто педагогични; другоме єзикословни географични и йсторични; а трећем природне науке, економия и рачун. Помоћни учительи нека се узимаю за краснопис цртанѣ, хармонично поянѣ и нѣванѣ, гимнастику и свирку, коѣ се вештине имаю точно и у више него досада часова предавати. 3) Нека препарандіи овой варошка сомборска обштина поклони два ютра лединске землѣ близо вароши, на коіой да се подигне врт за вештбанѣ питомаца у вртарству, воћарству, винодѣлству, пчеларству; притом нека се у заводу и свилодѣлство не само теоретично учи, него у своѣ време и практично израђуѣ. Исто тако и гимнастична палестра нека се о трошку поменуте вароши у добром стаю држи, са нуждним опремама снадѣва, и у ньой нека се приправници барем два сата преко неделѣ вештбаю. 4) Условля за приманѣ у препарандию нека се поставе баш она иста коя земальски закон школски у § 86 прописуѣ. 5) нека се о трошку народног фонда заведе уз препарандию србску алумнеум, у ком ће сваки приправник по умѣрену цѣну подпуну храну добияти моћи. Са годишньим прилогом од неколико стотина форинти из народног фонда, ово би се ямачно извести дало. Овай алумнеум необходно ѣ нуждан, ѣр без нѣга не би се сиромашни младићи одважити хтѣли, да трогодишньи учительски течай слушаю. Окром платонеумских стипендия, коих ће брой скорим на дванаѣст порасти, валяло би да манастири ил имућние обштине осную у скупу барем іош толико стипендия за валяне а сиромашне приправнике, како би се больи ученици отдважили у овай завод долазити; 5) да би се одако валяни ученици и из висших школа учительском званию одавали, то би се свим онима, кои шести реални разред или вишу гимназию с врло добрим успѣхом сврше, кои испит зрелости за ступанѣ на свеучилиште положе, као и савршеним богословцима, дозволити могло,

да у течаю єдне године само оне найглавније науке на препарандіи слушати морају, ков су ни дотле непознате, и да се по том на испит о учительской способности пусте. 6) Да се у истом мѣсту гдѣ постои мушка учительска школа оснує и виша дѣвоячка школа и уз ню приправнички завод за учительице. Завод овай у духу вѣре и народности наше имао би бити устроєн, а осим тога у нѣму би се имали они предмети учити, ков вишепута наведени земальски закон у § 111. за такове државне институте прописує. 7) Да се из клирикалног фонда опредѣли не єдна него найманѣ шест стипендия, свака са 600 фр. за оне младиће, кои би, по свршетку више гимназије ил' реалке и србске препарандије, педагогичне науке на найзнатніим сѣмеништама учительским у Швайцарской ил у Нѣмачкой слушали, и тамо се за корист народне школе далѣ изображавали.

То су мои понизни предлози у погледу на учительску школу и приправлянѣ младих учителя.

Остало би іош да кою рекнем о мировини учителя, учительских удовица и сирота.

У овом погледу земальски закон само се за учителѣ комунских школа нешто мало постарао, оставивши вѣроисповѣдима да се за учителѣ своих школа стараю. Ствар є ова по нас важна и у живац засецаюћа. Али тешко іой є без новаца помоћи, а новаца учители врло мало имаю, па по томе неда се по моме мнѣнию извести да сами учительи такав фонд за мировину осную, из ког би се они у старости, а сирочад њихова после њихове смрти пристойно издржавала. Међу тим ево средства, коим се до тога лако и поуздано доћи може:

а) Нека се онай део старог пензионог учительског фонда, кои Србима припада, сматра као прва основа новог свеобштег фонда за мировину учителя у вѣрозаконским србским школама.

б.) Скоро све обштине у провинциялу обвезане су на учительску плату 10%, додатак у главни школски фонд у Пешти улагати. Како є пак опредѣленѣ тог фонда одавна већ престало и он є с препарандиским фондом уєдно спојен, то нека сабор опредѣли, да се у будуће додатак тай у фонд за мировину учительску улаже, и нека се на то све обштине црквене, како у провинциялу тако и у граници, писмено обвежу под условом, да нису осим тога дужне ништа на пензионованѣ учителя и њихових сирота давати.

б.) Сваки учитель нека є обвезан за прве четири године службованя свог у тристѣсечним роковима улог од 200, 300,

400 или 500 у закладу за мировину положити, и осим тога сваке године докле живи на улог свој 2% плаћати.

Из ова три извора могла би порасти закладна главница, из кое би се сваком учителю у случаю изнемоглости, према нѣговом улогу и према годинама од како є улог свој унео, сурaзмерна подпора давати могла; одкуда би сваки учитель после тридесетогодишнѣг службованя онолику годишню мировину добияо, колико износи сав улог нѣгов. Равним начином би удовице учительске половину а све сироте заєдно другу половину пенсиє отчине уживати имале. По времену, кад би се закладна главница оснажила, ямачно би се и много више на васпитаванѣ и ученѣ учительских сирота из закладе ове издавати могло.

Овдѣ се іош усуђуєм позорност предстоећег народног Сабора обратити на ту околност, да би се постарао, код земальског законодавства издѣйствовати, како би се опредѣленѣ § 146 у законском 38 Чл. од год. 1868, и на учителѣ вѣрозаконских явних школа у Угарской распростpло, те по томе да се и на васпитаванѣ убогих сирочади умрлих српских учителя државна припомоћ са 100 фр. на дѣте дає.

Ето то сам у хитости о нашой школской ствари написати доспѣо. Я знам да су предлози мои слабачки и у многоме недостаточни, али ме є у писаню, као и у свом досаданѣм шестнайстогодишнѣм раду мом на полю школском, руководила єдино искрена любав к просвѣти и напредку премилог мог рода српског, коме као посленик желим вѣрне услуге моє приносити док год овдѣ на земльи узживим. Што мислим и осећам а што држим да школи нашой од найвеће користи у овом критичном по ню тренутку бити може, то сам просто написао и явности предао. Паметнїи и ученїи од мене нека исправе што є у овом спису недостаточно, а изабраници народни на предстоећем сабору нека доконаю и утврде онако, како ће по одржанѣ и процвѣтанѣ школе наше и по обстанак и свестрани напредак милог нам срйства у овим краєвима понайболѣ бити.

Никола Ђ. Вукићевић.

Допис.

Г. — Из Суботице. Најмилије доба школске године за дечицу је пролеће — а особито месец Мај. Све дивоте и красоте, што се у слободној природи налазе, даю тамо веселости дечијој животне снаге, која се у мајским красотама као најзгоднијим приликама и у оног детета, које се иначе види да је суморно и сетно, појави. Да је весела нарав у детета појав снажне душе, то е познато сваком ко се васпитавањем и обучавањем подмладка занима. Зато се особито препоручује учитељима школске младежи, да дечицу своју почешће приликом одмора школског у пролеће дане у чисту божију природу изводе; почем милине и чаробности њене имају великог уплива на радосне осећаје дечије. Ми овде у месту имамо красно уређену шуму одмах поред вароши; па немогоше ни овдашњи учитељи пропустити а да у зеленилу њеном и чистом ваздуху непрегреде мајску забаву дечију, где ће она цео дан у невином весељу и народној игри провести. Дан буде за то одређен 8 Мај, кога дечица једва дочекаше. Око пол 7 сахата деца већ сва искупише се у дворишту девојачке школе, и гле! како се лепо ставише у ред и већ полазе за њиховим барјацима певајући мајску песму и по том ређајућу још и друге наше народне јуначке пјесме. У шуми дочека их српска свирка, поред које чила и весела младеж играјући народне игре на лицу необичну радост показиваше. После подне почеше долазити и родитељи, па гледећи своја чеда весела и разиграна топише се од милине, а гдекоима се и сузе радости на лицу указа благосиљајући оне, кои те пробитачности дјеци њиовој учинише. Око четир сахата походи нас наш ваљан старина и врстни свештеник преч. г. Исак Луданић намесник и управитељ школски, кога деца мушка и женска дочекаше и поздравише се умилно одпеваном песмом. Тако проведоше цео дан у радости и весељу уживајући оне благодети, које је Бог човеку у чистој природи дао, и тек око пол осам сахата распусте их учитељи те се разиђоше своим кућама, а гдјекои са својим старијима још остадоше имајући у души милу успомену тог дана, у ком тако красно и невино проведоше.

Овом приликом нека је јавна хвала преч. г. Исаку Луданићу управитељу школском и другим родољубивим Србима кои за сиромашну мушку и женску децу гостионичару платише, те могоше и ови са осталима заједно у шуми обедовати. Живили!!

Школске Вѣсти

БОГОСЛОВИЈА, И ШКОЛЕ НА ЦЕТИЊУ. Из поуздана извора дознаемо, да ће Нѣгова Свѣтлост Кнез Црне Горе и Брда завести скорим Богословију на Цетињу, у коиој ће се младеж српска за свештеничко, а уједно и за учитељско звање приправлати. Течај ће Богословских наука трајати три године, а примаће се они младићи, кои су це-

тиньску народну школу са добрим успѣхом свршили. За управителя Богословиє позван є и наименован магистар богословских наука господин Милан Костић, кои є недавно у Црну Гору путовао, да ствар ову тамо удеси. Он є како чуємо од Нѣгове Свѣтлости Княза лѣпо примлѣн био, и већ се с пута вратио, а на єсен ће се коначно на Цетинѣ преселити.

Као што є познато на Цетиню постои народна школа са четири разреда, коя ће се уредити тако, да се у ньой младеж за ступанѣ у Богословию, у колико є за први мах могуће, приуготовлява.

Такође подићи ће се на Цетиню, скорим васпиталиште за дѣвойчице.

Дай Боже да сва три ова завода срећно своме задатку одговоре и да луч просвѣте у духу православия, миле народности наше и праве човѣчности у Црной Гори, Херцеговини и Старой Србіи скорим са ярком свѣтлошћу засия!

ОБШТА СКУПШТИНА НЕМАЧКИХ УЧИТЕЛЯ. Трећи дан западнячких Духова и следећих дана држана є осамнайста главна скупштина немачких учителя, и то овом приликом у Берлину. Било є на ньой 4000 учителя. О дѣланю ове скупштине донећемо у идућем брою извештай. Сада само толико являмо, да ће на годину ова скупштина у Бечу држати. У исто време кад є скупштина држана била є у Берлину изложба учевних средства и опрема за народну школу. Дописник єдан из Липскога у 6 брою „Панчевца" являюћи за овай учительски састанак и о нѣму приређену изложбу, између осталог вели „Колико мораю наши учительи да се муче, док им дете читати научи, а овде (у немачкой) свако чита после по године да ти є милина слушати. Ова изява види нам се бити врло чудна, почем у свима школама Србским у провинциялу угарском, у коима су намештени учительи што су се у препарандіи Сомборской од тога времена или по том накнадно рационалном од Госп. Натошевића уведеном методу учили, дѣца не за полу године, кего за четир мѣсеца сасвим добро писати и читати науче. О овоме може се свако увѣрити ту код нас у средини србства, и по томе валяло би да наша дольноземска браћа пре србске валяне школе познаду, те би у ньима ямачно нашли много од оног напредка, коме се тек у дальности код других народа дивимо, а на кои кад є код нас и непазимо.

УПРАЗНѢНО УЧИТЕЛЬСКО МѢСТО. На учительско мѣсто у селу Сиригу отворен є стечай већ по други пут. Плата є 450 фр. а. в. и слободан стон. Молбенице се имаю консисторіи темишварской поднети.

☞ Сви, кои лист примаю, а іош досад платили нису, поново се умоляваю, да нам предплату што скориє пошлю.

Лист овай излази двапут месечно.
Цена є на целу год. три форинта, а на по год. 1 ф. 50 нов.

Издає и уређує Никола Ђ. Вукићевић.

Тискано код Андриє Вагнера.

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

Број 12. У Сомбору 30. Юния 1869. Год. XI.

Земљопис у народной школи

III.

Учење земљописа треба дѣци омилити и занимљивим учинити, а то ће бити, ако учитель умѣо буде живо представляти дѣци народе, кои станую у предѣлу оном што се учи познавати, и ако у станю буде вешто уплетати у предаванѣ своѥ познаванѣ обичая, занимања и карактера дотичних народа, и приповѣдати црте из њихове прошлости; далѣ ако буде казивао о земљишту предѣла тог, о животињама и растињу што се тамо находи, и о природним појавима, кои се тамо догађаю. Све ово мора се слободно предавати а не из књиге читати, ѥр тим би предаванѣ губило важност и занимљивост пред дѣцом, коя радиѥ имаю и болѣ схваћаю пак и утубе, кад им се што приповѣда и казуѥ, него кад се чита, или уз казиванѣ сваки час у књигу загледа. Но несмѣ се с ума смѣтнути ни ово. Дѣца истина радо слушаю описаня и казиваня о земљама и народима, али између казиваня веома ѥ добро на нѣки занимљиви мѣсти застати и из предаванога предмета сгодна питаня задавати, на коя би се дѣца сѣтити и кoима би се на размишлянѣ побудити могла.

За моћи овако слободно земљопис предавати и сгодна питаня задавати, нуждно ѥ да се учитель за сваки земљописни час предаваня брижљиво приправи читаюћи у добрим стручним књигама онай предмет, кои ће предавати имати. Но осим читаня нуждно ѥ ошт при овом послу и размишљанѣ о предмету, одабиранѣ онога што ѥ за ученике найкористиѥ и найнуждниѥ знати, према добу узраста њиховог и према положаю и околностима њихових родитеља, коѥ ће у многим приликама и њихово можда бити. Без брижљивог и точног приправляня

учительског за свако предаванѣ из земљописа, слабо се надати правоме успѣху код дѣце, єр неприуготовљени учитель спопадне предмет како му пред очи изиђе и предає га с очевидним шепртљењем често и са погрѣшкама, а ученици неосећаю ни најманѣ радости при таком обучавању и науче само механично и папагајски набрајати имена мѣста, рѣка, гора, броєва жителя и година, а од туда слабу ће корист имати, и све то заборавиће као да нису нигда ни учила.

Но пиє доста да се земљописна наука само наочигледно дѣци саобштава, него є нуждно да дѣца схвате и запамте оно што им се казує и показує, а зарад тога препоручує се учителю да сваку лекцију из земљописа добро расположи и да по усвоєном реду и стално примљеном расположаю сваки предмет предає. Методика прописує за сваку земљописну лекцију овај распоред: а) име и границе земљѣ; б) простор, облик положај и саставне делове њене; в) особине земљишта, равнице, планине, рѣке, єзера, и т. д. г.) поднебиє дотичног предѣла; д.) производи земаљски, и занимањѣ становништва наиме земљодѣлство, скотоводство, занате обртност и трговину, а уз то путове зарад саобраштаја на суву и на води. О свему овоме ваља учити како є сада, и како би се према положаю земљѣ, и околностима поправити и унапредити могло, особито у нашој земљи и код нашега народа; е) познаванѣ народа кои у той земљи станую, брой жителя по народности и по вѣри, њихови добри и зли обичаи, њихов єзик, станѣ просвѣте и црте из њихове прошлости, к' томе и њихов карактер є) начин управе земаљске с погледом на права и дужности грађана, поделенѣ државе, ж.) престолница државе, з) повѣдини делови државе и у овима гласовити градови са њиховим знатностима по повѣстницу, по трговину радиност и просвѣту садашњега нараштаја. Повтораванѣ се сваке суботе предузима са оним што се те седмице радило, а на краю сваког полгодишта понавља се предавано. Том приликом употребити ваља идеално путованѣ на земљопису, покрај кога учитель стои и показує она мѣста о коима ученици говоре. Гдѣкои пут старији и бистрији ученици могу се употребити за испитиванѣ слабијих ил' млађих ученика из земљописне науке, па ће тим начином учитель лако дознати, коя дѣца имаю дара за обучаванѣ и наставлянѣ других, и како мали ученици науку њѣгову схваћаю.

Усредсређиванѣ различитих наука и доводенѣ у међусоб-

ну свезу једне с другом, даје се особито приликом повтораванја с очевидном по дјецу коришћу извести, и тим учинити, да повтораванје и испитиванје свима ученицима на радост и пријатну забаву служи.

IV.

Прелазимо сада на подјеленје земљописних предмета, које би се, на основу најбољих методика, и према околностима нашим за наше школе прилагодити дало.

Земљописно обучаванје почиње се другога полугодишта у другом разреду основне наше школе, и ту се у два седмична получаса учи познавати мјесто, у коме је школа и најближа околина тог мјеста, као што о том у првом одјелењу овога чланка говорисмо. (Види бр. 7.)

У трећем разреду понавља се познаванје мјеста и околине са особитим обзиром на поднебије, природопис земљедјелство и радиност, као такође и на прошлост и обичаје свога мјеста и околине и у овој поглавито народа свога. По том се учи жупанија и околни предјели, који се могу сматрати као постојбина младежи што се ту учи. Тако у предјелу гдје се ово пише ученици трећег разреда упознаю се с Бачком, Банатом, Сремом, и Славонијом и мјестимице упознаю се дјеца са знатностима у обртном, у повјестничком, народописном, вјерозаконском и просвјетном погледу. Све што се нашега народа тиче учи се обширније и уз то се буди свјест родољубја и домородства. Затим се упознаю појави на небу у различито доба дана и године. За све ово узимаю се два получаса седмична преко цјеле године.

У четвртом разреду учи се земљопис Угарске, Хрватске и Славоније, са особитим обзиром на оне предјеле у којима наш народ станује, који су нама ближи по положају и који су у средоточију краљевине. Уз' то се придодаје и познаванје земаља, које се са отачбином нашом границе, особито ако су земље те дотичном мјесту наблизо тако н. пр. у нашим крајевима ваља се овдје у главним цртама упознати са Србијом, Босном и Херцеговином као и с народом што у тим крајевима станује. Затим долази прегледно познаванје цјеле земље наше и њених главних делова на суву и на мору, па онда разговетна и точна наука о видокругу о облику земље, о обртаню земље око своје осовине и о том откуда постаје дан и ноћ, о обртаню земље около сунца, о години и годишњим временима. О сунцу, мје-

сецу и о осталим небесним тѣлима. Ту се већ при обучаваню употребљује и земальска кругла.

У петом (садашњем четвртом) разреду учи се земљопис аустрискоугарског царства са обзиром на землѣ, у коима Срби и Славяни живе: познаванѣ земаля и народа на балканском полуострову, кратки преглед других европских главних земаля и народа. Овоме се придодаје наука о земльи као планети; о сунцу, мѣсецу, осталим планетама и звѣздама: о облику и мицаню землѣ са доказима да є онако како наука учи, а не као што се очима чини; о земљописним точкама и линиями: поли, екватор, меридиян и т. д.) о земальским поясевима; о површини землѣ, о морима, островима планинама равницама, рѣкама и езерима, о унутрашњости землѣ; о производима земальским под свима поясевима са особитим обзиром на овай наш сѣверни умѣрени појас; о людма и њиховим разликама по бои, племену, єзику, народности вѣроисповѣди и просвѣти; о различитим врстама грађанске задруге и о преимућствима, коя уживаю становници у уставним државама а особито у отачбини нашой. Напослѣдку овдѣ се придодати може поука о правима и дужностима грађана у отачбини нашой. — За ученѣ землописа у петом (садашњем четвртом) разреду и у овом обсѣгу мора се употребити најманѣ пет седмичних получасова.

У шестом разреду основне народне школе учи се најпре математичний и физични землопис а потом општи политични земљопис са обзиром на све оне землѣ, с коима ми у трговини и у занатима у додир долазимо. Завршује се ова наука с повтораванѣм и утврђенѣм у познаваню отачбине и завичая.

В

Извештај одбора седморице о школским књигама.

(Примљен и усвојен од окружног учитељског збора у Сомбору 24. Априла 1869. држаног)

На првом учительском збору протопопства сомборског, који је 17. Октобра прошле године држан, изаслан је одбор овај, да предлог о школским књигама састави и данашњем збору на претрес поднесе. Одбор тај држао є више пути своје са-

станке, на коима су осим изабраних одборских чланова и други учитељи Сомборских главних и основних школа учествовали и у тим седницама споразумели смо се у следећим предлозима, које овом приликом на претрес Славној Скупштини подношамо.

Предавање у свима школама истина да се највише на говору учитељевом оснива, и од њега деца највише користи имаю, али опет зато нуждно им је да и књиге имају, и то не само ради учења и вежбања у читању, већ и ради саме науке коју треба да из школе изнесу. Књиге, које се у школи употребљују, нису зарад напаметног механичног учења, и ако се у њима и неколико предмета зато одређени наћи мора, него су као помоћ и олакшица како за учитеље тако и за децу саму.

Од колико је важности школа, сама по себи, то нам није нуждно да говоримо, то сваки кои у збору овоме учествује врло добро знаде. Али од толико исто големог замашаја су и књиге кое се у њима употребљују, с тога се сви народи о том старају, да им књиге школске што одабранијег садржаја и за децу што удесније списане буду, зато су се сви пријатељи напредка школског својски заузели да се данашње школске српске књиге измену с другима, које ће и духу српског народа а и духу православне вере, коя нам је свети аманет наших прадедова, и духу садашњег времена одговарати, спишу и саставе. То су заиста велика искања коя и много труда а и времена потребују ако би што пре до њих доћи хтели. У овом послу млоги труд је одбору овом заштедио предлог поштеног брата нашег Ђуре Глибоњског у Шк. Листу ове године штампане. Шта є одбор из тог предлога усвоијо то ће поштовани збор из следећег увидети моћи.

Кад се реч о књигама поведе прво морало би се на то питање доћи: какво је устројство наших школа. Дали одговара нашим народним потребама, и хоћели при данашњим околностима у коима се налазимо и даље још тако дуго обстати моћи али то би био предмет кои би славни збор тек у овој скупштини у претрес узети могао. Одбор овај изаслан је да изради предлог о шк. књигама и то по данашњем устројству школа Србских, и на томе основу он је и делао.

Ми досада имасмо главне и основне школе. Основне школе састоје се обично из три разреда или једног и два учитеља а главне из четир разреда и четир учитеља. Школу похађа-

ју деца од седам па до дванајст година, по томе дакле и требају неки степени у школским књигама, јер познато је да мања деца немогу то схватити, што већа и старија деца схватити могу, с тога школске књиге и по ти степени треба да написане буду.

Прва књига нек је сасвим проста, у кратким реченицама и више у дечијем говору написана; друга је мало обширнија, трећа још више, а четврта највише, тако да дете кад изађе из школе сваку књигу коју у руке узме да чита, разумети и науком њеном користити се може.

У књигама тима ваља да чисто српски дух дише, да се узносе врлине што Србина карактеришу и да се напротив побијају страсти и наваде од коих Србин страда, а највише да се у њима на битне потребе народа српског поглед баци. Да су скроз и скроз проникнуте духом православља; тенденција нека им је морал на основу необориме истине еванђелске. Толико укратко у опште, а сад да пређемо на поједине разреде и да видимо какве би нам књиге тамо нуждне биле.

За први разред мислимо да за децу само једна књига буде, а та је Буквар. Овај се дели на два одељења. Прво одељење да заузме учење читања с писањем, што на први течај разреда тога спада, а у друго одељење да дођу као и досада предмети за размишљање, кратке и удесне песмице за децу, кратке приповедке, описања годишњих времена, неки описи од животиња које деца највољу, с каквом басном у свези. На послетку да дође славенска азбука и неколико молитава, песама и изречења на славенском језику, и то без скраћивања речи, за вежбање у славенском читању.

У другом разреду биле би ове књиге:

I. верозаконска књига за II. разред, основних и главних школа, са славенском читанком.

Она би имала ова одељења. У прво одељење дошао би катихизис за ту децу написан.

У друго одељење долазе библичне приповетке, и житија светих, за ову децу и овај разред изабрана и написана. —

У треће одељење дошло би главније што из обреда црквених (Литурђике).

У четврто одељење дошла би славенка читанка. У њој била би таблица за учење скраћивања речи славенски. Главније молитве из часловца, неке песме црквене, неколико псалмова, и словенски изречења; осим тога и два три еванђелија и апостола из чега би се деца у читању вечбати могла.

Друга књига у овом разреду је: Српска читанка за II. разред основних и главних школа српских.

Њен задатак је да се из ње дјеца уче и усавршују у лепоме читању, а осим тога иште се да се из ње деца и другим лепим и користним знањима обуче, и из тог узрока дели се она на три оделења.

У прво оделење дошле би лепе песмице религиозног и моралног садржаја, народне и вештачке. Сентенције из св. Писма, и других мудро написаних књига. Немачки педагоги особито за то препоручују изреке у стиховима, какових се код њих у свим већим и мањим класичним песницима врло много наћи може. Моралне приповетке и поједине црте из живота знатнијих људи, које н. п. само једну врлину подижу, или једнуману обличавају, али све нека је у избору за децу овог разреда, а та су највише од 8—9 година.

Друго оделење заузимају природословни предмети. Они се у свим разредима морају на основу науке гледања предавати, с тога несме у књиге школске улазити јестаственица као научан предмет са свим ситницама своим. Доста је да деца науче само главна оделења њена, да науче уобште разлику између њих, главно је да се у деци пробуди чежња за сматрањем природе, да им се ум и очи отворе, да виде, да све што нам природа даје, људи на своју моралну и материјалну корист употребити могу. У оном првом оделењу нека је за децу благо морално, а овде нека је р е а л н о. Па баш и зато да од деце наше неби жестоке материјалисте стварали, несмемо науке у свој опширности својој разлагати, што би и врло сувопарно и без користи за њих било. Ту би дакле дидактични предмети морали стављени бити да казују, да је моралност претежнија од реалности и да она управо човека на свету усрећава. Осим тога и све што ту буде написано, треба да је на веселом тону написано, да је ту и која песма, која весела па и смешна басна и приповедчица; јер она сувопарност убија вољу учења и код старијих, а некмоли код деце, само хумор што би се у тим предметима нашао, нека је умерен и пристојан. Тако дошле би у то оделење монографије појединих животиња из сваке врсте, т. ј. сисаваца тица и т. д. Описанија неколико главних растиња и копаних руда. Главно је на чега би се у том оделењу поглед бацити морао: домаћа и пољска привреда. С тога би ваљало при избору сваког предмета што би у њега ушао, на то се прво свернути. Тежити би ваљало да

се тако удесне и занимљиве приповедчице напишу, којима би баш тенденција била показати важност и вредност привреде пољске и домаће. Ту би дете као у шали на лак начин дошло опет до опог, до чега су пре маторци из дебелих књижурина и то с великом муком долазили.

Треће одељење заузимају земљописни и исторични предмети.

Из земљописа овде се врло мало предаје. Место рођења се неможе овде описивати, јер то се у сваком месту другчије говори. Остало би да се што рекне о земљи, сунцу и месецу, што у математичну и физичну географију спада.

Из историје дошле би овде поједине црте из живота српских владалаца и других знатних Србаља и народа, који су са Србима једне вере, после који су с нама по језику сродни и који са србљима у прошлости у додир долазише, у овом разреду било би тек неколико таковних историчних цртица, и те би се за ову децу удесно написати морале. После њих долазиле би и поједине народне песме, које догађаје историчне казују, и песме вештачке, ако би се која из старијих и млађих песника наших за згодну наћи могла, која би исторична садржаја била

То би била та читанка за други разред. Што се тиче рачуна у овоме разреду наособну књигу упражњења недржимо за нуждну, јер ту понајвише учитељ сам радити мора. За појање држимо нек остане досадашња појанка, ил кад би г. Д. Поповић своју малу катавасију јевтиније дато могао, то би онда као редовну шк. књигу препоручити могли

Тако би у другом разреду имали свега три књижице: вјерозаконску књигу, читанку, и појанку

(свршиће се)

ИЗЈАСНЕЊЕ СВЕТИХ ТАЈНА.

VI. БРАК.

Брак јест тајна, у којој два лица — мужко и женско, — изјављујући своју узајамну љубав и слободну вољу к ступању у брачну свезу, получавају преко свештеника благодат од самога Бога на то њихово предузеће.

Установленье. Тајну брака установио је сам Бог, кад је првим људима у рају (Бит. 1. гл.ст.28.) дао божаствени бла-

гослов к распространењу и умножењу рода човечијег, и к узајмној помоћи; а потом и Христос Спаситељ дао је овом таинству свој благослов присуством и чудом на браку у Кани галилејској.

Обручење. Служба црквена, којом се тајна брака у дјело приводи, дјели се на двоје, на обручење и вјенчање. Обручење није ништа друго, него приправљање за вјенчање.

Пре обручења кади свештеник момка и ђевојку за спомен Товијног кађења (тов. гл. 8. ст. 2.) са рибијом жигерицом — а потом даје им запаљене свеће у руке, којима се представља узајмна горућа љубав, којом у брак ступају и коју ће за време свога живота у срцу своме једно према другом сачувати.

После тога моли свештеник Господа у ектенији и молитви, да би их сачувао и сједињијо у миру и једномишљију.

Обручење свршава се посредством прстења када свештеник узевши прстење са свете трапезе правећи знак крста говори: ѡ҃сѵ́ѵа́ѥтсѧ рабъ҃ бжі́и (и.) рабъ҃ бжі́ѩ (и.) во има Отца . Прстење, које се освећава самим полагањем на свети престол, даје се жениху и невјести на тај конац, да би они, мјењајући исто пред олтаром и тим једно другом видими залог љубави дајући — при чему им је кум свједок, изјавили међусобно повјерење и припрамност свагда до смрти једно другом помагати и вјерни бити, као што свештеник потом и моли Господа Бога: оу҃тверди ѡ҃сѵ́ѵѣнїѥ и҃хъ въ вѣрѣ и є҃диномыслїи, и҃ истинѣ и любви.

Вјенчање. При самом почетку вјенчања свештеник пита жениха и невјесту пред свједоцима: еда ли они желе драговољно у брачну свезу ступити; а по саслушању изричне њихове жеље и изјаве, проси са ектенијом и молитвама Владику Господа Бога, да им ниспошље своју небесну благодат, да би поживили по Његовој светој вољи и да им дарује свој благослов чадородију и сваком добром дјелу.

Вјенци: били су увјек знак побједе и одликовања. И вјенци при вјенчању по рјечима св. Златоуста зато се полажу на главе жениха и невјесте: вѣнчаѥтсѧ рабъ҃ бжі́и Н. рабъ҃ бжі́ѩ Н. во има Отца . . . да се тим представи њихов непорочни живот, т. ј. побједа над страстима.

Чаша са вином. Почем је свештеник прочитао апостол (Ефес гл. 5. ст. 20 — 33). и еванђелије (Јоан гл. 2. ст. 1 —11) које се на саму тајну брака односи, и почем је свршио

усугубљену и просителну ектенију са молитвом господњом: Ѻ҆тче нашъ . . благосиља чашу са вином, којом напаја жениха и невјесту. Напајање са вином из једне чаше означава да су жених и невјеста дужни свагда нераздјељиво у јединству живити, и по том подједнако и радости супружеског живота уживати а и жалости сносити.

Обход у округ. Свештеник после напајања са вином саједињава руке жениха и невјесте за знак њихове неразкидне свезе у животу, а затим обводи их у округ, чим се представља да збиља они желе, да та њихова свеза до смрти нема исто тако краја ни конца, као што га нема ни круг, па макар иза радости коју они ступајући у брак осјећају и са пјесмом: Исаїе ликꙋй . . . изражавају, и само мучеништво сљедовало: Ст҃и мꙋченицы . . Слава тебѣ Хрісте Боже . . .

Завршетак. вјенчање завршава свештеник са молитвом коју чита над женихом и невјестом, кои главе приклоњају, присећи им још једанпут од Бога благослов, а потом са одпустом.

II. ЈЕЛЕОСВЕЋЕЊЕ.

Јелеосвећење јест тајна у којој свештеници помазивањем освећенима јелеом и молитвом просе болном хришћанину благодат од Бога ради олакшања болести и опроштења грјехова.

Установлење. Тајну јелеосвећења установио је сам Христос Спаситељ посредством своих апостола. Ако и нема, мо у св. писму нигдје са рјечима положен темељ овој тајни од Христа, то се инак узети може, да су апостоли по Његовом налогу, а не произволно свршавали над болнима јелеосвећење и тим их исцјељавали, као што говори св. еванђелист Марко: мазахꙋ масломъ многи недꙋжнѧ и҆ и҆сцѣлѣвахꙋ (гл. 6 ст. 13.—а даље и сам св. апостол Јаков говори у посланици својој: Болитъ ли кто во васъ: да призоветъ пресвитери церковниѧ, и҆ да молитвꙋ сотворѧтъ над нимъ, помазавше є҆го єлеемъ во и҆мѧ Господне: и молытва вѣры спасетъ болѧщаго, и҆ воздвигнетъ є҆гѡ Господь: и҆ аще грѣхи сотворилъ єсть ѿпꙋстѧтсѧ є҆мꙋ. (гл. 5 ст. 14—15.

Број свештеника при јелеосвећењу. По установлењу наше православне цркве нуждно је при свршавању тајне јелеосвећења седам свештеника, јер се и молитве и помазивање седам пута понавля а све сходно броју дарова Духа

светога. У случају нужде могу три, два а и један свештеник свршити ову св. тајну.

Свршавање тајне. Пре свршавања саме тајне читају свештеници псалом 142 и поју канон са неким тропарима и стихирама, коима се приправљају за саму тајну, а потом започиње се јелеосвећење са великом јектениом и молитвом у којој свештеник моли: самъ Владыко ѡ҆свѧти є҆лей сей, ꙗ҆коже быти помазꙋющимсѧ ѿ негѡ во исцѣленїе.

Посље молитве, којом је испрошена цјелителна сила јелеју и после прочитанога првога апостола и еванђелија најстарији од свештеника моли се: да би Господ чрез помазивање јелеом даровао болноме и опроштење грјехова а затим одма узимље стручац, и умочивши га у јелеј помазује разне части тјела болноме, молећи се: О҆тче ст҃ый врачꙋ дꙋшъ и тѣлесъ пославый єдинороднаго твоегѡ Сына Гд҃а нашегѡ Ї҆исꙋса Хрїста, всѧкїй недꙋгъ исцѣлѧющаго и҆ отъ смерти избавлѧющаго, исцѣли и҆ раба твоего (И.) ѿ ѡбдержащїѧ єгѡ тѣлесныѧ и҆ дꙋшевныѧ немощи, и ѡживотвори єгѡ благодатїю Хрїста твоегѡ . . .

Читање апостола * и еванђелија ** молитва и помазивање уз молитву Отче ст҃ый . . . још се шест пута понавља.

Завршетак. Тајна јелеосвећења завршава се као и остала свештенослужења одпустом; но пре одпуста код ове тајне видимо, да свештеници ставши око болнога држе над њим расклопљено еванђелије а најстарији између њих чита молитву којој моли; да би Исус Христос, кои је толиким грѣшницима милостив био и опростио им њихове грјехове, болноме грјешнику презрео његове погрјешке.

У Раковцу.

Никола Гр. Живковић.
свештеник.

Псалтир у народној школи.

Под тим насловом изишао је у прошлом броју овог листа један чланак Бранка Раића ђакона из Панчева, у коме се учитељима србским ставља на одговор питање: „Бил целисходно било

---

* Апостоли: зач. 5. ст., 116., 153., 182., 168., 213. 273.
** Евангелия: Лук. зач. 53. 94. Мат. зач. 34. 26., 104., 620., 3.

славенски псалтир и учење славенског читања из народне школе искључити, и у место дојакашњег псалтира псалме Огњеслава Утјешеновића у народном стиху спеване као редовну књигу у народној школи увести.

Поштовани писац у чланку ваљда и нехотице више је на ово последње пажњу своју обратио, — ја пак држим да је оно прво читање од веће важности, па зато ћу више пажње да на њега обратим.

Уверен сам да у народној школи, једино народни језик треба да се највише негује, а да то у старим нашим школама чињено није, то је осведочено, и од општег мњења већ одавна осуђено Признати се мора, да и у данашњим школама српски се језик неможе онако неговати, као што би требало, будући су нам школске књиге наше оваковим нарјечијем писане, коим ни један Србин не говори, али надамо се, да ћемо скорим до бољих књига доћи, па онда ће и то отклоњено бити. Врло дакле добро чини сваки учитељ и пријатељ школе, који своје на искуству основане назоре и мисли о тим стварима или у зборови или у јавни листови на свет изнесе, па ако се опште мишљење о њима добро изрази, могу се они, коима та срећа у лео падне да школске књиге састављају, управљати.

Истина, ја сам се мало од ствари удалио, јер хоћу укратко да одговорим на оно питање, требали славенски језик из народних школа српских истиснути? што мислим да је г. Рашћ са поменутим чланком хтео да започне. Питање ово требало би да сви учитељи и све учитељске конференције у претрес узму тим више, што има многих, који су за то да се славенски језик из народних српских школа сасвим истисне, што и г. Рашћ као што му из поштованог чланка његовог видим, заступа.

Учење славенског језика остало је у народној школи и при препорођају српских школа под врстним Г. Др. Натошевићем, и ја био сам тако срећан, те сам у том времену учитељске науке слушао, и учитељем постао. Ја дакле по упутству, кога сам у заводу слушао, употребљујем Псалтир у мојој школи с тога, да децу упознам са оним језиком, на коме она речи божије и све што се у цркви на сазидање душе њине поје и чита слушају. Псалтир проста славенска читанка данашњим даном није, нити сме бити; још је мање псалтир у нар. шк. зато, да децу са напаметним учењем псалмова књиги и мучи. По себи се разуме да уз превађање и самим изредним религиозно-моралним садржајем дотичних псалмова и побуђивање на моралност, као и љубав и страхопоштовање спрам Бога успоред иде.

Да су деца српска тамо, где је до сад овако рађено, олако до разумевања црквеног језика дошла, то имам прилику сваке године, како на својим тако и својих колега ученицима, видити. Ја држим да у народној школи нема више ни једног учитеља, који славенску граматику систематично предаје, то би био сасвим луд посао. У народним школама се само читајући из књига: часловца и псалтира, уче деца по наличју и сродству речи, упознавати са црквеним својим језиком, а то ништа много од нашег српско-народног језика неодузима; јер Србин воле са православном црквом својом и језик, који у њој на сазидање душе своје слуша. Јели дакле боље да деца с мањим трудом науче разумевати онај језик, којим се она Богу моле, и појући на њему свете песме Бога славе и узносе? или је боље оставити их да у цркву иду и тамо оно читају и пою, што неразумевају? Е дал би им онда свети садржај молитава и побожних песама црквених могао за срце њино пријањати? Зацело не . . А покрај тог и ако има у коме месту по који блудећи научењак, који тај језик па и цркву презире, то нетреба да нас плаши, прави народ наш, уверен сам да се радује што се и том предмету деца у народној школи обучавају.

Разлика између славенског (црквеног) и српског језика није баш тако страшна, шта више може се рећи да је мала, но опет ономе који о њему никад ни речи чуо није, верујте ми да је врло непознатна. Поштовани г. уредник овог листа, као професор тог језика у приправничком заводу, најбоље ће то знати, јер сваке године о том има искуства на оним ђацима, који су се непрестано у туђим школама учили.

Ја сам дакле прво из поменутог узрока за то: да у народној школи славенски језик и од сад остане, т. ј. да га деца превађањем и тумачењем славенских предмета упознавати уче, друго и зато, што је тај језик кључ других славенских језика, треће што га неможемо сматрати као стран језик, већ као сродно наречје оног језика коим говоримо.

Друго је сасвим питање хоћели псалтир и часловац због тог у нар. школи и даље остати, и о том надам се да ће скоро изићи извештај последњег збора сомборског протопопства, у коме ће поштовани читаоци видети шта о том предмету учитељи овог округа, ком и ја спадам, укупно мисле. С тог о том ништа нећу ни да овом приликом говорим.

Што се тиче псалмова нашег народног песника Ог. Утјешеновића, мислим да ни један учитељ неће тог мишљења бити, да се као редовна књига у нар. школу уведе, него само да се за школску библиотеку свуд набави, и свој деци којима материјално стање родитеља допушта препоручи да ју набаве, и за домаће читање употребе, и то исто треба учитељи и са сваком књигом српском која буде од гласила школских за децу препоручена да чине. Неколико псалмова на сваки начин, ваљда ће они који нове читанке састављали буду, у њих уврстити, јер и онако у нашем песништву врло мало других религиозно-моралних нађи можемо. У осталом покрај псалмова Утјешеновићеви не губе се много ни псалмови покојног Горјановића.

То је моје персонално мишљење о чланку г. Бранка Ранћа „Псалтир у народној школи“.

П. Деспотовић,
Сомборски женски учитељ

Школске вѣсти.

СОМБОРСКЕ ШКОЛЕ. У Сомбору од памтивѣка варошка општина издржава народне школе како српске тако и римокатоличке. Јесенас у општини примисе предлог, да варошко представништво вршењ права патроната уступи дотичним вѣрозаконским општинама задржавши своју досадашњу обвезност према школама, и одреди се одбор, који ће предложити начин како да се ово дѣло изврши. Но међу тим донесе земаљски сабор 38. законски чланак од год. 1868. Корифеи римокатоличке странке, који су предлог онај учинили, окрену сад одма лист на другу страну и изиђе се за заједничку школу. Срби опет, боећи се да би заједничка школа по нашу народност и нашу вѣру штетне послѣдице имати могла, и бранећи автономно право своје школе, изнесе за вѣрозаконску школу, желећи да се школе свију вѣрозакона у мѣсту по сурazмѣри житељства из опште домаће благајнице издржаваю.

У општинској сѣдници 25 Іуния изнесу се предлози српске и римокатоличке одборске странке, и отвори се жестока дебата о овом предмету. Господин Зака Вуевић (бунѣвац ал држи се за највећега мађара) тврдио є, да є и досада у Сомбору била општинска школа и да су вѣрозаконске школе са општинским издржаванѣм противне закону од 1868. даљ потварао є у мађарском говору свом да Срблји теже за сепаратизмом.

Уредник овога листа доказао є у говору свом како са гледишта земаљског закона тако и са гледишта историчног, да су овд. школе до сада биле верозаконске, и разложивши битне разлике између

комуналних и вѣрозаконских школа, тврдио є, да ми баш по закону од 1868 имамо право бирати вѣрозаконске ил заєдничке школе и да околности народностне и вѣрозаконске овога мѣста захтѣваю, да се вѣрозаконске школе и на далѣ задрже и као досада издржаваю из благайнице варошке на основу школских фасия, коє су прави уговори и без нашег саизволеня покварити се немогу, напослетку є изявио да Срби од аутономног права свог, кога им є 9. чланак закона земальског од год. 1868 обезбѣдио, одустати немогу, и да они у овом мѣсту комуналну основну школу ни када као свою сматрати немогу, него као туђу и силом наметнуту. Говор овай, кои є скоро ¾ сата траяо, праћен є био бурним одобраванѣм не само од србске стране него баш и од самих занатлия и землѣдѣлаца римске вѣре. Уз нѣга су говорили са найвећим одушевленѣм и разборитошћу врстни чланови обштине Сомборске Г. Г. Трива Атанацковић пенз поджупан, Урош Шимић вел. судац, Прота Бранковић, Др. Ника Максимовић велики бележник, Сима Леовић одветник, Исидор Стойковић хранитель парница и многи други, а против нѣга говорили су Амброзовић, Бартл, Виртер и на напослетку опет Вуєвић, но сва усиляваня противника небеше у станю побити нинайманѣ истину оних доказа, с коима синови србски свою школу юначки бранише. Правда є била на нашой страни и противници уз сво своє напрезанѣ нису могли побити доказе наше. Нашем великом бележнику и сомборском посланику Дру Ники Максимовићу найвећа заслуга припада што на овом полю побѣду сяйно одржасмо. Пошто є ствар свестрано изцрплѣна Срби захтѣваху гласанѣ, а вође римокатоличке странке противише се гласаню за вѣрозаконску школу, и с протестом, кога обштина ниє примити хтѣла, изиђу и изведу своє єдинов ѣрце из дворане. Срби неплашећи се њиховога излазка сви, осим четворице, остану на билѣзи.

Гласанѣ се предузме явно и поименце и са 59 гласова єдногласно усвои се србски предлог, и донесе се заключак, коим се по смислу § 25. закон. 38. чл. од 1868. задржаваю вѣрозаконске школе са издржаванѣм из варошке домаће касе по праведной суразмѣри између овд. варошке православне римокатоличке и израилтянске школе.

Нека є слава честитим Србима представницима, кои овом приликом посвѣдочише зрѣлу свѣст народну и постояно бранише и сачуваше свою србску школу од пропасти.

СТАТИСТИЧНИ ПОДАТЦИ о школама иу ченицима већ се прикупляю. Г. Фердинанд Месарош жупаниски шкл адзорник тога ради обратио се већ на све обштине у Бачкой пославши им упутство и формуларе на мађарском єзику. Коє би школске власти желиле имати ово упутство и формуларе на другом ком єзику, мораю се тога ради г. жуп. надзорнику, кои у Суботици станує, приявити.

МАЂАРСКЕ ШКОЛСКЕ КНЬИГЕ. Нове кньиге за основне школе на мађарском єзику са више страна поднешене су министарству просвете у Будиму. Ньи прегледа одбор єдан саставлѣн из стручних люди, међу коима су Іован Кернѣия уредник листа за народне учителѣ и Игнят Барань професор пешт. препарандиє.

УЧИТЕЉСКИ ИСПИТИ. У Српском учительишту сомборском почеће се испити 21. Јулия по нашем календару. Најпре ће полагати свршавајући приправници испит о учительской способности, а потом ће приправници првога течаја свој годишњи испит имати. — Родитељи, кои синове у овом заводу имаю и други родољюби позиваю се на ову важности пуну свечаност школску.

Господа учитељи и приправници, као и госпођице приправнице, коима є дозволенѣ од више власти рад полагања испита у овом заводу подарено, нека овамо до 20. Јулия по нашем доћи изволе. —

Испити ће се ови найдаље до 27. Јулия свршити.

ОГЛАСЪ.

Отвара се стециште на упражњено учительско званіе у великом Гаю у Торонталской жупанији.

Учевный єзикъ є Српскій. Плата є 200 фр. а. вр. 24 кибле жита 24. кибле кукуруза, 3. хвата дрва, сламе колико изгоре, 4. ланца ораће земље и свободанъ станъ.

Кои жели званіе ово получити, има молбеницу свою са крштенимъ писмомъ, са свѣдочбама о свршенимъ наукама, о моралномъ и политичномъ владаню и о доякошньой служби за 4. недељ одъ дана првог изложења огласа овогъ консисторіуму вршачкомъ поднети.

Изъ седнице консисторіалне у Вршцу 22. Мая 1869. држане.

☞ Са овим бројем навршує се прво полгодиште Школскота Листа. С тога сву Господу уписнике, коима рок предплате с концем овога месеца истиче, учтиво умоливамо, да што скорије предплату за друго полгодиште послати изволе, єр на почетку године приялѣна свота већ є потрошена, и без скоре подпоре писмо у стаю далѣ Лист издавати.

Особито опоминѣмо ону Господу, коя нам за прво полгодиште дугую, да дуг свой неотложно отдуже и том приликом изрично яве, желе ли да им се Лист и другог полгодишта шалѣ или пак да се обустави. У првом случаю найболѣ би било одма овом приликом уєдно и предплату до свршетка године послати.

Уредништво Шк. Листа.

Лист овай излази двапут месечно.

Цена є на целу год. три форинта, а на по год. 1. ф 50. нов.

Издає и уређуе Никола Ђ. Вукићевић.

Тискано код Андрије Вагнера.

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

Број 13. У Сомбору 18 Јулия 1869. Год. XI.

Извештај одбора седморице о школским књигама.

(Примљен и усвојен од окружног учитељског збора у Сомбору 24. Априла 1869. држаног)
(свршетак.)

Сада долазимо на III. разред. У њему му би опет имали верозаконску књигу са истим одељењима али много обширнију; после српску читанку за III. разред главни и основни школа.

У њој би било прво одељење опет за моралне приповедке и песмице, само што би ове веће и савршеније бити морале него оне у првој читанци.

Друго одељење заузимали би природописни предмети, само у обширнијем виду.

Треће одељење природословни предмети т. ј. лекције из физике и хемије, са обзиром на привреду и индустрију, коју код нас срба врло брижно неговати ваља и нешто из дијететике.

Четврто одељење заузимали би предмети земљописни, и повестнички, само што би ови већ обширнији и већи простор заузети могло, него у оној првој читанци, овде би морале и биографије знатнијих људи обширније, а српска историја у сликама из свију периода њених представљена бити.

Трећа књига била би рачуница са задатцима за домаће вежбање, као што је и досад била, само што би се у њу и разбитци као и рачун о лихвама што се у IV. разреду предаје уметнуо и тако би се у оба разреда употребљавати могла.

За трећи и четврти разред још би једну књигу препоручили, а то је српско језикословље и писмени саставци. Исти-

на језикословље не мора се предавати у основним, но само у главним школама, али опет даби учитељи то на себе и тамо узети хтели, као и за трећи разред српских постојећих главних школа, нуждно би било да се таква књижица састави. У њој би дошла укратко српска граматика, која би се по садашњем начину предавања у нар. шк. саставити имала, нешто из синтаксе, и напосљедак били би тамо за углед стављени неколико образаца из писмени саставака: н. пр. обични дописних писама, сведоџби, рачуна, уговора и т. д.

Та би књига у главним школама III. и IV. разреду била редовна а у основним предавао би по њој онај учитељ, кои би држао да је и на то од обичних редовних предмета, времена му мало остало.

И тако књиге за III. разред биле би ове:

1. Верозаконска књига за III. разред.
2. Читанка „ III. „ „
3. Рачуница за III и IV. разред
4. Појанка, — и у главним школама
5. Српско језикословље и писмени саставци.

Сад долазимо на IV. разред.

Овај разред је само на главним школама; деца су у њему од 10 — 12 године а притом и приправљена у млогом из три школе које су већ свршила, с тога у њему и све књиге треба да савршеније и обширније написане буду. Верозаконска књига и ту би била за сва она три оделења као и у прошлим за II. и III. разред, и тако исто и читанка, о којој ћемо сад мало да прозборимо. И она би имала своја оделења и то прво оделење за приповедке, песме и моралне изреке за које би се овде могло узети нешто из свију досада припознатих српских писаца, и то по неке ствари да буду и оним језиком и оним правописом писане, коим су ти списатељи писали; јер све књиге писане би биле садашњим новим правописом и по садашњем начину писања, и ако би у њима оне претераности филолошке избегавати препоручили.

Друго оделење били би природописни предмети, и то би обширније било него у садашњој IV. читанци која је изузетак од оне две наше хабене читанке које у II и III р. сада употребљавамо. У оним првим књигама бавили би се највише са предметима, кои су нама ближи, а овде већ би се и даље упуштати могли. У обште пазити би било код све три читанке те, да

ако је н. пр. једна животиња у првој читанци описана, да та иста мало опширнија у другој написана не буде; деца ће се оног сетити, а учитељ ће им својим говором оно што онде недостаје у овом случају надокнадити моћи, па после неће сваку књигу чим једну школу сврше бацити да ју више у руке неузму, него ће је опет превртат и читати, па ће и оно што им ум онде сватити није могао, сада ваљда боље сватити моћи. На тај начин ушло би у три читанке тако рећи све што је главније из јестаственице и деца би ту лепу науку у својим књигама написану ималт. Ово што смо о распологању предмета за овај одсек рекли, важи и за друге књиге и одсеке њихове.

Сад долази треће оделење, које ће у IV. читанци заузети природословни предмети. Ово оделење такође доста велик простор заузети мора, особито с тога што из тог разреда млога деца на занате иду, и ту се многи предмети налазе, кои се баш и у појединим занатима находе, само нек нигде у школској књизи нема голе сувопарности, јер сувопаран предмет један убије вољу у човеку на га неможе у руке узети да чита, а некмоли у детету, које је по себи врло весело свеже и расположено.

То би била четврта читанка, а као додатак њојзи био би земљопис и отачаственица, где би била Географија физична математична, и то у кратко и како је за децу сгодније, највише би се бавили у њој са угарском и то по крајинама њеним де Срби и Србима по језику и вери сродни народи живе: Балканско полуострово и укратко цела Европа. — О другим земљама врло би мало у њу препоручили, — тим већу пажњу обратили би на историју.

Историја Срба и на Балканском полуострову и у Угарској, животописне слике из других славенских народа, нешто и из старе хисторије и историје књижевности, била би ту заступљена са својим стубовима, и животопис Доситеја, из кога и данас у млогим тим разредима приповедају, морао би се ту наћи као и добротвора српског народа и отачанства свог. Саве Текелије, Епископа Платона. То била књижица која би се могла и у III. разреду где н. п. четир разреда нема за најстарију децу употребити.

Тако би у IV. разред спадале још и ове књиге:

3. Земљопис и отачаственица.

4. Српско Језикословље и писм. саставци.

5. Рачуница
6. Појанка.

С тиме завршујемо извештај наш, које истина и обширнији бити могао, али кад би се до овога доћи хтело, ту се иште млого збора и договора, а и млого труда и времена. Славни ће збор увидети шта смо из предлога г. Глибоњског о читанкама усвоили, па ће сада имајући ствар мало боље разсветљену и боље се о њој сагласити моћи.

ПРЕДСТАВКА

шесторице новосадских учитеља саборском школском одбору у Ср. Карловци.

Славни школски одборе! Данас, кад се у име Божије састао црквеношколски Сабор, да својим радом даде бољи правац просвјетном животу народном — устасмо ево и ми као народни учитељи, да коју речемо од своје стране — тврдо се уздајући да ће сл. шк. одбор узети у претрес ниже стављене наше предлоге и топло их препоручити укупном црквенонародном сабору.

Наши би се предлози за сад у главноме свели на ово:

I. Да се §. 4. „кр. уредбе“ преиначи према §. 34. угарског школског закона, по коме један учитељ неможе више од 80 деце обучавати.

II. Да се иза §. 23. „кр. уредбе“ — кои говори о дужностима учитеља према родитељима и т. д. — стави такође и §. кои би заштићавао учитеља од неупутног нападања ма од које стране у време школско.

III. Да се у §. 14. „О местним црквеним општинама“ — где се вели: „Свештеници су већ по свом званију чланови местне скупштине“ — уметне поред речи: „свештеници“ још „и стални учитељи“.

IV. Да у §. 37. „кр. уредбе“ прописани — „ради извиђења какве су успехе учитељи са децом учинили — недељни и месечни испити“ изостану.

V. Да се §. 38 кои говори о „одморима школским“ преиначи у толико, да се рекне: „Четвртак је и дети и зими седмични одморни дан: — а велике ферије да имају трајати по варошима пуна два месеца, а по селима по околностима и дуже“.

VI. Да се уз реченицу у §. 49. где се каже:“ Код сваке главне школе има се завести потребна библиотека — дода још и то, да се та библиотека поред главне и за недељну школу заведе и да се определи, колико је општина на њу дужна годишње прилагати.

То су за сада наши скромни предлози које ћемо одмах ево и мотивирати.

На I. Како су у нас још већином старе школске зграде мрачне и ниске, то ништа неможе бити убитачније по здравље дечије, од оног задаха школског, кои се у скученом простору за време школске наставе развије за оних 5 часова — 3 до подне и 2 после подне — по §. 33. „кр. уредбе“ без обзира на године детињег узраста. Угарски закон „о школама“ истина вели, да ће се изнова само онда моћи подизати верозаконске школе, ако се буде у обзир узео § 27 и 28 чл. 38 уг. закона. Тамо је изречно казано, да свака школска соба мора бити удешена за 60 деце, од коих свако мора имати 8 — 20 □ стопа простора но питање је да ли по томе плану направљене и од вис. министарства одобрене школе могу у себе примати 100 деце, као што прописује §. 4. саб. закључака — па да деца имају доста ваздуха за дисање и душевно расположење,, без којег је узалудан савколики труд учитељев.

Ми мислимо, да ако се остане при овом 4 §. — да ће народ српски имати више штете од својих школа, него ли користи: јер у колико се будемо више умно развијали, у толико ће нам деца телесно кржљавити — а и разне прилепчиве болести на свој још развијајући се телесни организам навлачити. Поред овога дакле морамо се и нехотице дирнути онога места у §. 29. „кр. уредбе“ где се вели: „Само болешљива деца и то само на основу лекарске сведоџбе могу и дуже без ове школе остати — па казати, да би и код нас имао места §. кои би био сличан §. 3 уг. шк. законика, кои сасвим искључује из школе ону децу „која пате од прљепчиве или умне болести“.

Али све и да би имали школске собе простране за 100 деце, опет се не би с њима могао довољан успех учинити у науци, — ван ако би се сваком учитељу придодао помоћник, чим број школске деце пређе број 80 — Ово посведочава већина старијих и млађих учитеља своим свакидашњим искуством.

Усљед овога дакле поново молимо, да се узме у обзир наш први предлог.

На II. Крајње је време, да једном и учитељи добију законите заштите као и други чиновници. Многи ће рећи: „Ено му цивилног закона, који заштићава сваког неправедно нападнутог човека, а казни кривца". Али се тим путем често долази до процеса, а лако је врло схватити грдан уштрб на оној школској деци, где се учитељ парничи са дечијим родитељима или другим ким. Грдна штета због дангубе у школи а још грђа са штетна утицаја, који дубоко захваћа корена у срцу и души или једном речи: у крви читавог једног нараштаја.

Догађало се а и догађаће се још дуго — ако се томе не стане скорим на пут — да ко год има на кога жуч да излије па неможе, а он се окрене одмах кукавном учитељу (наће он зашто ће), па искали срце своје на њему. Ово ако се и могло догађати у време, кад учитељ не беше ништа друго до „мећерска карикатура" сад у веку братства и изједначења сваког соја и племена, време је да једном престане. Па зар може бити благотворног успеха тамо, где учитељ, који је позван да врши као члан свога народа најсветији задатак, мора дрхтати пред сваким, који само неноси име „народног учитеља" Хоћемо да од наше деце постану некада слободни и ваљани грађани, једном речи: „слободан народ" но каква ће уплива имати сва учитељева обука и васпитање у родољубљу, кад је он понижен до најнижег роба?!—Каква ће уплива имати на невину дечицу сав говор његов о највећој светињи — о части човековој, кад виде, да се ни с чијом части и важности тако не титра, као са чашћу и важношћу учитељевом?! — Шта дакле ми хоћемо?

Хоћемо да се законом месној школској власти у дужност стави, да она дечијим родитељима и сваком до знања стави, да они учитеља — права или крива — ни у школи ни ван ове нападати не смеју; већ ко шта има против учитеља, нека то изнесе пред местни школски одбор, да овај извиди ствар, и или измири завађене странке или је достави надлежној власти. А

ако би се ко заборавио, те насрнуо на учитеља, онда нек се месни шк. одбор заузме за учитеља и настои да нападач непроће без заслужене казни. Овим би се начином сачувао учитељски ауторитет пред децом и пред народом, а да се учитељ немора повлачити по суду, које се а) неслаже са позивом учитељским, б) на уштрб је и самој настави, а в) што се касније појављују најгрће посљедице по целокупно васпитање.

Ми молимо дакле ради опште среће и благослова целог народа, што ће постати из школе, да сл. одбор школски што топлије препоручи вис. сабору овај други предлог.

На III. Кад узмемо у обзир §. 23. „кр уредбе“ „о местним црквеним општинама“, у ком је означен делокруг црквених општина, онда нам се неможе на ино, а да не кажемо ради опште школске ствари, да је праведно, да „и стални учитељи по своме звању буду чланови општине“.

Најподробније знање о унутрашњим школским односајима и потребама, треба и мора учитељ да има, јер он живи у школи, и све што се у њој збива, сматра он из непосредне близине са педагошке стране. По томе би требало, да се од самог учитеља иште објашњење у стварима, што се тичу школе и њеног уређења.

Ми неодбијамо вољу ниједном члану обштине да се брине о школи — и ми знамо да сваком родољубу школски а тиме народни — напредак лежи на срцу, но бадава је имати воље и хтети школе свом снагом окренути на боље, ако онај кои хоће да јој помогне незна где је најнуждније помоћ. Ту се може догодити, да се заузме око какве незнатне ствари тичуће се школе, а нехотице се напусте важне ствари, што кроз школу засецају и у живац читавог народа.

Даље већ и зато, што би тиме био учитељски ауторитет знатно подигнут — кои је најважнија чињеница при васпитању млађаног нараштаја — молимо сл. одбор да овај наш III. предлог подупре на вис. Сабору.

На IV. „Оно, што је законом прописано мора се точно извршивати.“ — Ово уверење даде нам повода да сл. школски одбор позорним учинимо на §. 37. „кр. уредбе“ о српским школама, тим пре, што се овде контролише баш сама радња учитеља.

Доста је жалостно; да највиша школска власт толико предпоставља савести у учитеља — коме је најдрагоценији аманет човештва предат у руке, да му поставља законом таку јаку

контролу, која ће сваки 5. дан прегледати, шта је он за 4 дана у школи урадио. Ту неће имати места оно дидактичко начело, по коме „учење мора бити дечијем узрасту сходно“ и по коме се „не сме дете претоваривати науком.“

Ово неје по начелима данашње педагогије ни онда, кад би се могло извести; — али се то никако и неда извести или другим речима: „овај се §. не може од стране местне школске управе тачно вршити“. —

Местној шк. управи свагда су отворена школска врата; она има стотину начина, по коима ће оценити труд учитељев; а где је труда, биће и успеха.

Да се извиди „успех учитељев с децом“ у свима предметима нуждно је овлаш узети барем пол дана. По §. 33 „у школама траје учење сваки дан 5 часова. Кад се не би преко недеље десио никакав празник, изгубило би се седмично најмање 3 — 4 часа због самих испита, а кад би се још и празник догодио, прошла би готово цела недеља напразно. Сад узмимо минимум 30 дана на такве испите преко године, то би исти однели 90 — 120 часова годишње — Ми дакле мислимо да би довољно било кад би се само полгодишњи и годишњи испити, редовно држали из узрока — као што споменусмо:

а.) Што је по учење дангубно пропустити сваке недеље по пол дана на испите, кои неводе к цели.

б.) Што је од 4—4 дана у успеху толико тек разлика, да ће тешко бити приметити шта новог.

На V. Што се тиче недељног одморног дана, држимо да је нуждно да четвртак цео дан и лети и зими остане одморним даном — без обзира на празднике.

Да цео дан буде одмор нуждно је што су деца својим родитељима често нуждна при њиховим домаћим пословима, пак ако је један дан цео одмора, онда бар већина родитеља неће задржавати децу своју код куће у време школско, већ ће дочекати тај одморни дан.

Да је за одморни тај дан најзгоднији четвртак, разуме се по себи, почем је он као среда седмице.

А да се празници надокнађују одређеним одморним даном држимо да је неправично с тога, што се празници никако немогу за одморне дане сматрати ни за учитеља ни за ученике.

Што се пак тиче великих ферија, ми смо за то, да трају по варошима пуна два месеца с тога, што делом више а делом и других вероисповједи школе — коих по варошима свуда има — по земаљском закону два месеца ферија имају, пак једнообразности ради, нек је тако и код нас.

На VI. У споменутом 49. §. речено је да се „поред сваке главне школе има завести потребна библиотека". — Ми пак мислимо, да би се тај §. имао распростреги и на недељне школе, јер је овима по нашем уверењу нуждиија библиотека, него у самој главној школи. Но како тамо неје изречено, ко и којим начином, да подигне те библијотеке, то ми држимо, да би се имало казати, колико која општина годишње на њу прилагати има. Даље да се одреди да те библиотеке морају бити снабдевене са најодабранијим књигама о земљедјелству и сваковрстном газдинству, како за мушку, тако и за женску младеж. У опште пак морају оне бити тако удешене, да су копча' између школе и практичног живота. Тим ће тек путем доћи народ до увиђавности, да му је народна школа од преке потребе и нужде.

Даље имали би са обзиром на скучено учитељско материјално стање и то приметити, да се пристојно каже, кои се део од своте—што је буду прилагале општине на библијотеку — има обратити на књиге и листове педагошког садржаја, из којих би учитељи у одморне часове себе даље изображавали.

Ово држимо да је од врло велике важности, јер би тим начином сваки учитељ могао савремени развитак педагогике доводити у складност са својим свакидашњим искуством — учињеним у школи.

Било би и више што за предлагање; али због краткости времена молимо за сад, да нам се поднешени предлози од стране сл. одбора вис. Сабору препоруче!

Из састанка држаног 19. Јуна 1869. у Н Саду понизни Теодор Димић, с. р. учитељ. Константин Стефановић с. р. учитељ. Арон Михајловић с. р. учит. Лаза Илић с. р, учитељ, Радослав Хорват с. р. Дмитар Јосић с. р.

ОБЈАШЊЕЊЕ СИМВОЛА ВЈЕРЕ.

за одраслију дјецу.

Из „Воскреснаго чтенія“ извадио Богдан Кузмановић, парох Српскокларијски и члан конзисторије Темишварске

I.

Увод.

Кад су вас учили молити се Богу, мила дјецо, прва молитва, коју су вас учили, била је молитва „Господња“ или „Отче нашъ“ . . За тијем су вас, осим „Богородице Дѣво . . ,“ учили „Вѣрую во єдинаго Бога . . .“ Ово посљедње то ј. „Вѣрую“ . . пошто сте научили на памет казивали су вам и казују да читате или произносите сваки дан као и „Отче нашъ . .“ То „вѣрую . . . слушате на светој литурђији, и на другим црквеним службама.

А са шта се „Вѣрую . .“ тако често употребљује? Та ту се низашто хришћани не моле Богу. Кад читају „Отче нашъ“ или „Помилуй мя Боже . .“ у тијем се молитвама моле Богу, обраћају се къ Богу као оцу, и просе у њега милости. Но у „вѣрую“ говоре само да вјерују у Бога Оца и у Бога Сина и у Бога Духа Светога. Па са шта се „вѣрую“ увршћује међу молитве, и са шта се казује да се произноси или чита сваки дан као и друге молитве, дома и у цркви, на светој литурђији као и у вријеме готово свакога црквенога служења? Ево слушајте зашто.

Као хришћани, мила дјецо, ми смо дужни тврдо знати и добро исповједати нашу свету хришћанску вјеру; јер без вјере не можемо угађати Богу, па и молитва наша без вјере није Богу угодна. Но наука вјере прво је врло опширна, тако, да је не може свако одмах схватити и научити подпуно; другу њу, истом с те њезине опширности, неби разумио свако једнако, тако, да би је једни исповиједали тако, а други иначе. С отога је сасвим потребан један кратак и опредјељен изложај вјере, кои би био образац и руковођа за све хришћане, кои би дакле изложај вјере знали и произносили сви хришћани. Такав изложај вјере хришћанске има, а то је вѣрую. И тај су изложај вјере хришћанске и названи символом, то јест, образцем или знамењем истините вѣре.

Прије Исуса Христа били су вјерни у роду људскоме једини јевреји. Да би Јевреји што тврђе и боље могли знати и чувати своју вјеру, у сред општега невјерја тадашњега, дао

им се је кратак изложај вјере, као неки символ вјере. То су познатих десет заповијести Божијих, што их и ви, мила дјецо, такођер учите на памет. Законодавац Јеврејски Мојсије, Богом постављен, предајући те заповијести Јевреjскому народу, говорио је, „да народ те заповијести Божије често напомиње дјеци својој, и говори о њима кад сједи у кући својој и кад иде путем, кад лијеже и кад устаје, и да их веже себи за руку за знак, и да их напише на довратцима од куће своје на вратима своим (5. књ. Мојс. гл. 5, и 6. стр. 7—9) Народ је примио ту поуку својега законодавца и казивао заповјести Божије сваки дан међу осталим својим молитвама. Тај обичај, увршћивати десет заповијести Божијих међу молитве, прешао је и у хришћанску цркву, и отуда је то, дјецо, да вас саде уче родитељи ваши учитељи и васпитатељи, поред правијех молитава, произносити и те заповијести Господње.

Кад је Христос спаситељ дошао на земљу, Он је донио са собом нову науку о спасенију људском, о Богу Отцу, о Себи о светоме Духу, о животу будућем . . То ново учење наскоро послије Његовог доласка, стало се је слагати у засебно исповиједање, у засебну вјеру. Људи, кад су примали хришћанску вјеру, произносили су то исповједање пред тајном крштења, коим су се присједињавали општини хришћанској. У почетку било је то исповједање учења хришћанскога врло кратко. Христос Спаситељ наложио је својим ученицима „да уче народе крстећи их ва име Отца и Сина и Светога Духа, учећи их да све држе што им је он заповједио (Мат. гл. 28. ср. 19. и 20.)“ Апостоли, примајући људе у општину хришћанску, питали су их дакле само „да ли вјерују у Христа Спаситеља (Дјел. гл. 8. ст. 37.)“ Но с временом морало се је то кратко исповиједање вјере хришћанске раширити. Када су се обраћали ка Христу још тек једини Јудеи, људи, које је Бог најприје настављао и учио, могло је довољно бити само исповједање Отца и Сина и светога Духа као једнога по суштаству и троичнога у лицима Бога, откривеногa учењем Христовим, или вјером у Јисуса Христа као Сина Божија — јер су им сва остала представљања о Богу као Творцу, о Богу као Судији, о животу за гробном, као основана на откровењу Божијем, била више или мање, правилна, добра. Но када су се стали обраћати ка Христу и незнабошци, људи који нијесу знали за откривено учење Божије, но који су састављали о Бо-

гу, о Божијем створењу свијета, о Божијој управи свијетом, и о другим предметима, своје особито учење, тада је за њих потребан био други подробнији изложај вјере хришћанске; јер су њихова представљања о реченим предметима, често била не само неправилна, но и лажна, јер им је учење хришћанско било са свијем непознато. Црквени писци, који суживјели у стара времена заиста и говоре, да су апостоли, ученици Христови, оправљајући се да иду да проповиједају Јеванђелије Христово по цијеломе свијету, најприје саставили особит изложај учења Христова, кои да буде образац вјере за оне, што би ју примали, Тај изложај вјере Христове називље се у њих символ Апостолски, то јест, састав вјере апостолске, образац вјере Хришћанске. Тај изложај вјере апостолске чита се овако I. Вјерујем у Бога Оца свемогућега. II. Творца неба и земље. III. Вјерујем и у Јисуса Христа сина Његовог једнинороднога, Господа нашега. IV. Кои се је зачео од Духа Светога родио од Марије Дјеве. V. Који је страдао при понтијском Пилату, кога су распели, који је умрьо и кога су погребли. VI. Кои је сишао у ад, у трећи дан васкресао из мртвих. VII. Који се је вазнесао на небеса, који сједи с десне стране Бога Оца свемогућега. VIII. Који ће отуда доћи да суди живима и мртвима. IX. Вјерујем и у Духа Светога, свету цркву саборну. X. Причешће светих, опроштење гријеха. XI. Васкресеније тијела. XII. Живот вјечни. Амин."

Као што видите, мила дјецо тај је изложај или символ учења хришћанскога далеко опширнији од онога који сам вам прије напоменуо, но опет много краћи од онога изложаја или символа што га ви знате.

Кад се хришћанско учење стало распространьивати по васцијелому тадашњему свјету, и када су почели примати вјеру Христову и учени и књижевни Јудеи и незнабожци, и једни од њих, желећи да јасније појме и усвоје учење Христово нехотице стали падати у погрјешности и заблуде у схваћању најважнијих истина хришћанских, а други с намјером и хотимице узели кварити смисао учења Христова: онда су се у разним црквама, на ту цијел, да се уразумију и исправе они кои немисле онако како ваља, стали састављати особити изложаји вјере, познати под именом символи. Такови су символи до сад ови познати: символ цркве Јерусалимске, Цесаријске, Александријске.

Антијохијске, Римске, и символи појединих лица, као Иринејев, Ћипријанов, Григорија чудотворца. Сви су ти символи у изложају учења сасвим сагласни међу собом, разликују се само у ријечима као и у томе што једни или други ову или ону истину више или мање разјашњују. Но да би се учинио крај неправилним тумачењима истина хришћанских, и свакојакијем сумњама, предстојатељи свијех тадашњих цркава епископи свештеници и други мудри хришћани, иза трећега, столећа послије рођења Исуса Христа, искушивши се при помоћи Светога Духа, коју је помоћ обећао Спаситељ свијема вјернима својима, сложили су се у томе да саставе такав изложај исповиједања, учења хришћанскога, који би у мало ријечи садржавао у себи сву суштност, сву основу вјероучења хришћанскога и који би могао бити образац вјере хришћанске за све цркве и за сва појединa лица. Тај символ вјере, који нам је оставила стара укупна црква, јест тај, који ви, мила дјецо, сада читате, и ком сте се учили од ранога дјетињства свога. Тај је символ састављен на два велика сабора, који су били 325. и 381. године послије рођења Исуса Христа, и који се обично називају васионски или васељенски црквени сабори, јер су на њима била лица из васцијеле тадашње цркве Тај се символ зове Никеоцариградски символ вјере, и то с тог, што су се лица, која су се занимала састављањем символа тога, скупљала на два мјеста, у Никеју и у Цариград. Символ је тај раздијељен на дванаајст чланова, а то с тога, што је било и дванаајст апостола, кои су оставили то учење. У томе символу нико неможе ни измијенити коју ријеч, ни одузети. Оци црквени, који су дјеловали влашћу светога Духа на трећем васионском сабору изрекли су, да нико не смије ни ти додавати, нити одузимати у Никеоцариградском исповједању или символу вјере. Они су казали: „Нека се не смије предругојачивати символ вјере, који су саставили триста и осамнаајест отаца . . . А који се усуде градити другојачију вјеру, такови, ако су епископи, да се лише епископства, а ако припадлеже осталоме клиру, да се лише чина свештеничкога, а ако су свјетовни људи, да се предаду анатеми.“*)“ Наша православна црква чува тај символ у оном истоветном виду, у ком су јој га предали васионски сабори.

*) Стр. 1-е и 7-е правило III-га вселенскаго сабора Кормч. књига.

Као што, мила дјецо, видите из свега тога, што сам вам казао „Вѣрую во єдинаго Бога . .“ по своме садржају неспада међу молитве, то исповиједање није састављено на ту цијел да се њим молимо Богу, него нам је дато за образац вјере. А црква зато увршћује то исповиједање међу молитве, што је у њему изражена сва суштност наше вјере, све оно, у што ако невјерујемо, неможемо ни искрено молити се, ни достајати спасенија. Кад у вријеме свете литурђије свечано произносимо то исповиједање, пред свршавањем тајне евхаристије, онда тиме изражујемо ову мисао: ево вјере, Господе, коју се не стидимо исповједати пред лицем свега свијета, — на основу вјере коју си нам Ти заповједио исповиједати, на основу тијех истина, које признајемо, усуђујемо се приступати к свршивању тајне, коју си ти заповједио својим ученицима да свршују до краја вијека. Кад на јутрењу и на вечерњу, дома и у цркви, произносимо то исповиједање, онда тиме изражујемо ту мисао, да с вјером у те истине што су у символу и устајемо на посао и лијежемо на одмор. То је исповједање изражај живота нашега срца. И кад се тај символ произноси с искреним и с топлим срцем, онда доиста вриједи и као молитва. Може дакле свако увиђати, како је важно не само знати правилно произносити то, исповиједање но и правилно свађати, тако да би оно заиста састављало живу вјеру нашега срца, да би оно подпуно изражавало све оно, што ваља вјеровати по учењу које је Христос Спаситељ донијо с неба на земљу. Хајдемо дакле да проучимо смисао тога символа, тога учења, које су ради нас сложили свети оци, а које су светим оцима предали апостоли које су пак апостоли и примили од Јисуса Христа.

(продужиће се)

Школске вѣсти.

УЧИТЕЉИ ВРШАЧКИ поднели су српском народном сабору (на жалост већ распуштеном или одгођеном) следеће желѣ:

1. Да у будуће на нар. саборима буду учитељи заступљени и то сразмѣрно брою свештеничких посланика.

2. Да се материјално станѣ учитељско поправи, онако као што е на сабору од г. 1865 станѣ свештеничко поправљено.

3. Да се рукованѣ учительског фонда преда учитељима и стави под надзор „Матице српске“.

4. Да се главне школе српске на шест разреда подѣле, и да се у њима младеж за ступанѣ у практични живот ваљано приправля.

5. Да се управа школска преда српским стручним мужевима, међу којима є на правом мѣсту препородитель наших школа Господин Др. Ђорђе Натошевић —

6. Да се учитељи разрѣше од дужности појања у цркви из разлога што су они у школи довољно говором обремењени те им стога појанѣ у цркви тешко пада, а често и убитачне послѣдице има по здравлѣ па и по сам живот поједиих учитеља, што се из толиких примѣра на младим учитељима посвѣдочити дає.

НАИМЕНОВАНЂ. Његово кр. Величанство на предлог попечителя просвѣте изволило є 21 Юния о. г. Господина Милоша Димитриевића великог судца новосадског за школског надзорника у жупанији Бачкој наименовати и њему наслов кр. савѣтника подарити. Господин Димитриєвић є по овоме главни државни школски надзорник у жупанији Бачкој а Г. Фердинанд Месарош є школски надзорник другог реда.

Овде примѣтити имамо да ће у свакој већој жупанији уз главног школског надзорника постављи бити єдан надзорник другога реда и єдан перовођа.

МЕНЯНЂ УЧИТЕЛЬСКОГ МЂСТА. Господин Матеј Чобановић учитель у Великом Гаю прешао є за учитеља у Ороспамош а досадашњи оросламошки учитель г, Алекс. Поповић примлѣн є за учитеља В. Гајског. Ова промѣна мѣста била є у споразумлѣню са дотичним општинама и по дозволеню дотичних школских власти.

УПРАЗНЂНА УЧИТЕЛЬСКА МЂСТА. На трећем разреду српске основне школе код успенске цркве у Панчеву упразнѣно є учительско мѣсто с годишњом платом од 500 фр. а. вр. 60. фр. у име стана и 3 хвата дрва. Тражити могу ово мѣсто само они кои су педагогички испит у Сомбору са добрим успѣхом положили, а стечаї є отворен до 14. Августа. Молбенице се шалю на магистрат. сл. војне општине Панчева.

Као што из приватна извора дознаємо учительско мѣсто у Сиригу, на кое є стечаї под 7. Априла отворен, још као данас попунѣно ниє. Плата є 450 фр. и слободан стан.

Смрћу младога учителя Алексе Арновлѣвића, кои се 22. Марта упокоио упразнѣно є мѣсто српскога учителя у селу Варяшу. Плата є 126 фр. 4 ланца ораће землѣ, ½ ланца винограда, 45 пожунаца жита, 40 пож. кукуруза, 100 фунти сланине 25 фунти соли, 20 фунти свеће, 6 хвати дрва 8 хвати сламе и слободан стан с кућевном баштом. Општина захтѣва за учителя савршеног сомборског приправника кои є покрай осталих добрих свойства искусан краснописац, кои є најмањ три реална или четири гимназиална разреда свршио, и осим материњег єзика немачком єзику сасвим а мађарском бар од чести вичан. Молбенице се поднети имаю конзисторій Темишварској.

У Петриньи у Хрватској краини упразнѣно є мѣсто српског учителя с платом од 300 фр. 5 хв. дрва, с слободним станом и баштом Ако буде вешт гласбенои појању то добиа у награду још 100 фл. — Молбенице се имаю управити на православну српску Општину у Петриньи

У Кули у Бачкој по оставци г. Гавре Костића учитеља, који је бележником постао, упражњено је једно учитељско мѣсто. Плата је 500 фр. у готову новцу.

ШКОЛСКИ ИСПИТИ. У Сомборским српским варошким школама испити другога полугодиа започети су 13 Іулиа. Тога дана после подне био је у присуству многобројних родитеља дечиих испит у школи Селеначкој, што је пре 10 мѣсеци отворена. Ученици ове школе веома су се добро показали у науци Християнској и библичним повѣстима, у науци гледања мишленя и говора, у Српском писанью и читанью, у рачуну с броєвима, од 1 — 100; у црквеном појаню и певаню српских народних пѣсама, као такође и у гимнастики. Врстни родољуб и приятель народне школе г. Лука Јовановић набавио је лепе књижице, које су том приликом најбољим ученицима у награду дате.

У уторак 15 Іулиа свршени су испити у I. и у II. разреду у среду 16 Іулиа у III и IV. разреду главне школе наше. — Ови испити такође су на опште задовољство присутних изасланика варошке и црквене општине наше свршени и особито похвалити имамо успѣх у првом трећем и четвртом разреду, који се приписати има знању вештини и педагогичном такту врстних наших учитеља из новије школе. У дѣвоячкој школи држан је испит у присуству одабраних Српкиня дне 17 Іулиа пре и после подне, и свршен је са отличним успѣхом који се труду и заузимаю госпоје учитељке и госп. младога учителя приписати даје. На испиту овом изложени су били и послови (шав перива и хальина, плетиво и т. д. што су их ученице израђивале.

ОБЯВА.

Код уредништва овога листа добити се може по спуштену цѣну од 50 новчића књига: Мисли о начину како да се у духу православне цркве и према потребама народним у ред доведу црквенопросвѣтни односаи срба у Аустрии од Н. Ђ. Вукићевића. Књигу ову наградила је Матица српска са 25 дуката.

Овай број тек је данас 18. Іулиа могао се штампати због тога што нам за друго полугодие слабо предплата стиже.

Ако од сада небудемо у стаю на време сваки број издавати, томе је узрок оскудица у новцу без кога нити артию добити нити штампарске трошкове подмирити можемо, а није право да на то из свога трошимо.

Ко нам дакле што дугује, нека се изволи што пре одужити, да би и ми нашой дужности без прекиданя одговарати могли.

Лист овай излази двапут месечно.

Цена је на целу год. три форината, а на по[illegible] г. 1. ф. 50. нов.

Издаје и уређује Никола Ђ. Вук[illegible]евић.

Тискано код Андрије Вагнера.

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

Брой 14. У Сомбору 15. Августа 1869. Год. XI.

РЕЧ
у обрану вѣрозаконских школа

(говорена у главной скупштини варошке обштине у Сомбору 25. Юния 1869.)

У овой обштини іошт до данас ниє било претресано питанѣ од тако велике важности, и тако огромнога замашая, као што є ово садашнѣ питанѣ, наиме питанѣ: Хоћемо ли да нам овдашнѣ основне народне школе и на далѣ задрже досадашньи вѣрозаконски карактер, или ћемо да их претворимо у школе обште, заєдничке, комуналне. Пошто є поштовани предговорник (Госп. Зака Вуєвић) у своме обширном говору разложио користи комуналних школа и старао се доказати да су овомѣстне основне школе и досада такове биле, нека є дозволѣно и мени кою рећи, пре него што се рѣши ова ствар, од коє срећа и благостанѣ овог сл. кр. града и нѣгових разноєзичних и разновѣрних становника у пуной мѣри зависи.

Досадашнѣ школе наше, Господо моя, биле су у правом смислу школе вѣрозаконског и националног значая. Наиме ми имамо у Сомбору од памтивѣка србску народну школу за дѣцу србску православне вѣре, а имамо осим ове и школу римокатоличку, коя би се на основу правде и равноправности народне, на школу бунѣвачку, мађарску и нѣмачку подѣлити имала, што, на жалост, због нехатости браће бунѣваца у самой ствари непостои, почем се данас у овдашньой римокатоличкой главной мушкой и основной дѣвоячкой школи дѣца само на мађарском и од чести на нѣмачком єзику обучаваю, премда є у тим школама више од две трећине ученика, коих є матерньи єзик бунѣвачки. Но ово нека є овде само мимогред речено.

Истина, да є обштина слободног кр. града Сомбора све школе наше о своме трошку издржавала и над њима право патроната вршила, али то нимало сметало није, да є управа школа ових, а често и само потврђенѣ учительскога избора у овим школама, од дотичних народних и вѣрозаконских школских власти зависила. Наше србске школе имале су свою автономну управу, од како су постале на све до године 1776. Од те године до 1811. стаяле су оне под мудром управом Директора Србских народних школа у овом округу славнопознатог Аврама Мразовића; затим све до године 1848 управляху над свима срб. народним школама у угарской и у сдруженим краљевинама врховни управитељи србских народних школа православне источне вѣроисповѣсти. Такови су управитељи били Стефан Урош Несторовић, Никола Темешвари, и сада іошт у животу налазећи се кр. савѣтник Евгеније плем. Ђурковић. Тіи врховни надзорници носили су званичан од државне власти признати наслов и сваки се од њих у тадашнѣм куріалном стилу називао: „Supremus Inspector scholarum Gr. n. u. R. Nationalium Nationis Illyricae.“

Двадесети чланак земаљског закона Угарског од године 1848 у § 3. изявлює очито не само да су све основне школе у отачаству нашем школе вѣрозаконске, него им као таковима обећава, да ће се све оне баш из саме државне благајнице издржавати задржавши свой вѣрозаконски карактер. Даље по смислу § 8. истог законског чланка школама православне источне вѣроисповѣди призната є подпуна самоуправа (автономия). То є, Господо моя, изрекао закон од године 1848. Онай закон, кои мислим, да за темељ служи нашем данашнѣм грађанском стању, за кои се закон, вели, да є излив слободе єднакости и братинства, и према коме се закону, особито што се ове точке тиче, сви ми с пиєтетом относимо.

Пошто є Нѣгово Величанство срећно владаюћи крунисани краљ наш Фрањо Іосип Први, с позивом на мало час споменути XX. законски чланак од год. 1848. и на основу IX. чланка закона од год. 1868. уставним путем найвишту наредбу од 10. Августа 1868. уз премаподпис своега угарског министра просвѣте и црквених дѣла издао, и у њой србским народним школама (Szerb. nemzeti iskolákuak) подпуну автономију у границама найвишег надзора обезбѣдио (види из III. отсѣка §. 16, 17, и 79), одредивши, да се школе србске и на даље по смислу издатих школских фасия из фондова њима наменѣ-

них издржаваю; то држим, да ни наймања сумња непостои о том, да досадашнѣ све србске народне па међу овима и Сомборске школе нису биле школе вѣрозаконске, све ако су баш ове последнѣ из обштег фонда овог града онако исто издржавале се, као што се од туда и све овдашнѣ римокатоличке школе издржаваю.

Доказ є томе и овдѣ на столу налазећа се министарска найновия наредба, коіом се скорашньи избори учителя III. разреда србске главне школе, учитељице I. разреда србске основне женске школе и двоице предградских учителя уништаваю и ово представничко тѣло упућує се да по смислу горенаведене кр. наредбе од 10. Августа 1868. сва избора тичућа се писма Србской црквеной обштини Сомборской ради далѣг законитог дѣланя предати има, почем Србске вѣрозаконске школе имаю своју самоуправу а представничство грађанско права нема у управу над тима школама мешати се. Том наредбом — коя молим да се на Србском и бунѣвачком єзику прочита, — признає сам угарски Министар да су сомборске србске народне школе вѣрозаконског карактера.

Но све ово што доказах за Србске школе, да су оне наиме до сада биле школе вѣрозаконске, важи и за овдашнѣ римокатоличке школе. Да, Господо моя, и римокатоличке школе сомборске биле су свагда а и сада су у подпуном смислу вѣрозаконске школе, као што им и име показує. (Нетко улази у реч: Ниє тако.) Єст, тако є, ма да ко шта говори: єр, Господо моя комуналних, заєдничких, симултаних или ако хоћете интерконфесионалних школа у Угарской до сада ниє било, а у ствари самой нема их іошт ни данас. У прошлости нашег отачаства зна се не само за основне него и за среднѣ и велике школе с карактером вѣрозаконским, дакле за римске, протестанске, реформатске, и православне школе. — И та є вѣроисповѣдна разлика у школама тако строга била, да є све до скоро римокатоличкой младежи найстрожиє било забранѣно полазити православне, еванђеличе и єврейске школе.

Држим да сам из прошлости довольно доказао, да су досада овдашнѣ школе биле школе вѣрозаконске, и да у Сомбору комуналних школа нит є до сада било, нити є бити могло.

Сад се обратимо к' садашньости.

(наставиће се)

Букварске приповедке

(начин, коим један учитељ предаје).

Последње годишње четврти у првом разреду рад утврђења у добром механичном читању и ради приправљања за читање разумљиво читаю се букварске приповедчице. За читање ових приповедчица и овај начин на основу искуства свог препоручити могу.

1. Учитељ приправивши се најпре код куће приповеди деци за читање одређену приповедку. Ово приповедање мора бити у најпростијим реченицама прилагођено дечијем схваћању.

2. Учитељ задаје питања о тој приповедци, држећи се реда коим је приповедка текла, на питања прозвана деца одговараю у подпуним реченицама. —

3. Сад учитељ лепо и разумљиво а полагано прочита ту приповедку из буквара, а ученици неотвараюћи књиге слушаю што учитељ чита.

4. Учитељ каже деци да су они баш зато учили читати, како ће се после и сами без учитељве помоћи, моћи из књига користити, па их упути да у буквару нађу страну и брой где се та приповедка налази, и онда им прочита до прве точке. Ово учитељво читање мора бити разговетно и веома лагано, да би сви ученици у исти мах могли за њим то исто у себи читати. Док учитељ овако чита, дотле увдно има он и мотрити, да сви ученици, без разлике читање његово прате читаюћи у себи то исто из своих букварова.

5. На то се ученици у читаню вештбаю. Најпре се прозове један од бољих чатаца, који то исто што је учитељ читао на глас прочита, дочим сви остали то у себи раде. Затим се прозове један од средњих чатаца и неколицина од слабијих да то исто читаю.

6. Ако који од чатаца неуме добро прочитати, томе је узрок што непознаје писмена ил неуме спаяти. У оба случая има се с читањем застати и овако поправляти: Сва деца пазе а учитељ покаже из писмарице оно писме што прозвато дете није умело прочитати и онда испита то и осталу децу, какав је глас тога писмена, затим писме по писме од дотичне речи износи, а деца слог по слог считаваю, док неизиђе цела реч, која се са станива или с табле на слогове прочита. Та иста реч има се спаяти на штици оној у којој су обашка самогла-

си а обашка сугласи, и напослетку има учитель на табли школской рукописним писменима написати, где є такође ученици на слогове прочитаю.

При овом послу највише се пита онай кои є погрешио, али и сва остала деца пазе и на гдекоє питанѣ одговараю. После свега овог опет деца узму своє буквареве и онай што є погрешио наново прочита из свога буквара целу ону реченицу, у коіой є од пре погрешіо. Кад єдан или двоица од ученика реченицу на глас прочитаю, онда учитель пита: о коме є ту била реч? шта се каже? где се то догодило? како є било? зашто є то било? єли то добро било? како би ти радио, да си на нѣговом месту био? и т. д. По себи се разуме, да су овде само нека питаня ставлѣна, а учитель дужан ће бити у свакой прилици она питаня задавати, коя се из прочитане реченице извести могу, и коя послужити могу на то, да ученици смисао прочитане реченице добро схвате.

Овом се приликом непознате речи разясне, а где є нужно придода се поученѣ о чуваню здравља, о благонравности и о благом обичаю. Овако се поступа са читанѣм сваке реченице до краја, а ако є приповедка повећа, то се она на одсеке тако подели, да се за неколико дана цела прочита.

7. Пошто є тако цела приповедка, одсек по одсек, у школи прочитана, учитель доидућег дана сам прочита целу ту приповедку полагано, а деца читаю то исто за њим али у себи. Ради вештбатя у механичном читаню, даде учитель да се іош двапут или трипут приповедка та прочита, али тако да свако дете само по єдну точку на глас чита, дочим сва остала деца у себи читаю.

8. Прозове се єдно дете, да приповедку ту своим речма приповеди. Ако неби у стаю било дете у свези приповедати учитель му помогне са згодним питаньима. Уз то препоручи учитель, да ученици приповедку ту своим родитељима код куће приповедаю или читаю. —

9. Сви ученици затворе књигу, а учитель пита од прилике овако: ко се теби допада у овой приповедци? зашто ти се он допада? какво є то лепо дело што є он учинио? био и ти тако радио? — коя божия заповед заповеда да се тако ради?

10. Напоследку учитель научи децу згодно изречење из св. писма, или пословицу народну, у коіой се препоручує та иста врлина, што и у приповедци.

Ово є начин кога я од више година употребљујем, и опазио сам да тим начином, особито строго држећи се на точки 6. означеногa прописа, ученици добро читати науче, па с њима више у старјем разреду никакве у том погледу тегобе немам а што сам сам искусно за дужност сматрам браћи учитељима путем школскога листа саобштити, желећи да и друга браћа како у овом предмету, тако у другим школским пословима прибављена искуства путем овога листа јавности предаю, како би се тим удруживањем и сриопштаванјем својих мисли и свога искуства сви ми учитељи један од другога користно поучавати могли.

Учитељ.

ОБЈАШЊЕЊЕ СИМВОЛА ВЈЕРЕ.

за одраслију дјецу.

Из „Воскреснаго чтенија“ издао Богдан Кузмановић, парох Српскокларијски и члан конзисторије Тамишградске.

II.

Дванаест чланова символа вјере

ЧЛАН ПРВИ.

„Вѣрую во Єдиного Бога Отца, Вседржителя Творца небу и земли; видимымъ же всѣмъ и невидимымъ“ Тако се почиње то велико исповиједање наше вјере. Прије свега говори се о Богу као Творцу који је створио све. Учење о Њему састаља први дио или члан символа вјере, који је раздијељен, као што сам вам напоменуо, на дванајест чланова.

Прва је ријеч у символу „Вѣрую.“ А кад вјерујемо ми? Ми вјерујемо а), кад је говор о преметима којих ми не можемо ни видјети, ни опипати, но за које нам други казују да их доиста има или да их је заиста било. На примјер, ови или они међу нама, дјецо, не виде данас својијех прадједова и прабаба, но родитељи им казују, да су у њих били и прадједови и прабабе, и ови или они вјерују; ови или они међу нама не памте све своје браће и свијех својијех сестара, но родитељи им говоре, да је у њих било још браће и сестара, и ови или они вјерују. Ми вјерујемо б), кад је ријеч о предметима којих ми неможемо потпуно знати. На примјер, ми сами

не знамо, шта је било овдје на овој земљи, на којој ми сада живимо, прије нас, но казују нам други, да су овдје некад биле кнежевине, и краљевине, и царевине, да су људима, који су овдје живјели, управљали кнезови, и краљеви, и цареви, да је било времена, кад су овдје живјели људи незнабошци, то јест, који нијесу знали тога Бога, којега ми данас исповиједамо. Ми не знамо, има ли, осим нас, још људи на свијету. Но говоре нам други, да далеко за морима имају цијеле земље, у којијем живи људи такви као што смо и ми, и да у тијем земљама људи ору, и сију, и жању, као и ми. И ми свему томе вјерујемо. Ми вјерујемо и то, да у свакоме човјеку, као и у нама, има душа, другојачија од тијела, која не умире с тијелом прем да никад невидимо ни своје ни туђе душе, прем да је не можемо потпуно ни постићи каква је, него судимо и говоримо о њој по мислима и ријечима и дјелима људским. Тако се вјером постиже и невидиви и непостиживи Бог. Бога невидимо, нити осјећамо рукама, но Он Сам свједочи нам за себе; а свједочи двојако: преко својијех створења или твари и преко Своје ријечи.

Кад посмотримо земљу, која правилно свршује сваке године четири промјене времена, прољеће, љето, јесен и зиму, а за свака двадесет и четира часа дан и ноћ; кад посмотримо себе, састав својега тијела, одаренога и очима и ушима и рукама и ногама, и сва друга створења и твари на свијету, и свуда налазимо и видимо ваљаност састава и савршенство: онда долазимо на ту мисао, да се све то није могло само собом тако уредити и усавршити. Машина, која бјежи по гвозденом путу, не чини тога сама собом, него ју је тако направио и упутио ум човјечиј. Мора бити дакле да и у том свијету, који видимо, царује и влада један највиши и најсавршенији Ум, који је и створио сав тај свијет и који васцијелијем тијем свијетом и влада и управља. Другојачије не би било у њему тога реда и савршенства као што нема реда ни у оној породици или кући гдје није старјешине. Но докле ми тако мислимо и расуђујемо, Свето Писмо говори, да Бог „није далеко ни од једнога нас, јер кроз Њега живимо, и мичемо се, и јесмо (Дјел. гл. 17. ст. 27. и 28.)“ Кад дакле тако наше мисли Свето Писмо потврђује, онда, мила дјецо, „вјерујемо“ и велимо и признајемо, да има Бог, да јест Бог, прем да је невидив и непостижив. Ријеч даље „В ѣ р у ю“, којом се почиње символ вјере, изражава ту мисао, да Бог, кога исповиједамо, по невидивости и непо-

стиживости својој, припада међу предмете, које ми не видимо очима својима и не постизавамо мишљу својом, но који заиста имају.

Бога су представљали као суштаство невидиво и непостиживо и Јудеји, људи, које је учио и настављао сам Господ. На једном мјесту у Светом Писму говори Бог законодавцу Јеврејског богопоштовања овако: „Не може човјек мене видјети и остати жив. (Изл. гл. 33. ст. 20.)“ А била су међу незнабожцима људима, које Бог није учио, лица, која су долазила на ту мисао, да је Бог Суштаство невидиво и непостиживо (Дјел. гл. 17. ст. 23.); но међу овима посљеднима тако су мислили о Богу само њихови научењаци, филозофи или мудраци; прости и необразовани народ држао је да Бог живи и обитава у тварима што се виде и што се могу опипати, и, служећи и одајући част тијем тварима, да служи и одаје част самому Богу. Један ученик спаситељев овако им слика ту вјеру: „Претворише славу вјечнога Бога у обличје смртнога човјека и птица и четвороножнијех животиња и гадова . . претворише истину божију у лаж и већма поштоваше и послужише тварнего Творца (Римљ. гл. 1. ст. 23. и 25.)“ За то, кад ученици Христови дођоше у једно мјесто и стадоше проповиједати истинога Бога, и ондје учинише чудо, зачуђени незнабожци подигоше глас свој и рекоше: „Богови начинише се као људи, и сиђоше к нама (Дјел. гл.14. ст. 11.)“ „и називаху Варнаву (ученика Христова) Јупитером, а Павла (опет ученика Спаситељева) Меркуријем (Дјел. гл14. ст. 12.)“ то јест, даваху им она имена којима именоваху богове своје. Тек хришћанско учење навиједстило је о Богу такво духовно учење, какво ви, дјецо, сада слушате; тек је Христос Спаситељ казао: „Бог је дух, и који му се моле, духом и истином треба да се моле (Јован. гл. 4. ст. 24.)“ С отог је и у исповиједању вјере хришћанске прва ријеч „Вјерую,“ ријеч, која одмах напомиње о духовном представљењу Господа Бога, које се усвојава цијелом вјером Знате ли сад, дјецо моја, шта значи та ријеч, којем се почиње учење хришћанско? —

Даље долазе ријечи: „во єдинаго Бога.“ Казао сам, да по разуму нашему, који потврђује ријеч Божија мора бити да има у свијету један највиши и најсавршенији ум, који свим управља, мора бити да има једно суштаство, које је све саздало и уредило; а сада велим, да је тај ум само један, то суштаство само једно, — „Један Бог.“ Тако и јесте. За

дом, или породицу, или државу, гдје видимо да иде све по реду своме, обично говоримо: мора бити да ту управља здрав ум, вриједна глава. Исто тако кад видимо гдје земља наша, заједно са својима сапутницима, с мјесецом и с другим планетама, свагда иде својијем правим путем, никад не спотичући се ни о планете, ни о комете, онда опет мислимо: мора бити да је један највиши и најсавршенији ум све то тако уредио, свачему назначио своје мјесто. А највиши и најсавршенији ум и не могу бити више умова, него само један. Тако и јест, јер кад би многи умови владали и уређивали, то онда не би било тога реда.

Бог је дакле један. Та је велика истина у свој својој јасности и савршенству донесена на земљу само ученьем хришћанскијем. У старом завјету, прије рођења Христа Господа, Бог је говорио Јудеима, да је Он један само Бог, и да уз Њега нема других богова (Изл. гл. 20. ст. 2. и 3.; и 5. Мојс. гл. 32. ст. 39.), но Он им још није говорио, као што ћемо видјети, да је Он један по своме суштаству, а тројичан у лицима. Он им се још није откривао тако као што се је открио при крштењу Христа Спаситеља у ријеци Јордану, — као Отац који је говорио с неба, и као Син, који се је крстио у ријеци, и као Дух Свети који је сишао као голуб За то се у старозавјетним књигама, писаним прије рођења Христа Господа, тек врло тавно напомиње о једном Богу по суштаству и тројичном у лицима. Незнабожачки народи пак, којих није обасјавало откривење Божије, нијесу могли јасно поимати ни то да је један само Бог. Наученьаци њихови говорили су, да има један највиши ум који управља, но они су при томе држали да је и материја уз Њега вјечна. А прости и необразовани незнабожачки народ, који је представљао да Бог живи у тварима, држао је да колико је твари које он као Творца поштује, толико мора бити да има и богова. Једному истиному Богу о доласку Христа Спаситеља на земљу, служило се је само у синагогама Јудејскијем. А у храмовима незнабожачкијех народа било је мноштво свакојакијех богова, и осим тога сваки је храм посвећен био особеному богу. У Риму, столици великога тадашњега царства, био је храм у ком су били скупљени богови свијех народа у томе царству, и ту су многи незнабожачки цареви ликове своје намјештали да им се одаје почаст као боговима. Тек кад се је почело распространьивати хришћанско ученье у томе народу, узело се је служити Богу коме се данас служи;

тек од онога времена престајали су људи служити животињама и другим тварима, кад су им се апостоли, ученици Христови, јавили с тим учењем, да „имамо само једнога Бога Оца, од којега је све, и ми у Њему, и једнога Господа Исуса Христа, кроз којега је све, и ми кроз њ“ (1. Кор. гл. 8. ст. 6.)“

Сад видите, мила дјецо, како су важне ријечи „Вѣрую во єдиного Бога,“ којима се почиње исповиједање или символ вјере хришћанске.

И за сад доста. Објашњење првога члана нашега символа довршићу вам, дјецо моја, идући пут; сад се одморите мало. Ја гледам, дјецо, да вам говорим што простије и јасније али је то тешко, јер вам не бесједим о обичним стварима, већ о невидивоме и непостиживоме Богу. Но и бесједа, моја не иде на то, да постигнемо Бога нашијем умом, него на то, да дознамо, за што нас света црква наша учи вјеровати Бога тако, а не другчије. Нека је само дјецо, вјера наша крјепка и тврда; при крјепкој и тврдој вјери и слабо је знање спасоносно; а без вјере тврде и крјепке није ни много знање од користи.

СВИЛОДЂЛСТВО
(свршетак)

Болести свилених буба. На свилене бубе наилазе различите болести. Најобичније су сува болест, надутост, жутица, спаћка, и прозрачност.

Суву болест добијаю свилене бубе ако є била врло жестока врућина кад су се легле. Такове бубе немогу напредовати, миголе се, беже с кревета и напослетку угину. Надутост добијаю бубе од влажнога лишћа, особито кад им се ово у првој старости дає, и од покваренога ваздуха. Овако болестне бубе отеку, зноє се позелене и угину. Жутица наилази на бубе због влажног ваздуха на тешкој врућини, и то у петој старости. Најбољи є лек против ове жутице чист ваздух; уз то ваља дудово лишће што се овако болестним бубама дає старим вином пошкропити и ситно утучени кречом посути. Нѣки свилодѣлци каде бубе оцтом и ракијом, али други веле да то ништа чинити неваља.—Спаћку добију бубе од мокрога лишћа и покваренога ваздуха; од ње измршаве, невду угину и иструну. Пре него што се ово догоди ваља их покупити и

избацити на полѣ, да се друге здраве бубе од њих неотрую. Прозрачност се появлює после четвртога спаваня и познає се по томе, што бубе избацую жут гад, врло мало єду и на трбуху се провиде. Узрок ове болести є неуредно храненѣ и гладованѣ, а излѣчити се може скорашњим и младим листом и чистим држанѣм.

Од прашног и увелог лишћа и покваренoг ваздуха свилене бубе изгубе прохтѣв и искоче по њима црне пеге, па угину. Чим се те пеге появе, одма треба бубе побацати. Гдѣкои пут се бубе купе и увлаче или крачаю па пред само завиянѣ угину. Томе є узрок убодац од инсекта, ладноћа, влажно време и укварена храна. За излечити овако болестне бубе мора свилодѣлац на ладном времену пећ ложити ал притом прозоре оставити отворене, и тако ваздух чистити, а уз то има бубама чист и мастан лист давати. —

Бубама шкоде мишеви, кои се имаю, мишоловкама хватати, (мачке и пси несмею се близу трпити код буба); даље шкоде им врабци, ласте и остале птичице, коє бубе радо єду ил своим младим птићима носе. Муве су такође врло шкодљиве због тога што носе яя на свиленим бубама, и тим њима досађаю, такође и од мрави имаю се бубе брижљиво чувати.

Н а ш т о с е и м а п а з и т и, к а д с е б у б е з а в и я ю? Кад се свилене бубе завияти почну, треба на кревете свуд унаоколо метнути завоишта и накитити их дудовим лишћем. Бубе се одма почну по завоишту пужати и завияти у чауру. Четири дана мораю проћи док се све бубе позавијају. Коє се бубе први дан завию, треба их на суво мѣсто оставити; оне што се други дан завию оставляю се обашка такође на суво мѣсто, а то због тога да се знаде коє ће се бубе пре угушити, єр иначе оне дванайсти дан чауру прогризу и у виду лептира из нѣ излете. Само су оно добре чауре, које нису прогрижене па с тога се имаю оне шести дан после завияня свога топлотом уморити. У свиларама има справа за тай посао. Свилодѣлци обични могу бубе у чаурама уморити, кад их после пецива хлѣба на по сата у врућу пећ у врећама или у кошаревима метну. У таком случаю бубе за два сата угину и онда се чауре повадити могу. Могу се бубе и над обичним котлом уморити, коє бива, кад се котао водом напуни и настави, а кад вода у нѣму ключати почне онда се чауре на ситу или на решету (коє несме гвоздено бити) над казаном држе и то понявом покривене за своя по сата, за које време све угину.

Ко свилене бубе држи и својски тимари, може од 10,000 буба до 400 фунти чаура добити, а ове се продаю обично фунта по 1 фр. 50 нов. и тако може свилодѣлац о малом трошку и іош манѣм труду за два мѣсеца лѣп новац заслужити, и то баш у оно доба године кад се у сиромашких селяка најманѣ новаца и најманѣ посла налази.

Чаура има од четири врсте. За најболѣ се сматраю оне ков су чврсте и пуне; у другу врсту спадаю мекане и шупљикасте, у трећу мокре, у коима бубе саме од себе угину, а у четврту врсту броѣ се оне у коима су по две заѣдно.

За сѣме се имаю оставити најлѣпше и најчвршће чауре а оставити валя єднаки брой крупних округлих чаура, и толико исто дугуластих што су по среди удубљене. Оне су прве женке а ове друге мужаци. Ове чауре оставе се на прилично топлом и промајном мѣсту, куда сунце недопире. После 12 дана бубе прогризу чауре и претворене у лептирове излете наполѣ, тада их валя после по сата на папир помећати и пустити да легу ия. Ова ия зову се и сѣме свилених буба, и најпре су жута после десет дана потавне, а потом на 6 дана доцније поцрне па онда постану пепелюгаста. Ков ия после 20 дана недобије пепелюгасту боју, оно неваля. Остала добра ия оставити валя у кесу од платна и држати до пролећа на мѣсту гдѣ није велика топлота и гдѣ нема мишева. У пролеће треба ово платно замочити у вино с водом помѣшано и кад се добро наквасн, валя ия тупим ножем састругати па онда их за леженѣ употребити. В.

Шкоске вѣсти.

ИСПИТИ О УЧИТЕЉСКОЙ СПОСОБНОСТИ. Пошто нити є вр. кр. уг. Министарство Просвѣте, нити наша црквеношколска власт, на испите приправичке повѣренике своє изаслала, држани су испити о учителской способности свршаваюћих приправника у србской учителской школи Сомборской 21, 22 и 23 Юлия, под предсѣдаваньем преч. г. проте Бранковића као привременог управителя истога завода. При овим испитима присуствовао є као гост господин Милан Милићевић секретар министарства просвѣте у Србіи и више овдашњих отмѣних родолюба. О добром успеху изучених кандидата увѣриће се оне обштине, ков их за учитеѣ добију, међутим слободно рећи смѣмо, да су ови испити исто тако добро као и прошлих година испали, и да се по томе наша учителска шко-

да єднако у напредном станю налази. Само би валяло да є народна наша интелигенция болѣ позна и да є у свима краєвима народа нашег по плодовима нѣним за ових последньих 10—12 година осведоченима оценьивати почну.

У другом приправничком течаю имали смо ове године 22 приправника од коих є єдан из завода изступио а остали се испиту о учительской способности подвргоше. Од ових испит є положио с найбольим успѣхом Вук Бакић родом из Перне у Хрватской, кои є пре ступаня у овай завод шести реални разред у Раковцу с отликованѣм свршио, и овом приликом проглашен є, да є способан за учителя у србской главной основной народной школи са особитом препоруком. Приправници Никола Ракић из Шандора, Тома Мирч из Бечкерека, Сима Поповић из Улме, Ђорђе Грунћ и Сима Бркић из Сомбора проглашени су за учителѣ у основной и у нижим резредима главне школе, а сви остали за учителе у основной Сросконародной школи.

У првом приправничком течаю било є 25 приправника, кои су 23. и 24 Юлия годишньи испит положили. Између ньих шестнайсторица положивши из свию предмети испит с добрим успѣхом прелазе без препоне у други течай, а деветорица имаю из поєдиних предмета добивене оцене 1. Октобра 1859. поправляти. Осим тога єдан ученик земунске немачке препарандиє и савршени осмошколац положио є испит из 1. приправничног течая с врло добрим успѣхом и по томе примлѣн ће бити у други овдашньи течай за редовног ученика.

Из платонеумске закладе уживаху стипендию приправници Вук Бакић и Никола Ракић по 100 ф. Іован Бугарски и Прока Кршпогачин по 80 фр. Любомир Михайловић и Евгениє Петров по 60 фр. Іован Іовановић и Марко Суботић по 50 ф. а стипендию из закладе Ральине за год. 186⁷/₈ примио є у течаю ове године Сима Поповић. Осим тога правительство кнежевине Србиє давало є своме питомцу Григорию Петрониєвићу подпору по пет талира на месец, а приправник Ђорђе Вунћ уживао є штипендию Рудолфинску од дистрикта потиског.

Отлични грађани Сомборски подпомагаху више сиромашних приправника, на чему нека им є явно „хвала“ речено. —

У Суботу 26. Юлия после службе Божиє у Св. Ђурђевском храму држано є свечано Благодарениє. Затим є у зданию завода прочитана разредница и проглашенѣ способности. Том приликом приправници Вук Бачић и Сима Поповић, први као найспособніи у наукама, а други као найврсніи у пояню добили су на дар по єдан ћесарски дукат, што є на ту цѣл поклонио Госп. Милићевић, такође том приликом раздаване су кньиге и слике покойног Корнилия Станковића што их више родолюба на ту цѣл поклонише.

Школска година започеће се у учительской школи Србской 1. Октобра по нашем календару. Когод жели примлѣн бити, треба да писмено докаже да є 16. годину живота навршио, да є подпуно тѣлесно здрав и да є 4. гимназиялни или 3, реални разред с добрим успѣхом свршио. Уз то обвезан є строги предиспит из србског єзика, славенског читаня, рачуна, землописа, црквеног малог пояня и катихисиса положити. Желити би било да се добри ученици и из висше гимназиє и реалке на ученѣ педагогичких наука отдаю; єр искуство показує да су оваки годинама

и разумом зреліи, те по томе и за ученѣ педагогичких наука способниіи

ВОЙНИЧКА ДУЖНОСТ УЧИТЕЛЯ И СВРШЕНИХ ПРИПРАВНИКА. По смислу земальског угар. закона од год. 1868 и то 40 закон. чланка §. 27. сви свршени приправници кои су учительски испит положили и за учителѣ или подучителѣ оспособлѣни (ти се разумею под именом кандидата или по мађарски „tanitójelöltzk") и сви учительи народних школа, пошто се за войнике приме, имаю се за осам неделя (и у то време од школе слободно) войнички извештбати и онда на слободу пустити, па у мирно доба само на периодично одређена годишня воєна вештбаня дужни су долазити. Ово являмо за умиренѣ и управлянѣ оних родителя, кои нам писаше да мѣстне власти синове ньихове, кои су за учительство способни, на трогодишню редовну войничку службу приморавaю, што є закону противно.

ПИТОМАЦ ТЕКЕЛИНЕ ЗАКЛАДЕ, Госп. Стеван Стоичић, кои є по свршетку приправничких наука у Сомбору две године у семинаріи кантона циришког у киснахту педагогийске науке продужавао, положио є на свршетку Априла стечайни испит и то са отличним успѣхом како из педагогичних тако и из природословних и математичких наука. То є први Србин, кои є у Швайцарской педагогичне науке редовно слушао, и из ньих испит са отликованѣм свршио. Он се у очи Спасова овамо у Сомбор своіой кући повратио, да добивеним знаньима роду свом послужи. Ми га као врстна међу врстнима народу нашем препоручуємо, и желили би да му се у отменніой коіой варошкой обштини учительско званиє повѣри, док се неотвори за нѣга мѣсто у препарандияма нашима.

НОВЕ ШКОЛЕ. Из срб. Бечея являю нам радостну вѣст да є тамошня варошка обштина заключила ове єсени или найдалѣ на пролеће отворити две нове школе: єдну за Србе а другу за мађаре. Непознаваюћи изближе мѣстне околности, држимо ипак, да би можда у мѣсто нове оделѣне школе у Бечею цѣлисходниє било средоточну школу распространити и од нѣ учинити главну школу, у коіой би три учителя у три отделѣне дворане дѣцу обучавала. Камо срећа, да наш Сабор ниє одгођен па да нам є управа школска у ред доведена, те би се имале и обштине и учительи у оваким приликама на кога зарад савѣта обраћати. Али овако, Бог зна шта ће од ядних школа и учителя наших бити, кад нитко за школу вашу немари.

Іош нам являю из Срб. Бечея да су Г. Г. адвокат Савић, лекар Ђ. Илић и порезки званичник Ђ. Іовановић лепе поклоне дѣци у новцу и у кньигама о испиту раздали. Лѣпа им хвала. што се народне школе наше сећаю,

ЗА ВѢРОЗАКОНСКЕ ШКОЛЕ· Црквени окружни конвент Дебрецинског округа по зрелом разсуђеню донео є $^{3}/_{15}$ Августа о. г. заключак да се задрже вѣрозаконске школе у истом округу. Кадгод државни надзорник у ове школе дође да надгледа, има ће онда и єдан члан црквеношколске управе с ньим у школе ићи.

ИСПРАВКА. У брою 13. на основу приватног гласа погрешно є явлѣно, да є учитель Великогайски своє мѣсто са Оросламошким променио и да су власти школске на то саизволиле. Ч. Конзистория Вршач-

ка явља нам, да є г. учителя Мате Чобановића оставка просто примљена и да є отворен стечаj на исто место.

ПОКЛОНИ ФОНДУ ШКОЛСКОГА ЛИСТА И ФОНДУ ЗА УЧИТЕЉСКЕ СИРОТЕ. Приликом овогодишнѣ майске свечаности у Срб. Бечеју од прилога родолюбивих Србаља и Србкиня овдашњих на исту свечаност, после свију трошкова остало є сувишка 21. ф. 80 нов. Због учительски у Бечеју одредно є да єдна половина овога новца припадне фонду Школскога Листа а друга половина фонду за учительске сироте. Новац овай Г. Ђорђе Глибоњски учитель послао є уреднишству овом, коє га є у приманѣ узело, и то: 10 фр. 9.. н. на страну фонда Школскога Листа, а 10 фр. 90 н. на страну фонда за учительске сироте.

СТЕЧАЈ. на упразњено учительско место у другом разреду српске мушке школе. Годишња је плата 420 ф. а вр. и слободан стан. Кои желе ово званиє получити, нека изволе молбенице своје подкрепљене крштеним писмом, сведочбама о свршеним наукама о моралном поведенију као и доакошнѣм службованју за месец дана честьејшем конзисторијуму Темишварском поднети. Из одборног сасједанија српско-црквеног обштества у вел. Бечкереку 27 Јулия, држаног. Мита Савић. с. р. председник. Ђорђе Рашковић с. р. перовођа.

ОГЛАС. На ново се отвара стециште на упразнѣно учительско званіе у великом Гаю у Торонталской жупанији. Учевный єзыкъ є српскій. Плата є 200 ф. а. вр. 24. кибле жита 24. кибле кукуруза, 3 хвата дрва, сламе колико изгоре. 4. ланца ораће землѣ, и слободанъ станъ. Кои жели званиє ово получити, има молбеницу са крштеннымъ писменом, са сведочбама о свршеннымъ наукама о моралномъ и политичномъ владаню и доякошньой служби за 4 неделѣ конзисторіуму вршачком поднети. Изъ засѣданія конзисторіялногъ у Вршцу 4. Августа 1869. држаногъ.

УПРАЗНЂНА УЧИТЕЉСКА МЂСТА. У Турiи у Бачкой. Плата є 150 фр. 50 н. а. вр. 20 пожунаца жита, 16. ютара землѣ и стан.

У Кули у Бачкой плата є 210 ф. а вр. 94 фр. и 50 н. у име стана. 30 пож. жита, 2 хвата житне сламе 3 хвата зобне сламе, 3 пож. пасуља, 45 фунти соли, 100 фунти говеђине, 25 ф. свећа. 4 хв. дрва (Молбенице на ова два места имаю се до 24 Августа ч. конзисторiи Бачкой поднети).

У Дубици у Хрватской краини. Плата є 210 ф. стан. и 12 хвати дрва за огрев школе и учительског стана. Молбенице є шалю до конца Августа Српской православной Обштини у Дубици.

У Будимской епархiи упразнѣна су ова учителска места: (1. у Чобанцу с платом 100 ф. 2 пештанских мерова наполице, по ютра землѣ 4. хв. дрва и станном 2.) у Ловри, плата є 76. ф. 14 мерова наполице 8 мер. єчма, 14. ютара землѣ, 1 кола сена, 25 фунти сланине, 500 нарамака огранака и стан. 3) У Збегу, плата є 105 фр. ¼ ютра ораће землѣ, 5 акова клюка, 2 хвата дрва и стан; 4). у Пантелiи плата є коє у новцу коє у нарави около 100 ф. 5.) у Муачу, плата с 200 ф. с придодатком за недельну школу од 21. ф. уз то 10 фунти лоиних свећа, 6 хвати дрва, стан, и приход од сваког вечег укопа 40 кр. а од манѣг 20, кр; и од венчанице по 20 кр. 6) у Сульошу, плата 28 ф. 28 мерова жита и толико кукуруза, 7 хв. дрва, 10 акова вина. 4 ланца ораће землѣ и стан; 7) у Майшу, плата є 35 фр. 25 пож. жи-

та и толико кукуруза, 6 акова вина, 6 хв. дрва 3 ланца земљ и стан, 8. у Будмиру, плата є девет форинти, 16 мер. жита и толико кукуруза 3 хв. дрва, 2 акова вина 5 ланаца земљ коју обштина обдѣлава и слободан стан; 9. у Шиклошу, плата є 120 фр. 3 хв. дрва и стан; и 10) у Кишвалуби плата є 40 фр. 30 мерова жита и толико кукуруза, 4 хв. дрва 5 акова вина, 6 ланаца земљ и стан. — Молбенице на ова места имаю се 31 Августа конзисторію Будимской поднети.

У Беркасову у Срему. Плата є 126 фр. 20 пож. жита, 20. мер. кукуза, 6 хв. дрва, 12 фунти свећа и стан. Молб. црквеном одбору у Беркасову до 12 Септ. имаю се поднети. У Инђији, пл. 336 ф. и стан. Рок 31. августа. Молб. црквеном обштини. Баршадину с платом 315 фр. уз 6 хв. дрва и стан; у Габошу с пл. 315 фр. 6 хв. дрва и стан; у Опатовцу с платом 186 фр. и стан, и у Мохову с платом исто оноликом као и у Опатовцу. — Молбенице на архидиец. конзисторію управити и до свршетка Августа окружном шк. управителю у Шид послати.

ПОЗИВ.

Како ће се српска омладина ове године у В. Кикинди 24. Аугуста искупити, то је „одбор срп. учитељске задруге“ у Банату за добро нашао. да се и ми учитељи из баната овом приликом у исто време у Кикинди искупимо, и зато по VIII. чл. нашега устава позивамо сву браћу учитеље из баната на другу главну скупштину банатске учитељске задруге. Уједно се позивају браћа учитељи и из других крајева српских, да се у што већем броју искупимо, јер ћемо већати. 1. о томе какав ће положај српско учитељство и њихова струка заузети према уједињеној омладини српској. 2. Да се једна петиција на црквено-просвјетни сабор (што ће се опет скорим искупити) у интересу школе и њеног напредка одправи.

Предпостављајући, да се браћа учитељи неће из кола омладинског извлачити, то им уједно јављамо, да се као чланови омладине ради станова најдаље до 20 Аугуста (но пашем) председнику местног омладинског одбора г. Љубомиру Савићу писмено обрате. У В.Кикинди 4. Аугуста 1869.

Одбор срп. учитељске Задруге у банату.

☞ Број 15. онда ће изићи кад се толико предплате накупи, да се њоме трошак за издавање тога броја подмирити може.

Лист излази двапут месечно.
Цена є на целу год. тси форинта, а на по год. 1. ф. 50 нов.

Издаје и уређује Никола Ђ. Вукићевић.

Тискано код Андрије Вагнера

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

Број 15. У Сомбору 31. Августа 1869. Год. XI.

РЕЧ
у обрану вѣрозаконских школа

(наставлѣно.)

Господо моя! Ми имамо 38. чланак земаљског закона од 1868. године, по коме наше народне школе уредити морамо. Тай законски чланак изрично каже да народне школе у Угарской могу бити: 1) вѣрозаконске, 2) приватне или друштвене 3) заѳдничке општинске и 4) државне школе. Све ове четири врсте школа могу дакле одсада у отачаству нашем постояти, и свака од њих има у закону земаљском правну основу свога обстанка.

Нас се овде тичу само верозаконске и заѳдничке школе. Видили смо да су ѳдне и друге законом дозволѣне и припознате. Ми дакле можемо бирати верозаконске или комуналне школе, по томе како су ове или оне за нас сгодније, и коѳ између њих болѣ одговараю потребама овдашњих грађана, кои су различити по вѣри и по народности, и између коих ми Срблји своју вѣру и своју милу народност за највеће светињ своѳ сматрамо, и у сваком сугрђанину нашем то двоѳ поштуѳмо, па као што своѳ недамо, тако нисмо ни у туђе дирати ради. Никоме ненамећемо своѳ, али недамо ни да нам други намеће оно што ниѳ наше. Ми се дакле желимо држати најточније оне пословице: „Сваком своѳ“ и „Што ѳ право и Богу ѳ драго.“

Да видимо дакле шта ѳ школа комунална, а шта ѳ вѣрозаконска школа.

Комунална школа ѳ заѳдничко училиште, у коѳ иду сва дѣца из ѳднога мѣста без разлике вѣре и народности и заѳдно

се уче свим наукама осим науке вѣронсповѣдне и моралне, за ков науке комуналиа школа неће да се ни мало брине, него их дотичним вѣронсповѣдима оставља. У такой заѳдничкой школи редовни учитель не би смео имати ни најманѣ обзира на васпитаванѣ своих ученика и ученица у вѣри и народности; у такой школи, Господо моя, не би се учитель са ученицима своима Богу молити смѣо, шта више он неби смѣо ни само пресвето име Іисус споменути са оним пиѳтетом, са коим га изговара сваки прави хришћанин, ѳр то би зазорно и саблазньиво било по дѣцу ѳврејску, коя у школу ту иду, и коя у такой школи с пуним правом захтѣвати могу, да се пред ньима на пристоян начин неспоминѣ то свима зазорно име.*

Јошт нешто. У комуналной школи може бити по смислу закона учитель ма ков вѣре и народности, дакле овдѣ у Сомбору могао би бити у школи комуналмой учитель не само римски католик или православни Србин, него и Унијат, Протестант, Назарен Ѳврей па и незнабожац; могао би у ту школу за учителя доћи човѣк, кои ѳ по начелима своима неприятель ѳдне или друге од овдѣ налазећих се народности; ѳр оваке околности при постављаню учителя за школе заѳдничке у обзир се узимати несмѣду. У комуналной школи, Господо моя, онай део жительства овдашньега, кои ѳ броем ячи, или чия ѳ народност господујућа могао би манѣм по брою, или од власти незаступаном делу жительства туђ ѳзик наметнути, ил учинити да се сва дѣца у школи той уче господујућем ѳзику, дочим би се можда по смислу § 58. као по некой тобожньой милости наместили побочни или спомоћни учитељи кои би и друге мѣстне ѳзике знали. Да би пак у комуналной школи овдашньой у најболѣм случаю овако бити могло, свѣдочи нам садашня Сомборска римско католичка главна и основна дѣвоячка школа,

---

*) У Белгіи заведене су комуналне школе. Ѳдан учитель пре две године — као што у то време у педагошким часописима писано беше — говорећи о врлинама човечаским рекне пред ученицима своима, да ѳ Іисус Христос Спаситель свѣта и узор свию врлина. Међу ученицима нађе се ѳдно ѳврејско дѣте, ков отишавши кући своме отцу каже, шта ѳ учитель говорио. Отац поднесе тужбу земальской комори, и ова по учињѣной истрази одпусти иначе врстног учителя из службе уписавши му у кривицу што се усудио у комуналной школи о Христу Спасителю тако говорити. Противу овог поступка поднео ѳ истой комори католички епископат белгиски просвѣд, али овай остаде без успѣха, а сирома учитель за навѣк изгуби свое звание.

коє вѣроисповѣдне будући, у погледу народности имале би бити заєдничке, єр у ньи иду дѣца бунѣвачка нѣмачка и мађарска. Па, Господо моя, колико учителя има у овим школама коима є єзик и кньижевност Српско Хрватска позната? Єл'те да нема ни єдног? — А колико се у овим школама матерньи єзик абсолутне већине малих ученика у обзир изузима показаћу вам ево из собственог искуства мог:

Пролетос єдно вече проходаюћи се безданским путем спазим єдно весело дѣтенце, гдѣ с школском кньижицом у руци протрча покрай мене поздравляюћи ме мађарским єзиком. Я по изговору а и по кошульи од сади-беза познам да то дѣте неће бити мађарске народности и запитам га: Како ти є име? „Стипан Маринковић“ одговори ми дѣте. Я се упустим с ньим у разговор и видећи у нѣга мађарски буквар, запитам га учи ли у школи и бунѣвачку кньигу. На коє ми он одговори: „У школи се не сми говорити рич бунѣвачка, тамо се све учи мађарски, а бунѣвачке кньиге штию само старе баке код куће.“ Ето, Господо моя како у средини нашой и у наше време, браћа бунѣвци пролазе у заєдничкой и управо по апсолутной већини своіой школи. Тако би можда прошли и ми Срби, кад би допустили да се овдѣ заєдничка школа оснує.

Напоследку іошт и ту важну околност имам споменути, да би комунална школа, коя би се овдѣ завела, подпасти морала под управу жупаниског школског надзорника и жупаниског школског савѣта, у коме ће у погледу на єзик обучаваня већина рѣшавати, а ту би, у напред знам, ми Срби и са найправедніим желяма нашима свагда пропали.

То, Господо моя, што сам сада навео, єсу битна свойства, школе комуналне.

Да видимо сада, шта є по смислу закона земальског школа вѣрозаконска.

Вѣрозаконске школе єсу оне, коє свака вѣроисповѣд за свою дѣцу има; дакле то су у главноме школе онаке какве смо их досада имали. Закон земальски по § 11. прописує у слове, под коима те школе и на на далѣ обстати могу, а да се вѣрници дотичне цркве немогу принудити на издржаванѣ комуналних школа, све ако би се баш ове, по жельи других суграђана ньихових у мѣсту том завеле. По томе би код нас у Сомбору и на далѣ обстати могле србске православне школе, римокатоличке школе, и єврейске школе. Свака би вѣроисповѣдна обштина бирала своє учителѣ; свака би имала свою школ-

ску управу, свой надзор, и своє предпоставлѣне школске власти а све би стаяле под найвисшим државним надзором. Али би у србску школу ишла србска, у римско-католичку по вѣри римска, а у єврейску єврейска дѣца. Свако би дѣте у тим школама покрай граѣанских врлина у духу своє вѣре, а србско дѣте би у своіой народной школи и у духу своє миле народности васпитати се, са своим народним преданяма упознати се, и свом матернѣм єзику пре свега без препоне и зазора учити се могло. Дочим нам дакле комунална школа само за обште човѣчанско и домородно васпитанѣ ямчи, дотле вѣрозаконска школа уз све ово пружа дѣци нашой найзгоднию прилику да се васпитаю іошт и у духу своє вѣре и своє народности; она нам добра стои, да ће се у ньой дѣца наша изобразити да постану врстни вредни граѣани отачбине, родољубиви чланови свога народа и валяни синови своє цркве. А то то троє, Господо моя, кадро є тек човѣка у нашим околностима и у нашем времену правим човѣком учинити, то троє праву просвѣту, праву слободу, слогу и благостанѣ на земльи међу людма распростръти и стално утврдити.

Закон земальски, на кои се позивамо, не само некрати задржанѣ вѣрозаконских школа, него баш изрично допушта, да се оваке школе и од сада из обштих комуналних прихода издржаваю. То се ясно види у другой точки § 25. коя ево овако гласи: „У погледу на оне већ постоєће вѣрозаконске школе, коє су се до сада из обштинског имана и прихода издржавале, слободно є обштини досадашню праксу и на далѣ задржати, али у оваком се случаю има припомоћ између школа различитих у месту том постоєћих вѣроисповѣди по праведной суразмѣри подѣлити, и неможе се одузети ни од єдне вѣроисповѣди, док се год неодузме од других.“

Из досада реченога очевидно є, да ми смѣмо и можемо вѣрозаконске школе наше на основу закона од 1868. године задржати; но очевидно є и то, да є вѣрозаконска школа у Сомбору као насуштни лебац найпреча потреба како нама Србльима, тако и Вама, Господо сограђани, коі сте римскокатоличке вѣре. Господо, држим да би народ, кога ви представляте, кад би му се ствар ова истински пред очи изнела єдиногласно изяснио се за одржанѣ вѣрозаконске школе. А познаваюћи жарку любав сомборских Србаля према своіой светой вѣри православной и према милой народности србской, слободно и свечано изявлюем, да є задржанѣ овдашньих србских

школа у вѣрозаконском и народном значаю найватрения и найвећа желя свию нас Србаля, шта више и то напоминѣм, да ми сомборски Србљи комунску основну школу — ако би се овдѣ подигла, — нигда неби за свою сматрали, него за силом наметнуту, и да би се тим крайнѣ незадовольство и праведно огорченѣ у народу нашем проузроковало.

Јошт и то изявлюєм, да наша Србска Народна Школа, по смислу заключка Славног Сабора Србског године 186⅙ у Ср. Карловци држаног и у слѣд тога изданог Найвисшег кралѣвског рескрипта од 10. Мая 1868. несме се и неможе никада за комуналну и интерконфесионалну школу сматрати.

Напослѣдку завршуюћи говор мой у обрану вѣрозаконских школа, особито то напоминѣм и пред очи Вам ставлям Господо моя, да є издржаванѣ свию овомѣстних србских народних вѣрозаконских школа из обштинске благайнице сл. кр. града Сомбора међусобним између исте обштине и школске законите власти постоєћим писменим уговорима, тако званим школским фасияма, на сва времена обезбѣђено, и неможе се уништити без саизволеня автономне власти србских народних школа и овдашньих Србаля.

Све ово у обзир узевши, глас мой даєм за то: да се у Сомбору основне вѣрозаконске школе задрже, и да се свакой вѣроисповѣдной школи суразмѣрно издржаванѣ према брою жительства и према законом одређеним просвѣтним потребама и на далѣ дає! Н. Ђ. В.

О певању.

I.

Ако је истина. да се у песмама огледа чистота и карактер душевни народа, то, имајући пред очима песме које српски народ у бившем Војводству пева, врло зло сами о себи судити морамо. Отидимо у какве просте сватове, па ћемо морати уши затворити да неслушамо гадне и скаредне речи, које човека само на дивљаштво опомињу. Прођимо оним сокаком, где је какво весеље у вароши ил у селу па ћемо тако исто проћи, и то све у певању бива. Па и сама мала српска дечица, која тек што реч две добро изговорити могу, надмеђу се већ у певању тих скаредних песама.

Песма са својим вишим полетом ваља да подиже чувство у човека, јер обично је, како човек пева, онако се и осећа. Песма о бољу успламти срце на бој са душмани своји, песма о слободи улева у њега дух слободе, песма о љубави, даје му љубав: роду, завичају и вери својој. Србин све што је чинио, и како се год када осећао, то је у песмама певао, и тако смо добили читаву књижевност народног певања.

Народне песме, које су се пре по народу српском певале упознале су управо Србе за целим изображеним светом, јер су заиста пуне узвишених и племенитих осећаја, оне се могу назвати узор народног певања.

Оне су огледало душе народне, из њих може се човек, уверити како је чист и непокварен дух некада у Србину дисао, из њих вири сушта безазленост, далека од сваког и најмањег лукавства. Племенитост им је главна особина; у њима се узноси и хвали оно, што је добро и лепо, у њима куди напротив оно, што је зло и ружно. Можели се шта друго од једне песме и захтевати. Ја велим, не, — и благо оном народу који увек у том духу и пева и напред корача. Али наше народне песме које се данас певају, сасвим су другчије, оне су измет најпоквареније душе, оне су ругоба садашњег века, оне су управо рећи срамота народна, — и ако би по њима чистоту и карактер душевни нашег народа пресуђивали, то би на жалост морали рећи, да је српски народ, народ скроз и скроз покварен, који нити што племенито осећати, нити што добро чинити може. А јели то баш тако? то питање дубоко засеца, и ја га за сад муком прелазим. —

Да међу Србима заиста она стара чистота душевна и безазленост више невлада, то је истина, али да је српски народ баш тако и покварен као што су му песме које сада пева покварене, то нећу да верујем Тек толико сам уверен да певање данашњим даном у Србина није лепо, да много утиче на душе младе српске дечице, улевајући у њи зле и гадне појмове, те те се с тога бојати морамо, ако још није, ал оно ће скорим, ако се томе још зарано на пут нестане, у простом народу нашем овладати она поквареност, коју он сада у песмама пева, и онда смо пропали.

II.

Пре докле је народ наш у социалном животу једну целину састављао, док се није на учени (господски) на грађански и прости ред делио, било је народно певање слабо, као што

сам напред говорио; — али сад, кад покрај свог усиљавања нашег, да ту целину одржимо, опет смо свакако раздељени по духу времена, на господу или наученьаке, на грађане, — трговце и занатлије, и простоту, куда обично наше још по све неизображене земљеделце рачунамо, сада велим није ни сво певање чисто народно, јер из народног духа ни поникло није. Сада имаде у Србству још и песама вештачких, и песама, које нит су чисто вештачке, нити пак чисто народне, песме те назваћемо ми песмама грађанским, јер их Срби тог реда највише и певају. —

Што се тиче вештачког певања то је тек у клици код нас, и право вештачких песама тек врло мало набројати можемо, те песме пева данашњим даном понајвише омладина, која се у појединим местима српскима, у колу певачких дружина, у вештачком певању изображава. Ако су вештачке песме у духу народном певане, народ их као своје присвоји, па може бити да дух народни што шта с њих избрише, али да како би се онда управо и народним песмама назвати могле. Тако у духу народном певаних вештачких песама, ми Срби врло мало имамо, и ту можемо само Станковићеве композиције споменути. Он један умео је до сада дати глас песми, као да је из народног духа поникао, и његове се песме само у свим редовима народа српског певају, сви их Срби скоро знају, и сви их са одушевљењем певају. Али Станковић знао је народном певању дати изражај вештачки, јер сам он беше вештак, каквог данас у Србству нема. Колико певање на облагорођење душе и срца утиска имаде, то нећу говорити, то сви знамо, али баш за то, и што знамо треба да вештину поштујемо и да се у вештачком певању што више изображавамо. Но о том ми није намера да овом приликом говорим, па зато ћу да пређем на оно певање, које сам мало час грађанским назвао, и које се мало по мало, сад када вештина нас преузима, такође преживлује.

Када су Срби прешавши амо почели се у књижевном животу мало кретати, онда је и то певање поникло, и као што су онда наша књижевност и наш књижевни језик свачији, тек не наши били, исто тако и песме биле су већином свачије само не наше српске. — Али српски народ жељан књиге, жељан песме с каквим је год одушевљењем читао: Усамљеног Јуношу, Љубомира у Елисијуму и друге Видаковићеве и других тадашњих списатеља славеносрбски писане књиге, са таким истим одушевљењем певао је он о „Бурјаму“ и осталом што је тамо

налазио. Као што је онда жељан књиге са највећом вољом сваку српску књигу која би изашла жељно дочекао, исто тако је са одушевљењем и сваку песму која се певати почела, сусретао и одушевљено певао. То беху понајвише песме без полета, хаос смешаних мисли понајвише без смисла, са каквом туђом или извртнутом народном мелодијом и опет су радо певане, па и сада се многе од њих радо певају. Узмите ма који од старих наших календара, па ћемо ваздан таковних наћи. Ето то су те грађанске песме које су по себи сасвим ништаве, и опет су се радо певале. Између њих врло је мало наћи таковних, које су од веће вредности, али њима хтео је наш грађански сталеж да у вештину корачи, хтео је да се попне више, па је пао ниже, него што је мислио да је пре тога био. —

III.

Ја сам рекао да новија народна поезија опада, да своју унутрашњу вредност сасвим губи. Ја сам рекао да се и грађанско певање мало по мало преживљује., па може бити, да ће ме когод запитати, какво певање онда данашњим даном мах отима? — Управо рећи никако, јер, дочим се досад у свакој кући од јутра до мрака хорила весела песма, дочим се до сад тресао до и гора од веселог певања, да дочим је до сад лепа песма зачин сваког српског весеља била, сад ил се никако непева, ил се пева скаредно, што је на сваки начим још горе од оног првог — Често сам слушао у каквом вишем друштву старе наше отмене Српкиње де се диве говорећи: „док смо младе биле, ми смо се дичиле са певањем, а сад замоли ма коју српску девојку, да запева, она ти одмах вели да незна, јер се стиди српског певања!“ Ово је сушта истина и ако се кадкад случило да би који од Омладине запевао једну од наших старијих изврсних народних песама; на пример: У Омера више Сарајева, или Осусе небо звездама и т. д. бивао је обично као прост и неваспитан, од отменог српког друштва исмејан, а н. пр. запевати: Роберта трувадора ил друго што је туђе, сматра се ту као изванредно, и то не верујем за то, што се баш вештина љуби, него што није наше. У грађанском реду, као што сам већ рекао, непева се такође онако као што се пре певало, а прост народ што пева, боље би било да и не пева, јер ни српске просте девојке несмеш слободно слушати кад певају, што нису песме чисте и целомудрене.

Код српског простог народа морали би за узрок томе наве-

сти не изображење, али шта ћемо за узрок да наведемо, што певане у опште опада? На последак, мора се сумњати да садашњи век ни мало поезије у себи нема; али то није истина, јер поезија је миомирни дим тамјана, како за појединог човека тако и за целе народе.

Да неби дуго о том сам мудровао, ево ћу вам навести шта од прилике један немачки књижевник и родољуб за Немце о томе говори, а то је славни њихов педагог Келнер:

„Шта је иначе него поезија, када старац замишљен у вечерњу румен гледа, када мома из своје спаваће одаје удубљена у мислима у звездице погледа! Шта је друго но висока поезија каде верна општина која, било то у велелепно украшеној лаври, или у малој црквици сеоској, побожно се пред оним, што је најсветије, клања, или кад нас у лиснатој засенци шумској дрктавина од Невидимога потре се? Зар ти не видиш поезију у животу невесте, матере, у животу детинства? Шта је друго но поезија, кад дете с цвећем, са јагањци и облаци говори, кад се у сну на анђеле осмехива? Та лепа богиња јесте свуда, само кад би ју ми видети хтели, и она би свуда у животу народном владала; када јој неби многе непријатељске силе на пут стајале.

„А које су силе то, и како се то збива! Наш живот је врло разгранао, па за то је од дубине своје изгубио. Његово огледало је са свакојаким страстма у вечнострујећи сусретај долазило, па не може бистро сунце, месец и звездице, и небо плаветно у себи да сними. Мирна кућа и поверљиви круг породични још њих врло мало задовољавају; све то тражи ванска уживања и весеља, све се то одало политици, место поверљива приповедања заузеле су сада страстне игре и картанија; данашњим даном само се за две пароле знаде, а то су: благостање и уживање," прво за то, што то ово друго изискује, и као што парна кола на гвозденој глаткоћи брзо напред хује, тако данашњим даном, све за њима трчи, не осврћући се нигдар у висину. —

„Сујеверје се са највећом жестином и из најудаљенијих кутића гони, и ми због тога постадосмо стармали, препаметни. Сада многи вјерују само у оно, што се рукама опипати може, религија и сујеверство сада су код су многих две речи што једно значе. Ми смо постали врло изображени, и то све на рачун срца и лепих нада, али за то нам бива као и онима хемичарима, који у својим лабораторијама, знају злато растопити ал га незнају створити. Наша дневна литература, приправила је већ свему то-

ме победу, она се стара да све само са егоистичним оком гледамо, она нас гони да себе преценујемо, удаљује од нас сваки пијетет спрам оног што је велико и узвишено, и тако и из народа безазленост обичаја и простоту и појезије искорењује и убија и зато се укус за простонародном песмом, за појетичном скаском, побожном легендом наших предака, и занимљивом бајком, губи, а њих опет ништа не замењује.“

Тако пише један искусан немачки писац за Немце, а ми Срби ако и нисмо још да тог ступња у просвети дошли, до ког су н. пр. они, опет све ово на себе примити можемо, шта више ми смо још у толико несретнији што имамо певања, али од кога се стидети морамо. Зашто дакле певање и кад нас опада, није ми на горње речи ништ додати нужно, само ћу да овом приликом и то рекнем, да је већа жалост што покрај опадања народног певања и ми опадамо, и она пословица народна: како певамо, онако и цветамо! сасвим је на месту. —

(свршиће се.)

ОБЈАШЊЕЊЕ СИМВОЛА ВЈЕРЕ

за одраслију дјецу.

Из „Воскреснаго чтенија“ извадио Богдан Кузмановић, парох Српскокарловачки и члан конзисторије Тамишградске.

II.

Дванаест чланова символа вјере

ПРВИ ЧЛАН.

Ми вјерујемо, мила дјецо, не тек просто „во јединаго Бога,“ но Бога, „Отца Вседержитеља, Творца небу и земљи видимим же всијем и невидимим.“ Бог је дакле а) „Отац.“ Бога као Суштаство највише и најсавршеније знали су људи још у стара времена. У Јеврејскијем књигама од Божанства на многијем мјестима казује се за Бога да све може, да све зна, да је најсветији. У незнабожачкијех писаца необасјаних откривењем Божијим, Бог се такођер често представља као Суштаство које све може, које је најсилније и којега не постиже ум човјечиј. Но Бога, као Отца, стари народи, прије доласка Христа Спаситеља на земљу, нијесу знали. У Јевреја било је људи обасјаних Духом Божијем, који су само прорицали да ће некад доћи срећно и благодатно вријеме када ће се Бог јавити

људима као Отац, и живјети сред њих као њихов чувар, браниlац, старатељ. Но то су била само проричања. Они су пак сами називали Бога таковим именима која су изражавала Божију вјерност, свемогућство, премудрост, благост (Јехова, који свагда јесте; Адонаи, Господ; Садаи, Крјепки, Свемогући; и др.) Кад је Христос Спаситељ сишао на земљу и јавио се у тијелу синовима човјечијим, и назвао их Својијем друговима, браћом Својом, онда су тек људи стали називати Бога Оцем, онда се је тек то име Отац узело употребљивати. А како то? На то одговара један од сљедника и ученика Христових, који вели, да ми вјером у Исуса Христа као Сина Божија постајемо синови Божији по посиновштву. Тако и јесте. Вјером у Исуса Христа као Сина Божијега приближујемо се к оним Божанским савршенствима и врлинама које је Христос Спаситељ донио Собом на земљу и остварио у Својему животу. Сљедећи Његовој науци, Његовоме животу, Његовијем дјелима, сљедимо, тако да кажем, Божанственим савршенствима, што су се потпуно показала у Исусу Христу, и тим начином постајемо сунасљедници Христови и насљедници Божији (Гал. гл. 3. ст. 26. и гл. 4. ст. 5. и 7.) Крв Јисуса Христа, проливена на крсту, и Његово Божаствено достојанство покривају наше недостатке и слабости на путу којим идемо за Јисусом Христом, и ми се осмјељујемо те се обраћамо к Богу и називамо Га Оцем (Гал. гл. 4 ст. 6.)

Како је важно то право, обраћати се к Богу као Оцу, које нам је право даровао Христос Спаситељ, можете, дјецо мила, видјети отуда што смо, као што један ученик Христов говори, прије него што смо добили то право, били као робови (Гал. гл. 4 ст. 1.); а сад смо тако блиски к Богу као дјеца к својему оцу. Кад смо у невољама и злијем околностима, имамо право и можемо се обраћати к Богу с оном молитвом коју нас је научио Јисус Христос, Спаситељ наш, а та је молитва „Оче наш . . .“ Важнога преимућства! Бог, највише, најсветије и најсавршеније Суштаство — наш је Отац, а ми грјешни и недостојни људи — Његова смо дјеца! Свађате ли сад, дјецо моја, важност ријечи „Отац,“ стављене у наш символ вјере? Кад су људи, који су примали хришћанску вјеру произносили „Вјерујy во јединаго Бога,“ тада су престајали бити незнабожцима, но могли су бити Јеврејима, који су такође признавали јединаго Бога: али кад су исповиједали „Вјерујy во јединаго Бога Отца . . .,“ онда су већ постајали

хришћанима, и то је с тога, што само вјера у Христа као Сина Божијега даје право именовати Бога Оцем. Ријечју „Отац“ стављеном у наше исповиједање вјере, изражује се, као што се види, суштност науке хришћанске, језгра и основа науке хришћанске. Бог хришћански је Бог Отац свијех људи, а сви су људи његова дјеца.

Тај Бог Отац, Кога нам је тако кротко и милостиво открило учење Христа Спаситеља, јест б) и „Вседержитељ.“ Кад су незнабожци расуђивали о Богу, једни од њих тако су мислили, да је Бог, као највише и најсавршеније Суштаство, саздао све добро и да њиме управља, а све зло, све наше биједе и несреће, да је произвело друго суштаство, зло, Богу у свему противно.[1]) Други су држали, да је Бог само саздао и створио све, а управу и чување да је уступио другим суштаствима.[2]) Трећи су мислили, да је један врховни Бог раздјелно своју власт међу другима подчињеним боговима, и држали су, да има засебан бог громова, засебан бог мућа, особити бог бура, и особен бог кише, ватре и других предмета.[3]) Та представљања о Богу не доликују Њему, јер би по тима, представљанима био Бог слаб и немоћан, пошто по њима не управља свијетом Он Сам, већ раздаје своју власт другима, и има пред собом таких предмета на које се власт Његова не може простирати; не саглашавају се та представљања ни с разумом нашијем, и с отог их је и одбацило учење хришћанско.[4]) Учење хришћанско рекло је и вазда казује, да ван власти Тога Бога, Којега ми исповиједамо, нема у свијету ни једне силе, напротив да је све подчињено Њему. Сунце, мјесец и све звијезде свршују свој течај по заповијести Његовој. Земља даје у своје вријеме плиду људима, звјеради и птицама свијема по заповјести и вољи Његовој. Сви људи, све биједе и несреће што се догађају људима, јесу у власти Његовој. Он им даје добротворе, Он напушта на њих зле врагове или непријатеље, Он опредјељује вријеме живота, Он шаље казне, Он спасава од биједа и несрећа. Сви анђели и дуси стоје такођер под влашћу Његовом. Без Његовог попуштења ни сам ђаво не може ни једнога зла кобити и чинити човјеку.

---

[1]) Учење персидског дуализма.

[2]) Учење гностичко.

[3]) Учење грчко митолођије.

[4]) Сва та учења понављали су јеретици међу хришћанима; но сва су их побили црквени мужеви II. вијека. Ријеч „Вседержитељ“ по свој вјероватности управљена је противу тијех заблуда.

Како је важно такво узвишено представљање о Богу, можете и сами судити. Незнабошци, који нијесу тако јасно представљали свемогућство и сведржитељство Божије, жалосно су расуђивали о себи, о своме животу, и о својијем дјелима. Једни су од њих мислили, да све подлежи неизбјежному и слијепому року и судби, да је човјеку нацртан извјесни пут добри или зли, и он га никако не може обићи. Други су говорили, да је срећа или несрећа човјека дјело случаја. Трећи нијесу налазили по себе ништа утјешнога ни у овоме ни у будућем животу. Хришћанско учење, које говори, да све стоји под влашћу и управом једнога свемогућега и свесилнога Бога без Чије воље ни влас с главе наше не пада на земљу, учи нас 1) да се потпуно предајемо и повјеравамо вољи Божијој, 2) да знамо да сви догађаји и дјела догађају се и дјелају се са знањем једнога Бога слиједовно не воде к злу. Ријеч дакле „Вседержитељ,“ стављена у наш символ вјере, као што се види, није без значаја особитога као што нијесу ни споменуте ријечи.

Даље слиједе ријечи „Творца небу и земљи, видимим же всијем и невидимим.“ Смисао тијех ријечи то је, да Бог не само све држи у Својој власти и свим управља вазда, но в) да је и све саздао и створио одпочетка. Творцем и Саздатељем припознавали су Бога и незнабожци. Само су једни од њих у томе судили о Богу као о човјеку, е су говорили да је Бог све саздао и створио од вештаства или материје, која је ту била од вијека, као што човјек зида дом од материјала, који му је при рукама. Други су говорили да је Бог све саздао и створио помоћу другијех суштаство, нижих од Њега. Трећи су говорили, да је Он саздао само небо и анђела, а човека и земљу да су створила друга суштаства. Сва та мњења, као лажна и несагласна с нашијем разумом, одбацило је учење хришћанско. Хришћанско је учење рекло, а), као што се говори о том у једној далеко прије рођења Христа Господа написаној књизи од Божанства, да је Бог све саздао од ништа, да прије почетка стварања ничега није било, да је прије вијека суштаствовао или био само једини Бог Отац са Својим Сином и са Светима Духом; б) да је Бог све створио Својом сопственом моћи и силом, без помоћи чије; в) да је Он Сам саздао све, и небо и земљу, и све што се види. Бог је створио и самога ђавола; само што је Бог и њега саздао прекрасним и добрим, него се је он сам прометнуо

злим по својој сопственој вољи, што се није хтио да покорава вољи Божијој. О томе дјелу Божијем бесједи прва књига нашега Светога Писма, која се зове књига постања или „Битија.“ Ту се говори, да је Бог у почетку створио небо и земљу. И земља је била још без обличја и пуста. Но Бог ју је мало по мало украшавао. У први дан саздао је свјетлост; у други створио је свод или видиво небо; у трећи саздао је збориште водена или мора, сухо и траву и биље и дрво родно; у четврти дан створио је сунце, мјесец и звијезде; у пети саздао је рибе и птице; у шести створио је стоку и ситне животиње и звијери земаљске, и напосљетку човјека. Тако у кратко каже Свето Писмо, и тако нас учи учење хришћанско о томе, да је Бог све створио и саздао.

То хришћанско учење врло нас тјеши, драга дјецо моја. То хришћанско учење сједињава нас у имену Бога Оца са свијема људима: сви су људи наша браћа; у имену Сведржитеља сједињује нас с васцијелијем свијетом видивим и невидивим; у имену Творца с цијелијем свијетом и с цијелом васионом. И ријечма „Отац, Сведержитељ, Творац неба и земље“ завршује се учење нашега исповиједања о Богу Оцу. Даље слиједи учење о Сину Божијему.

Школске вѣсти.

СРБСКЕ ОСНОВНЕ ШКОЛЕ У СОМБОРУ. У предѣлу сл. кр. града Сомбора находе се сада ове србске народне основне школе: Главна школа за мушку дѣцу с повторном школом за занатлиске и трговачке научнике; средоточна женска основна школа; основне школе у предграђима Селенчи и Црвенци и двѣ салашке школе єдна на Буковцу а друга на Жарковцу.

Србска главна школа за мушку дѣцу састои се из четири разреда. У њој дѣлаю четири учителя, наиме: Г. Г. Никола Груић у првом, Александар Коњовић у другом, Младен Средоевић у трећем и Ђорђе Теодоровић у четвртом разреду. У течаю 186⅞ школске године било є у овој школи 183 ученика, од којих 74 у првом, 33 у другом, 40 у трећем и 36 у четвртом разреду. Од ученика четвртог разреда 22 добили су свѣдочбе, да могу средњѣ школе (реалке и гимназије) походити.

У овој главној школи училе су се слѣдеће науке:

У I. разреду; основи науке хришћанске, с ученѣм и разумеванѣм молитава, вѣровања и заповѣди. Најглавније библијске повѣсти и моралне приповѣдчице; наука гледања мишљења и говора; србско писанѣ и читанѣ; славенско считаванѣ. Рачун на памет од 1—100 у сва четири

вида, а из писменог рачуна написиванѣ броѣва, сабиранѣ и одузиманѣ; читанѣ црквено уз разумеванѣ тектова што се уче поати, народне пѣсме, и србско пѣванѣ.

У другом разреду: Наука вѣре и библичне повѣсти, наука гледања мишленя и говора; србско и славенско читанѣ (прво из I. Читанке а друго из Часловца); рачун на памет и на табли са цѣлим броѣвима и у сва четири вида, наиме сабиранѣ, одузиманѣ множенѣ и дѣленѣ у у броѣвном простору до 1000 а написиванѣ броѣва до 10.000; србско писанѣ по казиваню и разпознаванѣ именица, придѣва, замѣница и глагола; писанѣ и читанѣ с латиницом и с нѣмачким писменима; народне србске пѣсме и црквено поянѣ.

У трећем разреду; Библиске Повѣсти и Катихизис; тумаченѣ Евангелия и приповеданѣ жития светих кои се у народу нашем особито почитую; вештбанѣ у разумљивом и приблизно лѣпом читаню из II. єзикосл. Читанке са обзиром на природописне предмете из исте Читанке, кои се у природи самой, у малим збиркама лишћа и семења, и у сликама лѣци показую, уз то долазе и найпростији покушаи за разишњиванѣ природословне науке о ваздуху, свѣтлости, топлоти и муњости; основи србског єзикословля, Земљопис угарске кралѣвине с цртама из повѣстнице нашега народа у Угарской, и с ученѣм народних вешких найодабраних пѣсама. Писанѣ диктандо са србским и латинским писменима. Нѣмачко писанѣ и читанѣ с латиницом и с нѣмачки писмени. Рачун на памет и на табли с єдно и више наречених броєвима и разбитцима, Црквено Поянѣ.

У четвртом разреду: из науке вѣре учи се пространи катихизис с доказима из св. Писма, тумаченѣ недельних и празничних Евангелия, Апостола и црквених одбора; србско разумљиво и лѣпо читанѣ (из Читанке за IV. разред); єзикословлѣ по Даничићу; писмени саставци; обшти земљопис са обзиром на Аустроугарску монархию и балканско полустрово; слике знатних мужева и догађаја из повѣстнице србске, отачаственe и обште; основи природописа и познаванѣ природних поява и снага (уз Читанку и осим ове по предаваню учителѣвом); рецитованѣ народних пѣсама; рачун с обичним и десетичним разбитцима, двоставнички рачун; перценти, рабате; талиянска практика и дружевно правило; нѣмачки єзик и то читанѣ с разумеванѣм, писанѣ диктандо, єзикословлѣ и преваћанѣ са нѣмачког на србски и са србског на нѣмачки; црквено поянѣ и пѣванѣ србских лѣпих пѣсама; геометрично обликословлѣ и цртанѣ. Осим тога ученици првог трећег и четвртог разреда вештбали су се у гимнастици, а ученици четвртог и трећег разреда пояли су недельом и празником на вечерню, јутреню и служби Божиој и на службама предосвештаних дарова. Њих є цркв. поляю учио г. Н. Грунѣ учитель.

Явни испити држани су првог полгодия 25. и 26. Февруара а другог полгодия 15. и 16. Юлия.

Недельна школа за занатлиске и трговачке научнике брояла є єдва 40 ученика, кои су врло неуредно, — трговачки баш никако, — у школу долазили; єр их нитко није на то натеривао. С тога се у овой недельной школи ученѣ ограничити морало само на повтораванѣ основних знања из науке вѣре, писаня и рачуна.

(наставиће се.)

ОГЛАС. На ново се отвара стециште на упразнѣно учительско званіе у великом Гаю у Торонталской жупанији. Учевный єзыкъ є србскій. Плата є 200 ф. а. вр. 24. кибле жита 24. кибле кукуруза, 3 хвата дрва, сламе колико изгоре, 4 ланца ораће землѣ, и слободанъ станъ. Кои жели званиє ово получити, има молбеницу са крштенимъ писменом, са сведочбама о свршенимъ наукама о моралномъ и политичномъ владаню и доякошньой служби за 4 неделѣ конзисториуму вршачкомъ поднети. Изъ засѣданія консісторіялногъ у Вршцу 4. Авг. 1869. држаногъ.

СТЕЧАЈ. Код православне српско-црквене општине у Будиму упразњено је учитељско место. Плата је на годину 400 ф. а. вр. 2 хвата дрва и слободан стан. Учитељ поред обучавања деце, имаде такође дужност на једној страни код недељног и праздничког богослужења појање обављати. Проситељи имају своје молбенице са сведочбама о свршеним приправничким наукама до 25. Септембра т. г. црквеном одбору подписате општине поднети, и иште се да поред српског језика нешто мађарски и њемачки знају. Црквена православна општина у Будиму 25 Ауг. 1868.

СТЕЧАЈ. На девојачкој школи, код преображенске цркве у Панчеву упразнѣно је место женске учитељке с платом 300 ф. 31 ф. 50 н. за стан 6 ф. за писарину. и 6 фата дрва, за попунење истог места исписује се се стечај до последњег Септембра по новом. Потражителке имаю са сведочбама доказати, да су на педагогичком заводу испит са добрим успехом положиле. Молбенице имају се до реченог рока, мађистрату доставити. Од цр. кр. мађистрата Панчева дне 28. Августа 1869.

УПРАЗНѢНА УЧИТЕЛЬСКА МѢСТА. У Панчеву тражи се учитељ за четврти; разред главне школе с платом 700 ф. 60 ф. у име стана и 3 хв. дрва четири учителя с платом 500 ф. 60 ф. станарине и 3 хв. дрва; три подучителя с пл. 300 ф. 36 ф. станарине и 3 хв. дрва, и єдна учителька женских послова с наградом од 120 ф. Стечай є расписан до 18. Септ. по нашем. Првенство имаю они приправници, кои су учительски испит у Сомбору с добрим успѣхом положили. Молбенице се имаю управити на ц. кр. мађистрат слободног министарског града Панчева.

У Далю тражи се учитељ за II. разред. Плата є 315 ф. 7 ютара землѣ єдан део баште, и 20 ф. станарине. Учителя тога дужност є не само недельом него и по сваки дан с децом на богослуженіє ићи и дужности одправляти. Молб. на Архидиєцезалну консисторию управлѣне имаю се до 15. Септ. Госп. Вуковарском Протопрезвитеру у Шид послати. У Врднику отворен є стечай за учителя до 15. Септ. Плата є 240 ф. стан и башта. Молб. архид. консист. у Карловци. У. Старом Пазову с платом 240 ф. и стан. У Романской Кечи, за новоустановлѣну србску школу тражи се се учитель. Плата є 100 ф. 25. кибли жита, 100 фун. сланине, 25 фун. соли, 8 свећа, 6 хв. сдаме, 1 хв. єдан ланац ораће землѣ и стан. Молб. има се општинском школском савѣту у Кечи до 30. Септ. поднети.

☞ Брой 15. онда ће изићи кад се толико предплате накупи, да се њоме трошак за издаванѣ тога броя подмирити може.

Лист излази двапут месечно.

Цена є на целу год. три форинта, а на по год. 1. ф. 50 нов.

Издає и уређує Никола Ђ. Вукићевић.

Тискано код Андрије Вагнера

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

Број 16. У Сомбору 30. Септембра 1869. Год. XI.

ПРЕДЛОГ

од поправака и додатака у закон

О ОСНОВНИМ ШКОЛАМА

што је спремљен био за одборске седнице народног сабора у Јуну 1869.

I. О дужности учења. Родитељи ил њихови заступници дужни су свако своје дете и то под јавним надзором да уче оним наукама, што су прописане за основну школу, било да их прихватно томе уче, или да их јавно у народну основну школу шаљу, и то од почетка 7-е па до краја 12-е односно 11-те ил 10-те године.

II. О дужности издржавања основних школа. Свака општина дужна је чим има 50 за школу дорасле деце, да држи за њих школу и учитеља а на преко 100 до 200 деце, да узме још једног учитеља, ил помоћника, и тако даље; на свако сто деце више, по једног више учитеља, ил помоћника, и толико школских соба и учитељских станова.

Места са мање од 50 за школу дорасле деце ако не могу сама за себе дужна су да држе школу у заједници са најближима; па ако су преко по сата раздалеко, оно са наређеним за децу код школе од нужде ноћиштем и храном; другче свако са намештеном у својој средини за школу собом, а заједнице погођеним учитељем, да у овом случају на изменце деци долази и њих учи најмање сваки други дан док се не узможе редовна школа да отвори.

Све трошкове за издржавање основних школа дужна је општина, ако већ на то одређена фонда нема, или у колико не би тај измагао, да подмирује сама, и да изда о том писмено

уверење (фасију) а сиромашке општине, које не би могле то да подпуно издрже, добиваће према извиђеној потреби помоћ од народних фондова, а нешто и од државе (бар ½): (За ово петицију.)

III. О школским зградама, намештајима и учевној опреми. Свака општина дужна је да има за своје школе по (од школске управе) прописаном плану дигнуте ил поправљене зграде, са свима нужним намештајима и учевном опремом, и дужна је то у добром стању да издржава, а за попуњивање учевне опреме под којим се разуме и библиотека, има за сваку просту основну школу своју да даје најмање 20 фр. а за главну 50 фр. на годину.

IV. О издржавању учитеља. Засад и док се не узможе плаћати боље, најмања је редовна плата учитељу у вароши 1½ фр. у варошици 1¼ фр. у селу I-е класе 1 фр. а селу II-е класе 80 нов. на дан, дотичним учитељкама за ⅓ мање, а помоћницима у варошима 80 нов. у варошицама 70 нов. у селима I-е 60 нов. а селима II-е кл. 50 нов. на дан, — урачунавши у то депутате и земље где их има осим пристојна по пропису удешена стана и за тај одређена огрева или у име тих са одобрењем школске управе наређене накнаде; али ако би где плате већ сад веће од ових биле, не смеду се смањити, а где су мање имају се одма поболшати.

За поменуту редовну плату дужни су дотични да уче у школи од три разреда 60 деце, у школи од два разреда 80 деце, у школи од једног разреда 100 деце, а штогод је више деце да се дода и плате, и то за свако дете најмање 1 нов. на дан.

Учитељи су дужни да држе за сад у цркви десну певницу, ако нема та ово друге наредбе у месту, али за ово да им се дода и плате, и то у вароши најмање 60 фр. у варошици 50 фр. у селу I-е класе 40 фр. а у селу II-е кл. 30 фр. на годину, а за сваку пратњу најмање 60 нов. а за парастос 40 нов. док се не узможе ова служба другче наредити; а ако би прилози ови гдегод већ сад већи били, несмеду се смањити.

Сваких пет година, изузевши године помоћничке (VII) има се одсад и то из главног школског фонда давати сваком сталном учитељу повишица на редовну плату, и то у варошима почевши са 6% у варошица 7%, у селима са 8% па силазећи сваким роком са 1% на ниже.

За обезбеђење учитеља и њихових удовица и сирота има

се одмах начинити фонд (у који има да уђу сви на то име већ начињени фондови (Пештански Бело-Црквански и Панчевачки) и да улажу осим учитеља још и све општине осим интеркалара учитељских најмање 3% од трошка на школу, које већ сад не улажу више од тога, а додаваће и држава осим припадајућег дела од заветине барона Сине још и на пензију сваког пензионованог учитеља најмање 60 фр. за учитељку 50 фр. за удовицу 40 фр. а за сироте по 20 фр. на годину, и то учитељима и учитељкама до смрти, удовицама док се не уда, а сиротама до пуне 18-е год. (ово у петицију) из којег ће фонда добивати сви учитељи и учитељке после 30 год. службе урачунавши у то и године помоћничке, редовну мировину, која ће донде, док не узможе фонд давати пуну редовну плату износити највећи можан део, а за службу од мање него 30 година део нормалом одређен, које ће нормале као и нормале за обезбеђење учитељских удовица и сирота школска управа у договору са учитељима имати одмах да начини, односно да поправи.

V. О издавању плате. Плата иде учитељу од оног дана кад прими службу, и то из местне школске касе; а у местима, где је досад примана из касе комунске, има одсад да је комуна предаје у дотичну школску касу (без штемпла) дотле, док тај терет комуне и према другим вероисповестима не престане, које важи и за принос комуне на школске зграде и учитељске станове, где и у колико то постоји.

Плата у готовом новцу прима се месечно напред, а од депутата где их има прима се половина уз две трећине огрева на почетку I-ог а остало на почетку II-ог течаја, и то, у доброј врсти и по доброј мери; а земље имају се одмах одузети, и на место њих одсад давати накнада у депутату или новцу прорачуњено по средњој пијачкој цени од последњих 10 година.

У случају да се неби пореза за ову плату уредно доносила, дужна је политичка власт на поднешену писмену тужбу да утера не само заостатак од не издате порезе и накнаду штете од 6% него и казан од исто толико % у корист дотичног школског фонда.

VI. О способству учитеља. У српској основној школи може само онај бити учитељ, ко је српску учитељску школу у Сомбору редовно свршио, и онде пред испитном комисном положио јавно учитељски испит са добрим успехом; ал може би-

ти и онај, ко и без редовно свршене учитељске школе поменути испит добро положи; али, ко пет година после тог испита остане без учитељске службе, обвезан је по ново и то само практични учитељски испит пред истом комисијом да положа.

Може и женска бити учитељ, и то не само у свима разредима женске, него и у најнижем разреду мушке школе, кад по одпусту школске управе положи пред испитном комисијом јавно и са добрим успехом испит за ту школу, и (док се и за ручне радове не одреди испитна комисија) поднесе, где узтреба доставерну сведочбу, да је вешта учити женску децу и прописаним ручним радовима.

У случају да неби тако способних лица било могу и друга мање способна узета бити, али само за помоћнике од нужде на ¾ помоћничке плате; а сви они, које овај закон затече у служби без прописатог способства, остају на својим местима под условом, да поменути испит положе, а док ово не учине, да се сматрају само као од нужде помоћници са платом затеченом, и то само за две године дана, а онда се свађују на помоћнике од нужде.

VII. О избору, именовању и намештењу учитеља. Чим се учитељско место упразни, дужан је местни одбор да одмах то окружној школској власти званично јави, ако и неби требао помоћи ради предавања у школи, а уједно да и одмах путем новина распише стечај најмање од шест недеља са точним назначењем свих прихода од тога учитељског места.

Избор, (односно кандидацију тројице у местима која примају помоћ за издржавање учитеља) свршује одбор у присуству окружног надзорника ил његовог заменика на начин као и избор свештеника (II. § 57.) т. ј. искључивши неспособне бира ил кандидује најбоље, или даје изјаву са важним основима ако ове обиђе.

Резултат избора односно кандидације износи надзорник уз прилог свих акта са својим исцрпљеним писменим мнењем дотичном конзисториском одсеку ради именовања, па шаље засад свршено именовање, уз прилог свих акта главној школској управи на одобрење, и ако ова ништа против нема, или за 14 дана не јави, издаје конзисторијс. одсек изабратоме декрет и уједно обзнањује то именовање дотичној политичкој власти I-е инштанције.

Исто се овако поступа и при избору и именовању учитељака и помоћница, само има овде да се приложи и писмено

мнење од дотичног одбора господа (XIX), а при именовању помоћника нетреба одобрења од главне управе, него јој се само просто доставља до знања.

Именованог дужна је општина да досели или накнаду да даде, а он мора одмах на своју дужност, доћи чим се званично позове, или мора изјаву послати са важним узроцима, зашто неможе доћи, другче губи помоћник право на тражење другог места за две године дана, а учитељ осим тога плаћа још и казан од најмање 20 фр. у дотични местни школски фонд.

Сваки је учитељ најпре привремено намештен и то новоименовати као помоћник са платом помоћника, на две године а прави учитељ на годину дана, па по том добива прави учитељ на основу писмене изјаве од општине, да је њим задовољна декрет засад од главне управе за сталног учитеља у том месту; а ново именовати има овим тога да положи практички испит о учитељској вештини, па да добије декрет за сталног учитеља другче остаје помоћник са платом помоћника.

(продужиће се.)

О школском запту.

Школски запт састои се у одржаню доброг владања дечиег у школи, и ест од велике користи по напредованје њихово у наукама и по будући живот њихов у друштву човечием. Школски запт распростире се на старанје о уредном долажењу у школу, о обдржаваню реда и тишине у школи и у привикаваню дјце на пажљивост и прилежност.

Од уредног долажења у школу поглавито зависи сав напредак у ученю, ер гдје дјца неуредно у школу долазе и често од школе изостаю, тамо не може ни најбољи учитель у радњи своіой успеха показати.

Најзгодније средство, коим учитель може учинити, да му ученици радо и весело у школу долазе, ест благо поступанје према дјци и заузиманје за њихов напредак. Доказана ѳ истина, да дјца најрадије долазе на оно мјсто, гдје се с њима лјпо поступа и гдје сваки дан што добро чую и науче, а напротив само одавде беже, гдје се на њи виче и гдје се ѳднако караю и туку. Родитељ својих ученика треба учитель да почитує, да их у свакој прилици љубавно предусрета, да их

пита, за дѣчиѣ владанѣ код куће, да се с родительима о школи, о дѣчиѣм здравлю и њиховом моралном и умном напредованом разговара и да им доказуѣ, како ученици веома млого губе, ако у школу точно не долазе. Гдѣ родитељи не би учителя послушати хтѣли, тамобн требало да учитель свештеника њиховог замоли, како би их он приликом исповести и у другим згодним приликама на дужност, да дѣцу у школу шалю, опомињао. Само у случаю гдѣ ова блага средства не помажу, нужно ѣ да се обштинска и политична власт за уредно долазењѣ дѣчиѣ у школу заузме, а то ће јој сада по смислу закона у строгу дужност спадати.

Ред школски састоп се у томе, да у школи све на своѣ време, све на своме мѣсту и све точно, подпуно и у колико ѣ могуће савршено бива. Уредност ѣ од велике важности у животу, с тога се особито препоручуѣ свакоме учителю, да своѣ ученике њојзи обвикне, ер ѣ школа баш најзгодниѣ мѣсто за тай посао. Тога ради строго има учитель пазити, да ученик на одређеном мѣсту сѣди, да на време у школу долази, да без нужде из школе не излази и да се ниѣдан неусуди преко скамија скакати; далѣ има он наредити да свако дѣте своѣ хальине и ствари на одређеном мѣсту држи и да никакве излишне ствари у школу не доноси. Учитель не смѣ допустити, да ученици школско време по својој ћуди проводе и настоявати мора, да они сваки посао, кои им се зада, точно чисто и на време ураде. Најболѣ ће учитель ученике на ред навикнути, ако им сам он за образац уредности служити може; ако он прописани ред школски точно обдржава и строго захтѣва да се и ученици од своѣ стране тога реда држе и све своѣ дужности точно врше.

Мир или тишина у школи састоп се у том, да ученици сваки своим послом забављајући се не праве лупу и вику, нити шапћу, него да само онай одговара кои ѣ прозван. Гдѣ ученици без реда у глас одговараю и гдѣ се за време школских часова или изван њих разговараю и гдѣ се врева чуѣ, ту напредка бити неможе. У школама са више одѣленя и са врло млого ученика ниѣ могуће одржати онаку подпуну тишину, као у оним школама, гдѣ ѣ брой ученика мален и гдѣ сви у ѣдно одѣленѣ спадаю.

За одржати тишину у школи препоручуѣ се учителю ово:

1. Нек не починѣ ни ѣдан посао пре док се сва дѣца не умире и не утишаю, а то на ѣдну реч његовy мора бити.

2. Нек не оставля никоє одѣленѣ дѣце и никоє дѣте, ни на єдан часак без посла и заниманя.

3. Нека учитель умереним гласом говори и нека се чува од виканя, удараня руком по столу или ногом по патосу, єр искуство паказує, да є само онай учитель кадар ученике у миру одржати, кои се сам од сваке вике и лупе пред ньима чува.

4. Навикнути валя дѣцу да обичне школске послове, као што су: отваранѣ и затваранѣ кньига, изношенѣ прописа, излазенѣ из школе, спреманѣ своіих ствари пред излазком из школе и т. д. по такту и на дани знак од єданпут свршую.

5. Строго забранити валя свако дошаптаванѣ и упаданѣ у реч ономе, кои говори, и сваки разговор о другима стварма за време школе. Ако би се у школи ма на коіой страни међу дѣцом немир появио, учитель ће одма на ту страну оштро погледати, за нѣко време поћутати и несташнога озбильно по имену прозвати, пак ће тим начином у врло млогим случаєвима немир престати и предаванѣ ће се без сваке препоне одма продужити моћи.

6. При свем том, што є тишина у школи нужна, не смѣ учитель испред очию нигда изгубити, да є по дѣчиє здравлѣ врло добро и пробитачно, ако су она у школи свагда окретна, животна, весела и добро расположена; с тога неће валян учитель захтѣвати, да му ученици као уковани сѣде, нити ће их приморавати, да по два три часа єдно за другим уче, него ће их, чим види да су се духом уморили, позвати да на час умни посао оставе, да устану, да се окрену, да лака гимнастична вештбаня чине или да кою веселу пѣсмицу одпеваю.

Напоследку строго ће имати учитель пазити, да на одређено време он сам у школу долази и да дѣцу дуже од одређеног времена у школи не задржава. Но овдѣ примѣтити имамо да се нипошто у школи трпити не може, да ученици на свршетку предаваня немир и лупу праве, као да би с тим учителя приморали да их кући пусти.

Пажльивост се дечия познає по живом погледу ока, по живом изгледу лица и по запетом држаню цѣлог тѣла. Пажльивост є душа сваког ученя. Ко не пази, тай ништ не може научити. Валяло би да родительи іошт малу свою дѣцу на пажльивост навикаваю, али кад се то редко гдѣ чини, то у прву дужност народне школе спада настоявати, да се ученици од разсеяности чуваю и уче пазити. Зарад тога има учитель сва-

ку науку дѣци наочигледно показивати и омилити; у почетку ваља дати, да дѣца само пазе на оне предмете, што се видити могу; малој дѣци само по єдан предмет ваља показати, да на њега пазе, а не износити им више предмета, не смѣ се дуго остати, код єдног и истог предмета. него наизменце ваља свака по сата или сваке четврти сата предмете мењати. Испред очију дечијих ваља удалити све оно, што разсеяност проузрокує и пажню њихову на страну одводи. Напоследку непажљиве ученике треба свагда на оку имати и питања своя тако удешавати, да сваки ученик очекивати мора да ће прозван бити, да на питанѣ то одговори С тога се препоручує да учитель свой школи питања задає, па онда тек да прозове дѣте єдно кое ће одговорити на задато већ питанѣ.

Прилѣжност є таково свойство ученика, по коме се овай постояно труди, да задатак свой што болѣ и што пре изради. Прилѣжност є противна небрежливости и леньости. Како зарад напредованя у наукама, тако и рад будућег живота дечијег нужно є да се прилѣжност у школи од сваког ученика изискує, да се прилѣжни ученици ако ће и слабијег дара бити и ако им посао баш и није добро за руком испао, ипак похвалюю; да се међу ученицима племенито надтицанѣ побуђує, кои ће од њих што најболѣ научити или најлѣпше написати. Леньост никако се несмѣ код ученика трпити, и гдѣ савѣти, опомене, пооштраваня и побуђиваня не помажу, тамо се мора употребити укор, осрамоћенѣ па и сама строжия казан за одвикнути дѣцу од леньости, коя є по будућност њихову веома убитачна.

О певању.

(настављено.)

IV.

Струјећој навали духа времена нико на пут стати неможе. Она све пред собом руши, она све пред собом обара. И ја велим нека је, нека руши оно, што је престарило, што труне и са трулежном покварености квари ваздух од којег живимо, нека пере блато сујеверја и заблуда, али ако носи са собом и здраве гране, које родом уродити могу, ако носи са собом и нежне цветиће, што нас са миомиром задахњују, —

ех онда јој морамо мало и одпора тражити, јер ћемо на тај начин остати сасвим наги, — и напоследак ћемо се сами себе стидети морати.

Дух времена иде мало по мало а пашем народном певању о глави, он му је већ у велико сломио крила, и већ се дигао да га сасвим угуши.

Да је певање само једна непотребна навада, један сујетан и празан обичај, требало би његово опадање са ћутањем прећи. Али ми смо сви уверени, да је певање један врло знатан важан, и нуждан чиниоц нашег живота, у њему управо огледа се значај душе човекове.

Зној облија лице човечије, мука га обузима докле оно што му је за живот нужно заради, и кад би непрестано само затим тежио, и с тим се занимао шта ће јести и шта пити, кад неби кадгод мало од свега тог и одануо, мало се одморио, у слатко уживанѣ задовољавајућих машта се задао, почему би онда човек од других животиња бољи био. Уморен од посла човек кад седне, па се у слатке мисли зада, заборавља на све, чувства му се узбуде, срце му задркће, и онда је човек на добро најсклонитији. У том положају, шта слаће човеку падне него песма, која му из срца сама излети, у том положају човек пева, онда је срећан, као да га само небо грли.

Кад жалост, тај суморни облак, човека потресе, кад већ клоне и изгуби се у њој, шта друго му срце рањено извида, но опет песма тиха о ублажавајућој нади, — тој божанственој роси, која га у том несретном стању подиже и вида. — И онда када срце благодарна чувства обузму, кад човек потрешен милошћу божанственом клоне на колена да му захвали на дарови с који га он обилато обасипа, како другчије но у песми благодарна чувства своја пред њим да излије. Потрешена душа, и захвалношћу зането срце старог псалмопевца ускличе: „Пою Богу моему дондеже єсмь.“ И заиста само сретан пева, јер он назавиди срећи другог, он је сам са собом задовољан.

Сретан пева . . . па на тај начин рећи ће ми когод, оног зар, који не пева, срећа не грли? или за што певање опада, зар несрећа светом влада? ћутке прелазим то питање, само толико велим, да где страсти мах отиу, ту праве среће нема, ту се роје у памети жеља иза жеље, све за себе све за страсти своје. Ту онда ни осећања за оно што је лепо и узвишено више бити неможе, и у том случају и певање је понижено,

јер страстима гове, њима служи, и отуда се поквари и оно. Е тако је данас певање у Србина.

Хоћемоли дакле допустити да пропадне, хоћемоли мирно гледати да га дух времена сасвим угуши? Ја мислим никако не, дужност нам је да станемо на пут томе.

Али како?

Оснивајмо друштва певања, где ће се вештина певања подизати, где ће се народне и друге признате вештачке песме одабирати, и тек одабране и по садржају и по мелодији својој изврсне песме певати.

Ми истина имамо певачких дружина, али оне се врло слабо са певањем старих наших народних песама занимају, оне истина шире вештачко певање али то бива само између њих, но главнија дужност њихова била би по моме мишљењу та, да упознају народ са својим старим, заиста изврсним песма, и да се вештачки певајући народу омиле, те на тај начин искорени блуташво и скаредно певање код нашег простог народа.

Други задатак тим дружинама био би, да прибирају наше боље грађанске песме, које су по садржају и по мелодији изврсне, и са њима тако исто чине. Где текст није чист, ваља се постарати, да до бољег дођемо. Једном речи те дружине ваљало би да се лате кукољ из чистог жита да истребе.

Покрај тог да се вежбају у правој вештини певања, јер правом раду у многоме је врло шкодљив дилетантизам.

На тај начин могло би се само наше народно певање спасти, но не само спасти но и подићи.

У том погледу могла би, када би хтела наша омладина највише делати, јер она и онако већ по свуда оснива певачке дружине, а сама по себи већ је то начело узела, да спасава оно што се спасти може, да подиже оно што се подићи може!

V.

Са овим што сам досада рекао, немогу да завршим редке ове, а да, особито у листу овом, не бацим поглед и на школу, јер и она беше узрок што је певање досад код нас опадало.

Прости механизам, који је пре свуда, и непонегда још и сада у нашим српским школама владао, мучио је врло памет дечице српске, управо рећи, он ју је заглупљивао, убијао у њима сваку клицу живости и пријателности, те тако загушивао је у многоме и осећање спрам лепоте.

Ако је живот човечији пун поезије, то у колико је већма поетичан живот у детета, које и са цветом хоће да разго-

вара, с тога би сасвим излишно било више о том писати. А да деца певање радо имају, и то нам је свима познато, та дете чим се роди, с песмом се успављује, и благо оном детету које са песмом и до узраста свог дође. Али јесу ли све песме за децу, и имамо ли ми песама, које би без зазора деци певати дати могли? Метнимо руку нас рце, и рецимо немамо, јер што човек без зазора певати може, то се неможе дати да и дете без зазора пева. Докле човек напредује у свачем, докле се он све више и више пење, дотле дете остаје увек на оном степену, на коме је још у првобитна времена било. Дете остаје дете. Млоги српски родољуби, пењу се на високо, а заборављају, да им најпре своју малену Србчад са духовном пићом збринути ваља, јер ако шћим, то са дечијом литературом врло зло стојимо. Наша мала деца српска, која су жељна да и што ново и за себе полезно читају, не могу се са тим задовољити. У ово новије доба тек добисмо неколико књижица за њих списаних, и то су по највише преводи. Ако су у своме расположењу и шта запевати рада, не могу се опет ни са тим забавити, јер за њих тако рећи песама, које се певају и немамо; тако певају често оне покварене и неваљале песме што их по по улицама од пијаних људи слушају, и на тај начин ружне појмове у души својој стварају.

Томе дакле школа треба да на пут стане. Али како? У школским књигама ваљало би да се нађе по која песма за певање удешена. Но у дасадашњим књигама тог није било. Једна песмица у буквару: „Благо нама тицама“ могла би онако као што се пева да и даље остане, а у другим читанкама што год песама има да се певају, — премда их је врло мало, могу се само за нужду певати, јер су понајвише таквог садржаја, који мало вреди.

Ми учитељи ваља дакле да тражимо у новијој нашој литератури песмице које би за децу удесне биле и да им глас нађемо; само што лас оних песама, које деца певају, ваља да буде прост, без млогих варијација, или да песме, које се већ у народу певају, преиначимо тако, како би их и деца певати могла.

Ја сам покушао ево да две познате песме, које се у народу певају, но које по свом садржају никако целе за певање деци препоручити неможемо, преиначим. Песме су то одличног песника српског Др. Јована Суботића, и ја са тим никако ни сам био у намери да што на њима поправљам, та мисао је

далеко од мене била, ја сам имао пред очима ону изреку: дете је дете, а за децу свашта није, кад сам их преиначио.

Ево их дакле:

Српкиња.

1.

Ја сам млада Српкиња
Милком ме зову,
Имам другу Српкињу
Зорку кумову.
Имам брата Војина,
Српског сина Србина,
Леподичног Србина
Правог Србина.

Ко Српкиња молићу
Срећу роду мом,
А за Српством дисаћу
Жељом некреном.

2.

Отац ми је дарово
Српски понос мој,
А мати ми поклони
Љубав за род свој,
Српкиња ћу остати
Догод будем дисати
Права, дична Српкиња
Славна Српкиња,

3.

Моје сестре премиле,
Увек се поносиле,
Као праве српкиње,
Славне Српкиње!

Друга је песма ова:

Србин.

1.

Ја сам Србин; српски син,
Веран роду свом,
Што је српско то љубим,
Душом искреном.
И тог ћу се држати
Догод будем дисати,
Нека чује душманин!
Ја сам српски син!

Од дедова спомен леп
Осто ми је још.
Силан Душан и Лазар
Марко и Милош.

2.

Од оца ми остала
Лепа дара три,
Име Србин мач и крв
Што 'и у срцу ври.
Од матере свети дар,
Српски језик и олтар,
Има сваки српски син,
Прави српски син.

3.

Да се на њих угледим,
Па да живот не штедим,
За спас српског рода свог,
Рода миленог.

Те две саопштавам сада, надам се да ћу и више временом саопштити.

Оволико имао сам да рекнем о певању код нас Срба, како би се могло опет подићи.

У Сомбору 8. Августа 1869.

П. Деспотовић.

Дописи.

У СОМБОРУ. Наша варош, удаљена од Дунава два и по сата, врло је велику тегобу имала што се тиче саобраштаја са осталим свётом особито у зимње доба. Томе је злу доскочено. Жељезничка пруга од Сегедина до Сомбора, на којој се од зимус врло живо радило, готова је пре шест недеља и 30. Септембра по нашем предана је јавном употребљењу. Ову по Сомборце радосту вѣст саобштавамо читатељима Школског Листа, од којих су многи нѣколике године свог младости у овом мѣсту на науци провели, па ће јамачно и њима мило бити кад чују за овај напредак наше вароши. Колодвор се налази са сѣверне стране вароши између Байског и Немешмилитићког пута, а одатле продужује се пруга преко канала к Ердуту, гдѣ ће прелазити у Славонију и продужити се преко Осѣка к Рѣци.

У НОВОМ СЛАНКАМЕНУ 15. Септ. 1869. Овдашњи грађанин Господар Прока Натошевић, оставио је овдашњој Српској школи 300 фр. а. вр. исто тако и покојни Ракић трговац оставио је 50 фр. а. вр.

Учитељски збор ове сатније држан је 11. Септ. у ком је предлагано ово: 1. Да се при уписивању школске деце точан попис води. (прима се.) 2. Да се школски трећи тас у цркви носи, који би се имао за сиромашне приправнике употребити. (прима се.) 3. Да се вечерње школе заведу. (прима се.) 4. За мировину учитељску да се нѣколико јутара од општинског пашњака одцепи, јер у Сланкамену 100 јутара оцепљеног већ имаде на зидање српске школе, овај дакле на ту цјел по времену да се употреби. (прими се.) 5. Да се од сваког погреба кад старија деца иду 50 нов. у школску месну закладу придода. (прима се.) 6. Да се призивање Св. Духа Св. Савска свечаност и благодарење на крају шк. године држи (усвојава се срдачно.) 7 Да се високи црквени шк. сабор идући умоли, да Г. Натошевићу управу главну сврху наши народни школа повери. (прима се.) 8. Да се боља обзир на недељне школе узме, него до сада. (прима се.) 9. Да се одреди који ће учитељи на идућем збору који предмет усмено и писмено предавати. (прима се.) 10. У време зборова, да се учитељима бесплатан подвоз даде. (прима се.)

У Митровици главни збор учитељски закључио је да се у појединим сатнијама месечни зборови држе.

М. Б.

Школске вѣсти.

ПРЕДЛОГ О ОСНОВНИМ ШКОЛАМА. У овом броју почесмо јавности предавати предлог о основним школама, кога је г.д. Др. Натошевић у Јунију ове године спремио био да поднесе школском одбору лотошњег народног сабора. Предлог се овај за то јавности предаје, да га проуче браћа учитељи и учитељски зборови а и други родољуби наши, па да о њему мњење свое путем овога или других листова што пре јавности предаду, и да сви валјани срби могу строго пратити саборску дебату о школама, кад ова на дневни ред дође, и осведочити се кои су посланици пријатељи школе и народне просвете, а кои нису. Наше је тврдо уверење: ко је за народ тај је и за учитељ, а ко је против учитеља тај је и против среће и напредка народнога.

ШКОЛСКИ САВЕТ. По смислу закона од 1868. године установљени школски савет за жупанију Бачку држао је прву своју конституативну скупштину у великој жупаниској дворани у Сомбору 24 Септембра. Скупштину је отворио школски надзорник и кр. саветник Госп. Милош Димитријевић с подужом вештом и красноречиво изведеном беседом, у којој изложивши врлине наставног закона изнашо је међу осталим, да закон тај неиде — као што неки мисле — на упропашћење постојећих вероисповедних школа, него баш на то, да ове свуда валяно устройство добију, како би узвишеном задатку свом у сваком погледу достојно одговарати и народну просвету у отачаственим нашој распространити могле, што он особито доказиваше са другом точком § 25. горњега закона, у коме се вероисповедним школама и издржаванје из комуналног имања по праведној сразмери обезбеђује.

Исто тако красноречиво доказиваше Гд. кр. саветник да је неоснована брига оних, кои мисле да закон наставни од 1868. године смера на помађаривање других народности, ер — вели — баш то је први закон у Угарској, кои изрично изявлює, да се свако дете на свом материнем језику — у колико се језик тај у месту употребљює — учити и изображавати има, а мађарски језик ние обвезан предмет учења по ученике основних него само виших народних школа.

Пошто се даље Гд. председник изјасни да се по смислу закона дељанје овог савета распростире само на комуналне школе, какви сада у Бачкой у колико је њему познато још нема, и пошто представи скупштини школског полнадзорника Г. Фердинанда Месароша, прочитаю се имена свију чланова школског савета, и раздаду се свима присутним члановима штампана упутства, на кое ови по смислу § 3. истога упутства заклетву положе да ће оне дужности кое им законски 38. Чланак од године 1868 и овай савет повђрно буде вђрно, точно и савестно вршити.

Ово је најглавније са прве скупштине, одсад ће свака три месеца, у исто време кад и редовне жупаниске скупштине, школски овай савет седнице своје држати.

Између чланова овог школског савета од стране жупаније изабрано је 20 римских католика, 4 православна Србина (прота Бранковић, пенз. поджупан Атанацковић Др. Петар Стойковић и адвокат Светозар Вуић); 3 протестанта, 2 реформата и 1. евреј, Варош Суботица изабрала је од свог стране четири члана; Сомбор два, великог судца Мих. Коцкара, и у редника овога Листа; Новисад такође двоицу, секретара Матице Српске г. Ант. Хаџића и адвоката Имру Баллу. Свака од овђ постојећих вероисповђди изабрала је такође по једног члана, између кои наша Бачка консистория приправничког катихету и наместника Т.г. Димитрија Поповића.

СРБСКЕ ОСНОВНЕ ШКОЛЕ У СОМБОРУ (настављено.) Средоточна основна школа за женску дђцу састои се из два разрела, а сваки разред из два отделења, кои одговараю разредима главне школе. У првом разреду је учитељица госпођа Софија Јорговића, а у другом је учитељ г. Петар Деспотовић. Ученица у овој школи било је 100, од кои х у првом разреду 72, а у другоме 28.

Учили су се ови предмети:

У првом оделењу: Основи Науке Хришћанске с прописаним молитвама; наука гледања мишленя и говора; писанђ и читанђ српско; познаванђ и считаванђ славенских писмена. Рачун на памет и на табли од 1—20.

У другом отделеню: наука вѣре с рязумеванѣм свию молитава што се на изуст уче и тропара што се у овом разреду пою; библичне повѣсти особито новога завѣта; механично и разумљиво читанѣ из прве єзикословне читанке: писанѣ диктандо; вештбанѣ у механичном славенском читаню из Часловца; познаванѣ и писанѣ латинице и считаванѣ с латинским писменима. Рачун на памет и на табли у сва четири вида и у броєвном простору до 100, а написиванѣ броєва и већих од стотине. Осим тога оба отделеня заєдно учише науку гледаня мишленя и говора, црквено поянѣ, народне пѣсме и пѣванѣ србско.

У трећем оделеню предавани су ови предмети: Библичне Повѣсти Старог и Новог Завѣта, и средњи катихизис. Разумљиво читанѣ из II. Читанке и Часловца; србско писанѣ по казиваню; нѣмачко читанѣ и писанѣ; рачун с цѣлим броєвима на памет и на табли у сва четири вида. Четврто оделенѣ учило є науку вѣре заєдно са трећим и осим тога тумаченѣ Евангелия и приповеданѣ жития светих; из читанке за четврти разред вештбаху се ученице овог оделеня у разумљивом и лѣпом читаню, и учише се стварним знањима из обштег земљописа, и природословля, а осим тога училе су земљопис кралѣвине Угарске и сдружених земаля; црте из србске повѣстнице са животописима знатних жена; читанѣ славенско из псалтира с разумеванѣм; немачко читанѣ; србско и немачко писанѣ по казиваню; рачун с цѣлим броєвима и с разбитцима и двоставнички рачун. Заєдно оба отделеня ова учила су црквено поянѣ, народне пѣсме и србско пѣванѣ. — Полгодишњи испити у овой школи држани су 28. Фебруара и 17. Јуния.

У женским ручним пословима обучава дѣвойчице госпођа учителька. Различити послови, као плетенѣ мреженѣ и сашивене кошулѣ и хаљине, изложени су били о испиту, и у њима є по свѣдочби присутних госпођа добар успѣх учинѣн. (свршиће се.)

ГИМНАЗИЯ у СОМБОРУ. Представништво сл. кр. града Сомбора заключило є свою нижу реалку у комуналну малу гимназию претворити. Овай заключак є в. у. министарство просвѣте већ одобрило. Међутим реалка є затворена а предаваня у првом гимназиском разреду започеће се, како чуємо, найдалѣ до мѣсец дана. — Обштини є оставлѣно на волю да изрече кои ће бити єзик предаваня у овой гимназіи, коя ће у свему тако удешена бити, да из нѣ ученици како у велику гимназию, тако и у висшу реалку прелазити могу.

ИЗБОР УЧИТЕЛЯ. По гласу добивеног брзоява избор учителя србских у Панчеву држан є у Суботу 19. Септембра. Изабрани су за учителѣ Г.Г. Тома Мирч, Владислав Коњовић и Сима Поповић, а за учителя четвртог разреда главне школе изабран є Г. Стеван Стоишић. На овом валяном избору врстним Панчевцима с радошћу честитамо и надамо се, да ће нови учитељи повѣренѣ честите обштине у пуной мѣри оправдати.

ПОКЛОНИ НА ФОНД ШК. ЛИСТА. Преч. Госп. Урош Милутиновић прота Митровачки, кои сваке године Фонд Школскога Листа прилозима своима подпомаже, изволио є и ове године на исти фонд два форинта а. вр. поклонити.

ДОБРОБОЉНИ ПРИЛОЗИ НА ФОНД ШКОЛСКОГА ЛИСТА ОД ЧИТАТЕЛЯ КНЬИГЕ СРПСКА ЦРКВА. У брою 9. забилѣжена сума

износи 49 фл. 49 кр. Ових дана послао нам є г. Др. Миланковић из Земуна прилоге, коє су приложили: Г. Г. Петар Јовановић маіор, Мата Ивић адвоват, Живко Василѣвић, Ђорђе Илкић и Др. Маланковић, сваки є приложио по єдну форинту, то чини пет форинти а-вр. Како є пак уредништво за неплаћено писмо с новцима морало 20 новчића поштарине платити, то се у приманѣ ставля 4 фр. 80. кр. Придодавши ову суму горньой, износи цѣло досадашнѣ приманѣ 51 фр. 29 кр.

УПРАЗНѢНА УЧИТЕЛЬСКА МѢСТА. У Срб. Крстуру упразнѣна су 2 учительска мѣста. Плата є поєдинце 500 фр. слободан стан и 1½ л. землѣ Просительи имаю до 10. Окт. по новом молбе своє црквеном одбору у Срб. Крстуру (пошта: Szöregh, Gyala,) поднети.

БИБЛИЧНЕ ПОВѢСТИ НОВОГА ЗАВѢТА у библичним рѣчма од Н. Ђ. Вукићевића. Од ове кньиге, коя се у многим школама употреблює, изишло є ових дана треће изданѣ у Сомбору штампано код А. Вагнера. Издаватель є цѣло изданѣ ово предао сомборском кньижару С. Шену. Ко год дакле ових библичних повѣсти имати жели нека се обрати на истога кньижара под атресом: Samuel Schön Buchhändler in Zombor. Цена є 30 нов, а кньижар дає онима кои више комада узму 20% рабата. Кньиге ће се само per Nachname или за готов новац давати.

МАЛАЯ КАТАВАСІА Димитријем Поповићем, приправничким катихетом устројена и за потребу дечице школске удешена, може се добити у Сомбору код издаваоца по 35 нов. а. вр. Дојакошњу у тој струци оскудицу нашу ова је књига, 1868. год. у Сомбору штампана, која 8 пуних табака осмине износи, у свему попунила. Осим литургије васкрсне и свију празника Христових у њой су све катавасиє празничне и богоричне, као и све духовне песме са свим исправљене и за појање удешене онако као што се то и у великој катавасији 1867. год. у Сомбору штампаној налази); а то обоје по свима дојакошњим ове струке књигама оскудева. На 10 ових предплаћених књига даје се једна бадава, а на 50 књига уступа се 20%.

ОБЯВА ШКОЛСКА. Од управе србске учительске школе Сомборске овим се обявлює, да ће по смислу в. кр. решкрипта од 19. Авг. 1868. одсада педагогиски течай три године траяти. Школска 18⁶⁹/₇₀. година починѣ се 1. Окт. о. г. по нашем. Сваки, кои у ту школу ступити жели, мора се найдалѣ до 4. Окт. код Управе приявити и поднети. 1.) Крштено писмо за доказ да є 16. год. живота навршио; 2.) сведочбу найманѣ од IV. гимназиског или III. реалног разреда; 3.) сведочбу лекарску о станю здравля, особито о здравлю грудних органа и правилном саставу тѣлесном, и 4.) сведочбу обштинске власти о добром моралном и политичном владаню. Осим тога има сваки положити прописани испит за приманѣ.

У Сомбору, 24. сент. 1860. Управа србске учительске школе.

☞ Да се издаванѣ Листа продужити и неиздани броєви што пре накнадити могу, молимо све дужнике да нам се што скориє одуже.

Лист излази двапут месечно.
Цена є на целу год. три форинта, а на по год. 1. ф. 50 нов.

Издає и уређує Никола Ђ. Вукићевић.

Тискано код Андрије Вагнера

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

Број 17. У Сомбору 15. Октобра 1869. Год. XI.

ПРЕДЛОГ

од поправака и додатака у закон

О ОСНОВНИМ ШКОЛАМА

што је спремљен био за одборске седнице народног сабора у Јуну 1689.

(продужено.)

VIII. О дужности и правима учитеља. Сваки учитељ ил помоћник обвезан је точно да врши све прописане дужности у школи и ван школе, према деци и родитељима, општини и властима, о чему ће школска управа дати особно упутство.

Сваки учитељ који за две узастопце године не покаже довољно успеха у школи подврће се по ново учитељском испиту па према томе оставиће се и даље за учитеља или сврћи за помоћника, или ће му се дати на краће ил дуже време помоћник на одбитак сопствене плате, а сам оправити на курс у учитељску школу, или ће се коначно искључити од учитељства.

Против учитеља, који би хрђавим владањем ил преступима показао се не вредан тог звања поступаће се по дисциплинарном ил дотичном земаљско судском закону, зато, од родитеља ил општинара, ако би ко имао шта против учитеља да нико не напада на њи, већ да своју тужбу преда окружној школској власти, која ће на основу учињене строге истраге привременог учитеља сама, а сталнога са главном управом судити; друче ће сваки казњен бити да плати најмање 10 фр. у местни школски фонд.

Учитељ, који хоће своју стацију да остави, мора то најмање три месеца напред општини јавити, и до краја течаја службу издржати.

Сви учитељи уживају сва грађанска и политичка права и броје се где то постоји у отличне (хонорациоре) те могу

бити представници општине црквене, грађанске, жупанијске, земаљске, чланови пороте, часници у школској струци до највиших; уз то су ослобођени од свих општинских терета па и од војничке дужности, где та у општинске терете спада, и вршећи све прописане дужности сасвим су не одвисни од појединих чланова општине и њихових жеља и изкања, најпосле могу се бавити и другим радњама, ако нису на штету ни понижење учитељском звању, али морају на ово имати башка допуштење од више школске власти.

Болесном учитељу даје се помоћник, и то само на годину дана, и на одбитак поле од редовне за помоћника одређене плате, а другу полу даје општина, за то не може он сам бирати себи помоћника, него може способно лице предложити, а ова ће на то ceteris paribus веће призрење имати; ако ли би болест потрајала дуже; онда се ставља у нормалну пензију са правом кад оздрави да се може опет у службу тражити.

По смрти учитеља, (док се пензиони фонд за удовице не установи) добива удовица ова као и свештеничка (II § 26) половину од годишње плате и задржава за то време половину од стана.

IX. О науци у основној школи. У српској основној школи уче се све науке:

основи од науке хришћанске са свима овамо спадајућим струкама; рачун напамет и писмени са основима од земљомерства; писање кирилице новог правописа са читањем кирилице грађанске и црквене, а само онде још и писање и читање латинице, где то родитељи изрично иште.

Уз читање уче се основе од науке матерњег језика и од следујућих реалних знања: од земљописа и повеснице српске оташтвене и опште; од грађанских права и дужности и основни закони земаљски; од науке о човековом створу, чувању здравља и владању у болести; од природописа и природословља и од домаћега и пољског газдинства, све на основу науке гледања а са непрестанним обзиром на потребе свакидашња живота, уз нека и практична упутства.

Осим тога вежбају се деца у краснопису и цртању, појању и певању, гимнастици малој простој и војничкој.

(Према томе имају се књиге за основне школе прерадити и одређује се 20 фр. за школски и 30 фр. за учитељски формат од печатаног табака, а школска управа има да нареди шта све и како треба да се напише.

X. О разредима и плану учења. У простој основној школи дужан је учитељ да учи сва три разреда деце са течајем сваког разреда по две године, изузевши најбоље ђаке, који могу већ друге године прећи из најмлађег разреда у средњи. У школи расширеној на двојицу учитеља има један од њих да учи најмлађи разред са течајем од једне године, а други да учи оба старија разреда са течајем сваког по две године. У школи расширеној на тројицу учитеља имају се држати четир разреда, један од учитеља да учи оба млађа разреда са течајем свако по једну и по годину а остала двоица сваки по један разред са течајем по једну годину дана.

Учевне планове и распоред часова за све врсте ових школа има за сад главна школска управа да пропише, али саслушавши не само конзисторијске надзорнике и учитељске скупштине, него и управу препарандије.

XI. О предавању и дисциплинарним средствима. Све науке заједно са науком хришћанском дужан је да предаје учитељ сам под најближим надзором местних односно среских грађанских и црквених надзорника и да се у томе држи строго метода како је за поједине науке прописан, те да никако не казује деци, што не могу да схвате, ни да му уче на изуст што не разумеју; уз то да се ни којим другим дисциплинарним средствима не послужује; но која разуман отац употребљује; а свако бијење деце строго се закрањује.

XII О школским књигама и правопису. Књиге за српске основне школе има да се печатују одсад новим правописом, али у буквар и у читанке да уђе неки одсек печатан и средњим, док и тај литерарно постоји.

Писање школских књига одпушта се сваком, ал у школи употребиће се од верозаконских само оне, које св. синод пропише ил на предлог главне управе одобри; а од осталих књига оне, које пропише главна управа, али саслушавши надзорнике са учитељским скупштинама и управу препарандије.

Све српске школске књиге печатаће се одсад код управе народне печатње митрополитске и епископско гимназијске, која ће одређивати и цену школским књигама, и ако би која од приватног издења за школску одређена била узимаће 20% од сваког издања за сиромашку децу, а местни надзор пазиће, да се књиге не продају скупљом ценом него што је на њима означена, другче се казне преступи са 10. фр. за местни школски фонд. (ако је нужно, да се понови петиција.)

XIII. О школској опреми за децу. Сва школска опрема за децу (књиге таблице артија мастило пера) набавља се из местног школског фонда и даје се деци, колико по пропису треба безплатно, осим књига и таблица, које се дају само на послугу под прописаним условима, које ће школска управа означити.

XIV. О школској години данима и часима. На основној школи траје година школска 46 недеља, и почиње свуда о преображењу, које се на 14 дана пре објави но уобичајеном начину.

Наука предаје се 30 сати преко недеље, и то изузевши одморне дане сваки дан пре и по подне по три сата, урачунавши у то и часове од певања, краснописа и цртања, гимнастике просте и војничке, као и одморе између часова.

Часови су зимњег течаја од 8 до 11, и од 1½ до 4½ а летњег од 7 ил 6 до 10 ил 9, и од 3 ил 4 до 6 ил 7.

XV. О похођењу школе. Родитељи ил њихови заступници дужни су за школу уписану децу уредно у школу слати, другче се казне, најпре опоменом, а после новцем, и то први ред 20 новч. а после сваки следујући ред са 10 новч. више, или толико рада у корист местног школског фонда; изузевши случајеве од болести детета ил болести и смрти родитеља, али се мора одмах јавити учитељу, другче невреди извина; а само добрим ђацима у 12-ој односно 11-ој години може се дати лети у време пољских радова по неки дан више одпуста, а најбољима из најстарије године цео летњи течај, да само ½ до ⅔ сата ушколу долазе.

XVI О испитима и одморима. Да се види какве су успехе начинили учитељи с децом држе се засад испити недељни, месечни, полгодишњи и годишњи, о чему ће школска управа издати особно упутство.

За одмор има се узети осим недељних и празничких дана четвртак или дан недељног вашара, али кад год падне преко недеље празник, да се школа у дан одмора надокнади.

Одмори о великим празницима су: о божићу 4, о ускрсу 5, а о духовима 3 дана.

Велики је одмор на свима основним школама од Петрова до Преображења; а мање распусте, где су нужни одређује местни одбор по местној потреби, највише по 4 дана; али и о распустима дужна су деца у недељне и празничне дане да се пре цркве скупе у школи, ако није школа даље од ½ сата, па у цркву да иду, другче се казне отсутства ова као и она од редовне школе.

XVII. О уписивању и исписивању. Пре навршене 6-те године не прима се ни једно дете у основну школу, осим ако му само 2 или 3 месеца не достају; а чим које наврши прописане године имају га родитељи или њихови заступници, ако га не уче прихватно, и ако је дете здраво, без изговора у народну основну школу уписати, положивши 10 нов. за местни школски фонд; а за болесно дете имају поднети званичну лекарску сведочбу, па се на основу те ослободи од школе за означено време.

Пре навршене 12-те односно 11-те или 10-те године неможе ни једно дете од ове школе ослобођено бити, осим ако пређе у другу школу, или ако му само неки месец треба до пуна времена, у ком случају даје засад окружни надзорник отпуст, ако је дете другче све добро изучило; за то имају сва из основне школе излазећа деца засад пред одбором и поменутим надзорником из свих за ову школу прописатих предмета строг испит са довољним успехом да положе, о чему им се има и сведочба издати, кад положе најмање 40 нов. у местни школски фонд; а ако које не би ни у средњу руку знало све оно што се иште, мора још годину дана школу походити, осим ако је тако тупо, да ни надања није, да ће моћи оно научити.

XVIII. О главним основним школама. Главна основна школа има редовно 4 разреда деце подељено у 4 собе на 4 учитеља; али ће се и свака она основна школа са 3 учитеља прогласити за главну, чим се успесима своје деце узможе упоредити редовној главној основној школи.

Учитеље на главној основној школи именује засад главна управа на предлог и препоруку не само местног и конзистор. одбора, него и постојећега учитељског тела на истој школи; али за учитеља може само онај предложен бити, ко има сведочбу, да је способан за учитеља на главној школи.

За управитеља главне школе поставља се засад један од учитеља исте школе на 4 године дана, било на изменце или по њиховом сопственом избору, и за тај помножен рад има се дати награде најмање 50 фр. а сва друга управитељства где их има, изузевши основне школе код препарандије, укидају се, и плата управитеља у колико је већа од поменуте дели се на учитеља.

У главној основној школи уче се све оне науке, што су под IX наведене, само се у четвртом разреду расшире и то са већим

обзиром на газдинство домаће и пољско, или на занате или трговину, како је које деце у школи више, и додаје се више практичне радње; најпосле учи се још један језик и то немачки или мађарски или талијански, али за децу не другче обвезно, но само по изричној жељи родитеља, и са обвезом учитеља на један, а за друге, ако их уме предавати, да му се плаћа за сваки најмање 50 нов. месечно од детета, па и то да предаје у ванредним часима, да не би то учење испало на штету других по живот претежнијих наука.

XIX. О девојачким школама. Где год је можно имају се учити женска деца одељено од мушке, зато у свакој општини, где је два или више учитеља за основну школу има одмах један, или мања половина од њих да уче само женску децу, и то где год можно да су учитељи женске.

У девојачким школама уче се све оне науке, што су под IX наведене, али са поглавитим обзиром на женско определење и на потребе женског живота, за то се имају и књиге за ову децу другче написати, и додати наука о држању куће и ручни женски радови, чега ради има се и на помешаним основним школама, чим је до 20 женске деце наместити учитељка за ручне радове.

Да девојачке школе што боље напредују има се уза сваку да састави одбор од госпођа, које ће ову школу и њезин рад надгледати и за напредак старати се при избору учитељака и другче своје мнење давати и нужне предлоге општини чинити.

XX. О недељним школама. Сва мушка и женска младеж, ако после 10-е односно 11-е или 12-е године не пређе у другу школу, нити се прихватно даље учи, дужна је да долази на науке у тако звату недељну школу, и то све до навршене 16-е године, сваке недеље и празника најмање по два сата; а ко не уздолази казни се као и за не уредно полажење основне школе.

Сви старешине домаће, који у својој кући имају своју или туђу децу у овим годинама и за ову школу, дужни су их за школу пријавити, положивши за свако по 20 нвч. у местни школски фонд, другче плаћају казан од 5 до 20 фр. у исти фонд.

У овим школама повторавају се и расширују она знања, што су у основној школи свршена и додају се она, што су за живот тој деци даље нужна, а то су осим неких општих

знања sub 1, за женску младеж знања домаћичка sub 2, за мушку младеж у селима знања ратарска sub 3, а у варошима још и трговачка sub 4, и занатлијска sub 5, по чему се имају написати читанке и друге потребне књиге, рад коих ће школска управа начинити распис, а свака општина има за сваку ову школу своју да даје годишње најмање 25 фр. за набавку књига и других учевних опрема.

Учитељи су дужни и ову школу да држе, али да им се и за то плаћа, и то за сад најмање по 1 фр. од детета за ратарске и домаћичке науке, а по 1½ до 2 фр. за занатлијске и трговачке, и то из местног школског фонда.

Где има више учитеља разређују се и недељошколци на више соба, и свуда се одељује младеж женска од мушке, а где нема више учитеља онде долази на науку једна младеж пре, а друга по подне, где засад увек приседава по један члан од местног одбора односно од занатлијских ил трговачких старешина, или једна од госпођа рад бољег реда и мира.

Да се ове школе заведу осим недељних и празничних дана још и преко недеље рано јутром на доцне вечером, одређује се засад осим наведене плате још и награда од 40 фр. из местног и по 10 фр. из окружног и главног школског фонда за сваког оног учитеља, ко ову вечерњу ил јутрењу школу заведе и бар пет месеци са успехом одржи.

Да се ове различне врсте од недељне школе развију у пра-

---

1) лекција из Етике, из науке о правима дужностима грађанина и из закона криминалног, просто књиговодство, пословна и правна писмена, основи од народне економије;

2) лекције од домаћичког природописа и природословља особито из хемије уз науку о држању куће, гајењу деце, неги болесника са домаћим лекарством, о држању живади, врта, неги свилене бубе и друге женске радње, са непрестаним обзиром на чистоћу, ред, штедњу, уз вештбање у домаћичким рачунима, књиговодству, цртању;

3) лекције из ратарског природописа и природословља са науком о држању стоке, обрађивању земље, о ратилима, држању воћњака, винограда, ливада, шуме, како је где шта претежније, лекције од ратарске технологије и грађевина, уз вештбање у ратарском рачуну са књиговодством и практичним земљомерством.

4) лекције из науке о трговини, робама из трговачког законика, земљописа историје, уз вештбање у трговачком рачуну, двоструком књиговодству, стилистици, кореспонденцији;

5) лекције из занатлијске физике, хемије, технологије, из занатлијског закона, историје, уз вештбање у занатлијским рачунима стилистици књиговодству, ал особито цртању и калуповању.

ве мале техничке школице: домаћичку, ратарску, трговачку и занатлијску, даваће се оним општинама, које их не узмогу другче подићи и одржати зајам и помоћ из народних фондова, а помоћи ће их и држава у томе, да поставе веште учитеље или учитељке и то комунске за Србе источне и западне са платом најмање 2 фр. на дан, осим удесна стана и свако пет година повишицом најмање 5%.

У местима, где се мимо више учитеља простих основних школа не узмогу и ови нови учитељи плаћати, имаће се по једно место од основних да редукује и овим новим да попуни, и деца у 11-ој и 12-ој години само по дана да слушају науку код учитеља нових, а младеж од 13-те односно 12-те и 11-те године да сва овим новим учитељима на науку долази, најмање тријед преко недеље, и то младеж ратарска зими пре и по подне, а лети само рано с јутра, а младеж занатлијска и трговачка само на вече, како их не би школа ова пречила у вршењу послова на дому у радионицама и дућанима.

Да се добије вештих учитеља и учитељака одређују се засад из народног фонда пет, а из матичиног две штипендије по 500 фор. за изучавање, и то 3 за домаћичке, 3 за ратарске и 1 за занатлијске и трговачке науке под условом, да сваки после свршених наука дужан буде, за поменуту плату бар пет година школу држати, другче потрошену штипендију натраг вратити.

Да се знања ова што пре по народу шире почну наређују се две плате по 1000 фр. за учитеље, који ће под 2 и 3 озго наведене лекције путујући по народу држати, и осим тога одређује се још 1000 фр. сваке године на издавање популарни књига те струке, које ће одређена комисија прегледати и оцењивати.

На крају 16-те године има сваки недељошколац да положи испит пред окружним надзорником и целим местним одбором, па ко добро положи добива отпуст и сведочбу, кад плати 1 фр. у местни школски фонд; те може, ко је на занату само на основу те ослобођен бити, другче плаћа дотични ослобођач казне 20 до 50 фр. у местни школски фонд; а ко не положи испита добро, мора исту школу даље походити.

XXI. **О похођењу туђих школа.** Сва српска деца, која се уче у туђим особито основним јавним или прихватним школама имају се осим оних наука још и свом матерњем језику даље учити, и у православним обредима држати; о чему имају

дотични консисторијски одсеци настојавати, испите и извештаје тражити и подносити и старати се да дотични учитељи сразмерно награђени буду, од деце саме, од завода и од дотичнога окружног школског фонда.

XXII. О прих'ватном учењу. Може сваки своје дете и прихватно учити дати, или га сам учити, или прихватну школу ил васпиталиште за туђу децу отворити, и то не само да их учи основним него и вишим наукама, ако на то има допуштење; али мора сваки, ко своје дете основним наукама прихватно учи на крају сваке године јавном га испиту подврћи, положивши најмање 1 фр. у местни школски фонд; па ако се ни после две године не покаже од тог учења довољно успеха, мора се дете у јавну народну основну школу предати; а сваки ко ће да отвори прихватну школу па и српску децу да учл, дужан је по добивеном одпусту од политичке власти да поднесе и сведочбу о способству за учење српске деце засад главној управи и по добивеном одпусту да приложи једаред за свагда по 1 дукат у главни окружнии а 3 дуката у местни школски фонд.

У свима прихватним школама, где се уче деца до 12-те године у редовним часима од основне школе, имају се предавати све науке, што су прописате за основну школу и има се на крају школске године одржати јавни испит пред депутацијом местног школског одбора и срезким надзорником и поднети извештај; па оне прихватне школе и заводи, који врло добре успехе покажу биће препоручени, да добију јавност; а оне, које занемаре науку на деци, или се докажу још и друге особито моралне мане, дужан је местни одбор да одмах затвори, односно српску децу из њих да извуче и подигне.

У касарнама где год се друга момчад основним наукама узуче, а буде и српске момчади имаће дотична окружна школска власт да се постара, да се и наша младеж на свом матерњем језику оним наукама учи, те да се за то потребне књижице набаве и учитељи нареде.

XXIII. О заводима за сирочад и за децу сакату. Школске власти имаће се поглавито и о том старати, да се бар један завод отвори за слепу и један за нему децу, и у сваком округу по један за сирочад, а међутим да се ова деца у одређенима од сабора намастирима склоне и онде за њих школице нареде, те и одмах по стечају два човека пошљу, да се један изучи за учитеља слепе, а други за учитеља неме деце.

XXIV. О школским фондовима, У свакој општини има се завести местни, у сваком округу окружни, а у центруму главни школски фонд sub 1, 2, 3, с којима ће дотични одбори да рукују под вишом контролом, водећи рачуне одељено од црквених и предавајући их по пропису, а све уложе за ове фондове које не узмогу одбори имаће дотичне политичне власти да својим начином утерају и фондовским касама предају.

XXV. О старању надзору и управи. Поглавито старање за школу и одговорност за њу има на себи местни црквену одбор. (II, 40). Он води бригу за напредак деце у религиозно моралном научном и здравственом погледу, стара се за школске зграде, намештаје, учевну опрему, за уредно похођење и држање школе, тачно вршење свију школских налога,

---

1) у местни школски фонд има да улазе:

а, сви приходи од школских добара и капитала, и сви редовни и ванредни прирези на школу;

б, све школске новчане казни, уписне и исписне таксе од деце из основних и недељних школа, поклони од школских слава;

в, у тај фонд има да плати сваки дошљак у општину најмање 1 фр., свака удајом доведена 1 фр., сваки ко се жени 1 фр., свако крштење 10 нов. свака посмртина и наследство најмање 1 фр., и све таксе од допуштених весеља, као и за пратње &

г, да се овај фонд што пре намножи, има се свуда од општинских пашњака ил других земаља где их има, као и приликом каматовања за сваку постојећу и сваку сперативну српску школу најмање по једна сесија добре земље одсећи, а у помешаним општинама искати, да саразмерни део добију и српске школе.

Од ових улога имају местни школски фондови неке делове да дају у окружни и у главни фонд дотле, док не узмогу ови одржати се сами, а то је од оних под б, и в, наведених ½ односно по ¼, а од оних под г наведених 6% односно по 3%.

2) у окружни школски фонд има да улази осим наведеног још од сваке православне душе тих епархија по 1 нов. на годину; од чистих намастирских прихода тих епархија по 15% изузевши оне намастире у којима се који од наведених под XXIII завода налази; цео интеркалар као и новчане казни од конзисторијских чиновника; половина од интеркалара епископских; све таксе од диспензација за удадбе и женитбе.

3) у главни школски фонд има да улази осим наведеног још: од сваке православне душе свију епархија по 1 нов. на годину; од свију намастирских чистих прихода 35% осим горе изузетих намастира; цео интеркалар и новчане казни од централних чиновника; половина од интеркалара митрополитског; 25% од епископских; цео чист приход од књигопечатње; сав вишак од учитељских плата помоћницима не издатих; обећани 10% данак на учитељске плате од општина, и цео фонд, како данас стоји у Пешти кад се сврши деоба са Романе.

уредно издржавање учитеља, савесно руковање школским имањем и све остало по упутству од главне школске управе.

Те различне струке свог старања поверава одбор на посебна упутства појединим на то из своје средине одабратим вештим лицима: основне школе местном надзорнику односно управитељу, недељне особитима за те струке одабратим старешинама ратарским, занатлијским, трговачким, девојачке школе одбору госпоје, све заједно ил на особ местном старатељу и лекару, које све осим последњега бира на шест година тако, да сваке три године половину чланова с нова бира, где може опет исте узети, а ко се ускрати службу ову примити, да плати откупа најмање 10 до 50 фр. у местни школски фонд.

Осим предпоменутих лица има у местно старатељство школа још управитеља од средњих школа (гимнасије, реалке, препарандије) где их више има на изненце, или ког сами међу собом нареде.

Сви ови дужни су повремено школе надгледати, своје приметбе и предлоге на поб љшање истих општини чинити и о њима извештаје по пропису добивеном од главне управе давати.

Осим местног надзора подлеже сеоске школе засад још и среском надзору, где је један од учитеља тог среза надзорник, и то онај, ког учитељи тог среза под председништвом окружног надзорника на три године изберу или предложе; а варошки учитељи, који нису на главној школи, ако их више има, бирају међу собом једнога за онај надзор.

Дужности ових надзорника прописује школска управа особним упутством, а поглавита је та, да води надзор у педагошко дидактичком погледу, и то засад над школама мушким и женским, док се и за женске школе не заведу женске инспекције; где има да сваког течаја прође све школе свог среза и одржи строге испите, и то у присутству свију учитеља тог среза и једнога члана конзисторијског одсека, па по пропису главне управе да даде извештај о томе, за који труд има да добије по 1 фр. од сваке школе из местног и најмање 40 фр. годишње награде из окружног школског фонда осим gratis подвоза од општина, а варошки најмање 40 фр. награде из местног школског фонда.

Епархијски ил окружни надзор над школама води конзисторија односно други одсек, у ком су осим мирског школског

инспектора и осталих (под IV §. 2.) наведених чланова још и сви управитељи средњих школа, и сви срески надзорници

Епархијски ил окружни надзорници којих засад треба четир и то 1 за Банат, 1 за Бачку и горњу Угарску, 1 за Срем и Славонију, а 1 за Хрватску и Далмацију морају бити теоретично и практично за школу и у школи изображени људи, узети из среских надзорника или од управитеља и професора средњих ил виших школа, које по расписаном стечају бира главна школска управа, испитавши дотичне консисторије за мнење и поднесавши правитељству на потврђење.

Плата окружних надзорника је 1200 фр. со 250 стан, уз 10 годишње вишке по 100 фр. и пуна пензија после 30 година службе, осим паушала за путне трошкове.

Главну управу над свима српским школама има српски Патријар са митрополитско црквеним школским саветом, односно другим одсеком истог (IV. §) у којем су уз наведене чланове још и сви окружни надзорници, и из сваког округа по један од среских, ког они сами међу собом изберу осим главног надзорника, којега бира исти савет без расписивања стечаја од горепоменутих у школској служби славно познатих људи и презентује га правитељству ради именовања.

Плата главног инспектора је 2000 фр. уз 400 фр. стана и 400 фр. путних трошкова, и после 30 година службе пуна пензија.

Највиши надзор над свима српским школама има правитељство само и извршиваће га кроз православне Србе, за то ће имати код владе угарске и хрватске по једног саветника Србина.

Закључење. Овај закон важи за све српске народне основне школе у провинцијалу угарском славонском и хрватском, у војеној крајини и Далмацији, и њим се изузимљу поменуте школе од свију других школских закона; а свака промена од овог, као и сваки предлог за нов закон има се у будуће најпре претрести у учитељским скупштинама.

БРАЋИ СРПСКИМ УЧИТЕЉИМА.

Овогодишњи одбор банатске учитељске задруге, изнео је предлог на IV. скупштини уједињене омладине српске у В. Кикинди пред учитељски отсек: „да се од стране истога отсека пошље једна претставка у интересу школе и њеног на-

претка на црквено-просветни сабор, који би се имао скорим састати у Карловцима.“

Учитељски отсек у 4. својој седници од 27. Августа донео је одлуку, да исту претставку поднесе сабору одређени годишњи одбор учитељског отсека.

Годишњи пак одбор, пошто се конституисао, предузео је себи, да посао тај обави што потпуније, с тога ево: јавно позива сву браћу српске учитеље, да би или више њих или и појединце послали своје предлоге — у смислу устројства наших школа — годишњем одбору, како би овај — схвативши све мане и недостатке — отправио такову претставку, која би обухватала интересе свеколиких српских народних школа и њених учитеља.

Своје предлоге нека изволе браћа учитељи управити на председника одбора — најдаље до Дмитрова дана о. г.

В. Пушибрк с. р. председник одбора. Д. Јосић, перовођа одбора.

У Новом-Саду 9. Октобра 1869.

Допис.

Цетиње 26. Сепг. 1869. Поштовани уреднице! Знам да Вас занима, кад чујете о Црнојгори. Та Црнагора је за Србе гора сијонска, на њој је светилиште светих; у њој гори неугашени оган блистајућа светлост — слобода! — У место јагњета да ошкропи крвљу око олтара, шкропи се јуначком крвљу најваљанијих јунака стрмените стене. — Јесте! Црнагора је храм, у ком воштанице пале горске виле, пале их јунацима, што погибоше на Косову и што их погибе од Косова бранећи ово једино местанце, где не урлаху промукли дервиши! — Да, така вам је ова црна-сива-гора! — Али ви сте ради да чујете о стању црногорских школа? — Е, оно ћу вам нешто да речем и о томе. — Али немојте се надати Бог зна чему. — Ваља да себи најпре представите Црнугору. — Но бадава ћете ју себи представљати. Нема те фантазије, која ће себи створити нешто, што је и палик на Црнугору. — Да вам је видети ове кршеве, ово чудо од камена; да вам је видети, како се ове горске главице уздигле једна над другом, па изгледају као кад се оно маст кува, те се сива пена уздигне изнад котла. — Па мислите, е земно камење узаврело и уздигло над собом бијесну пену. — Па да вам се још мало успети уз ове главице, да мало кораknете уз горска вука — мрка црногорца, да вам језик испане од муке, е би онда рекли: јадни Црногорци, јадни мученици! — А кад се опет попнете горе, па вам чарлијне она прохладна ариja (ваздух) ко што кажу по талијански Црногорци, а ви би онда заборавили на муку и појевали: „Чарнагоро! пуна ти си хлада!“ —

Но ја видим, да ми ваља други пут зборити о самој Црној гори, а вама сам хтео да кој у речем о црногорским или за сад само о Цетинским школама. На Цетињу има 4 основна разреда. До сада предавала су 3 учитеља тако да је у трећем и четвртом разреду предавао један. — Сада ће, бар тако се надамо, бити 4 учитеља. — Нећете се чудити што је мало учитеља Помислите само на ову сиромашну земљу, ђе годишњи данак износи на неки 50,000 форинти у цванцикама, па ће те одма моћи прорачунати, колико ће отуда долазити на школе. Понајвише троши на просвету црква која има својега добра. Високопросвештени владика Иларијон довео је у ред и доводи све боље, манастир и имање, те сада доста претече од прихода — што су пре харчили манастирски настојатели и тиме се подпомажу школе. Школе се находе у манастиру; — две мање и једна већа соба. Клупицах мало, а деце доста (има свега у сва четир разреда 107 ђака у I. 33; у II. 29; у III. 20; у IV. 25) те дечица скупила пода се ноге, па седе на голом камењу, јер нема места у скамијама, па радо слушају, што им учитељ збори. — Има их ту и са наусницама ђака. Сваки радо долази у школу. На тако се и види да добро успевају. — Деца су врло бистра, и учитељ се небоји, да га неће стићи. Потешко иде само са певањем. — Од многог хода по горама и од оштра ваздуха, обично су им нечисти гласови. Тешко је наћи и једно ђаче са танким звучним гласом.

Сада је ево подигнута богословија на Цетињу. Ваља да се нигде нису тако отимали ђаци у школу као ту. — Дође до 30 ђака — неки који су свршили школу још пре неколико година. Држани су строги испити при примању. Жалост и невола од овога, кога не примише у богословију. — Давано је некојима на вољу да се попе, но они радије пођоше у богословију, да се уче још три године. — У богословију примљено је свега 20 ђака. Десеторица су примљени на државни трошак. — Свечан почетак бијаше 18. Септ. т. г. У манастирској цркви бијаше призив св. Духа. Његова Светлост Кнез Никола присуствивао је са Књегињом како у цркви тако и у школи при водосвећењу. Бијаху ту и главари Црногорски. Беседио је том приликом управитељ цетињске богословије г. Милан Костић поздравивши Црногору са кораком ка просвети; разложио је шта значи школа у опште по људски напредак, шта значи богословија за себе по народ по веру; — изјави радост што је дошао, да и он припомогне за унапређење црноторске младежи, обећавши, да ће, у колико му допусте његове слабе силе, старати се, да одговори том великом позиву; — благодари у име целога сриства Њ. Св. Кнезу, што се он стара, да Црногора, која је увек осветлала образ на бојном пољу, и на просветноме пољу пође за осталим народима. Тај дан бијаху на обједу кор Њ. Св. Кнеза Високопр. Владика са управитељем и професором богословије, и друга господа црногорска; — и наздрављало се у име напредка новоподигнута завода и заузимача око просвете Црногоре — Њ. Св. Кнеза. — Предавања су започета. За другог учитеља именован је г. Спиридон Ковачевић. — Ове године отворен је први, до године отвориће се други, а до трећи разред богословије. —

Тако даклем и Црногора угледа богословију. Дај Боже да буде корисна по ову земљу, и да буде расад просвете као што је била расад слободе.

Моли вас управа богословије, да би јој безплатно слали ваш лист; јер ако је и где задужбина учинити дар на просветне цели, то је задушбина црногорским школама, умољавамо такођер и остале листове, да би били тако веледушни, и својим листом одрадовали овај ново подигнути завод. — Можда ће се наћи и у вашем Сомбору који родољуб, те ће предплатити ваш лист за боље ђаке у богословији — која је скопчана и са препарандиом за Црнугору.

Школске вѣсти.

ИЗ СРПСКЕ УЧИТЕЉСКЕ ШКОЛЕ. Призивање Св. Духа држало се код нас у недељу 6 Октобра у св. Предтечевој цркви. Том приликом говорио є учећой се младежи лѣпо слово Гд. Димитрије Поповић приправнички катихет, а служио є на призиваню св. Духа Господин Прота са обадва катихете. Приправника има у првом течаю 20, а у другом 25, и осим ових єдан правителствени питомац из Србиѣ који слуша педагогичке наука у оба разреда као вапредни ученик. — Међу новоуписанима свршио є єдан VII. гимн. разред; єдан є свршио V. реални разред; єдан четврти гимназиски разред са отликованѣм, єдан III реални разред са отликованѣм, деветорица четврти гимн. разред с првом класом и седморица трећи реални разред с првом класом.

Ови питомци који су сада ступили у завод, обвезани су по смислу в. кр. рескрипта од 10 Авг. 1868. за три године педагогичке науке учити, напротив они који су сада у други течай ступили свршиће ове године науке по досадашњем обичаю.

Из овога се види, да є професорски збор овога завода одазвао се високой наредби, а надамо се да ће и Српски народни Сабор учитељску школу нашу у свему онако снабдѣти, да може сутицати у сваком погледу са државним ове врсте заводиња, а зарад тога нуждно є у главноме ово троє: Прво, да се умножи брой редовних професора іошт с двоицом, те да их буде четири, осим помоћника за побочне предмете као што су хармоничко појанѣ, турнованѣ, цртанѣ, и краснопис; друго є нуждно, да се редовним професорима плата од 1000 фр. уз то станарина и огрев са 200 фр. одреди, да им се после сваких 10 година службе додаѣ повишица и да им се старост мировином обезбеди; треће да се установи конвикт и то за 24 ученика безплатно, а за остале по умѣрену плату. —

ЖЕНСКА ШКОЛА. Свештеници у Српской Неузини наумили су у истом мѣсту отворити женску школу, у којой ће они за време безплатно учитељске дужности вршити. У корист ове школе држана є о Преображењу бесѣда, на којой є преч. г. Стеван Болманац парох предаваѣ о васпитаню дѣце особито женске држао. Бесѣда ова донела є 44 фр. с ким ће се новцем уз општинску помоћ соба за школу под наим узети и скамије набавити. Врстни свештеници примаюћ ово бреме на себе, ради су општини оваку школу осладити и довести є до тога увѣреня да им є женска школа од велике користи, а кад то буде онда ће имачно општина закладу за ову школу основати и правога учителя узети. Не-

ка є слава честитим служительима олтара Господиѣг паросима Неузинским, кои се тако свойски за просвету народну заузимаю. Живили и за углед многима послужили!

У СОМБОРСКОЙ ГИМНАЗИИ отвара се ове єсени и то найдалѣ 20. Новембра по нашем први гимназиски разред у коме ће се (а по времену и у другим разредима) по заключку општинском све науке на србском и маѣарском єзику предавати. За ову годину одрѣђено є да досадашньи српски катихет предає у првом разреду свой дѣци и српски єзик, а римски катихет тако исто маѣарски єзик, а осим тога отворен є стечай за єдно професорско мѣсто с платом од 800 фр. Професор овай предаваће ове године: Латински єзик, рачун, земльопис и природопис и имаће 15 седмичних часова, а дужан ће бити сваку од ових наука како србски тако и маѣарски предавати. Стечай є отворен на 14 дана од прве обяве у Застави и у државним званичним новинама. — Општина вароши Сомбора рада є на годину уєданпут други трећи и четврти разред ове гимназие отворити.

СТЕЧАЈ. На земунској српској основној школи упражньено је једно учителско место са годишньом платом од 500. фор. авр. и 60. фор. у име станарине.

Потражитељи имају своје сведочбе о том, да су приправнички завод у Сомбору са добрим успехом свршили најдаље до 1. Новембра о. г. послати.

Из седнице српске црквене општине Земунске у Земуну 8. Октобра 1869. године.

Ст. Л. Милашиновић, перовођа. Др. Ј. Миланковић, председник.

ОГЛАС. По налогу высокогъ кр. Унг. Министарства за благочестіе и просвету дто 24 Окт. о. г. бр. 15010. има се учительско звание у поменаномъ селу Влайковцу у Темишварской жупанiи таковим лицемъ попунити, кое ће у станю бити како србску тако и романску децу на њиномъ матернѣмъ єзику наставлятн. У слѣдъ тога се расписуе на ово званіе стецыште до 30. окт. о. г.

Плата съ овимъ званіемъ скопчана є: 105 фр. а. вр. 25. мецій жита 25 мецій кукуруза, 100 фунти сланине, 50 фунти соли, 15 фунти свеће 4 хвата дрва, 2 ланца землѣ, ½ ланца баште и слободан станъ.

Просителъи имаю свое молбенице са крштенимъ писмомъ, сведочбама о свршенимъ наукама, досадашнѣмъ службованю и моралномъ попо литичномъ владаню своимъ до гореназначеногъ рока консісторіуму Вршачкомъ поднети. У Вршцу 17. Септемвріа 1869.

☞ Да се издаванѣ овога листа продужити и неиздани броєви накнадити могу, улудно молимо све овогодишнѣ и старе дужнике, да нам се што скориє одуже.

Лист излази двапут мессчно.
Цена є на целу год. три форинта, а на по год. 1. ф. 50 нов.

Издає и уређує Никола Ђ. Вукићевић.

Тискано код Андрије Вагнера.

прия и снаженю живаца, а то є уживанѣ здравог и чистог ваздуха, добра храна, умѣрена топлота, чисто држанѣ цѣлога тѣла, постепено очврснуће, радня и одмаранѣ узастопце. Особито є сан (спаванѣ) од велике важности по оснаженѣ мозга и живаца дѣчіих. У спаваню се мозак најболѣ крѣпи. С тога неваля дѣцу силом будити и сан им узнемиривати, него их пустити валя, да се добро и мирно по вольи испаваю, па ће онда чила, здрава и весела устати, и сваки дан не само тѣлом него и духом напредовати. Далѣ чувати валя дѣцу од жарке врућине и яке студени а особито од напрасног прелазка са студени у топлоту или са врућине на хладноћу. Притом брижљиво чувати валя главу дѣтиню од свакога яког потреса и удерца. Ћушанѣ, кврцанѣ по глави, ударанѣ главом о таблу, кренѣ ува, влаченѣ за косу, то су све орятски поступци са коих кного дѣте не само тѣлом него и памећу ослаби. Неразборито дакле и грѣшно поступаю они родитељи и учитељи, кои повѣрену им младеж на горњи начин злоставе бію и кинѣ, и дао би бог да се одсада ни у школи ни на дому васпитатељи при васпитаваню дѣце са овако глупим и тирянским средствима више не служе, са коима се здравлѣ убия и глупавост проузрокуе. — Јошт нам спеменути валя, да и употребленѣ яких пића такође живце слаби и малаксалост како тѣлесну тако и духовну код дѣце проузрокуе.

Што се тиче дѣчіега занимања, малой дѣци неваля износити многе ствари у єданпут и давати разноврстне и много бройне играчке. Болѣ є да дѣте єдну и исту ствар са сваке стране сматра нѣколико дана єдно за другим, па после нѣког времена опет ту исту, него да од многих ствари што му се изнесу незна кою ће пре у руке узети, па да тим на све огади, и умно се разсеє.

У колико се више препоручуе, да се родитељи с своіом дѣцом а учитељи са ученицима свойски и радо забављаю и разговараю, у толико већма на опрезу валя бити, да дѣца непостану стармала и према узрасту свом отвеч паметна, а то с тога, што у стармале и препаметне дѣце живци раним драженѣм и напрезанѣм сасвим разслабе.

У праву школу, гдѣ се учи писати читати и рачунати, нипошто нетреба шиляти дѣцу док им се шеста година од роѣења ненавърши, а ону слабачку дѣцу тек кад у осму годину ступе у школу слати валя, а дотле их пустити треба нек се сигграю, да у слободној природи што већма тѣлом оячаю и

здрављем унапред пођу, пак ће по том кад одчаю лако и брзо вршњаке своје стићи.

Школе треба да су удешене тако да здравље дечије непрече, него да га још подпомажу. У овом погледу досада је мало код нас што учињено. Школске су нам собе понајвише мрачне, низке, тесне и влажне, у којекоје зраци сунчани допиру дјеци са пред или с десна ил са свију страна. А то све квари здравље и упропашћује вид, ово најдрагоцјење благо толике дјеце. Желити би дакле било да разумни управитељи школски и пријатељи младежи код обштина израде, да се школе суве, високе и видне зидају, и да у њима дјечицу васпитаваю паметни и валяно приуготовљени учитељи, кои ће с дјецом отчински поступати и њи пријатним и разумним начином учити и изображавати.

По савјету најразумнијих испитаоца дјечије природе доста је да дјеца од 6 и 7 година само по 12 сати на неделю уче, она од 8 — 12 година да највише по 24 сата преко недеље у школи седе, па још да им се и између сваког часа по нјколико минута одмора на сигранје даде, и да се осим школских часова сваки дан или у гимнастици или у вртарском послу под управом и надзором учитељвим вештбаю.

Од слабе и сиромашке дјеце, која се хрјавом и слабом храном хране, несме се захтјевати, да се с науком толико баве и напрежу, колико то подноси здравој, јакој и добро хранјној дјеци.

Веома је мална корист, што по разум дјечји произлази од туда, ако се дјеца науче у школи све европске рјке и рјчице набраяти, стране рјчи папагајски на изуст изговарати, имена царева и краљва и године њиховог царовања или имена многих градова с броєм њихових становника најточније произносити, — али је од веоме велике користи по народ, да свако дјете остане здраво чило и окретно, бистро и весело, и да се у свију сачуваю чулни органи у подпуном здрављу и снази, те тако да од њих паметни и разумни па и дјелателни и поштени људи постану.

(Продужиће се.)

БАНАТ.

(Нѣколико лекция из земльописа.)

Б. Србско-Банатска войничка краина.

Кад є горньи део Баната године 1779. на жупаниє поделѣн, онда є дольни део заостао у войничком станю и поделѣн є био найпре на две регименте, од коих є єдной дато име немачкобанатска, а другой србскороманска (по тадашнѣм званичном изразу илирско банатска.) Тек у новиє доба ова последня поделѣна є на две: србску и романску, — и тако сада се банатска краина састои из две србске и єдне романске пуковниє. Од србских пуковния прва (панчевачка) носи іош и сада име немачкобанатске пуковниє, премда су у ньой Срби броєм душа иманѣм и народном свешћу найпретежніи.

Простор Банатске воєне краине износи 182 □ миля. Од овог є западни део чиста и врло плодна само на пеким местима песковита равница, а источни део сав є бреговит. Уз Дунав простире се од Базяша па све до Ршаве планина Клисура, на коіой су найвисши врхови Алион и Алибег. Реке су Дунав, Тиса, Тамиш, Бегей, Караш, Нераль, Черна и Бѣла Рѣка.

I. Нѣмачко банатска или Панчевачка Пуковния.

Пуковния ова граничи се с сѣверне стране жупаниом торонталском, са источне: жуп. темишварском и пуковниом белоцркванском, са южне Дунав є раставля од Србиє, а са западне Дунав є раставля од варадинске пуковниє а Тиса од тительског баталиона.

Простире се на 42 □ милѣ на коме простору има близо 500,000 ютара добре землѣ, што се обдѣлавати може. Од ове землѣ има преко 200,000 ютара ораће землѣ а остало су понайвише ливаде, ритови и пашняци, а има и нешто винограда. Сточарство є овде у доста напредном станю, особито држе граничари много оваца, говеда и коня.

Становника има близо 130,000 душа, од коих 80 хиляда Срба православне вѣре, 24,000 Романа, 6000 Словака, 1000 Хрвата, 16,000 Нѣмаца и 3000 Мађара.

По вѣри Срби и Романи су православни; Нѣмци су понайвише римляни, словаци и нѣшто мало нѣмаца припадаю протестанской, а мађари (у селу Дебелячи) реформатской вѣри.

Трговина є понайвише у српским рукама, има много трговаца и до близо 2000 занатлија у овој пуковніи. Народ станує у єдној слободној милитарској вароши и у 37 граничарских села.

Главно є мѣсто :

ПАНЧЕВО. Слободна војничка обштина недалеко од ушћа рѣке Тамиша у Дунаво. Ово є єдна од најлѣпших и најчистіих дољньоземских вароши са 15,000 становника, међу којима има 11,000 Србаља православне источне вѣре а остало су Нѣмци од коих већина припада римской а маљина протестанской (љутеранской) вѣри. Панчево є са своє живе трговачке радньѣ на гласу. Особито се ту води велика трговина с раном рогатом марвом, свињама и дрвима. У вароши овој има преко 200 трговаца, међу којима и више великокупаца. Православни Срби имаю у Панчеву две парохијалне цркве. Саборна или велика Црква има две звонаре и посвећена є Успенію Матере Божиє; изнутра є богато украшена а иконостас іој є на садровој (од гипса) стѣни врло вешто насликан, особито є врло вредно видити икону св. Јована Крститеља, коя се међу најзнатнија дѣла српског сликарства бројати може. Друга или горња црква слави Преображеніе Христово. Окром две парохијалне цркве налази се іошт и на гроблю нашеи црквица св. Ђурђа, коју є основала честита српкиња покојна Марија Драгићевићка, коя є на добротворне цѣли цѣло своє имањ оставила. Римљани имаю у Панчеву манастир фрањевачке мале браће (минорита), а протестанти од скора имаю своју парохијалну цркву. — У Панчеву є управа цѣле пуковніје немачко банатске. Између учевних завода споменути нам ваља ц. кр. вишсу реалку и државну главну школу, у којима се науке на немачком єзику предаю; српску главну школу са 4 разреда средоточну српску женску школу и две основне мушке и женске школе. Осим тога у Панчеву налази се приватна српска трговачка школа, пѣвачко друштво и управа српских школа за банатску крањну.

У Панчеву є 18 Дек. год. 1848 напрасном смрћу од капље ударен умро српски изабрани војвода Стефан Шупљикац, а капља га є ударила баш у оном часу, кад є споменутога дана после подне на коню са сајпом пратньом изишао био да поздрави браћу Србијанце, кои су из Србиє овамо браћи своіој у помоћ прешли били. Тѣло є војводино с тужном свечаношћ-

ћу пренешено у манастир Крушедол и тамо є с леве стране у женској препрати у исти онај гроб саранћено, у коме почиваю кости многострадалног последњег деспота Србског Ђурђа Бранковића III. На нѣколико дана после войводине смрти Стеван Книћанин србски войсковоћа са своји юначким друговима юначки є одбио од Панчева непријательски нападај, и том приликом цвѣтућу варош ову од пропасти сачувао.

Између увеселителних места у Панчеву спомена є вредна народна башта, коју є засадно и подранио славни пуковник, доцније Ђенерал и Фелдцајгмастор царски Вулета Михалѣвић.

Недалеко од Панчева и близо села Старчева налази се стародревни манастир Воиловица задушбина високог Стевана Деспота Србског и најстарије сина Србског Цара Кнеза Лазара.

Дољни Ковин. (Kubin) сад село наспрам Смедерева, у коме има више богатих србских трговачких кућа, коє велику трговину воде с рогатом марвом и са свињама. Около 1400. године била є овде утврђена варош Ковин, у коіой су становали богати трговци и занатлиє Срби под именом гостију краљевине угарске (hospites regni Hungariae.) Немогући противстати навали турской Срби ови преселе се на остров Чепељ, гдѣ од краља угарског Шишмана добију повластице, по коима им є као слободним людма дозволѣно било у цѣлой угарской краљевини трговину водити.

Главна населбина србска на острову Чепелю прозове се србски Ковин гдѣ су Србљи около 1419-те године великолѣпну цркву сазидали, коя и данас іошт постои и сматра се за најстарију нашу цркву у горњој земљи Угарской.

Томашевац, граничарско мѣсто на рѣки Тамишу. Ту є у време последњег аустрискотурског рата године 1788 капетан Радивоєвић србин са три стотине граничара бранећи тамишки мост од навале турске славно погинуо. Над могилом погинулих юнака наших подигнут є крст са сходним надписом.

Перлез село наспрам Тителя, у коме се велики марвени пазар држи.

Баваниште највеће чисто србско село у Панчевачкой пуковніи.

(Продужиће се.)

ОБЈАШЊЕЊЕ СИМВОЛА ВЈЕРЕ

за одраслију дјецу.

Из „Воскреснаго чтенія“ извадио Богдан Кузмановаћ, парох Српскокларијски и члан консисторије Тамишградске

II.

Дванаест чланова символа вјере

ЧЛАН ДРУГИ.

„И во єдинаго Господа Іисуса Христа, сына Божія єдинороднаго, иже отъ Отца рожденаго прежде всѣхъ вѣкъ, Свѣта отъ свѣта, Бога истина отъ Бога истина, рождена, несотворена, єдиносущна Отцу, имиже вся быша.“ У првом члану, који сам вам, дјецо моја, објаснио већ, изложено је учење о Богу, као Суштаству највишем и најсавршенијем, и о Отцу, као наименованьу, које Му је придало учење хришћанско. Ондје сте видјели колико је то учење узвишено и свето по себи, и како оно превазилази све што се је до њега говорило о Богу. Другим чланом почиње се изложај учења о Јисусу Христу, Сину Божијем, као о другом лицу Свете Тројице, о Богу Сину, и продужује се до осмога.

Да бисте, мила дјецо, сватили, откуд се овдје опет говори о Јисусу Христу као Богу, кад хришћанска вјера као што смо видјели, строго исповиједа једнога Бога, нужно је да знате учење хришћанско о јединству Бога. Учење православне цркве говори, да је Бог један само по Својој природи, по Својему јестаству, али да у Божаству једином има Отац Који рађа, Син Који се рађа, и Дух Свети Који исходи.[1]) Како су Отац и Син и Свети Дух, три лица, у једном Суштаству Божијем и како та три лица, нијесу три Бога, но само један Бог, то се не може постигнути нити објаснити Ту нам је високу тајну, која је над нашим умом, навијестило Јеванђеље. Та се тајна усвојава само вјером, т. ј. ми можемо само вјеровати, да је то доиста тако, како нам казује откривење хришћанско, а схватити и објаснити тога ми не можемо. Оци цркве, желећи колико толико приближити к нашем схватању ту велику тајну, тражили су јој прилика и примјера у природи видивој. Тако

[1]) „Три пою херувимски,“ поје се у Триоду посном, „святое Тебе Божество, свѣты и свѣтъ, и животъ и животы, Бога рождшаго, Бога рожденаго, Бога отъ Отца исходящаго“ (Понедј. 3. недј., 1. пјесм. тројич.)

један отац (Димитрије Ростовски) говори, да је као Бог душа наша, по тому, што, једна будући по природи (једна у нашем тијелу), влада тројственом силом, памећу, разумом и вољом. Памећу уподобљава се душа Богу Оцу, разумом Богу Сину, вољом Богу Духу светоме. И како у светој Тројици три лица нијесу три Бога; но само један Бог, тако и у нашој души три речене силе не састављају три душе, но једну. [1]). Још су узимали примјер од сунца, које, премда једно, има при себи лучу сунчану и свјетлост; од дрвета, које има коријен, стабло и род; од ватре, блеска од ње и топлоте њезине, и од других подобнијех предмета. Но за све те прилике и примјере говорили су оци цркве, да се њима истом само као приликама и примјерима представља тајна свете Тројице, но не разјашњује се. Та три непостижива и нама неразјашњива лица, Отац, Син и Свети Дух, по божаству, могућству и сили, равна су међу собом. „Какав је отац," говори се у једном старом исповједању наше цркве, „такав је Син, такав је Дух Свети. Отац је Бог, и Син је Бог, и дух Свети је Бог." Но по личним својијем својствима та су три лица различна. „Отац", продужује исто казато исповиједање, „ни од кога није створен, нити саздан, нити рођен; Син није ни од самога Оца створен, ни саздан, но рођен је од Њега; Дух свети нити є од Оца створен, нити саздан, нити рођен, но Он исходи од Оца." [2]) Или другчије: „Бог Отац не рађа се н не исходи од другог лица, Син Божиј прије свијех вијекова рађа се од Оца, Дух Свети прије свијех вијекова исходи од Оца." [3])

Сад можете, мила дјецо моја, схватити, по чему у нашему симболу вјере уз учење о Богу Оцу има још и учење о Богу Сину и о Богу Светом Духу. Учење о Богу Сину и о Богу Светом Духу саставља суштност или језгру учења хришћанскога. Ја сам вам споменуо, да су за Бога, као једно највише и најсавршеније суштаство, знали добро Јевреји, па у неколико и незнабошци; но за Бога као оца, који рађа Сина и изводи Светога Духа, нијесу знали ни незнабошци, па ни сами Јевреји нијесу знали добро. [4]) Незнабошци, који су жи-

[1]) Розыск, стр. 292.

[2]) Символ, познат под именом светог Атанасија Александријскога.

[3]) Види Руски „пространный катихизисъ," чл. 1.

[4]) Свети Јован Дамаскин говори, да се јединством јестаства савршено руши лажно мњење незнабожаца о мноштву богова, а исповиједањем Слова и Духа учење Јевреја. (види „Точн. излож. прав. вѣры," кн. 1. гл. 7.)

вјели до рођења Христова, које није обасјавало откривење Божије, држали су, да не може бити, да Бог, као једно највише и најсавршеније суштаство, Сам свима управља и располаже; они су мислили, да мора бити да имају друга суштаства, Њему равносилна, која свијем управљају и за све се старају.[1]) Но они нијесу знали, да ли се заиста таква суштаства налазе, да ли доиста имају, и чиме се управо брину. Тим су мање могли представити себи, да би једно од таковијех суштаства могло сићи на земљу и јавити се у обличју човјечијему. Јевреjима, које је обасјавало откривење Божије, обзнањивао је Бог, да ће бити вријеме, кад ће доћи на земљу Месија, Спаситељ свијета, доћи у тијелу и крви човечијој, родити се од Дијеве, пострадати и умријети за људе, васкреснути, вазнијети се на небо, и на мјесто своје многа Утјешитеља послати људима, Духа Светога; но Он им је откривао све то као које ће се тек кадгод извршити. Јевреји нијесу могли јасно представити и појмити, како ће то бити, у каквом ће односају то лице, које ће доћи на земљу, бити према Богу Оцу, како ће се јавити и како ће наставати у људима Свети Дух. Све је то разјаснио тек долазак Христа Спаситеља на земљу. Учење о Јисусу Христу као трећем лицу Свете Тројице, открило се је онако јасно, да га је ум човјечиј могао појмити, тек пошто Се је Спаситељ родио у тијелу. Вјера се стала називати хришћанском, такођер тек од времена смрти, васкрсења, и вазнесења Христа Спаситеља на небо. С тога, ако не знамо и не исповиједамо Исуса Христа и Светога Духа, или ако знамо и исповиједамо друкчије а не како заповиједа црква Христова, не можемо бити истинити и добри сљедници Христови, нити се можемо и називати хришћанима, јер је само онај човјек сљедник Христов, хришћанин, који исповиједа и слуша Христа. Ето узрока, зашто у нашем исповиједању после учења о Богу Оцу сљеди учење о Богу Сину, и за што ће сљедити и учење о Богу Духу Светому.

А шта нам говори о лицу Исуса Христа наше исповиједање, које су уславили на једном сабору њих 318, а на другоме њих 150 отаца, искупивши се из свеколике тадашње цркве?

„И во єдинаго Господа . . . “ Тако се започиње

---

[1]) Представљење Платоново о Божаству, и учење Јевреjскогонезнабожачких филозофа о логосу (Слову) пред рођењем Христовим.

учење о Исусу Христу у нашему исповиједању. У изложају учења о Богу Оцу, као Суштаству највишем и најсавршенијем, оци цркве утврдили су ријечи „Вѣрую во єдинаго Бога“, а у изложају учења о сину Божијем почетак исповиједања вјере углавили су у ријечима „Вѣрую (ова се ријеч на почетку исповиједања учења о Исусу Христу подразумијева) и во єдинаго Господа.“ Та промјена ријечи не значи то, да је лице, о којем се овдје говори, ниже од првога, нити да је то лице други Бог. Не. Господ и Бог, те ријечи значе једно и исто. Ми често говоримо овако: „Господе Боже!“ И у Светоме Писму, у ријечи највишњеној од Вога, Бог Отац и Исус Христос називају се Господ (Мат гл. 11. ст. 25.; 1 Кор. гл. 8. ст. 6.). Него су оци цркве, желећи изразити ту мисао да се од овијех ријечи започиње учење о другом Лицу Свете Тројице, поставили ријечи „И во єдинаго Господа“, јер не би било лијепо опет произносити „Вѣрую и во єдинаго Бога,“ Ријеч и означава приједазак к другом Лицу Свете Тројице, као што у ријечима „во имя Отца и Сина . . .“ ријечица и одјељује лице Оца од лица Сина, а ријечи „єдинаго Господа“ показују, да је Лице, о ком се овдје почиње ријеч, исто такав један Господ неба и земље, какав је и Бог Отац. Елем ријечима тијем о Исусу Христу, као Спаситељу нашем и једнородноме Сину Божијем, наговјешћује се само мисао, да је Лице о ком се започиње ријеч исто тако божаствено, као и Оно о коме се говорило горе.

Даље ријечи подробније исказују, ко је то Лице према нама и према Богу. У томе смислу прва је ријеч Исус. „И во єдинаго Господа Іисуса“ Ријеч је та Јеврејска. На нашему језику значи та ријеч Спаситељ. У Јевреја носили су то име многи до рођена Христова. Да споменем само два мужа, које су Јевреји врло уважавали. Један је Исус Навин, слиједник Мојсијев и управитељ Јеврејски по смрти његовој, који је увео синове Израиљеве у земљу коју им је Господ Бог дао; други је Исус Јоседеков (Јездр. гл. 3. ст. 2.), који је помогао извести Јудејце из ропства Халдејскога. Кад је било на том доба да се роди Спаситељ свијета, анђео, послат с неба да навијести да ће се родити Христос, рекао је, да се рођеноме сину надјене име „Исус“ Узрок, за који је анђео заповједио да се тако и не другчије назове син рођени, био је то, што је тај рођени син имао да спасе људе од гријехова: „јер ће Он,“ говорио је анђео, јавивши се Јосифу. „избa-

вити Свој народ од гријеха њиховијех (мат. гл. 1. ст. 21.). И заиста, друго је лице Свете Тројице понајвише учествовало у дјелу нашега спасенија. И Бог Отац и Бог Свети Дух учествовали су у дјелу нашега спасења: први, вјечнијем својијем опредјељењем о нашем спасенију, други, свагдашњим Својим учешћем у нашијем добрим дјелима. Но једно и друго извршило се је и извршује се, јер је друго Лице Свете Тројице опредјељење Бога Оца о спасенију људскоме примило, и сишло на земљу у тијелу. И отуд је то, да су у исповиједању вјере прилали то име Исус само другоме Лицу Свете Тројице. Све једно је дакле значење, или се произносило „вѣрую и во єдинаго Господа Исуса . . .“ или „вѣрую и во єдинаго Господа Спасителѣа . . .“

Шта значи друга ријеч, друго име, које у својему исповиједању произносимо и придајемо другоме Лицу Свете Тројице, — шта значи име Христос? „И во єдинаго Господа Исуса Христа.“ Ријеч Христос такођер није наша ријеч. Та је ријеч узета из Грчкога језика, и на нашем Српском језику значи помазани, помазаник. У стара времена, прије рођења Исуса Христа, називали су се тим именом цареви, првосвештеници, пророци, и уопште људи који су се одозгоре бирали и опуномоћивали на своју службу. Тако псалмопијевац Давид, који је далеко прије рођења Христова живио, говори на једном мјесту: „Тога ради хвалим Те, Господе, пред народима, и појем имену Твојему, Који славно избављаш Цара Својега и чиниш милост помазанику (Христу) Својему Давиду и потомству његову до вијека“ (Пс. 17. ст. 51.). Христом назива он ту себе, цара, избранога Богом народу. У доцније вријеме, мало прије рођења Христова, именом Христос називали су Спасителѣа који је имао доћи. Тако је Ирод цар, који је живио у вријеме рођења Христова, питао главаре свештеничке и књижевнике народне: „Где ће се родити Христос“ (Мат. гл. 2. ст 4.)? Кад је спаситељ сишао на земљу и јавно се свијету, називали су Га Христом сви који су га вјеровали и признавали обећаним Спасителѣем. Тако је апостол Петар, на питање Спасителѣево, шта мисле ученици Његови ко је Он, одговорио и рекао: „Ти си Христос, Син Бога живога“ (Мат. гл. 16 ст. 16)! У нашем исповиједању или символу име Христос значи дакле обећани, опуномоћени, помазани одозгоре. „Ти си обећани од озгоре Син Божиј!“ Ми вјерујемо не само у Господа нашега Спасителѣа него у Спасителѣа као

одозгоре, обећанога, одозгоре обученога силом и моћи Божаственом на наше спасеније (Лук. гл. 4. ст. 18.) прије постања свијета. И име Христос дакле придали су такођер само другоме Лицу Свете Тројице, јер се је само друго Лице Свете Тројице у превјечном савјету Божијем примило да изврши закључај о нашем спасењу, закључај тога савјета или збора.

А ко је тај одозгоре обећани и одозгоре опуномоћени наш Спаситељ по личноме своме достајанству? На то одговара треће име, које се у нашем символу вјере придаје Спаситељу. „И во єдинаго Господа Іисуса Христа, Сина Божія.“ Име „Син Божиј“ такођер није било непознато старим мужевима од прије рођења Христова. Стари Богом просвијећени мужеви често су представљали Спаситеља, који је имао доћи, Сином Божијим. Тако се на једном мјесту у псалмопијевца Месија каже оваквијем говорником: „Господ рече Мени: „Ти си Син Мој, Ја Те сад родих“ (Пс. 2. ст. 7.). кад се је Христос имао родити, анђео, кои је послат био да навијести рођење Његово, називао Га је Сином Божијим (Лук. гл. 1. ст. 35.), а кад је дошао био на земљу, и сви који су Га вјеровали називали су Га Сином Божијим (Мат. гл. 16. ст. 16.; Марк. гл. 1. ст. 1.; Јован. гл. 1. ст. 34.). То име, које се је потпуно објаснило по доласку Христову на земљу значи то дакле, да је ради нашега спасења сишао на земљу не Бог Отац, и не Бог Дух Свети, но Бог Син.

Даље ријечи символа вјере не исказују ништа особитога, ништа новога за друго Лице Свете Тројице. Оне само објашњују појам „Син Божиј,“ и говоре како нам ваља поимати и разумјети синовство Сина Божијега. Те су ријечи: „Єдинороднаго, иже отъ Отца рожденнаго прежде всѣхъ вѣкъ, свѣта отъ свѣта, Бога истина отъ Бога истина.“ Ријеч „једнинородни“ налазила се је и у опом символу, о којем сам вам, дјецо моја, прије говорио и рекао да се зове символ апостолски, и који је, може бити, ту ријеч позајмио од ученика Христова Јована, који у својему Јеванђелију назива Христа Спаситеља јединородним Сином Божијим (Јован. гл. 3. ст. 16.) Та ријеч значи то, да је такав Син Божиј, какав је Исус Христос, само један једини на свијету. У светом Писму често се називљу синовима Божијима анђели и људи, који Бога истинито вјерују, но они се тако називљу само по благодати, по милости, што ју даје Исус Христос. А по природи, по праву рођења, Сином Божијим мо-

же се називати и назиље се цигли и једини Исус Христос. За тај узрок јесте и стављена у наш символ ријеч „иже отъ Отца рожденаго," т. ј. ријеч рођен, а не створен, к не саздан. Анђели и људи који се именују синовима Божијим, нијесу од Бога Оца рођени, но створени, саздани. Ријечи „прежде всѣхъ вѣкъ" значе да нема тога времена, за које би се могло казати, да у њега још није био рођен Син Божиј. Другијем ријечима, рођење Сина Божијега јесте рођење вјечно. С тога се још и у стара времена прије доласка Христа спаситеља на земљу, на једном мјесту у Светоме Писму представља Бог Отац оваквим говорником к Сину Своју: „Прије (звијезде) Данице родих Те" (Пс. 109. ст. 3.), т. ј., Ја сам Те родио прије свијех вијека.

Само се собом разумије, да је тешко појмити и још теже објаснити то учење откривења о вјечном рођењу Сина Божијега од Бога Оца. То је тајна Божаствена, која превазилази наш ум. Но оци цркве, желећи колико толико приближити к нашему поимању, к нашему уму, ту непостиживу тајну, употријебили су изражај „свѣта од свѣта," т. ј., како при рађању сунца, кад оно освијетли земљу, у једно и исто вријеме видимо излазак сунца и његову топлоту и свјетлост, и при томе тако да се та топлота и свјетлост не одјељују од сунца, но јесу заједно с њим: тако треба да мислимо и о превјечном суштаствовању Бога Оца, т. ј,. Отац који је родио и Син који Се је родио јесу или суштаствују од прије вијека заједно, као и које видимо сунце и његова свјетлост која се рађа од њега. Није времена за које би се могло рећи да у њега Отац није био Оцем Сина, нити да Син није био Сином Оца. [1]) Бог Отац и Бог Син увијек су дакле били и вазда заједно, и Бог Отац је родио Бога Сина, или Бог Син родио Се је од Бога Оца. И то рођење Сина Божија од Бога Оца ваља нам знати да је, као што нам даље говори наше исповиједање вјере, рођење „Бога истина отъ Бога истинна," т. ј., Бог Отац, рађајући Сина, и Бог Син, рађујући се од Бога Оца, ни мало тијем један другог не умањују у Божаственој великости. [2]) Бог Отац је родио Силу, но није изнемогао; родио

---

[1]) Кирил. Јер. Огласит. поуч. XI! Григор. Бог сл. 20,. въ Твор. св. Отцевъ.

[2]) Кирил Јер. Огласит. поуч. XI; Athanas de decret. Nic. Synod. pag. 409.

је Бога, но није Се лишио Божанства. Као што свијећа, коју запаљујете од друге свијеће, гори таким истим пуним пламеном, као и прва, и такву исту пуну свјетлост изљева од себе, као и прва, ништа неодузимајући од прве и сама ничега не-лишавајући се: исто тако и Син, који се рађа од Оца, и Отац, који рађа Сина, т. ј., и Бог Син и Бог Отац јесу по Божаству равночасна Лица. Да би вам се, дјецо, то колико толико могло објаснити и да бисте то колико толико могла појмити, ваља вам о Богу мислити духовно, као што су говорили оци свети наши, ваља вам представљати и знати, да рођење Божије није као рођење наше, и биће Божије није као биће наше. Бог је Дух, као што нам је навијестило учење хришћанско, и о Њему све треба мислити и представљати духовно. Мила дјецо! у реченим ријечима открива се и излаже се све учење о томе како нам ваља мислити и вјеровати у Исуса Христа као Сина Божијега. Ријечи су те узете из Јеванђелија нашега. Тако је-ванђелиста Јован назива Бога Оца и Исуса Христа свјетлошћу и Богом истинитим (Јован. гл. 1. ст. 9.; 1. Јован. гл. 5. ст. 28.

Ријечи нашега символа вјере „рождена, несотворена, єдиносуштна Отцу“ унесене су у символ вјере услијед лажнијех тумачења и мњења о Исусу Христу. Незнабошци су осим једнога највишега Бога представљали још других мањих богова. Међу хришћанама нашло се је људи, који су тако учили о нашем Спаситељу, да Се је Он родио простим и обичним човјеком, но да је Он по томе што се је мудрост Оца сјединила с Њим, учио и чинио чудеса (Павле Самосатски). А било је и таквијех људи хришћана, који су говорили, да је Исус Христос до душе Бог, но да је мањи од Оца по Божаству, суштности и слави: да није вјечан него да му биће има почетка, да је створен из ништа прије свију осталих створења, и да се је начинио Богом не по природи Својој, не по томе, као што смо горе видјели, што се је родио од Бога Оца, но то благодати, по вољи Оца небеснога, и отуда да Он није Бог у правом смислу (Арије). Али су та мњења оци цркве, искупивши се на речене саборе, осудили, као мњења лажна, и као прије незнабожачка него хришћанска, и унијели су (с отог што су лажни учитељи говорили, а) да је Христос, не будући Бог, створен, а не рођен, б) да као створен, није једносуштан т. ј. раван Оцу) ријечи „рождена, несотворена, єдиносуштна Отцу,“ изражујући њима оно исто

што је горе речено ријечима „свѣта от свѣта, Бога истинна от Бога истинна," само другачије, да би се јасније опровргла и одбацила мњења лажна. По томе су ријечи „рождена, несотворенна, јединосуштна Оцу" за тај узрок унесене у символ вјере, да разјашњују мисао што ју имају ријечи „свијета от свијета, Бога истинна от Бога истинна."

Ријечи „имже вся бишa" служе као завршетак свега учења о Сину Божијем, изложеногa у овоме члану. А из свега учења, изложеногa у овом члану о Сину Божијему, произлази то, да је Син Божији исто тако истинити Бог, као и Бог Отац, и да је Он исто тако и Творац свега видивога и невидивога, као и Бог Отац, кога сам вам, дјецо моја мила, описао у првоме члану. Кроз Сина Божијег све је, видиво и невидиво, од почетка постало, исто тако, као што је и Бог Отац све створио. „Све је кроз Њега (Сина Божијег) постало, и без Њега ништа није постало што је постало," тако говори наше Јеванђелије (Јован гл. 1. ст. 3.).

И то је учење, што се налази у другом члану, о Исусу Христу као о Сину Божијем. У члановима што иду излаже се већ учење о Њему као о Богочовјеку.

Школске вѣсти.

СРБСКЕ ОСНОВНЕ ШКОЛЕ У СОМБОРУ. (Настављено из бр. 16.) У предградиу Селенчи отворена є школа 1. Октобра 1868. године и по томе у њоj є само први основни разред постоjо. У школу є ишло 32 мушке а 36 женске, свега 68 дѣце, од коих зими лети уредно долажаху 54, а само преко зиме 14. У овоj школи предаваше су: Библичне повѣсти старог и новог Завѣта, основи науке Хришћанске с разумеваѣм свиу молитава и тропара Христових празника, кое сва дѣца знаjу; наука гледаня мишленя и говора с ходним приповѣдкама, поукама и загонеткама, србско писанѣ и читанѣ; славенско читанѣ; рачун на памет и на табли у броjевном простору до 100; народне пѣсме, црквено поняѣ, и пѣванѣ србских пѣсама; тѣлесна вештбаня. Испити су у присутству многобройних родитеља и сродника дѣчиих држани 22. Фебруара и 13. Јулия. Учитель у овоj школи є г. Лазар Стаповѣ.

У предградиу Црвенки отворена є школа такође 1. Октобра 1868 па по томе и овдѣ є за сад само први основни разред постоjо. У њему є било 56 мушке, 18 женске, свега 74 дѣце, од коих є зими и лети редовно у школу долазило 44. Предмети су они исти што и у Селенчи; само што су из рачуна учила дѣца све читири рачунске радиѣ у броjевном простору до 20. Испити су држани 23. Фебруара и 20. Јуниа. Учитель є г. Стеван Арсеновић.

О успѣху у свима гореизложеним разредима явлѣно є у бр. 13. овога Листа. Овдѣ само придодати имамо, да се и у црвеначкой школи врло добар успѣх показао. На испиту другога полгодия у овой школи присуствовао є као гост господин Милан Ђ. Милићевић први секретар министарства просвѣте у Србіи, кои се о радньи учителѣвой и успѣху ученика врло повољно изразио.

Основна школа у селиштy Буковцу постои од год. 1816. Учитель є г. Ђорђе Коньовић старіи, држао є осим редовне свакидашнѣ школе іош преко зиме и недельну повторну школу. У свакидашньой школи било є 27 мушке и 8 женске, свега 35 деце. У недельну школу долазило є 11 момака и 25 девоjака, свега 36 ученика. Школски течай у овой школи траје од 1. Септембра до почетка жетве. Годишньи испит држан є 22. Јуния На нѣму є било 20 буквараца, 4 часловца и 2 Псалтирца. Остали су ученици због польких послова на мѣсец дана пре школу оставили.) Успѣх є био у читаню код све дѣце добар, а у писаню, рачуну науци вѣре и и црквеном поню доволян.

У селиштy Жарковцу основана є школа 1856 године. Учитель є био г. Прока Манойловић. Ученика є било 25. међу њима 18 мушких и 7 женских. Преко лета редовно су само деветоро дѣце у школу долазили, а на испиту било з 6 буквараца и 4 часловца, кои су у науци вѣре, читаню, писаню и рачуну єдва доволян, а у црквеном поню слаб успѣх показали.

Из досад изложеногa види се да є године 186% у свим Сомборским Србсконародним основним школама било 316 мушке 169 женске и тако свега 485 дѣце. Брой ученика у варошким школама порастао є знаменито с' тога, што су две предградске школе заведене и то у оним удаљним крајевима вароши, из коих є досад редко кад ков дѣте у школу ишло.

На основу 39. чланка закона школског од 1869 године мѣстни управитель є предлог учинио, да се од стране поглаварства варошког сва дѣца од 6 — 12 година уредно у школу шаљу, да се по свима салашима основне школе заведу, и да се уз сваку како варошку тако и салашку школу повторне школе отворе у коима би се младеж обоега пола од 12 — 15 године обучавала, а свим учителима да се к редовной плати барем онолика награда даде, колику досада уживаху 4 учитеља за обучаванѣ у недельной шегертской школи.

УПРАЗНЂНО УЧИТЕЉСКО МЂСТО. У Земуну (види стечай у бр. 17.) Плата 500 фр. и 60 фр. станарине. Искати се могу Сомборски правници до 1. Новембра код општине Земунске.

У Влайковцу тражи се учитель за србскороманску школу (види бр. 17.) Плата є 105 фр. 25 меци жита и толико кукуруза, 100 фунти сланине, 50 фунти соли, 15 фунти свеће, 4 хв. дрва, 2½ ланца земљ и стан. Молбенице до 30. Окт. конзисторіи Вршачкой поднети се имаю.

Лист излази двапут мессчно.
Цена є на целу год. три форинта, а на по год. 1. ф. 50 нов.

Издає и уређує Никола Ђ. Вукићевић.

Тискано код Андрие Вагне

та па до службе Божије, у школи на науци провести. Са овима ученицима имале би се највише реалне науке истеривати.

Држимо да би на овај начин народни учитељи доспели, да у једно време, развију своју делателну снагу, и у обичним основним а и у повторним школама. А и деца би се душевно и телесно сходније развијала.

5. Школска година по селима и варошицама, нека неби дуже од 8 ил 9 месеци трајала. Овако би добро било поглавито с тога, што наш народ највише од пољске привреде живи; па су деца родитељима и више а не само оволико месеци врло потребна. Време одмора нека наступи кад школска местна управа за најбоље нађе.

Да би учитељи што више времена имали, и што успешније на стварним наукама делали, као на оним предметима, који су данашњим даном главни услови човечанског живота постали, нека би се наука вере скратила; а у остале прописане науке, нека уђе српска повесница, земљопис и остале стварне науке, које су данашњим даном толико нужне постале. Ово наведосмо с тога што држимо, да самим читањем, као што је то у „кр. уредби“ стављено, неје доста јасно казано.

7. Митрополитско-црквени школски савет, нека би што пре расписао надтечај за потребне, духу данашњег времена сходне школске књиге; а при стварању ил промени ових, нека би и народни учитељи саветујућа и решавајућа гласа имали.

Избрани списи, имали би се тискати о трошку „народног фонда,“ и давали би се свој школској деци што јефтиније, а сиромашној у поклон.

8. Ради усавршавања школа и учитеља, нека би се из „народног фонда“ одредило више награда за оне учитеље и ученике, који се у свему одликовали буду. Овим би се начином и учитељи и ученици на боље подстрекавали, и томе надтицали а то би напредку школа много допринело.

Осим тога, нека би Славни Сабор одредио, да сваке године, по неколико одабраних учитеља, на 5—6 месеци, о народном трошку, у стране, у педагогиским знањима као признате напредне земље, послани буду; који би по повратку своме одма прилику имали прибављену вештину у дело привести. За то време, док би се ови на страни бавили, имали

би их у школи бољи приправници замењивати, а с тим и сами практицирати.

9. Да би учитељско звање што боље своме позиву одговарало, нужна му је ваљана припрема. Да би ову учитељ стекао, дужан би био само један и то виши приправнички завод постојати, а нижи имали би изостати.

На вишем приправничком заводу, нека би се што пре завела катедра за искусног учитеља економије, ово би много допринело да народ наш у привреди напред коракне.

На вишем приправничком заводу нека би се завела музикална струка, како би приправници и ову вештину себи прибавити, а с тим у многоме и бедно стање одлакшати могли.

На истом приправничком заводу нека би се завела катедра за који у Јевропи припознати језик, ово би учитељевом изображењу много допринело.

10. Нижи разреди, основне школе, а то ће рећи мала деца, да не буду законом обвезана недељом и празником цркву походити. Већи разреди нека су опроштени од вечерња и јутрења, од пређеосвећене, суботне, и ма које друге ванредне службе.

Укопи, парастоси, водоосвећења, и друге овима равне службе са учитељи и ученици сасвим да престану; из узрока, што ови обичаји силну дангубу и досаду школи наносе, а и много повода неприликама између учитеља и родитеља дечијих дају.

11. Појање као дужност учитеља да престане. У оним пак општинама, где је баш ли овај терет на учитеља спао, нека му се пристојна награда за то одреди.

12. Да се минимум учитељске плате на 400 фор. а учитељског сиомоћника на 300 фор. повиси; јер кад се толико важан и мучан рад, као што је учитељски, сравни са оном, за данашње време сасвим незнатном наплатом, коју је наш последњи сабор одредио, морамо помислити, да су учитељи, и баш само учитељи на то осуђени, да све из пожртвовања делати морају.

13. Да би једном и српско-народни учитељи духом дануло, и лакше свој теретни рад одправљали, од преке је нужде, да би се на овоме сабору донео закон, који би овима старост, немоћ и породицу обезбедио. Држимо да би се ова мисао најпре остварити могла на начин, ког је г. Ш. Ђ. Вукићевић у ов. год. „Школ. Листу," бр. 10. изложио, са додатком: кад

би сваки учитељ за 5 година известну своту у тримесечним ратама уложио, и док живи на улог свој по 2% давао; ово би било као фонд основан за мировину учитељску, коме би по потреби наш „народни фонд“ у помоћ притећи имао. По тридесетогодишњем службовању, сваки учитељ нека годишње оволику мировину ужива, колико му петогодишњи улог износи.

14. Ако би и у будуће важио онај параграф „кр. уредбе,“ који за обштинаре пуни 30 година захтева, онда би понизно умолили: да би и сви стални учитељи (као и свештеници по §. 14. о „местним црквеним обштинама“) по своме звању обштинари бити могли.

15. Да би Славни Сабор, големој потреби наших народних школа одговорио, умољавамо: да врховну и дијецезалну управу над српским школама, што пре преда у руке оним мужевима, који су до данас саветом и радом показали, да на томе просветноме пољу, највише заслуга имају.

Јован Настић председник збора. Нестор Миковић перовођа.

Предлози ови по закључку учитељског збора у Ср. Бечеју 10. Јуна 1869. држаног предани су 24. истог месеца господину посланику Ст. Бечејског изборног среза, да их у своје време народном сабору поднесе, — а овде приметити имамо, да је из горњега збора 10. Јуна држаног ова молба поднешена:

„Славни Саборе!“ Главни задатак данашњег црквеног Сабора, необориво то је, да устрои и узакони ред, по коме би се у будуће српски црквени сабори, сазивати и обдржавати имали.

Сваком родољубу спада у свету дужност, да по својим силама што више допринесе, да нам Сабор тако састављен буде, да нас у сваком погледу срећи и благостању води; а то ће само онда моћи бити, ако у њему свака струка народне просвете достојно заступљена буде.

Подписани, као народни учитељи желећи, да нам народна школа стручним људма — којима је њен цео живот, којима су и зле и добре њене стране познате — заступљена буде, искуписмо се данашњим даном на братски договор, и по довољном саветовању закључисмо, Славни Сабор понизно умолити.

Да би при одређивању посланика за Сабор достојни обзир на народну школу обратити и досудити изволео, да народна школа и учитељство известним од Славног Сабора одредити имајућим се бројем учитеља заступљена буде; јер је лако

познати да г. г. цредставници, који школски живот проводили и учитељски лебац јели нису, школу и поред најбоље воље своје достојно заступати немогу, с тога што ју познају.

То је понизна молба, коју подписани на Славни Сабор управљају, а уједно примећују, да ће себи слободу узети доцније и друге своје назоре у смотрењу школе Славном Сабору на претресање понизно поднети.

У тврдој нади да ће Славни Сабор молбу ову у своје време у претрес узети и жељи подписаних задоста учинити у Ст. Бечеју 10. Јуна 1869. Славног Сабора понизне слуге: Трифун Влашић ђакон и учит. Сенћански с. р. Никола Јанковић с. р. заступник банатске задруге и учит. Мокрински. Никола Кирић с. р. уч. Аћански. Лаза Поповић с. р. уч. Шандорски. Арон Михајловић уч. Н.-Садски. Пера Луцић уч. Н.-Бечејски. Чедомиљ Бошњаковић ср уч. Туријски. Сима Нинковић с. р. уч. Фелдварски. Јован Настић председник збора и Нестор Наковић деловођа учитељи Сентомашки. Паја Дамјановић с. р. уч. Сентомашки. Ђуро Лудајић ср. уч. Суботички. Вељко Половић ср. уч. Туријски. Љубомир Вишковић ср. уч. Врањевачки. Марко Бибић ср. уч. Врањевачки. Тоша Брановачки и Душан Стојшић ср. уч. Сенћански. Лаза Михајловић ср. уч. Сентомашки. Младен Стефановић ср. уч. Сентомашки. Ђорђе Акшамовић ср. уч. Аћански. Михаило Д. Дејановић ср. уч. Ср. Бечејски Стеван Јанковић уч. Чурушки. Порфирије Бабић уч. Госпођинчачки. Коста Драгашевић ср. уч. Надаљски. Димитрије Јосић ср. уч. Н. Садски. Стеван Жекић ср. уч. Ср. Бечејски. Милош Летић уч. Фелдварски. Ђорђе Глибонски ср. учит. Српско-Бечејски.

БАНАТ.

(Нѣколико лекция из земљописа.)

(свршетак.)

II. Српско-банатска пуковнија.

Српско-Банатска обично прозвана Белоцрквапска пуковнија лежи између немачке-банатске пуковније, темишварске и крашовске жупаније, романске банатске пуковније, и кнежевине Србије, од које є Дунав раставља.

Простор њен износи 38□ миља. Западна половина є земљишта равна и плодовита, а источна бреговита и понајвише виновом лозом засађена, са које се около 150,000 акова врло

добра вина добија, ков є у трговини под именом белоцрквапског вина на гласу. Становника има на 80.000 душа, од коих 30,000 Србаља 30,000 Романа, 9000 Хрвата, 10500 Нѣмаца, и 500 Чеха. По вѣри Срби и Романи єсу Православни, Хрвати, Нѣмци и Чеси су Римљани.

Знатнија мѣста:

Бѣла Црква (Weisskirchen, Fehértemplom, Бисерика Алба), слободна војничка варош у врло дражестној долини између виновом лозом засађених гора и недалеко од рѣчице Нере. Становника има 8000, међу коима 6000 Немаца а остали су Србльи и Романи. Становници се понајвише с винодѣлством баве ков су до таквог савршенства дотерали, да им јутро винограда (1600□ хв.) доноси на 200 фор. чиста прихода. Осим тога баве се многи становници овдашњи трговином и занатима.

У Бѣлој Цркви є управа пуковнић, главна немачка државна школа и има 3 свиларе. Православна црква у овом мѣсту посвећена є Св. Апостолима Петру и Павлу. Близо Бѣле Цркве є манастир Златица, а на подруг милѣ одавде баш на Дунаву гдѣ се свршује желѣзница и гдѣ є паробродска станица, налази се маленн манастир. Базиш. Обл ова манастира по старинском преданоу сазидео є Св. Сава Просвѣтитель Србски.

Алибунар, граничарско мѣсто с великим годишњим пазарима.

Ульма, велико србско село недалеко од Вршца с новом прекрасном црквом.

Кусић, Врачевгај и Соколовац граничарска села близо Бѣле Цркве. Србска Пожежена село на Дунаву. Одавде почиње Ђердан или Демиркапија (гвоздена врата) гдѣ є Дунав међу стѣнама са обадве стране јако сужен. Наспрам Пожежене у сред Дунава подигла се грдна єдна стѣна, коя се зове Бабакај.

III. Романска Пуковнија.

Романска другчије Караншебешка пуковнија лежи међу пуковнином белоцрквапском, крашовском жупанином, Ердељом, кнежевином, Романом и Србином, од ков ю Дунав разставља.

Простире се на 94□ милѣ; земљиште є врло брдовито и понајвише шумом обрастло. Народа има на 90,000 душа, од коих 64,000 Романа 16000 Крашована (Срба Римске вѣре) 6000 хрвата и 4000 нѣмаца. Србаља и Грка има врло мало у Ршави и у Караншебешу. По вѣри Романи Грци и Срби су Православни а Крашовани, Хрвати и Нѣмци єсу римљани.

Знатна су мѣста:

Караншебеш, варош на утоку рѣке Шебеша у Тамиш са 3000 жителя. Ту є столица романског православног Епископа и управа пуковније Романске.

Мехадија, варошица близо коє се налазе мехадијске купке ков су іош у време старих Римляна под именом херкулових топлица познате биле, а и сада су врло на гласу, па с тога сваке године многи народ из Угарске, Србиє, Романиє, Бугарске, Русиє и других дальних земаля долази овамо лѣка тражити од кожних болести, костоболѣ и других болѣтица.

Ршава (Оршава) варошица на Дунаву наспрам србске тврдинѣ Старе Ршаве или Адакале, коя є насред Дунава на острову єдном сазидана.

Недалеко од Ршаве на међи између Угарске и Романиє била є после буне год. 184⅝ угарска круна закопана, па пошто є тамо после неколико година нађена, и у Будим донешена, дао є садашњи срећно владаюћи Цар и Краљ наш на оном мѣсту лѣпу єдну римску црквицу за спомен сазидати.

ОБЈАШЊЕЊЕ СИМВОЛА ВЈЕРЕ

за одраслију дјецу.

Из „Воскреснаго чтенія“ извадио Богдан Кузмановаћ, парох Српскокларијски и члан конзисторије Тамишградске

II.

Дванаест чланова символа вјере

ЧЛАН ТРЕЋИ.

„Насъ ради человѣкъ и нашего ради спасенія сшедшаго съ небесъ, и воплотившагося отъ Духа Свята и Маріи Дѣвы, и вочеловѣчшася.“ У другом члану, као што сам вам, дјецо, казао, излагало се је учење о Јисусу Христу као о Сину Божијему, прије свијех вијекова рођеном од Бога Оца, и у свему Њему равном. С трећим чланом започиње се учење о Јисусу Христу као о Боготовјеку, као о Богу који је у нашем тијелу и у нашој крви сишао на земљу и живио сред нас. У том учењу о Јисусу Христу као о Богочовјеку које се учење свршује тек са седмим чланом, говори се о Његовоме рођењу, страдању, смрти, погребу, васкрсењу, вазнесењу на небо, и о другом доласку Његовоме. Све те истине познате су

вам већ. Ви знате да Се је Христос родио у Витлејему, Јудејском граду, да је страдао, умрло, васкрсао и вазнесао Се на небо. Но овдје ваља да чујете и научите како треба мислити о тијем истинама, како треба вјеровати у њих. Ви, на примјер, знате, да Се је Христос родио и да є страдао; но јели Се Он тако родио и јели Он тако страдао као што се ми рађамо и као што ми страдамо? Јели такова била Његова смрт каква ће наша бити? О свијем тијем истинама вама ваља тако мислити и расуђивати као што о њима мисли и учи православна наша црква; другчије се не можете назвати истинитим и правим хришћанима. Било је и јесте и данас доста људи који до душе признају и исповиједају и рођење и страдање и васкрсење Јисуса Христа но опет зато нијесу достојни имена хришћанскога, а то по томе што тих истина не признају и не исповиједају онако као што их учи истинита и права црква Христова. Православни Хришћани дужни су без сваке промјене вјеровати у све истине хришћанске онако као што их учи православна црква. А како учи наша црква о доласку Христа Спаситеља на овај свијет, на земљу ову? Ево:

„Насъ ради человѣкъ и нашего ради спасенія сшедшаго с небесъ.“ 1) Исповиједање наше вјере учи да Христос Спаситељ није то учинио ради Себе, нити ради Своје славе, нити за други који узрок, но да је сишао на земљу нама за нас и за наше спасење, ради нас људи и ради нашега спасења. 2) Исповиједање наше вјере говори да је Христос Спаситељ сишао на земљу у тијелу, узев наше тијело и нашу крв с човјечијом душом. Као Бог, као Суштаство духовно и безтјелесно, Он је свагда био и свагда јесте на небу и на земљи, но у природи човјечијој, у тијелу човјечијем, Он је само једаред сишао на земљу. 3) Исповиједање вјере наше говори да Христос Спаситељ ту човјечију природу није узео тако као што је ми примамо од својијех родитеља, но да ју је Он примио „отъ Духа Свята и Маріи Дѣви.“ Мати Господа нашега Јисуса Христа није имала мужа, но вазда је живјела у дјевојаштву, дјевојком, и у дјевојаштву родила је Сина Божијега, зачевши Га од Духа Светога. Како се је то збило, ми тога нијесмо у стању схватити. Света ријеч Божија говори нам само да нам је Бог прије много стотина година преко пророка казао да ће Спаситеља нашег родити дјевојка, Дјева (Мат. гл. 1. ст. 23.). Јеванђеље казујући о томе овако говори: „У шести мјесец посла Бог анђела Гаврила

у град Галилејски по имену Назарет к дјевојци испрошеној за мужа, по имену Јосифа из дома Давидова; и дјевојци бјеше име Марија. И ушавши к њој анђео рече: радуј се, благодатна! Господ је с тобом, благословена си ти међу женама. А она видјевши га поплаши се од ријечи његове и помисли: какав би ово био поздрав? И рече јој анђео: не бој се, Марија! Јер си нашла милост у Бога. И ево затрудњећеш и родићеш сина, и надјенеш име Јисус . . . А Марија рече анђелу: како ће то бити кад ја незнам за мужа? И одговарајући анђео рече јој: Дух Свети доћи ће на тебе, и сила највишега осјениће те; за то и оно што ће се родити биће свето, и назваће се Син Божиј." (Лук. гл. 1. ст. 26—35.) Црква, вјерујући у то Јеванђеље, опредијелила је да се исповиједа рођење Господа Јисуса Христа „от Духа Свята и Марiи Дѣви." Даље је она опредијелила да се Дијева Марија зове Богородицом, Мати Господа Бога Свагдашњом Дјевојком, Приснодѣвом, с тога, што је родила не простога човјека, но самога Бога, и што је на свагда остала у дјевојаштву, дјевојком. Отуда је то дјецо моја мила, да ми тако високо поштујемо и уважавамо и цијенимо Божију Матер; света црква поштује Божију Матер више него ма којега светитеља, назива је часнијом и од херувима и серафима, од анђела и сила небескијех. 4) При свему томе што је рођење Јисуса Христа необично и непостижно, исповиједање наше вјере гели да је Син Божиј постао подпуним и савршеним човјеком: „вочеловѣчишася." Он је узео сву нашу човјечију природу, то јест душу и тијело, у свему постао нам је подобним, јео је, ходио је, спавао је . . . само гријеха нашега није имао: Он се је родио од Светога Духа и од Марије Дијеве безгрјешним и за васцијелога живота Својега није ни једаред згријешио.

Такав је био долазак Христа Спаситеља на земљу. Све те истине изложила је црква наша у трећем члану. Који су другчије мислили о доласку Христа Спаситеља на земљу и о Његовом рођењу, она није ни називала хришћанима.

Још остаје да вам, мила дјецо, објасним ријечи „ради нашега спасења" Сјећате ли се приповиједке о првим нашим прародитељима, о Адаму и Јеви, коју сам вам приповиједао из свештене историје? Ондје сам вам ја, дјецо, говорио

да су Адам и Јева, први муж и прва жена, саздани по обличју Божијему били потпуно срећни и блажени, докле нијесу нарушили заповијести Божије. Они су живјели у прекрасном врту и били су у свезн и љубави с Богом. Но како су наскоро преступили заповијест Божију, како су наскоро окусили с дрвета што им је Бог забранио да не једу с њега, тако су наскоро и изгубили ту срећу и то блаженство. Но мјесто те среће и тог блаженства задао им је Бог тешке и крваве муке. Главна је несрећа њихова било то, што су преступивши заповијест Божију, престали бити онако чисти и невини, какви су били до тога времена. Ум им је престао онако јасно и чисто мислити, како је мислио до онда; воља им је престала жељети само доброга и лијепога; осјећања су им престала наслађивати се само оним што је прекрасно; једном ријечју, они су се са свијем промијенили. То се је све одмах онда показало, кад су преступили заповијест Божију и кад их је Бог позвао к Себи на одговор. Кад их је Бог позвао к Себи, они су одговорили да су голи; а кад им је Бог казао да они неби знали да су голи да нијесу преступили заповијести Његове, они су одговорили да они нијесу сами собом то урадили: Адам је одговорио да га је преварила жене, коју му је дао Он, а жена је одговорила да ју је преварила змија (Пост. гл. 3. ст. 9—13.) Ниједно није хтјело да је криво, ни Адам ни Јева. Тако раде и неваљала дјеца, која, не послушавши својих родитеља и не извршивши заповијести родитељске, одмах стану лукаво измишљати свакојаких изговора, па и лажнијех, не смијући родитељима у очи гледати. Тако је било и с нашијем прародитељима: преступили су заповијест, али нијесу хтјели да знаду за кривицу своју. Изгубивши прашњу своју чистоту и невиност, они дакле нијесу могли више бити ни у онаквој блиској свези с Богом и љубави, у каквој су се находили до онда. Бог милује само што је истинито и добро, а људи су се показали пред Њим лажљивци и варалице. Гријех је људе одвојио од Бога. И без помоћи Божије људима је пријетила духовна смрт. Душа је наша, саздана по обличју Божијему, тако устројена, да може живјети духовним својијем животом само у свези и заједници с Богом. Као што је тијелу пријеко потребно јело и пиће земаљско, ако ће да живи, исто тако и души је за живот потребна духовна пића, што је Бог даје. Таким начином прародитељи наши, преступивши једну заповијест Божију, учинили су три велика зла: 1) лишили су се

чистоте и невиности и начинили су се преступницима или кривцима; 2) у слиједу тога одаљили су се од Бога, свога Творца и Саздатеља, и Извора свога духовнога живота; 3) тим су се самим осудили на вјечну смрт духовну. Изиђи из та три зла нијесу могли сами собом: 1) они нијесу кадри били повратити себи првашњу невиност и чистоту, као што не бисте могли ни ви сами, дјецо моја, покварене очи своје поправити и излијечити: 2) они нијесу били у стању повратити себи првашњу милост Божију, начинивши се преступницима закона Божијега; 3) у слиједу тога нијесу могли имати надежде да ће духовно до вијека живјети. Остало им је дакле очекивати помоћи са стране. Но ни једно од земаљскијех створења није им могло дати такве помоћи, јер су они на земљи били највиши од свијех створења земаљскијех. Елем потребна је била помоћ с неба. Но ко је и с неба могао пружити помоћ човјеку? Око ваше, дјецо моја мила, кад бисте га чим год покварили, могао би излијечити само онај који познаје састав ока; тако је и помоћ с неба могао дати само онај који је саздао и устројио човјека, који је знао како се може човјек поправити. А такав наш Саздатељ и Творац јесте Господ наш Јисус Христос, Син Божиј као што смо видјели у другом члану вјере. И Он се је и примио да изврши све оно за нас чега ми сами нијесмо могли урадити. А како то да је Самоме Богу угодно било јавити се заради нашега спасења, то је тајна, сакривена у премудрости Божијој, говори апостол. Само је то извјесно да је Христос Спаситељ дошавши међу људе, говорио да је Он дошао на то да навијести људима истину, да их научи чинити добро и љубити истину (Јован. гл. 8. ст. 31. и 32. и гл. 12. ст. 46.) Тако је и било. Поставши подпуним човјеком и јавивши се као учитељ, Он је ријечју и дјелом навијестио тадашњему свијету, и преко Јеванђелија и свијема нама, шта нам ваља чинити, шта хтјети, шта искати, ако желимо бити чисти и невини; а пострадав и пролив крв Своју за нас, као што ћете видјети у идућим члановима нашега исповиједања, Он нам је вратио ону милост и благост Божију коју смо били изгубили с гријеха првијех својијех прародитеља.

Тако је дакле Христос Спаситељ и родио Се у тијелу човјечијем и дошао на свијет — заради нашега спасенија.

ЧЛАН ЧЕТВРТИ.

„Распятаго же за ни (нас) при Понтійстѣмъ Пилатѣ, и страдавша и погребена.“ Из свештене исто-

рије знате, мила дјецо, да су Христа Спаситеља, пошто је много добра учинио људима, распели Јудејци. Како треба мислити о Његовом распећу? У оно вријеме распињали су велике преступнике, злочинце. И Христа Спаситеља, као што казује свето Јеванђелије наше, распели су Јудејци међу два злочинца. Па јесули и Христа Спаситеља распели за какву кривицу Његову? Ја сам вам дјецо већ казао у трећем члану, да Се је Спаситељ наш и родио безгрјешан и да за цијелога Свога живота на земљи није учинио ни једнога гријеха. (1. Петр. гл. 2. ст. 22.) Заиста Спаситељ је био прост од сваке кривице! Па за чију су Га кривицу распели? За нашу кривицу, дјецо, распели су Га, или као што говори наше исповиједање вјере, „за ны," т. ј. за нас, за наше гријехе и пријеступке. А како?

Кад сам вам, дјецо моја, говорио, како је Христос Спаситељ дошао заради нашега спасенија, рекао сам вам, да је Он дошао да нам врати ону чистоту и невиност коју смо изгубили с гријеха првијех нашијех прародитеља, и да нас приведе к оној блиској свези и љубави с Богом у којој су се налазили наши прародитељи. И то је извршио Он. А како и чим је Он то урадио? Донесавши Своје свето учење, Своју свету науку, Своје свето Јеванђелије, Он нас је научио, шта нам ваља чинити или дјелати, и шта хтјети, па да можемо бити свети и праведни. Но тиме није уништио Он наше кривице и није нас начинио светима. Гријех је прародитељски све непристано остајао на нама. Као што и дуг, који би начинили ваши родитељи и који би уједно пао и на вас, до оног часа стоји на вама, дакле га ко не исплати за вас; исто је тако и кривица, коју су наши прародитељи начинили, све до оног тренутка лежала на нама, докле ју није уништио Спаситељ наш. Да би нас дакле гријешне примирио с Богом, Спаситељ је морао да савршено заглади нашу кривицу, уништи наш гријех. То је Он пак могао учинити само узевши на Себе ону казну која је падала на нас с гријеха и с пријеступка нашијех прародитеља. Јер као што ни онај, који би хтио да плати за вас дуг вашијех родитеља, другчије тога не би могао учинити, него да пзда за вас што дугујете, или да прими на себе ваш дуг; исто тако и Спаситељ наш, желећи нас начинити чистима и невинима пред Богом, није другчије могао тога извршити, него је морао да узме на Себе казну што је на нас падала и да задовољи праведни суд Божији. А то је и испунио наш Спа-

ситељ, узевши на Себе казну преступничку на крсту и проливши крв Своју невину. И тако је Он страдао и умрло на крсту „за нас.“ С тога ій јесте страдање и смрт Јисуса Христа тако важна за нас. Нигдје није Спаситељ наш ни показао толике велике и силне љубави к нама, као у страдањима, гдје је душу Своју и тијело Своје на крсту дао за нас, и ни чим другим није нас ни спасао, до само крвљу Својом, проливеном на крсту. И за то је Он, идући да страда за нас, и установио спомен Својијех страдања, за знак нове свезе међу Богом и људима — свезе, што ју је Он донио на земљу: — „преломивши, благословивши и дајући ученицима хљеб, говорио је: узмите, и једите; ово је тијело Моје. И узевши чашу и давши хвалу и дајући им је, говорио је: пијте из ње сви; јер је ово крв Моја новога завјета, која се прољева за многе, ради одпуштења гријеха“ (Мат. гл. 26. ст. 26., 27. и 28.), и за тијем је додао: „ово чините за Мој спомен“ (Лук. гл. 22. ст. 19.)

Страдања Христова постала су жртвом која да нас спасава пред Богом. Најважнија наша црквена служба, света литурђија, у главном није друго него спомен страдања Господњих, принос тијела и крви Господа Јисуса Христа Богу на жртву; а то је за тај узрок тако уређена, што и данас само страдања Господа Јисуса Христа и Њим принесена жртва Богу умилостивљује и доносе нам благост и милост Божију.

И сам крст, на ком су распели Спаситеља нашега, постао је за нас светим оруђем и знамењем. Таквим оруђем и знамењем јесте крст не само по томе што напомиње страдања Господња, страдања за наше спасеније, но још више и наиме по тому што га је осветила проливена на њему крв Господња. „Крст прогони сваку вражју силу,“ говоре свети оцеви цркве наше. И с отог заповијест њихова, да се знаменујемо знамењем часног крста, кад хоћемо да једемо и пијемо, кад сједимо, стојимо, бесједимо, ходимо, полазимо, и да не започињемо ни каква посла докле се најприје не наоружамо часним крстом ни у кући, ни на путу, ни дању ни ноћи, и на ком мјесту[1]), — та заповијест треба да се прими с побожношћу и свагда извршује.

Такав је значај и толика је сила страдања Господњих, која исповиједамо у овом члану.

[1]) Огласит, поуч. Кирила Јер. 13.

Учење о тијем страдањима тако је важно да су оцеви црквени назначили и вријеме кад су била та страдања. „При Понтијстѣм Пилатје,“ стоји у исповиједању. Понтије Пилат био је управитељ над Јудејском од стране Римљана, под чијом су се влашћу находили у то вријеме Јевреји. За његове су управе осудили и распели Спаситеља. Он је и учествовао у суђењу над Господом. Још су свети оци додали и ријечи „и страдавша и погребена,“ а то с тога, да би се навијестило, да та страдања нијесу била каква мала и лака и само видива страдања, као што су неки мислили, него да су то била страдања велика и тешка и пуна бола. Христос Спаситељ, узевши на Себе све наше гријехе, страдао је тешко, као што то показују и саме ријечи, које је Он изговорио на крсту: „Боже мој! Боже мој! за што си ме оставио“ (Мат. гл. 27. ст. 46.)? Христос Спаситељ је као човјек страдао и умрло на крсту, и онда су Га погребли такођер као човјека, т. ј. положили су у гроб тијело Његово. Да, тијело су Христово положили у гроб, а душа Његова, сједињена с Божаством, одијеливши се од тијела, сишла је у пакао или ад с Њиме, као што вјерује наша црква, гдје су биле душе свијех праотаца и пророка и свијех осталијех људи, који су били умрли до рођења Христова, и онђе је проповиједала отпуштење гријеха и спасеније људима, који су живјели до Његова доласка, и разорила ад, и избавила је све.

И то је све учење што се налази у четвртом члану вјероисповиједања нашега.

Дописи.

У Каменици. Сремски учитељи обавише и други свој збор и то 25. и 26. Септембра. Збор овај сазван је био од румског црквеног одбора и држан је у Руми као у средсреди китњастога Срема. Позна беше разаслан на 150 учитеља а скупило их се само 26 и то већином старијих људи. На заузимање румског црквеног одбора добили су сви ови код врстних грађана тамошњих стан и рану за време својега бављења.

Летошњи први учитељски збор имао је задатак да напише молбу на српски народни сабор. То је и урадио и молба је у рукама Господина посланика народног Дра Јована Суботића, кои ће је јамачно, кад се сабор сазове, овоме предати.

У овом пак другом учитељском збору двоица чланова поднесоше ове писмене предлоге: 1) О задруги српских учитеља у архидијецези карловачкој, и 2) О народном одгајању.

Поднешени устав првога предмета беше претресан и у главноме

примљен. Садржај му је у кратко ево овај: Задруга држати има сваке године свој главни скуп и то сваки пут у другоме месту. (За идући скуп је Вуковар одређен.) Чланови су сви учитељи и школски управитељи. Радња је ове задруге следећа: а) бира се чаственство; б) чита се записник последње скупштине; в) претресају се извештаји појединих зборова, као и постојећих друштава школских пријатеља; г) расправљају се педагогичка и дидактична питања и држе се предавања.

Ова задруга подељује се на толико зборова, колико има у провинцијалном Срему политичких срезова, а у сремској крајини војничких батаљона. Окружни ови зборови држаће се свака два месеца.

То је у главноме решено на први предлог. Други је предлог, почем изискује доста приличне материјалне жртве, остављен на најскорије време, док се учитељи са грађанима појединих срезова најпре о том поразговоре, како би се у сваком срезу по једно друштво пријатеља народне просвете основало. Велика је само грешта што су наши сремски учитељи за оваке радње понајвише немарни, што се и од туда види, колико их је на овом учитељском збору и договору учествовало. Али можда ће их време на рад нагонити.

Једну радостну вест имам вам одавде из Каменице јавити. Црквено школски одбор овдашњи у својој седници од 6. Октобра донео је закључак да се 1. Новембра о. г. овде женска школа отвори. Плата је учитељки од 300 фор. наређена. —

У Српском Бечеју. Ових дана држасмо овде местни учитељски збор, у коме се на захтевање црквенога одбора изјаснисмо, да је нуждно још једну предградску школу отворити. На тај ћемо начин имати две предградске школе; једну која већ постоји „Ковинску," и другу у јужном предграђу. У тима предградским школама и у првом разреду средоточне мушке школе држаће се први и други разред, па ће онда сва мушка деца прелазити у средоточни старији разред, у ком ће се предавати науке за III. и IV. разред главне школе прописане. Стеците на ново учитељско место у предграђу тек што се није отворило.

Местни учитељски збор закључио је да прави школску заставу. У то име има скупљених до 140 фор. На застави ће бити с једне стране изображен Спаситељ како децу прима и благосиља, а с друге св. Сава просветитељ. Застава ће до св. Саве готова бити, а у то ће се време вељда и нова предградска школа наша отворити, те тако се двострукој свечаности тада надамо.

Призивање св. Духа држано је код нас 12. Октобра на врло свечани начин. Преч. г. Прота дао је том приликом народу лепе савете. После црквене свечаности скупљена су сва деца у школу, и ту су им показане награде у књигама и новцу, које ће се на свршетку онима између њих дати, који се као најбољи и најваљанији покажу.

Школске вести.

ДРЖАВНА УЧИТЕЉИШТА. У Будиму отворено ће с почетком овога месеца државно учитељиште. За управљајућега учитеља именован ће г. Јован Швикер бивши учитељ Бечкеречки, за редовне учитеље Јосиф Риљ бивши учитељ у Виниги и Јосиф Сенте. У средини Децембра отвориће се у Будиму и женско учитељиште.

ИЗ УГАРСКЕ. У колико се с почетка међу мађарима ватрено одушевленѣ за комуналне школе скоро свуда опажало, у толико се сад већ на више места особито међу римокатолицима появлює незадовольство са комуналним школама. У Староме Будиму, у Єгри и у Столном Београду било є већ и явних демонстрация против заводеня овакових школа, а и у самой Пешти сазван є недавно договор у пияристанском зданию, у коме се око тога ради да се заведу парохиялне верозаконске римокатоличко школе у престолници угарской, коє ће у станю бити по валяности своіой надтицати се са школама комуналним.

ГИМНАЗИЯ у СОМБОРУ. За професора I. гимназиског разреда у новооснованой гимназіи овдашньой изабран є г. Коста Радуловић професор велике гимназиє Карловачке. Он ће за ову годину предавата Латински єзик, рачун, земльопис и историю натуралну. Г. Сима Костић катихет предаваће осим науке вѣре и србски єзик као редовни и обвезни предмет за све ученике. Г. Клейнер катихета римски предаваће за ову годину мађарски єзик. У цртаню обучаваће ученике академички сликар г. Рихард Пухта, а у гимнастици Алекс. Деметровић. Обучаванѣ у наукама даваће се на србском и мађарском єзику. Први гимназиски разред отвориће се 19. Новембра (1. Дец.) ове године.

ПОПУНѢНА УЧИТЕЛЬСКА МЕСТА. У Будиму изабран є за учителя т. Исак Томић, свршио є први семестар V. гимназиялног разреда и препарандию у Сомбору год. 1869; у X. Сульошу наименован є за учителя г. Петар Берић досадашньи учитель браньински; у Инђіи поставлѣн є за учителя г. Спасоє Дедић, кои є IV. гимназиски разред у Врбасу а препарандию у Сомбору год. 1869. свршио; у Мартинци наименован є за учителя г. Јован Бугарски кои є приправнички течай год. 1869. у Сомбору свршио; у Срб. Крстуру изабрани су за учителѣ г. г. Михаил Кнежевић и Вићентиє Айваз, први є досада био учителѣм у Дески а други у Земуну; на мѣсто овог последнѣг изабран є за учителя земунске горнѣ школе г. Арон Аршинов бивши учитель IV. разреда у Руми. Од свршених приправника, привремено су поставлѣни ови: г.г. Ник. Ракић у Кули, Светоз. Баић у Н. Сентивану, Јов. Јовановић у Семартону, Ђ. Грунѣ у Сиригу, Марко Суботић у Бођану и Пр. Кршпогачин у Дески.

УПРАЗНѢНА УЧИТЕЛЬСКА МѢСТА. У Товаришеву селу у Бачкой отворен є стечай за учителя у женской школи. Плата є 210 фр. у нарави, безплатан стан с баштом; 25 пож. жита или у замену 75 фор. єдан пож. варива или 4 фор.; далѣ 15 фор. у име центе говеђине; 4 фор. 40 ч. у име 40 фунти соли; 6 фор. 30 н. у име 16 фунти свећа; 42 фор. у име 6 хвати дрва. По томе дакле цела плата износи 357 фор. 70 н.—Молбенице се имаю до 30. Новембра о. г. црквеной обштини у Товаришево послати.

У Чалми у жуп. сремской. Плата є 168. фр. 1000 ока жита, 800 ока кукуруза, 5 хвати дрва, 10 фунти свећа и слободан стан. — Молбенице се имаю до 1. Децембра о. г. поднети црквено школской обштини у Чалми

Лист излази двапут месечно.
Цена є на целу год. три форинта, а на по год. 1. ф. 50 нов.

Издає и уређує Никола Ђ. Вукићевић.

Тискано код Фердинанда Битермана.

ШКОЛСКИ ЛИСТ

Брой 18. У Сомбору 30. Октобра 1869. Год. XI.

О неги живаца и чулних органа.

(По Дитесу и другим писцима.)

Мозак и живци єсу од највеће важности по живот, обстанак и духовни развитак човѣка.

Сви делови тѣла човѣчиег посредством живаца стоє у свези и заєдници са мозгом. Ил се ми мицали, или осећали, или споляшньим чулима нашима што опажали и примали, у сваком том послу главну улогу имаю живци а преко ових мозак. По томе дакле мозак се сматра за средсреду радње човѣчиег духа, он є као нѣка радионица из коє изилазе дивна дѣла умности човѣчие,

Мозак є човѣчіи не само суразмѣрно већи, него и много нѣжніи и финіи од животиньског. Исто су тако и сви живци наши много савршенїи него у скотова, а сврх свега органи вида, слуха и пипања у човѣка су са дивном вештином устроєни. Све то пак дає човѣку над осталим животињама већ и са стране самога тѣла велика и отлична преимућства без коих се дух човѣчіи не би могао — докле є у тѣлу — развияти, изображавати и усавршавати.

Ко хоће да дѣцу васпитава, томе є пре свега нуждно да се упозна са природним чинноцима чулнога живота дѣтинѣг.

Развитак духовних снага човѣкових зависи највише од здравля и неге чулних органа и од развитка самих чула особито оних найглавніих, то єст вида и слуха. Кад ми неби кадри били осећати, опажати, сматрати, чути и друге разноврстне утиске из споляшнѣга свѣта примати, то нит би што себи представляти, нити што помнити у стаю били.

Први услов неге чулних органа єст здравлѣ и снага живаца. Све што подпомаже здравлѣ тѣлесног организма дѣчиег

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

Број 19. У Сомбору 15. Новембра 1869. Год. XI.

ПРЕДЛОЗИ

учитељског збора држаног у Српском Бечеју 10. Јуна 1869.

(За српски народни Сабор у Ср. Карловци.)

1. При стварању закона за школе и учитеље, наша је понизна молба: да би се узео у претрес закон о школама прошлог нашег српског и угарског земаљског сабора; исто тако и назори г. Н. Ђ. Вукићевића у 9. и 10. бр. овогод. нашег „Школ. Листа“ изложени, као и претрес „кр. уредбе“ у „Застави“ бр. 23. од ове године.

2. Местна школска управа, имала би се састојати, из следећих: местног школског управитеља и старатеља, учитеља и бар три избрана скупштинара.

3. Што се тиче дијецезанске школске управе, наша је понизна молба: да се узме у претрес мњење г. Н. Ђ. Вукићевића у „Школ. Листу“ бр. 10. стр. 154. о. г., и предлог г. Карановића у „Школ. Листу“ 1869. год. бр. 7. страна 114.

4. Уз обичне основне школе, које је свако дете дужно од навршене 6-е до свршене 12-е године редовно походити, да се имају што пре пофторне школе, са стечајем од 3. године дана завести. Сав труд, који се у обичној народној школи полаже, узалудан је, ако и ових школа небуде.

У обичној народној школи, нека би предавање сваки дан зими пре подне од 8—11 и ¾ сахата трајало, а после подне одмор; лети пак до подне 3 а после 2 сахата; четвртком одмор.

Пофторни ђаци, имали би зими свако после подне тежатником од 2—4 сахата; а лети недељом и празником од 8 саха-

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

Број 20. У Сомбору 30. Новембра 1869. Год. XI.

О нези живаца и чулних органа.

(продужено.)

Живци и споляшња чула єсу посредници између тѣла и душе наше. Од њиховога здравља и усавршења поглавито зависи наше умно образованѣ а с њим и земаљска срећа и радости живота овог. Добро сачувани чулни органи лаким и пријатним чине нама вршенѣ многоструких дужности и пружаю нам уживанѣ многих невиних радости, ков ниє кадар уживати онай, коме су чулни органи покварени ил разслабљени. Особито се ваља старити да вид и слух та два најузвишенија споляшња чула у добу дѣтињства сачувамо и што болѣ изображавамо. Тога ради нуждно є чулне органе од сваког споляшњѣг вреда брижљиво чувати, лице, уши и руке сваки дан умивати а уста и нос испирати. На све то ваља и више пута преко дана чинити особито кад се ко упраши или укаља. Всома є по снаженѣ живаца и чулних органа пробитачно, да се одрасли деца преко зиме сваке недељ најманѣ двапут у смлаченой води ал у загрејаной соби купаю, а преко лета нуждно є да се у ладној најме пак у текућој води на безопасном месту и под надзором своих васпитателя купаю и пливаю.

Ал ниє доста само чулне органе од повреде чувати, и у обште снажити, него смо их дужни баш и на посе крѣпити и изображавати.

Вид очни, ово највеће благо човѣчије зарана и са највећом брижљивошћу треба чувати и снажити. — Кад се дѣте роди неваља га излагати одма великой свѣтлости, него ову ваља завѣсама од пепелясте боє заклонити и у соби гдѣ є дѣте сумрачак направити. Тек после 14 дана постепено ваља мало дѣте на обичну свѣтлост навикавати, али и тада, па и свагда

после, пазити ваља, да светлост сунчана незасѣнює дѣтету очи, наиме пак несмѣ се допустити да дѣте гледа у сунце, у огледала и друге сяйне и политиране ствари. О свему овоме имаю се дадилѣ обавестити.

У школи се слаби вид дѣчи, ако свѣтлост дѣци долази сапред, с десна или са више страна уѣданпут, ако є соба мрачна, ако су скамиє неудесне, ако се дѣца врло сагибаю кад пишу и читаю, ако дуго єдно за другим очи напрежу читанѣм писанѣм и цртанѣм, и напоследку ако зраци сунчани ма од коє стране на скамию падаю.

Уобште не смѣ се дѣци па ни одраслима допустити, да им на кньигу, писмо им другу какву ствар у кою радѣни дуже времена гледати мораю, зраци сунчани окомице падаю, нити да на сумраку, спрам жишка или слабе свѣће читаю пишу ил шию. У сунце, на пламен од свеће, на жеравицу и у ватру неваля с упртим очима и подуже гледати, єр ко то ради тай ће лако и брзо вид изгубити. Ситно напштампане кньиге, много цртанѣ, ситан вез и шав такође неприяю очима. Л ко се мора с таким ситним предметима често и за дуже времена бавити, тай ће добро чинити, ако се сваки дан пре и после свога посла проходао буде по полю да свой вид оснажи гледанѣм зелене траве и лиснатога дрвећа. Далѣ вид очни слаби, кад предмете што их сматрамо под очи доносимо, или кад на њих косо гледамо. Изненадни и напрасити прелазак из густе помрчине на видило такође яко шкоди, и многи су промѣну ту губитком вида платили. У свези са овим чувати се валя, да нам зраци сунчани кад се пробудимо непадаю управо у очи, єр и то би нам вид мало по мало ослабити могло.

Вид очни квари нам такође прашина, песак и дим особито из смотака и кратких лула; затим влажна пара, пара од жижка, у коме маст ил олай гори, яко угряне гвоздене пећи, и капе без заслона или са врло узаним заслоном. Напротив препоручує се у овом погледу у летнѣ доба ношенѣ лаких шешира с пространим ободом.

Кад очи сврбе ил горе, неваля их руком или другим чим трти, него чистом умѣрено ладном и скорашньом водом испирати и на миру оставити. Тако исто поступати валя кад мушица ил друго што у око упадне.

Вид се изображава вештбанѣм у гледаню предмета најпре из ближе, па онда све из далѣ; разликованѣм ствари по

бои, по облику, по висини, дужини и ширини, и премеранѣм на око, па онда сличенѣм погођене мере са одређенним и у употребленю стоѣним мерама.

(свршиће се.)

Слике из дечије школе.

(По Фрањи Видеману.)

I. Дете.

Ето је, где седи, та шарена, весела чета малене дечице што је поѣерена твојој души и твојој савести учитељу! Свако је дете у другом породичном кругу увидело света, свако је дете у другим околностима одрањено, однеговано. Свако дете имаде за собом своју особену кратку прошлост; а та је прошлост или ведра и весела, или пуна буре и вихора, или је сретна или је сиротинска. Али за сваким дететом куцају срца, ма само једно једино срце, у коме је љубав, верна, неизказана, небесна љубав! На сваком од тих малених, румених усташца падале су хиљаде пољубаца мајчиних, очиних. Небројено пута је свака ова мала груд лежала у блаженом загрљају на мајчином врелом срцу или на очином верном грудма! Свако је дете по једно благо, што га немож заменути ни све благо овога света. Понуди јадноме просијаку краљевину за његово дете, и он ће те постидети презреньем својим, што си се усудио, да му таку понуду учиниш.

Али је за сваким дететом и небројена чета брига, мука, болова, страха, обрицања и пожртвованя. Дед проживи само један дечији живот од првог његовог вриска, па до првог полазка у школу, проживи непосредно с њиме, па ћеш тек онда знати, шта је то однеговати дете!

На последак носи свако дете на себи сећање на тешке, ох на неизказано тешке часове, јер је реч, што ју је Бог рекао Еви: „И у мукама да родиш децу;“ постала вечитим природним законом.

Али драги пријатељу и благи учитељу, дед да мало ближе прегледамо новаке твоје.

Ево га, овде ти седи малени, весели деран, коме су бледи образи. Родитељи су му богати, па имају довољног средства да засладе свој живот, колико је год могуће. Крај свег тог беху очевидно незадовољни. Уживање њихово није их задово-

њило. Крај свег богатства у своме дому осетили су неку празнину. А зашто? — Десетак година већ је прохујало, од како су се венчали, па су морали као Аврам вапијати Богу: „Боже, Боже, шта хоћеш да ми даш? Отићићу одавде без *дете*!“ — И једва им услиша Бог њихову жељу, те им поклони чедо, ето тог малог Миливоја, што овде седи. Да големе радости! Да велике среће! Сад су тек били *срећни*!— Миливој остаде јединац у оца и мајке. Па ко ће да опише ону голему бригу, што су је осећали родитељи за својим јединчетом! Њихов живот, њихово делање и мишљење, све се то обртало око једног јединог изданка њихове љубави. Његово око, то им је сунце њихово, његово благостање то им је рај њихов.

И *то је дете сада теби поверено.*

Ено тамо, у трећој скамији, на крају, седи мали Ђока са својим љубазним, благим лицем. Родитељи његови имадоше петоро деце. Једно им дете умре одмах после рођења. Друго им је дете умрло кад је довршило своју другу годину. Друга два детета, што су већ трчкарала по авлији, постадоше жртвом неке врућe грознице. Да големи губитци! Да неизказаног бола за срца родитељска! Колико и колико суза проливше тужни родитељи за својом прошлом децом! Ох, да си само видео јадне и кукавне родитеље, како су стајали код гроба своје деце, да си само чуо како је кукала мајка као кукавица! — Од петоро деце остаде им једно једино дете мали Ђока. Гледе га родитељи као једино благо своје, а чувају га као зеницу ока свога. Срце родитељско је пуно препуно жарке љубави према једином сину свом. Али је та љубав пуна страха. Чим се детету промене дисање, чим се само мало закашљуца, чим само побледи, чим се само мало потужи, да неможе да једе, или да га нешто боли, одмах је срце родитељско пуно и препуно бриге и страха. „Зар да нам умре и ово једно дете?“ То им је увек прва мисао. Мали Ђока је „чедо страха.“

И *то је дете теби сада поверено.*

А поред Ђоке седи маленн Стевица. Бледо је сироче. Од како се родило све је било болешљиво и слабачко. Мали стомак у малог Стевице није могао да свари никаква јела, а често су га и грчеви мучили. Па ко ће да преброји оне силне небројене ноћи сиротих устрашених родитеља! Ко ће да преброји све оне часове што су их кукавни родитељи провели код болне постеље Стевицине! Ко ће да преброји оне болове, она пожртвовања, што су их сносили родитељи! Ваља да сам имаш

болно дете, па да знаш и појмиш „дела материне љубави“. Какви се лекови нису тражили, каква се храна није тражила; лекар за лекаром долазно је, дојкиња за дојкињом дошла је дете. — Бадава дете је боловало и боловало. А што је мајка дуже гледала, како јој дете болује, све му је више жртве приносила, све га је са већим самопрегоравањем неговала. — Стевица је једва навршио трећу годину. Од то доба као да му се здравље окренуло на боље. На образима му се стане мало по мало ширити румен. Стевица постаде веселији. Како се радовала мајка! Али сад наступе пријепчиве дечије болести. Стевица је падао из једне болести у другу, и сваки пут је био већ на умору. Што је Стевица бивао старији, све је тужнија и жалостнија била мисао родитеља, да им Стевица може умрети. Али је Бог услишао топле молитве мајчине, и остави јој Стевицу у животу! Дете им је спашено од дечијих болести. Стевица „чедо бола“ довршио је своју шесту годину, и ево га у твојој школи.

И то је дете теби сада поверено.

Погледај тамо десно, онде седи мали Ника. Сиротински је обучен. Бледо лице, погнуто држање тела, плашљиво понашање његово казује ти, да је Ника „чедо сиротиње“

Ника има још четир брата и две сестре. — Сви су старији од њега. Родитељи су му сиромашни, али су поштени и ваљани. У зноју свога лица бринули су се да одране своју децу. После тужног дневног рада јели су сухога леба, само да могу својој деци прибавити хране. Беше доста мали залогаја док су шесторо деце седили за столом. На то се придружи и мали Ника. Е сад је ваљало још више радити још чемерније живети. Брижљивим оком погледа отац у будућност. „Шта ће бити са мојом децом?“ уздисао је често. „Ја им немогу дати ни пребијену мангуру, кад одрасту!“ И тада му паде на памет. „Да, у школу ћу их послати; редовно ћу их у школу шиљати“ говорио је са утехом; „па ма како ми тешко било сносити трошкове око школовања, нека их нека уче и уче, да знају, како ће се протурати кроз свет, и шта ће од њих Господ Бог.“ Те тако је мали Ника „чедо сиротиње“

И то је дете теби сада поверено.

Ох драги пријатељу и учитељу благи, да знаш како свако дете скупо стаје својим родитељима, да знаш, како га неизмерно љубе и како им је неизказано мило — ти би га за цело другим очима гледао, ти би за цело другчије с њиме поступао.

Е па дед да тежимо, да у сваком детету одсада гледамо

„скупоцено благо“ родитеља, па ћемо се са више љубави латити, да га одгајамо, кад смо тако сретни да нам се тако благо поверава!

У Кикинди

Ђ. Звекић.

ОБЈАШЊЕЊЕ СИМВОЛА ВЈЕРЕ

за одраслију дјецу.

Из „Воскреснаго чтенія“ извадио Богдан Кузмановаћ, парох Српскокларијски и члан консисторије Тамишградске

II.

Дванаест чланова символа вјере

ЧЛАН ПЕТИ И ШЕСТИ.

„И воскресшаго въ третій деньпо писаніємъ и возшедшаго на небеса и сѣдяща отдесную Отца.“ Из земаљскога живота спаситељева спомињу се у символу наше вјере само неки догађаји. Тако, у трећем члану говорило се је само о Спаситељевоме рођењу у тијелу од Светога Духа и Марије Дијеве, у четвртоме о Његовоме распећу и страдању и погребу, у петом и шестом члану, које ево сада хоћу, дјецо моја, да вам објасним, говори се о васкрснију и вазнесенију Христа Господа на небо, а о осталијем догађајима у Његовоме земаљскоме животу, о Његовом крштењу, преображењу, о Његовом учењу, и о дјелима Његовијем, која су вам позната из свештене историје, овдје се у символу вјере и не спомиње. А за што је то тако?

Ја сам вам, дјецо мила, још у почетку рекао, да је символ вјере кратак изложај учења о оними истинама, које се поглавито односе к нашему спасењу. И ја вам, дјецо, и сада велим, да символ вјере није приповијетка, није историја, него да је скуп или збир оних истина, без којијех се, дјецо, ми не можемо ни звати хришћанима. Такове су истине оне, о којима сам вам говорио у првом и другом члану вјере, о јединоме Богу Оцу и о јединородном Његовом Сину, Њему у свему равном; такове су истине и оне, о којима сам вам бесједио у трећем и четвртоме члану, из земаљскога живота Спаситеља Христа, о Његовоме рођењу у тијелу од Светога Духа и Марије Дијеве, о Његовоме распећу за нас, страдању и погребу. А исто су такве важне и главне истине наше вјере и васкрсење и вазнесење Христа Спаситеља на небо, о који-

ма се истинама говори у петом и шестом члану нашега символа вјере. Све су те истине само као важне и као прије потребне за нашу вјеру и за наше спасеније унесене и забиљежене у символ. О васкрсењу, на примјер, један ученик Христа Господа овако говори: „Ако Христос не уста, узалуд проповиједање наше, а узалуд и вјера ваша“ (1. Кор. гл. 15. ст. 14.). А о вазнесењу на небо Сам Спаситељ, бесједећи с ученицима својим, овако говори: „Ако Ја не идем, Утјешитељ не ће доћи к вама; ако ли идем, послаћу Га к вама“ (Јован. гл. 16. ст. 7.)

А по чему је важна и прије потребна за нас 1) вјера у „воскресшаго“ Господа Исуса?

Идући на вољно страдање и на вољну смрт за нас, Христос Спаситељ учио је, да Он страда и умире за гријехе наше, да нам дарује живот вјечни. Но да Христос Господ није васкрсао, и да није увјерио апостоле, и преко њих и све нас, о Својему васкрсењу, — да Христос Господ тога није учинио: шта бисмо ми онда могли мислити о том обећаном благу? Бисмо ли ми могли знати, да ће тијело наше, које се распада у прах и пепео, кадгод васкрснути и наново почети живјети? Да ли бисмо ми могли бити увјерени, да ће настати вријеме, кад ће наступити други живот и људи наново почети живјети? Да није било васкрсенија Христова, ми свега тога не бисмо могли знати (Лук. гл. 24. ст. 21.). Но пошто је Христос Спаситељ устао из мртвих, и пошто Се је јавио Својијем ученицима, и пошто је шта више апостолу Томи допустио да Му опипа ране, да би га увјерио, да је Он, који је живио с њима, који их је учио, који је страдао и умрло: то ми сад тврдо вјерујемо, да ће и наше тијело, оном истом силом Божанственом, којом је васкрсло тијело Христово, устати из праха, — то ми сада јесмо тврдо увјерени, да ће сви који умиру и устати, да смо ми људи као и оно прољећње и љетње цвијеће, које, пошто наступи јесен и зима, вене и умире, а кад дође прољеће, наново изалази из земље и цвјета у свој својој красоти.

Схваћате ли сад, дјецо моја мила, како је прије потребна вјера у истину васкрсенија Христова? Она нам једина говори, да ћемо ми, осим овога живота, још ће живјети и у другом, да је Христос Спаситељ први између нас који је побиједио смрт и који је показао људима пут из пакла у рај, и да ће доћи вријеме, кад ћемо, по примјеру Његовоме, ми сви

васкрснути (1. Кор. гл. 15. ст. 20., 21. и 22.) у онаком измијењеном и преображеном виду, у каковоме Се је Он јављао Својијем ученицима (ст. 53.); она нам једина казује, да се не бојимо смрти, говорећи, да се ми само за вријеме растајемо са животом, да се наше тјело полаже у земљу, као оно зрно што у јесен затрпавају у земљу на то, да би опет устало и оживјело у љепшем виду и обличију. Важне истине! Та је истина позната свијету тек од времена васкрсенија Христова. Христос је Спаситељ за то и дошао, да даде људима, који узвјерују у Њега, вјечни живот (Јован. гл. 3. ст. 15. и 16.).

Свети оци цркве наше унијели су учење о васкрсенију Христовом у символ вјере наше, и изрекли су да исповиједамо Христа „воскресшаго въ третій день по писаніємъ, учећи нас тим, да вјерујемо у васкресеније Христово са свијем онако, како се је о њему предсказало на неколико стотина година напријед у књигама, које су писали људи, испуњени Светога Духа, и како говоре о њему наша јеванђеља и остали списи апостолски. А како говори Јеванђелије о васкрсенију Христовоме, то знате, дјецо моја.

А по чему је важна и пријеко потребна за нас 2) вјера у „возшедшаго на небеса“ Господа?

Да је Христос Спаситељ само васкрсао из гроба, а да се није вазнесао на небо: како би смо ми могли вјеровати свему ономе што нам је Он обећао — да ће устројити за нас царство небеско, да ће нас васкрсити из мртвијех, и да ће нам по васкресенију даровати царство на небесима? Без вазнесенија Христа Спасителја на небо ми небисмо могли бити тврдо увјерени о том. А пошто је Христос Господ отишао на небо у нашем тјелу и с нашом душом, и пошто је сио с десне стране Богу оцу: то ми сад са свијем можемо вјеровати, да Он може све оно испунити што је обећао.

Зато су оци цркве и ту истину, као таку важну унијели у наш символ вјере, и опредјелили су да исповиједамо Христа „возшедшаго на небеса и сѣдяща одесную Отца.“ Ријечи „возшедшаго на небеса“ казују, да Се је Христос Господ вазнесао на небо у нашем тијелу и с нашом душом, а то с тога, што је Он као Бог, свагда био и на небу и на земљи, и што је Он по својему Божанству и сада с нама, а као Богочовјек, као Бог у нашем тијелу и с нашом душом, Он се находи само на небу. Ријечи „сѣдяща одесную Отца“ показују, да је Христос и као човјек, по човјеш-

тву, које је примио овдје на земљи, добио ону силу и власт коју је он као Бог вавјек имао. Тако су у стара времена и цареви земаљски онога, коме су жељели дати почаст царску, посађивали себи с десне стране. Оци цркве, желећи изразити ту мисао, да је Исус Христос као човјек примио ту власт и силу, коју је Он као Бог вазда имао, употребили су ту људску почаст.

И то је објашњење петога и шестога члана нашега символа вјере. И то учење отаца и учитеља црквенијех ваља нам, дјецо моја, и дужни смо чувати у свој његовој чистоти и цијелости

ЧЛАН СЕДМИ.

„И паки грядущаго со славою судити живымъ и мертвымъ егоже царствію не будетъ конца.“ Осим вјере у у васкрсеније и вазнесеније Христово, ми, дјецо, вјерујемо још и у други долазак Господа Исуса Христа, ми знамо, да ће Христос Спаситељ наш опет доћи на земљу. Васкрсавши, Господ Исус Христос показао је, да ће доћи врријеме, када ћемо и ми васкрснути; вазнесавши Се на небо, Он нам је дао на знање, да ћемо и ми некад, као Он прећи из овога земаљскога живота у бољи, виши, небески; а како ће се то извршити, како ћемо ми ступити у други живот, ми тога не бисмо могли знати, кад ми не бисмо имали вјере да ће наново доћи Господ Христос. За то је Господ наш, бесједећи с ученицима Својијем и с другијем људима који су слушали учење Његово, често наговјешћивао Свој будући долазак (Мат. гл. 25.; Лук. гл. 19.), а праштајући се Са Својима ученицима, јасно им је казао: „опет ћу доћи, и узећу вас к Себи, да и ви будете гдје сам Ја“ (Јован. гл. 14. ст. 3.); за то су и анђели рекли ученицима, који су гледали за Господом Спаситељем гдје иде на небо: „овај Исус, који Се од вас узе на небо, тако ће доћи као што видјесте да иде на небо“ (Дјел. гл. 1. ст. 11.) И у нашему исповиједању вјере, послије учења о васкрсенију и вазнесенију Христа Господа, произноси се „и паки грядуштаго,“ т. ј. вјерујем да ће опет доћи.

А какав ће бити други долазак Христа Господа, и каква ће бити слава Његова?

Кад је Спаситељ први пут дошао на земљу, Он Се је родио, као што ви, дјецо моја, већ знате, од Дјеве, дјевојке,

постао је човјек као што смо ми, и живио је као ми; но кад ће Он други пут доћи, Он ће Се јавити као Син Божиј, доћи ће, као што се вели у нашем исповиједању, „со славою,“ т. ј. у слави која Му припада као Богу, доћи ће и сви свети анђели с Њиме, и Он ће сјести „на пријестолу славе Своје“ (Мат. гл. 25, ст. 31.) Кад је Спаситељ први пут дошао као човјек, Он је, као Син Божиј, са Собом донио нама, Своју Божаствену науку, Своју Божаствену помоћ, да бисмо ми, користећи се тијем даровима, слушајући Његову науку и користећи се Његовом помоћу, која нам се даје у светијем тајнама, све већма и боље напредовали у добру, да бисмо постајали све бољи и бољи људи, и тим задобивали милост и благост Оца небескога; но кад ће други пут доћи, Он ће се рачунити с нама, како смо се користили Његовијем даровима, како смо употребљавали Његову науку и Божаствену помоћ, — Он ће нам „судити,“ као што се говори у нашем исповиједању вјере. Први је пут дошао Христос Спаситељ, да нас излијечи од немоћи грјеховне, да нам покаже пут правде, да нас избави из таме (Јован. гл. 12. ст. 46.); а други ће ред доћи Господ Спаситељ, да нас исцијели од немоћи тјелесне, да нам уништи смрт, и да оснује царство, којему већ „не будетъ конца,“ т. ј. не ће бити краја, као што се вели у нашем символу вјере.

Да бисте могли појмити, дјецо моја слатка, како ће се све то испунити, како ће нам судити Господ и како ће нас увести у вјечно Своје царство, ја ћу вам представити једну причу Господа Спаситеља, којом се јасно објашњује будући Његов долазак и будући Његов суд. „Један човјек од добра рода,“ говорио је некада Спаситељ Својијем слушаоцима, „отиде у даљну земљу да прими себи царство, и да се врати. Дозвавши пак десет својијех слуга даде им десет кеса,*) и рече им: тргујте док се ја вратим. Но грађани његови мржаху на њега, и пошаше за њим посланика говорећи: не ћемо да он царује над нама. И кад се он врати, пошто прими царство, рече да дозову оне слуге којима даде сребро, да види шта је који добио. Тада дође први говорећи: господару! кеса твоја донесе десет

*) Једна кеса = фунта сребра.

кеса. И рече му: добро, добри слуго; кад си ми у малом био вјеран ево ти власт над десет градова. И дође други говорећи: господару! кеса твоја донесе пет кеса. А он рече и ономе: и ти буди над пет градова. И трећи дође говорећи: господару: ево твоја кеса коју сам завезао у убрус и чувао! Јер сам се бојао тебе: јер си човјек тврд узимаш што нијеси оставио, и жњеш што нијеси сијао. А господар му рече: по твојем ћу ти ријечима судити, зли слуго; знао си да сам ја тврд човјек, узимам што нијесам оставио, и жњем што нијесам сијао: па зашто нијеси дао мојега сребра трговцима, и ја дошавши примио бих га с добитком? И рече онима што стајаху пред њим: узмите од њега кесу и подајте ономе што има десет кеса. И рекоше му: Господару: он има десет кеса. А он им одговори: јер вам кажем да ће се свакоме који има дати: а од онога који нема, узеће се од њега и оно што има. А оне моје непријатеље који нијесу хтјели да ја будем цар над њима, доведите амо, и исијеците их предамном“ (Лук. гл. 19. ст. 12.—27). Један човјек од добра рода то је Сам Господ наш Јисус Христос; одлазак његов у дальну земљу да прими себи царство— то значи вазнесеније Господа Спаситеља на небо да као човјек прими царство над свиме што је на небу и на земљи; имање кесе сребра, које даје својим слугама— то су његови Божаствени дарови, Његова наука, Његова Божаствена благодат; слуге — то смо сви ми хришћани. Смисао васцијелој тој причи ово је: Господ наш Јисус Христос, вазносећи Се на небо. оставио нам је Своју науку, Своју цркву и у њојзи Божаственне дарове, а на то, да их ми употребљујемо, да се ми њима користимо, да ми њима управљамо свој живот. А кад прође неко вријеме за које ми незнамо колико ће бити дуго, Он ће доћи као цар од неба и од земље, и као цар дозваће к Себи све „мртве и живе“, да види, како је ко употребио Његове дарове, а оне међу нама, који су се добро користили Његовијем ученьем и даровима, те су од времена до времена све бољи и бољи постајали, све већма и већма напредовали и утврђивали се у добријем наукама, и наклоностима, Он ће наградити најбоље; оне, који се нијесу тако ревностно и добро користили Његовијем ученьем и даровима, али су се по могућ-

ству своме старали, те су саглашавали свој живот с ријечију Божијом, Он такођер неће оставити без награде; а оне, који се нијесу никако и николико користили Његовом науком, који су се задовољавали тијем што су се звали хришћанима, који мало или нијесу нимало настојавали да поправљају своје живљење, који су, на примјер, слушали у цркви да треба љубити ближње и помагати им, но дома такога чега нијесу радили, који су се сваке године кајали од својех гријехова и исповиједали пред свештеником и причешћивали светкх тајна, но ни за најкраће вријеме нијесу остављали својих злих навика и наклоности,—те Он не само неће удостојити никакве награде, него ће их још казнити, истераће их из Својега царства. и осудиће их на муке. Такав нам дајући суд, Он ће једне између нас поставити с десне стране Себи пређи ће: „ходите, благословени Оца Мојега, примите царство, које вам је приправљено од постања свијета; јер огладњех и дасте Ми да једем, ожеднех, и напојисте Ме“ (Мат. гл. ст. 34. и 35.), т. ј., све сте учинили што сам вам заповједио; — а друге ће између нас поставити с лијеве стране Себи и рећиће: „идите од Мене, проклети, у огањ вјечни, приправљени ђаволу и анђелима његовијем; јер огладњех, и не дадосте Ми да једем, ожеднех и не напојисте Ме“ (Мат. гл. 25 ст. 41. и 42.), т. ј., што сам вам заповједио нијесте ништа учинили, науку сте Моју забацили, нијесте употребили за свој живот.

Послије таковога суда Спаситељ ће устројити Своје царство којему већ „небудетъ конца“, у којему људи неће умирати, него ће живјети вјечно, једни мучећи се за своје гријехове, учињене на земљи у овоме животу, а други наслађујући се љубављу и благошћу Оца небескога за своју послушност к ријечи Божијој.

Тако ће се извршити над нама суд Божиј и такав ће нам бити живот вјечни.

И тако тек по другом доласку Христа Спаситеља испуниће се оно, ради чега је дошао Господ на овај свијет први пут; тек онда ће наступити живот вјечни кои нам је Он дошао да дарује, вјечна свеза с Богом и блиски одношај к Њему, кои смо изгубили у лицу првијех својех прародитеља и кои нам је Он дошао да врати.

Учењем о другом доласку Христа Спаситеља завршује се учење о лицу Јисуса Христа. У објашњеним вам члановима,

дјецо, говорено је о свему ономе у што смо дужни вјеровати што се тиче лица Јисуса Христа. У трећем члану говорило се је о рођењу Господа Јисуса у тијелу човјечијем које нам је рођење навијестило спасеније; у четвртом, о страдању и смрти Христа Спаситеља, којом се је успоставило наше спасеније; у петом и шестом, о васкресенију и вазнесенију Господа и Бога, које нас је увјерило о нашем васкресенију и нашем загробном животу, о нашем вјечном животу и нашој вјечној свези с Богом; у седмом, о другом долазку Јисуса Христа, који долазак има да открије и објави вјечни живот. Но тијем истинама још се не окончава наше исповиједање вјере. Има још истина, које смо ми дјецо такођер дужни добро чувати и достојно уважавати, у које ако нећемо вјеровати такођер неможемо достати спасенија. Но о њима другом приликом.

Станѣ фонда Школскога Листа.

коим сомборска српска црквена обштина рукује.

на свршетку 1868. године.

А. приманѣ.

По гласу рачуна за годину 1867, што є у Школском Листу прошле године на страни 349. и 350 саобштен, износио є на почетку Јануара 1868 цео капитал фонда Школскога Листа — — — — — — — — 3610 ф. 15½ н.

20. фебруара 1868. уредништво Шк. Листа унело є прилоге у бр. 1. 2. и 8. Шк. Листа 1868 забилѣжене, наиме прилог г. П. Купусаревића пароха Сакулског 5 ф. г. В. Боборона трговца из Панчева 1 ф и прилог св. Савски из Даља 18 ф. 70 н. кои прилози укупно износе. — — — — 24 ф. 70 н.

31. Дек. 1868. унешен је прилог Гд. Уроша Милутиновића проте митровачког (види бр. 20 Шк. Л. од 1868 год.) — — — — — — — 2 ф. —

На капитал од 200 ф. интерес 6% за целу 1868. годину износи — — — — — — — 12 ф. —

На растеретницу барона Јов. Николића од 100 фр. а. вр. интерес од 1 Маја 1867 подигнут ниє, из узрока што уз исту разтеретницу купона више нема. — — — — — — — — — — —

На две државне задужнице Павла Георгиевића адвоката из Зомбе, коих укупна вредност чини 210 ф. а. вр. интерес 5% од 1. Януара до последнѣг Децембра 1868. без сваког прида и без одбитка доходарине износи. — — — — 10 ф. 50 н.

На капитал завештаня Архимандрита св. Ђурђевског Госп. С. Михајловића, кои износи 150 ф. припадаюћи 6% интерес у суми од 9 ф.—по смислу заветног писма издат є уредништву Шк. Листа у име предплате на три примѣрка истога Листа што су у течаю 1868 године на дар шиляни. — — —

На капитал од 1912 ф. 47½ н. интерес 6% од 20 фебр. 1868. до 20 фебруара 1869 износи 114 ф. 75 н.

На први овогод. прилог од 24 ф. 70 н. кои є 20 фебр. 1868 у касу унешен (као што се горе види), а од 1 Апр. исте год. интерес носи, за време од 1 Апр. 1868. до 20 фебр. 1869 интерес 6% износи. — — — — — — — — 1 ф. 31 н.

На краю 1868 год. капитал фонда Школскога Листа са урачуњеним горњим интересом износио є суму: — — — — — — — — 3775 ф. 41½ н.

Б. Издаванѣ.

По учинѣном рачуну 9-ог Јануара 1869. за време од 29 Януара 1868, када є ланьски рачун положен, до 9-ог Януара 1869 ниє било никаквога издаваня из фонда Школскога Листа и тако остає ланьска іош неповраћена сума издаваня од 1032 ф. 68 н. а. вр. коя се састои у неизкунлѣной вересияма и у кньигама, што се коє по комисияма коє у канцеларіи учительишта србског непродате налазе.

ПРИМЕТБА. Кад се од горе изложеног капитала: 3775 ф. 41½ н. одузме сума 1032 ф. 68 н. што се у издаваню налази, то се увиђа, да є лихвоносни капитал фонда Школскога Листа на краю 1868 години износио: 2742 ф. 73½ н.

Станѣ фонда за учительске сироте.

На почетку 1868 године (види Школ. Лист прошле године стр. 364) капитал фонда за учительске сироте коим црквена обштина сомборска рукує износио є: 229 ф. 68¼ н.

Интерес 6% на овай новац за време од 20 фебр. 1868. до 20 фебруара 1869 износи — 13 ф. 78 н.

Прилога за то време на овай фонд било ниє, нити икаквог издаваня. И тако по учинѣном ра-

чуну на свршетку 1868 године у фонду овом има свега. — — — — — — — 243 ф 46¼ н.

Школске вѣсти.

УПРАВИТЕЉИ ШКОЛСКИ. За званије врховног Управителя школског и троице дијецезанских надзорника и референата школских расписан є у слѣд закључка народног сабора од 186¼ године и високог кр. рескрипта од 10. Августа 1868 стечај до 31. Дек. о. г. по нашем.

ШКОЛЕ У СОМБОРУ. Господин кр. саветник и врховни школски надзорник у жупанији Бачкој, посетио є 17. Новембра из ютра учитељску, а истога дана после подне и сутра дан овдашнѣ основне школе србске, и известио се о предметима кои се предаю, о учитељима, и о брою ученика. У колико смо се известити могли Госп. кр. саветник задоволян є са предаваньем у учитељской школи и са радньом свию овдашньих млађих учителя србских, кои су се у садашньой учитељской школи изобразили, али му є веома неповољно што се обштина за оправлянѣ и снабдѣванѣ основних школа слабо заузима, и што многа деца у школу неиду, а нитко их на то неприморава.

Брой србске деце у Сомбору, коя су за школу способна по найновием свештеничком попису стои овако: За обичну школу способне (од 6—12 год) мушке деце има 897, а женске 976. Свега 1873 деце. — За повторну школу има способне (од 12—15 година деце мушке 371, а женске 404, и тако свега 775.

ДОБРОВОЛЬНИ ПРИЛОЗИ НА ФОНД ШКОЛ. ЛИСТА ОД ЧИТАТЕЉА КЊИГЕ СРБСКА ЦРКВА. Нѣгово високопреосвештенство Господин Лукіан Николаевић епископ горньо-карловачки за 30 ком. књига „србска црква“ имао є милост приложити 12 фор. а. вр. На захтеванѣ славне србске читаонице Митровачке, послато іой є 5. Априла 10 комада књига „србска црква“ с изявом да се књиге непродаю, но да се по наредби прч. госп. сачинителя, очекуе дар од читателя на страну фонда Школског Листа. У слѣд тога послала є у то име иста читаоница 6. Новембра 3 фор. 60 новчића а. вр. И тако са примлѣним одпре (види бр. 15. Школ. Листа) новцем, износи досадашнѣ приманѣ ововрстних прилога 69 фр. 89 новч.

СТЕЧАЈ. На упразньено учитељско место у мушкој школи II-ог разреда, скопчано са годишньом платом од 500 фр. а. вр. и слободним станом даље у двема женским школама о женском рукодѣлију са годишньом платом по 400 фр. и у име стана по 100 фр. а вр.

Компетенти на ова званија имају своја прошенија и то учитељи подкрепљена дотичним, нужним сведочбама о свршеним наукама, о учитељским способностима, као и о моралном поведенију, учитељске пак како о моралном поведенију, тако и о довољној способности настављања у женском рукодѣлију најдуже за месец дана од дана првог огласа доленаписаном председништву приполати.

Из главног скупштинског засѣданија србског, црквено-школског обштества у Вел.-Бечкереку 14-ог Октобера 1869. држаног.

Мита Савић с. р. председник. Ђорђе Рашковић с. р. перовођа.

ОГЛАСЪ. Наново се расписује стециште на учитељско звање у Влајковцу у Темишкој Жупанији, съ конмъ є скопчана плата одъ 105 ф. а. вр. 25 мецій жита, 25 мецій кукуруза, 100 фун. сланине, 50 фун. соли, 15 фун. свећа, 4 хвата дрва, 2 ланца землѣ, ½ ланца баште, и осимъ тога слободанъ станъ.

Језикъ преподаваня є с р б с к і й и р о м а н с к і й.

Просительи имаю свое молбенице са крштенимѣ писмомъ, сведочбама о свршенымъ наукама, досаданѣмъ службованю, с п о с о б н о с т и своіой къ управлянію учителъскогъ званія на србскомъ и романском єзыку и моралномъ и политичномъ владаню своимъ до 31. Декембра о. г. консісторіуму вршачкомъ поднети. У Вршцу 18. Новембра 1869.

УПРАЗНѢНО УЧИТЕЉСКО МЕСТО, У Елемиру, плата є 168 фор. безплатан стан с баштом, 4 јутра землѣ, 40 пож. чиста жита, 40 пож. кукуруза, ½ центе соли, 20 фунти лоиних свећа, 1 хв. тврдих дрва, и 12 фр. или мршаво свиньче од две године. Молбенице се шалю до 6. Декемб. о. г. на црквн. обштину у Елемиру.

ИСПРАВКА. У штампаном предлогу од додатака у закону о основним школама (види бр. 16. и 17. Школ. Листа) поткрадесу се неке погрешке, што је слагач не хотиће изоставис, па и коректор превидео, крупније су ове:

наслов VIII, отсек 6, врста 4, иза л и ц е, да дође о п ш т и н и,
„ X, „ 1, „ 8, „ г о д и н е да дође у сеоским, а
у варошким школама свака по два разреда са течајем сваког од 1½ године,
наслов XIV, отсек 1, врста 3, иза о б ј а в и да дође о п ш т и н и,
„ XXII, „ 2, пред последњом речи „ „ т у ж б у,
„ XXV, „ 3, врста 3, иза) „ „ и учитељ основне ш к о л е и л.

Ситније су: наслов XV, отсек 1, врста 3, иза д у ж н и су да дође с в у,
„ „ „ „ „ 4, „ р е д „ „ с а,
„ XVIII, „ 4, „ 5, „ р а д ње „ „ у вр-
ту, кући и
наслов IV, „ 3, „ 2, стоји та а треба з а
„ VI, „ 1, „ 4, „ а л „ „ а,
„ VII, „ 6, „ 6, „ о в и м „ о с и м,
„ VIII, „ 3, „ 5, „ њи „ њ,
„ XVII, „ 1, „ 8, „ п а „ д а,
„ XVIII, „ 3, „ последња учитеља „ учитеље
„ XX, „ 1, „ 4, „ н а у к е „ н а у к у,
„ „ „ 6, „ 6, „ н а „ и л,
„ „ „ 1, „ 1, „ лекција „ лекције,
„ „ „ 3, „ 3, „ о д „ и з,
„ XXV, нота 1, „ 2, каматовања „ комасовања,
„ 3, последња реч Романе „ Романима.

Молимо да сваки ово на дотичним мѣстима у Школском Листу и у брошурици исправити изволи.

Лист излази двапут месечно.
Цена є на целу год. три форинта, а на по год. 1. ф. 50 нов.

Издає и уређує Никола Ђ. Вукићевић.

Тискано код Фердинанда Битермана.

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

Број 21. У Сомбору 15. Децембра 1869. Год. XI.

ПРЕГЛЕД УЧИТЕЉСКЕ РАДЊЕ У СРБСКИМ НАРОДНИМ ШКОЛАМА.

Лист за народне учителѣ у 39. и 40. овогодишњем брою свом донео є учевни нацрт за народне (комуналне школе) састављени на основу XXXVIII. чланка закона од године 1868, и тай исти учевни нацрт издао є кр. угар. министар просвѣте и обашка у књижици на мађарском єзику.

Єдно с' тога што превод србски у поменутом листу неизвлює точно и разумљиво оно што се у оригиналу мађарском препоручує, а друго за то, што се тамо говори о школама са шест разреда, дочим се наше обичне основне школе састоє из три отделења а главне из 4 разреда, па ипак се и у єдним и у другима имаю учити све оне науке што их законски XXXVIII. чланак од 1868. године за ученѣ у вѣрозаконским школама у Угарской прописує; наумио сам овде, — докле іош Школски Лист наш излази, — у кратко изложити преглед учителске радњ, као пријателско упутство браћи учитељима у томе, шта се све има одсад у нашим школама предавати, да би ове како нашим просвѣтним и вѣрозаконским потребама, тако и захтеваню земальског закона у свему одговарати, па по томе обстати и одржати се могле.

Држим да ће ово упутство читатељима Школског Листа добро дошло бити, и да ће им, ако само волѣ имали буду, у многоме труд олакшати.

Предмети што се у србским народним школама предавати имаю єсу ови:

1.) Наука вѣре и благонравности са библиском повѣсти и с тумаченѣм нед. Евангелия, односно Апостола.

2.) Матерњи єзик, и то; а) наука гледаня мишленя и говора; б) србско читанѣ и писанѣ, и в) єзикословлѣ србско. — Уз ово код нас има се учити читанѣ и разумеванѣ славенских црквених књига, као што є то и до сада било.

3.) Рачун и основи из науке о мѣреню (геометрије).

4.) Исторични предмети, и то а) земљопис, б) повѣстница, в) познаванѣ грађанских права и дужности.

5.) Природне науке, и то: а) природопис (то є természetraiz, а не геологија, као што є у бр. 39. и 40. Листа за народне учитељ преведено); б) природословљ и в) вештбања, у вртарству и пољском газдовању.

6.) Тѣлесна вештбања, и

7.) Црквено појанѣ и народно пѣванѣ.

8.) Ако є могуће и цртанѣ.

I.

Што се науке вѣре тиче упућујем на оно, што є у том погледу у бр. 17. 18. 19 и 20. Школског Листа од године 1866 изложено. Што се тамо предлаже за ученѣ у 1. 2. и 3. разреду то є необходно нуждно да се учи у свакој основној школи, па ма у њој само єдан учитель био. Іошт є и то код нас за сада нуждно да учитель науку вѣре сам предаје, а под надзором дотичнога катихете. Бар у саданьим околностима није могуће изчекивати, да свештеник ову дужност онако свуда врши, као што є учитель вршити може. — Корист школе и прави напредак дѣце у благонравности и у свестној вѣри потребује ту жртву од учителя, и я држим да ће ню сваки прави учитель српски радо приносити, особито кад зна да њоме найвише користи својим ученицима, и да би без нѣговог труда и заузиманя ови у закону Божијем незналице остали, па тим би им и сва остала наука узалудна а можда и штетна била. — Славни Динтер назива предаванѣ науке вѣре круном учительском, па вели: „Schulmeister, laß dir deine Krone nicht rauben“!

II.

Из матернѣг єзика има учитель ова три посла: 1) вештбанѣ дѣце у гледаню мишленю и говору; 2) читанѣ и писанѣ а 3) єзикословљ.

Под именом вештбаня у говору и разумеваню (то значи „Beszéd és értelem gyakorlatok“ а не као што є у горепоменутом Листу преведено „вежбанѣ у говору и на изуст ученю“), наш учитель треба да разуме све оно, што ми науком гледаня мишленя и говора зовемо, и што се на основу Упутства за букварске науке, кога є Госп. Др. Натошевић пре 12 година написао у својим нашим школама, у којима су свестни и вали-

ни учитељи, од 1858. године са великом по дѣцу коришћу ради. Вештбаня та раде се са ученицима прве и друге школске године, дакле у нашим главним и на разреде подељним школама у оба нижа разреда, имаю се ова вештбаня радити, тако, да се у првом разреду предузимаю првих 16. лекция, затим лекције: 18. 20. 21. 22 и 24, а остале остаю за вештбанѣ у другом разреду. У школи гдѣ є єдан учитель и гдѣ се сва деца од 6—12 година заєдно уче, я би препоручио, да се првих 13 лекция израђуе само са почетницима, а остало све да се ради са ученицима среднѣга оделеня, кои би ту најзгоднїе природописна знаня а по нешто и основе из земљописа и из физике себи присвоити могли. По себи се разуме, да ће учитель уз ова вештбаня дѣцу благом обичаю, благонравности, чуваню здравля и паметном употребляваню дарова, кое нам мати природа дае, упућивати а уза све то іош ће их чистом и правилном говору на матернѣм єзику научити, што є по нас баш од највеће важности.

Прве године кад дѣца у школу поћу имаю се научити писати и читати, по начину писаня с читанѣм, коега є у овостране српске школе Госп. Др. Натошевић іош год. 1857. и 1858. увео, а кои се код осталих сугрђана наших у Угарской и код браће у Србіи тек сада уводити почињѣ.

Преимућства овог начина обште су припозната. И досада су честити учитељи наши, неимаюћи валяна буквара за 4 мѣсеца школска сву дѣцу овим начином писати и читати научили, а одсада, ако валян буквар добиємо, као што се томе надамо, то ће се и лакше и болѣ радити моћи. У друго одленѣ основне школе не сме се пропустити ни єдан ученик кои српски механично добро читати а славенски на слогове считавати незна. Учитељима у дужност спада настоявати, да се то у одделѣним школама, код велике већине редовних ученика за єдну, а у єдноласной школи код свију ученика за две године постигне.

Ученици другога разреда главних и среднѣга оделеня основних школа имаю се извештбати не само у подпуно правилном и течном читаню, него и у разумеваню онога што се чита.

У најстариєм оделеню основних и у трећем разреду главних школа ученицима се задае да предмете што су у читанци код куће читаю, па их по том учитель у школи испитуе из садржая прочитанога, а осим тога у колико є нуждно

вештба их и у школи у читаню разумљивом и приблизно лѣпом а найвише се око тога стара, да прочитани предмети, на утврђенѣ у благонравности и благом обичаю, и на умноженѣ стварних знања старіим и зреліим ученицима служе.

Докле небудемо имали славенских читанака с интерлинеарним тумаченѣм; я бих препоручио да се у средњем оделењу народне школе на читаню из Часловца и из поянке дѣца добро извештбаю у механичком славенском читаню, а притом да се упућую у разумеваню молитава, тропара и гдѣкоих обичніих и лакших псалмова што се у Часловцу, односно у поянци, находе. У найстаријем оделењу за вештбанѣ у разумљивом и приблизно лѣпом читаню славенском нека служи покрай 40—50 одабраних псалмова из Псалтира іош и књига недељних Еванђелия и Апостола. — Држим да би особито користно било, кад би не само учитељи него и свако дѣте из овога оделења имало „Спомоћну књигу за разяшњаванѣ црквеного поня. (Издана у Сомбору о трошку фонда Школского Листа, а до сада ни 50 комада нисе распродато.) Ова методично списана књига, тако є удешена, да би ученици ню под надзором учитељевим, а и обашка употреблююћи могли се врло лако разумеваню црквено славенског єзика научити, што би им за цѣлог живота од велике помоћи у црквено религиозном животу било. —

Ученѣ писаня започинѣ прве школске године іош пре читаня и упоред с њиме. Чим дѣца прва два или три писмена писати и њи спаяюћи считавати науче, одма им учитель казує речи коє ће на команду учитељеву по такту писати. Примѣра ради навешћу овде како се то ради: Пошто су писмена о, с, е, и, н. г. прешли, учитель им зада н. пр. да пишу реч снег. Ту єдноскожну реч найпре растворе ученици на гласове (кад би била вишесложна растворили би є найпре на слогове, па онда сваки слог на гласове), затим пита учитель, кои є први глас (с) па онда овако тактира: єдан (точка) два (лево полукуло). Шта смо написали? (с')*). Кои глас сада долази? (н'). Продужите, єдан (кос танак потез), два (усправљен дебео) три (други усправљен дебео), четири (савиен на десно), пет (положен у среди). — Шта смо до сада написали? (сн'). Кои глас сада долази у речи снег? (е). Продужите,

*) Што є овде у загради, то сва деца говоре у глас и у нети мах пишу на таблици.

єдан (кос танак потез), два (лево полуколо што прелази преко оног танког потеза), три (савијен на десно). Шта смо до сада написали? (сне). Кои нам глас іош треба? (г') Продужите, єдан (кос танак) два (управљи дебео), три (савијен на десно), четири (положен одозго) пет (спуштен потезић). Прочитајте целу написану реч? (снег).

На овај начин пишу дѣца речи, а доцније и цѣле реченице, и овако тактиранѣ траје цѣле прве и друге школске године у обичним школама, гдѣ єдан учитель сву дѣцу учи.

У другом и трећем разреду вештбаю се ученици у писаню на ове начине:

1.) Сваки дан по ¼ сата пишу по казиваню, и то по єдно морално изречение из св. писма или из ваљаних пословица, коє за правило живота служе, или по две три кратке реченице из природних наука.

2.) За тихо школско или домаће вештбанѣ преписују ученици повдине читаначке предмете од речи до речи.

3.) Старији ученици покушаваю у школи без књиге своим речма написати кратко описание природног или рукотворног производа, кои добро познаю, и кои су мало час устмено описивали, или кратку приповедчицу кою су чули пл читали и о коіой су се са учителѣм разговарали.

Ученици четвртог разреда главне школе, и најстарији ученици осталих основних школа (кои већ шест година иду у школу) по упутству учителѣвом и пошто се устмено о задатку дотичном са учителѣм разговоре, покушаваю писати описания природних предмета, описания земљописна, приповедке, писма из круга дѣчиег познаваня и дѣчие радње, рачунске записнике и изводе из њих (конте), признанице, обвезнице, уговоре (контракте), молбенице, обяве, просте свѣдочбе, и реверсе. За сваки овај посао има најпре учитель ученике устмено приуготовити, и образац им на табли школской написати, па потом их и са спољним обликом дотичног писменог саставка упознати, а израђено брижљиво поправляти, и напоследку на чисто преписати дати.

За вештбанѣ памтења употребљюю се у нашим школама: а) Оне исте кратке реченице, што се за казовно писанѣ задаю; б) Молитвице и основи из науке о вѣри, као и тропари и остале кратке пѣсме што се на Литургији пою; в) Њеки најважнији псалми и молитве из Часловца и Псалтира, г) Одабране народне пѣсме.

Народне пѣсме и реченице што се пишу уче се на српском, а молитве, тропари и псалми на црквено-славенском єзику, али пошто се најпре добро разясне.

У првом основном разреду док ученици читати ненауче, на памет се учи тако, да учитель напред изговори реченицу а ученици најпре најбољи, потом средњи и слаби изговоре то исто у скупу и поєдинце сами. Тако се исто поступа и у старіим разредима са ученѣм градива, ков ће дѣца по казиваню писати. Напротив народне пѣсме псалми и тропари у старіим разредима само се у школи прочитаю и разясне, па пошто учитель упути ученике како имаю на памет учити, зада се одсек по одсек за домаће ученѣ, и сутра дан се само препитує на памет што є од речи до речи научено, и смисао тога.

Сви ученици уче єдан и исти предмет на изуст, а не єдан овай а други онай предмет, єр то би неред и забуну проузроковало. — Ученици најмлађег отделења доста є да знаю четири мале народне пѣсме, а ученици среднѣг и најстарієг отделења треба да науче сваког мѣсеца по єдну већу народну пѣсму. (Исто тако и по єдан псалом и два три тропара ил кондака сваког мѣсеца).

Што се за ученѣ на памет зада, то се има лѣпо разговетно и с правилним ударанѣм гласа изговорити и учитель има нарочито на то мотрити да му ученици и ученице лѣпо рецитую сваку народну пѣсму што им є за ученѣ задата.

Матерњи єзик учи се у народној школи за то, да дѣца науче правилно говорити и писати, а притом валяно разумети што други говоре и напишу, као и све оно што є у књигама нашима за народ написано. Ово се све постиѣи може уз горенаведена вештбаня, особито ако се уз њи іош и єзгра єзикословља придода, као што є то и прописано, али никако неваля у основној школи мучити дѣцу са сувопарним граматичним правилима и заплетеним изузетцима, нити их у филолошке распре уводити.

По овоме дакле граматика се у народној школи учи у разговору с дѣцом, а вештба се на реченицама што се пишу и на предметима што се читаю.

У првом разреду вештбаю се ученици у разпознаваню речи, слогова и гласова, затим у спаяню гласова у слогове и речи, у разликованю самогласа и сугласа, затим уз науку гледаня мишленя и говора и уз игру сећаня дає им се поям о речима,

кое показују ствари, као о самоставним именицама Код ових науче, познати речи мушке, женске и средњ, єдноброй и више брой Затим упознаю се с речма кое показују радню (глаголи) и кое показују каквоћу (прилеви).

У другом разреду допуни се и понови све оно што се у првом учило. — Затим се на простим реченицама учи познати подлог (субєкт) и прирок (предикат). На реченицама, у коима є прирок глагол науче се три главна времена: садашњост, прошлост и будућност, сва три лица у єдно и више брою.

После тога уче дѣца познати изяве званя и заповеданя на реченицама, као напр. „Човѣче путуй!“ Ђаче учи! Дѣвойко пѣвай! и т. д. Ту іош науче познавати и употребляватн знаке застаяня питаня и чуђења.

У трећем разреду понављањем и многоструким вештбањем утврде се основи єзикословне науке, што су у другом разреду задобивени. Даљ, ту се посматраю просте разширене реченице, и то овим редом:

1.) Код подлога разбира се за определењ његово на питањ чи, и ту се уче познати придеви у одређеном виду, и други падеж (родителни) у именица.

2.) У обзир се узимаю реченице, у коима є у прироку именица одређена са придевом, па онда такве реченице, у коима є у прироку придев у неодређеном виду, и споређую се придеви у другом и трећем степену.

3. На реченицама, у коима є прирок глагол, упознаю се дѣца са глаголима траюћим и свршеним, и код ових уче сва времена изявнога начина, начин заповедни, желећи и неопредѣлѣни; глаголе прелазне и непрелазне и глаголске наречице.

4.) На реченицама, у коима се нахоље прелазни глаголи, упознаю предмет (обєкт) или попуненъ прирока на питањ кога или шта? (четврти или винителни падеж.) — Даљ попуненъ на питаня: коме или чему (трећи, или дателни падеж); с ким или с чим (шести или творителни падеж), и о коме или о чему (седми или сказателни падеж.) Реченице на коима се дѣца уче одговарати на поменута питаня употреблюю се како у єдноброю тако и у вишеброю.— По том долази познаванъ и посматранъ најобичніих бройних речи, замѣница и предлога уз именице. Напоследку долази распознаванъ србских нарѣчия (диялекта). То што наведосмо доста є за трећи разред главне школе и за најстарије оделењ основних школа.

У четвртом разреду главне школе учи се уз систематично

у кратко изведену етимологију наука о реченицама успоредно и подчињено сложенима и скраћенима, а осим тога се брижљиво израђују писмени саставци, и тиме се завршује језикословна обука у народној школи.

III.

Као што је ученѣ матерњега језика главан учевни предмет у народној школи, тако је исто веома нуждно за грађански живот да се у народној школи ученици брижљиво уче свим оним рачунима, кои су у домаћем и обичном грађанском животу и обртности од велике потребе. С' тога се сваком учителю свойски препоручује, да ученике своје у рачуну на памет и на табли брижљиво упућује и вештба, сматраюћи овде изложену мѣру радњѣ као minimum, што се од ученика њѣгових у сваком повдином оделеню изискује.

У првом оделеню основне и у истом разреду главне школе упућује учитель своје ученике најпре к познаваню и рачунаню у броевном простору од 1—10; затим од 10—20, и напоследку од 20—30. Ово је доиста тако мален простор, да га је лако за годину дана с највећом пажљивошћу прећи, и разумним начином сву па и ону најслабију и најтупљу дѣцу основном рачунаню до броя 30 точно и темељно научити.

Поступак учења овай се препоручује: 1.) учитель на стварима што се у школи налазе, на прстима, на коцкама прутићима, јабукама ил орасима, на потезовима и на новчићима научи дѣцу познати броеве један, два, три, до пет. Најпре се брои на стварима што су пред очи изнешене, затим на онима, кое су дѣци добро познате али их тў у школи нема, и тек напоследку изговараю се одлучени броеви 1, 2, 3. и т. д. — Пошто већ сви ученици умеју брояти од 1—5 и натраг, и пошто умеју све броеве с паром и без пара у том броевном простору означити, уче они одма најпре на горњим стварима сабиранѣ, одузиманѣ, па онда то исто и на неименованим броевима. Затим уче раставляти броеве те на једнаке количине и одма се упознаю са множењем, садржавањем и делитбом броева, коіом се приликом на стварима покаже шта је половина, и четвртина (на пр. јабуке, рифа, хвата) и шта је трећина (н. пр. рифа, хвата).

2. Тим истим редом продужисе броянѣ, сабиранѣ, одузиманѣ, растваранѣ, множењѣ, садржаванѣ и дѣлитба од броя 6—10. Сва ова радња иде само на памет.

3. Кад ученици науче до 10 брояти и добро рачунати, он-

да се по ново почне ученѣ рачуна са броєм єдан, и код сваког броја научи се дотична бројка (цифра) познати и написати. Тим начином утврде се ученици у знању напамет ног рачуна у броєвном простору од 1 — 10, а узпут науче и писати бројке. За прво полгодиѣ ово є доста посла.

4. Другога полгодија прелази учитель на познаванѣ броја 11, и одмах научи дѣцу писати дотичну бројку. Код истога броја науче дѣца растварати број 11 на два или више произвольна броја, и то све показую на коцкама прутиѣима и потезима, па онда се вештбаю у сабираню, одузиманю, множеню, садржаваню и дѣлитби у броєвном простору од 1—11. Тако се сваке неделѣ додає по єдан нов број, и с њиме у скупу понавља се сва она радња, кою малочас напоменусмо.

5. Кад ученици до 20 науче бројати и рачунати, тада учитель брижљиво понови с њима броянѣ, сабиранѣ, одузиманѣ, растваранѣ на произвольне броєве, растваранѣ на єднаке броєве, множенѣ, садржаванѣ и дѣлитбу у том броєвном простору, а притом испитиваньм увѣри се, да сваки ученик све бројке у том простору написати и редом и преко реда именовати уме.

6. Прелази се на познаванѣ и писанѣ броја 21, и поступа се оним истим начином, као што є на брою 4-ом означено. Тако сваке неделѣ познаваюѣи по два броја за пет неделя могу ученици доспети до 30.

Кад ученици на памет рачунаю увек учитель зада питанѣ целой школи, па онда мало почека док дѣца размисле, и тек онда прозове єдног ученика, кои разрѣши питанѣ у подпуной реченици одговараюѣи. Одговаранѣ у подпуним реченицама особито подпомаже дѣчиє умне снаге и правилно говоренѣ на матернѣм єзику, па с тога се особито и препоручуе.

У другом оделеню основних и у другом разреду главних школа наших првога полгодија учи се рачун на памет и на табли у броєвном простору од 30—100, а другог полгодија од 100—1000.

У той радньи овако се поступа:

а) Пошто се понови и утврди радња од 1—30, уче ученици на рачунальки бројати до 40, написую бројке од 31—40, и уче те броєве сабирати, одузимати, растварати на произвольне и на єднаке броєве, затим множити и дѣлити (како садржаванѣ тако и дѣлитбу) у броєвном простору до 40. Све ово ради се найпре на стварима (на рачунальки) па потом на неименованим или чистим броєвима, али само на памет.

б) Кад ученици науче до броя 40 на памет у сва четири вида рачунати, учитель их упути како се писмено сабира и одузима. Затим под његовим упућиванем ученици саставе сами таблицу множења од 1×1. до 10×4. Сва довде изложена радня свршити се може за єдан мѣсец дана.

в) Другога мѣсеца тим истим редом и начином, као што под а) и б) споменусмо, али само брже учи се познати бројати и рачунати од 40 до 50 и од 50—60. Трећег мѣсеца од 60—80, а четвртог и петог од 80—100.

г) Другога полгодня утврде се дѣца у знању цѣле таблице множења редом и преко реда, али тако да и узрока знаю дати своме знању. Расширує се круг брояня и написиваня броєва од 100—200, и од 200—1000. — У овом броєвном простору уче дѣца затим на памет и на табли сабиранѣ, одузиманѣ, множенѣ и дѣленѣ но с том примѣтбом, да се у множеню само єдиничии множитель, а у дѣленю само єдиничии дѣлитель на овом степену употребљавати сме.

У найстаријем оделеню основне и у III. разреду главне школе учи се ово:

а) Рачун на памет у броєвном простору до хиљаде са употребљаванем задатака, што се у трећем одсеку Методике Рачуна на памет находе.

б) Успоред с тим учи се написиванѣ броєва до 100,000 и даљ. Затим писмено сабиранѣ, одузиманѣ, множенѣ и дѣленѣ у истом простору, а последнѣ две раднѣ са множителѣм и дѣлителѣм од више знакова.

в) Пошто су ученици све у отачбини нашој уобичаєне мере, и новце упознали вештбаю се у писменој радньи са више наречених броєвима.

г) Учитель упознає дѣцу са обичним разбитцима (сломцима, деловима), и то све наочигледно, па пошто их с њима и са њиховим особинама упозна и у написиваню разбитака извешти, научи их сабирати, одузимати, множити и дѣлити задатке са обичним разбитцима и са смешаним броєвима, и то све найпре на памет па онда писмено.

д) Напоследку задає учитель примере двоставничкога рачуна („Zweisatzrechnung“), кои се разсуђиванем помоћу множења и дѣленя израдити даю.

Писмене задатке на овом степену раде ученици тихо на своим таблицама у школи, док се учитель са ученѣм млађих

оделења бави; свршену радњу износе учителю на преглед, и пошто се исправи, уводе ѥ начисто у своју рачуницу.

Све што овде наведосмо учи се у обичним основним школама, а у четвртом резреду наших главних школа има се учити: Понављање и разширење науке о обичним разбитцима. Десетични разбитци. Талијанска практика. Разрачунање обичне лихве. Већи задатци двоставничког рачуна (то исто што и правило тройно просто и изврнуто, али простије израђено на основу зрѣлог разсуђења), дружевно и смешано правило.

У повторној школи, у коју долазе ученици, кои су основну школу свршили и у њој прописане рачуне добро изучили, вештбаю се они у свему овоме што ѥ за четврти разред прописано, осим тога упознаю се са домаћим, занатлиским и простим трговачким рачуноводством.

Све што се из рачуна у мушкој основној школи учи има се учити и у женским школама, само што се у овима ѥднако више у обзир узима рачун на памет не само у нижим него и у вишим разредима.

Основе из земљомѣрства уче само мушка дѣца, и то у трећем и у четвртом разреду наше школе.

У трећем разреду упознаю се са употребленѣм правачника, шестара (циркла), хвата, мерила (цолшток) и других мѣра. Затим науче цртати потезове, углове, троуглове, четвероуглове и упознаю се са њиховим свойствима, ту се уче и мѣрити стопом и хватом, и измѣрено пренашаю на папир у умалѣној мѣри.

У четвртом разреду понови се оно што се у трећем научи, затим се упознаю особине равних простора и премераюсе већи простори хватом а ако ѥ могуће и мѣрничким ланцем и разрачунава се површина простора.

(продужиће се.)

О неги живаца и чулних органа.

(свршетак.)

Слух се покварити може яким ударом по ушима или пáдом на уво, яком дреком виком и лупом, пуцнявом топова на близо, честим бавленѣм на звонари кад велика звона звоне, ил гдѣ воденично коло ил друга коя справа лупа и добоши добую. Све ово проузрокуѥ найпре зуянѣ ушию, наглувост па и

саму глувоћу. Узане дечије и женске капе ил тесне повезе око ушију сметаю ваздуху и гласу да неможе у уши допрети. Спаваньe на влажним местима, назеб и напрасно разлађеньe кад є глава яко озноєна може такође за собом повести ослабленьe слуха.

Из овога што досада рекосмо увиђа се, како є неупутно дѣцу за уши кирити, и ћушати. Родитељи и учитељи нека се дакле одсада клоне оваког тиранског поступања, због кога су многом сиротом дѣтету уши процуриле и слух ослабио.

Уши валя чисто држати и свако ютро прати, али их неваля чиодом, чачкалом ил укосницом чачкати, нити памук у њи трпати.

Слух се изображава разпознаваньем речи, гласова и звукова, особито уз жмуреньe; разговетним благим, и улюдним говором старіих пред млађима; разпознаваньем тонова низких и високих, слабих и яких, кратких и дугачких; разпознаваньем ели глас из близа или из далека, и са ков є стране, и вештбаньем у пояню пѣваню и свирки, особито на гуслама (виолини).

За одржати у здравлю органе пипања чувати нам се валя да прсте неопечемо, да нокте врло яко неодрезуємо и да их ни пошто негризємо, да живце што су испод поката невређамо, да заноктице не одкидамо, и да руке не преносимо из студене воде одма у врелу, ни из вреле у студену.

Пипаньe се вештба и снажи, кад се деца жмурећки уче разпознавати на дрвећу, кори, лишћу, каменю, новцу, хальинама, и другим рукотворинама, ели површност њихова гладка или рапава, ели ствар тврда ил мекана, ели лака ил тешка.

У колико се пипаньe уредним и цѣлисходним вештбаньем усавршити дає, види се на слепцима, кои се у слепачким школама тако извештбаю, да могу са узвишеним писменима тискане књиге пипаюћи читати, писмена у штампарији разпознавати и слагати болѣ него окати слагари, штапом пипаюћи ходати, са великом вештином свирати, и т. д.

Мирис и кушаньe нису истина у свези са животом душе наше, али ипак их ради здравля тѣлесног валя у здравом стању одржати и органе њихове нос и уста од кварења чувати.

Носу шкоди дуготрайна и яка киявица. Све дакле што киявицу проузрокує, валя избегавати, као яке смрадове и мирисе, брзи прелазак са хладног ваздуха на угрияни, са врућине у хладовину и са яке свѣтлости у мрак. Ко нос свой

нечува од киявице и ко га чисто недржи, може добити сталну и неизлѣчиву киявицу или балабан, и чуло мириса сасвим изгубити, а и нос му се тим покварити може. Дрлянѣ, чачканѣ и чешанѣ носа, убрисиванѣ памучним рубцем, и шмрканѣ бурмута неприяю такође здравлю носа и по мало кваре чуло мориса, с тога се свега тога чувати валя.

Кушанѣ се квари кад врло люта и пресолѣна єла и яке зачине єдемо ил яка спиритуозна пића пиємо, и кад за врелим єлом ладно пиће пиємо. Оно се квари іош и пушенѣм и жваканѣм дувана.

За сачувати у здравлю органе кушаня препоручує се, да уста и єзик свако ютро и вече чистом водом испирамо и да зубе чисто држимо, таруħи их са жеженом и на ситно утученом лебном или липовом кором.

Као што се из свега досада у овом чланку изложенога види найвећу бригу валя нам полагати около чуваня, снаженя и изображаваня вида. Чуванѣ и снаженѣ осталих чула много є простиє и лакше, и оснива се на неги живаца у іобште, о коіой смо на почетку говорили а овде поново іош єданпут напоменути валя, да се сви люди а особито дѣца чуваю од назеба раздраженя и напрезаня чулних органа, упаданя ствари каквих у нос и у уво (н. пр. челѣ, пасуля и т. д.) што се у сиграню код дѣце догодити може. Особито пак стараймо се за чистоту свог тѣла, а напосе чулних органа. Тако радећи сачуваћемо живце наше а с ньима и цѣло тѣло по могућству у здравлю, оснажиħемо се и оячати тѣлом, а тим ће нам и дух наш здравіи бистріи и отвореніи постати. В.

СТАРА БОЖИЋНА ПѢСМА.

1.

Витлеєме славни граде од Бога
Найвисши си ти од града свакога,
Єр из тебе нам изиђе Войвода
Исус драги Давидова порода.

2.

Мария Га Дѣва чиста породи
И у ясле она Нѣга положи.
Достойно се она Нѣму покланя
И с веселѣм срдца свога поздравля:

3.

Ти си нада и ухванѣ свег свѣта,
Ти си синак Отца вѣчна од вѣка,

Ма' да лежиш у јаслица' на слами,
Ал царујеш на небеси над нами.*)

Критично стање наших школа у Угарској.

Друга је већ година од како Школски Лист обзирући се на наставни закон од год. 1868. често напоминѣ, да се наше српске школе једино само тако сачувати могу, ако буду у сваком погледу ваљане да могу одговарати захтевима, које горњи закон од вѣрозаконских школа потребује.

На жалост чини се као да се наше вѣрозаконске општине слабо досада на ову околност обзираху. Докле калвинске и луторанске црквене општине у своим рукама крѣпко држе управу своих школа; докле су и римокатолички сугрaђани наши у Бачкој по савѣту свога митрополита по свима општинама црквено-школске одборе устроили, који се за обстанак и напредак њихових вѣрозаконских школа старају; — дотле се за наше школе скоро нитко незаузима, и оне су од свога народа и од својих општина посве занемарене.

Из поуздана извора дознасмо да је Високоблагородни Госп. Милош Димитријевић кр. савѣтник и врховни школски надзорник у округу жупаније Бачке у српским селима гдѣ је досада државну инспекцију држао, — осим села Бођана — нашао, да се црквени одбори ни најмањ не старају за одржанѣ своје школе, управо баш ни најмањ за ову немаре.

Господин кр. Савѣтник већ је пријатељски позвао ч. конзисторију Бачку, да се школе наше према захтеваньима §. 11. наставног закона од 1868. уреде, и саобштивши све мане које је досада опазио, позвао је да се оне одклоне. Частна конзисторија одма је окружним надзорницима и управитељима главних школа ово саобштила, и наредбу издала да се примѣћене мане из школа наших уклоне.

То ми повода даде да поштоване читатељ овога Листа позорнима учиним на критично станѣ, у коме се наше српске школе у Угарској сада налазе, и њи, особито наше црквене одборе, својски умолим, да сву бригу у овај мах на одржанѣ и унапређенѣ школа наших обрате; јер ако нам школе и надаље скоро празне и развалѣне остану, и ако се и од сада учитељска радња без строгог надзора и упутства остави, сва је прилика, да ће нам школе изгубити сву ону помоћ, коју од грађанских општина примају, и да ће се у местима нашима завести школе комуналне, покрај којих се не би у стању биле наше српске материјално одржати.

Пре свега држим за нуждно, предложити да у свима нашим општинама црквено-школски одбори управу над српским школама што скорије приме и тим да се фактично у посѣдованѣ школе ставе, па да се постараю, како би се по смислу §. 25. наставног закона од 1868. године, српским школама писмено обезбѣдила, а по могућству и умно-

*) Ова се пѣсма пѣва од старине у домаћим српским круговима у Бачкој овако као што је овде написано и по арiи: „Вси язици восплещити руками.“ — Браћа Бунѣвци пѣваю ову пѣсму и у цркви с малом нѣком измѣном. н. пр. у првом стиху веле они: „Ой Бетлеме“ а у последнѣм „Ал кралюеш.“

жила она материялна, припомоћ, кою су школе наше досада по смислу своих фасия од политичних мѣстних обштина примале, и коя нама према суразмѣри становништва нашега у дотичном мѣсту припада.

Покрай тога нека црквени одбори одма и неотложно попишу сву дѣцу што су за школу способна. Овай списак нека изведе єдно изсланство, коє ће од куће до куће ићи и пописати: 1) брой домовни. 2) Име и презиме отца. 3) Име дѣтета, и 4) Године узраста дѣтичѣг. Списка се имаю два водити, у єдан долазе дѣца од 6—12 године, коя су обвезана у свакидашню школу ићи, а у други се списак уводе тим истим начином деца од 12—15 године, коя су обвезана повторну школу полазити, и то зими и пет часова преко неделѣ, а лети само по два часа на неделю. Оба ова списка имаю се с матрикулама споредити и по ньима разчишћена и уређена учительима предати. Учительи ће сву у списку наведену дѣцу сматрати као ученике, и дужни су на 8 дана пошто се школа почне из овог списка исписати сву ону дѣцу, коя у школу недолазе, и предати поменутом одбору и то обашка попис дѣце коя у обичну школу не долазе, а обашка попис оне што у повторну школу недолазе.

Црквено-школски одбор ће попис тай неотложно предати мѣстной грађанской власти, коя има небрежльиве родителѣ каштиговати и тим натерати да дѣцу у школу шалю. — Сваких 7 дана дужан є учитель школском одбору списак дѣце што у школу недолазе с назначенѣм имена отчевог и броя домовног предавати, и тим ће се начином небрежльиви родительи приморати да свою найсветию дужност врше.

Іош за нуждно находим предложити, да црквени одбори у знатніим обштинама упливом своим посредую, како би се врховна управа школска по досада обште изявлѣной жельи повѣрила найзаслужением нашем школском мужу Дру Ђорђу Натошевићу, и како би се за диецезанске школске надзорнике поставили люди стручни, кои школу и школске потребе добро познаю и кои су досада дѣлом засвѣдочили да им благо школе и просвѣта народа србског на срдцу лежи.

Учительи србски сад треба да се свойски прихвате свога посла, пак да и са самопрегореванѣм настоє, како би све дужности, коє им наставни земальски закон прописує точно вршили, а покрай тога у духу свете вѣре наше православне и миле народности србске ученике своє и у будуће васпитаваюћи, достойнима се показили велеважног позива свог. Желећи у овом погледу од своє стране по могућству Господи учительима нуждно упутство дати започесмо данас у уводноме чланку: „Преглед раднѣ учителске у србским народним школама,“ кои пажльивости ньиховой свойски препоручуємо.

Сад є време да сваки између нас с удвостручeном снагом поради изображаваюћи и усавршуюћи себе, и неуморно радећи око просвѣте повѣрене нам младежи. В.

Школске вѣсти.

ЕКОНОМСКА ШКОЛА У КИКИНДИ. Као што нам из Кикинде являю, угарско Министарство просвѣте педопушта да се економска школа, коя ће се у мѣсто укинуте реалке тамо подићи, зове „србска“ ни да

се стално опредѣли да є српски єзик учевни у томе заводу. Ово є веома непријатни утисак учинило на све Србље, и ми се надамо да ће на поновљену представку од стране поглаварства дистриктског праведна жеља врстних дистрикћана уважена бити. Међутим нека се само економска школа заведе, и нека Срби дѣцу своју свойски у ню шалю, а покрай тога нека се попаште што пре пустару Галад и остале такозване иберландске земље ма и займом из народног фонда што скорије одкупити, єр то су услови за обстанак и напредованѣ народа нашег у В.-Кикиндском дистрикту у толико нужнији, у колико по гласу јавних листова многи сиромашни мађари влади већ нуде да их на тим пустарама населе и тим у банатском дистрикту оно учине, што є у Бачком пре 80 година учињено.

УПРАВИТЕЉСКО ЗВАНЂ У В.-КИКИНДИ. Православна црквено-школска обштина у В.-Кикинди установила є званѣ посебног управителя за тамошнју главну и основне школе с платом 800 фр. а. вр. На ово мѣсто отворен є стечај до последњег Децембра 1869. Покрай сведочбе о моралном поведенію, о свршеним наукама, знању и способности у школской струци, за особиту ће се препоруку сматрати, ако є компетент досада на литературном полю у школской струци каковог резултата показао. — Овим првим својим радом засведочила є честита обштина В.-Кикиндска, да іой напредак својих српских школа на срцу лежи. На ню треба да се и остале веће обштине наше угледе.

СТИПЕНДИЈЕ ПЛАТОНЕУМСКЕ. На предлог професорског збора и по одобренію ч. конзисторије Бачке добили су стипендије из закладе Платонеумске за годину 18$^{67}/_{68}$ ови приправници: Милан Ђукић из Батањице и Стеван Зорић из Средишта сваки по 100 фр.; — Љубомир Михајловић из Елемира и Филип Бугарски из Парага по 80 фр.; — Коста Јовановић из Ердевика и Младен Белић из Врањева по 60 фр.; Стеван Јовановић из Крушчице и Аћим Петров из Сирига по 50 фр.

ГИМНАЗИЈА У СОМБОРУ, отворена є 20. Новембра са свечаним призивом св. Духа. У ньой има 41 ученик, од коих су 19 срби, 13 римокатолици, 1 протестант и 8 евреја. — Науке се предаю у ньой на српском и мађарском єзику. Заповедни празници єдне и друге вѣре светкую се а предаваня што у те дане падаю преносе се у четвртак.

☞ **Година се већ краю приближује, а іош нам многи и уписници и примаоци Школског Листа стару предплату нешалю. Молимо их да се одуже єр и нама се валя побринути да заостала іош три броя издамо и нагомилане од више година рачуне разчистимо. Исто тако опоминѣмо старе дужнике од 1866, 1867 и 1868 год. — кои на писмене опомене у почетку Новембра разаслате неплатише, да се што пре одуже, како би и ми издаванѣм овога Листа проузроковане дугове исплатити могли.**

Лист излази двапут месечно.
Цена є на целу год. три форинта, а на по год. 1. ф. 50 нов.

Издаје и уређује Никола Ђ. Вукићевић.

Тискано код Фердинанда Битермана.

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

Брой 22. У Сомбору 23. Децембра 1869. Год. XI.

Преглед учитељске радње

у српским народним школама у Угарској

(продуженѣ.)

IV.

Ученѣ земљописа у народној школи започинѣ се у другом разреду садашњѣ (или у другогодишњем оделењу школе са 6 разреда). Оно иде успоред са науком гледања мишленя и говора, као што смо о том у 7. брою овога листа у чланку „земљопис у народној школи“ саобштили.

Да неби овде понављати морали упутство за ученѣ земљописа, како у другом тако и у вишим разредима народне школе, то упућујемо поштоване читатељѣ на у бр. 7. 8 и 12. Школског Листа од ове године написани методични чланак.

У најстаријем оделењу основне школе и у трећем разреду главне школе из земљописа учити се мора најмањ ово:

а) Поновљено познаванѣ мѣста и околине, са обзиром на земљиште и плодовитост овога, на становнике и њихово занимањѣ, народност, вѣроисповѣд и обичаѣ. Уз то се придодаѣ и познаванѣ прошлости истога мѣста, са особитим обзиром на прошлост народа нашега у томе краю. Земљовид мѣста и околине има учитель сам на табли пред дѣцом нацртати. Животињѣ, растиња, каменѣ руде и врсте земљѣ у мѣсту и околини, затим рѣке потоци, језера, брда и долине, шуме, гаѣви и пустаре у околини имаю се наочигледно познати.

б) Подпуно познаванѣ жупаније или округа, у коме је школа. Исто тако и околних жупанија, особито са којима мѣстни становници у саобраштаю стоје. Све што се нашега народа

тиче учи се обширније и уз то се буди код дѣце свѣст родољубља и домородства. — У обсегу овога предѣла упознаю се ученици са народима, који ту станују, са њиховом радиношћу и начином живота, особито са земљодѣлством, занатима и трговином. — Све ово на земљовиду се показује.

в) Учи се познати средоточна жупанија краљевине угарске са престолницом: Будимом и Пештом.

г) Преглед краљевине Угарске и сдружних земаља са погледа природе (земљиште, планине, равнице, реке, језера, производи), радиности, трговине, путова, жељезница, народности, вѣроисповѣди, просвѣте.

д) Стари и нови свѣт (по ономе како се у другој читанци описује). Делови сува и мора. Облик земље и обртање њено около своје осовине и около сунца. Четири доба године у нас. — Земаљски појасеви: жарки, умѣрени и ладни. Све ово има се показати на планигобима и на земаљској кругли, коју свака школа ваља да има.

У четвртом разреду главне школе учи се: а) земљопис Угарске, Хрватске, Славоније, Војне крајине — опширно, а Ердеља и друге половине Аустриске државе у кратко. б) Балканско полуострово, са обзиром на оне земље у којима српски народ станује, и које у свези стоје са повѣстницом српском. в). Остале царевине и знатније краљевине у Европи. г). Преглед свих пет делова земље, с главним морима и заливима. д). Унутрашњост земље, вулканска брда и земљотреси. ѣ). Небо и земља, видокруг, сунце, планете. ж). Земља и њен облик. Обртање земље около своје осовине и око сунца. Земљописне точке линије кругови, на глобусу и на мапама. з) Земаљски појасеви. — Животиње и растиња у разним појасевима. и) Мѣсец и његове мѣне, помрчење сунца и мѣсеца. — Најглавније о сталним звѣздама и о васионој.

Из Повѣстнице, осим библичних повѣсти предаю се животописне и повѣстне слике из историје црквене, Српске, Отачаствене и свѣтске.

У трећем разреду основне школе упознати ваља ученике са најглавнијим по нас догађаима из прошлости народа нашег и суседних народа у овим историчним сликама: 1). Срби у заједници са другим Славянима у Бойки. Старожитности Срба и Славяна. 2.) Сеоба Србаља, из Бойке у јужне предѣле. Поселење између Хрвата и Бугара. 3). Срби Бугари и остали Славяни примаю вѣру Христову. Св. Кирил и Методије — До-

лазак Мађара у ове земље, и осниване краљевине угарске. — 4). Стеван Немања. 5). Св. Сава и суврамени догађаи у Србіи. 6). Велики краљ Урош и његови синови. 7). Краљ Стеван Дечански, Цар Душан и Цар Урош. (Уз то народну пѣсму: Урош и Мрнячевићи. — 8 Кнез Лазар и пропаст на Косову. (Уз то косовске пѣсме.). — 9.) Ђурађ Бранковић I Деспот српски, и савез његов са Угарском. 10) Јован Хунадија (Сибињанин Јанко). 11) Краљ Матија Корвин и юначки подвизи Кнеза Павла, Змај Деспота Вука и Дмитра Јакшића 12). Мајка Анђелија и њени синови и Стеван Штиљановић. 13). Проналазак књигопечатње. 14). Изнашашће Америке. 15.) Пропаст на Мухачу. 16). Фердинанд. I. и Јован Заполя. Јован Чарноєвић деспот Српски. Никола Јуришић брани Кисек. 17). Никола Зрињски и обсада Сигета год. 1566. (уз то Качићева пѣсма о истом предмету.) 18). Срби у Хрватској и Ерделю и њихове патње у 17 веку. 19). Леополд I. — Ослобођење Угарске од Турака. Прелазак Србаља под патриярхом Чарноєвићем Битка код Сенте. Мир Карловачки. 20). Мир Пожаревачки. Санкција Прагматичка. Рат Турски год. 1737—39. Сеоба патриярха Арсенија Шакабента на ову страну.—Српска Милиција. 21). Марија Терезија. Подизање Срб. Школа 22). Цар Јосиф II. и Леополд II. 23). Доситеј Обрадовић Мудрац Српски. Просвѣта и књижевност народа српског од свршетка прошлог столећа до данас 24.) Ратови француски за владе цара Франца. Државе у Европи после пада Наполеоновог. 25.) Ослобођење Србіе и Грчке од Турака Боєви Црногораца и Херцеговаца за крст и слободу. 26.) Найновіи догађаи у Отачбини нашой и у околним државама.

Оволико држим да є доста знања из повѣстнице у Српским основним школама, да дѣца добию поим о прошлости свога народа, отачбине и сусѣдних народа, и да се у срдцу њиховом любав к роду и домовини одгаи. Валяло би да се овде изложени предмети израде и на свѣт издаду. Докле то небуде, учитель може с коришћу употребити историчне предмете у Школском Листу, и Пријателю Младежи, као и ваљану књигу: Черте из живота народа Српског у Угарской. У главним школама нашим, поделює се овай предмет на двоє. Од почетка до пропасти на Косову учи се у III. а остало у IV. разреду.

Пре него што ученици свакидашню школу оставе дакле шесте године своєга школованя упознати се имаю са уставом домовине и са найглавнійим правима и дужностима грађана у

кралѣвини Угарской и у сдруженим земляма. За ово ће држава на свима єзицима књижицу издати, кою ће учитељи овим најстаріим ученицима као и онима у повторној школи у руке дати па читаући є и разговараући се с ученицима упознаваће их са садржаєм прочитанога, и о томе их почесто испитивати, да би тако ученици упознали се са правима и дужностима слободних грађана отачбине своє, и привикли се прва уживати, а друге точно вршити. Докле књиге небуде учитељи ће у разговору упознавати дѣцу с правима и дужностима грађанским, са грађанским властима, судовима, законима о наслѣству, са мѣничним законом, с воячким законом, с даванѣм и употребљаванѣм данка, с наставним законом, са правом избора обштинских представника, званичника, земальских заступника и т. д.

Науку о правима и дужностима грађанским редовно уче само мушка дѣца, а женске тек узгред и само оно што є најглавнике. (То значи: „a lehető legnagyobb átalánosságban“ а не „што обширнє,“ као што є у бр. 40 Листа за нар. учитељ преведено.

V.

Познаванѣ природе и вешто употребленѣ природних производа подпомаже благостанѣ єдног народа а непознаванѣ природе, и невештина у израђиваню и употребљиваню природних производа повлачи за собом сиромаштво и пропаст народа. Ако дакле желимо, да нам се мили наш Србски народ од пропасти матєрналне сачува и да успоред са другим народима у овој земљи обстати и благостанѣ себи обезбѣдити може: то морамо се постарати да дѣцу у народној и у повторној школи учимо познаваню природних производа или природопису, познаваню природних снага и појава или природословлю, и употребленю ових знања на газдинство и радиност.

Притом познаванѣм и изучаванѣм природе развија се разум, изображава се осећанѣ лѣпоте и пријатомлява срдце, єдном рѣчию добија се просвѣта ума и срдца.

Народне основне школе треба да постану исходна точка просвѣте, напредка и материялног благостања потоњих појсева, па с тога већ сваки учитель има природне науке у школи с највећим заузиманѣм предавати, тврдо надаюћи се од овостраног труда свог највећој користи по своє миле ученике.

Неможе се захтѣвати, да се у народној школи учи цѣла система природних наука. То нити є могуће нити потреби од-

говара. Доста є да се ту уче найнуждния по народ знаня из природописа и природословля, и да се, знаня та са вештбанѣм у землѣдѣлству и радиности у свезу доводе.

У првом и у другом разреду уз науку гледаня мишленя и говора упознаће се ученици са домаћим скотовима и живином, са дрвима што су у врту и у шуми, са житом различите врсте што у той околини роди, са тицама, рибама, гадовима, и ситним животиньицама, са различите врсте земляма, каменьем (ако га у околини има), кречом, гвожђем, бакаром, оловом, и солю. То све дѣца мораю видити и наочигледним посматранѣм упознати се са свойствима и употребленѣм тих природних производа.

У трећем разреду учи се природопис на одабраним предметима из три царства природе. Предмети се узимаю таки, кои се у мѣсту налазе и кои се ученицима наочигледно показати могу.

Између обучаваня учитель дає да ученици истражую у чему су природне ствари єдна на другу налик, и у чему се єдна од друге разликує, и упућує их да пазе на развитак живота у животиня и у растиня, на услове тога развитка па да све то на корист за кућу, земльодѣлство, сточарство и занате употреблявати уче.

Преко зиме упознає учитель ученике своє са животиняма, коє се у домоводству и у осталой радньи употреблюю, показуюћи сваку животиню у нарави, а слике само онда показує, кад се наука понавля. У пролеће и у лето изводи учитель дѣцу у врт, у полѣ и у шуму, па им тамо показує растинѣ у нарави, о коима ће се у то време разговарати, а насликана и нацртана растиня употреблює само при повтораваню.

У другом одсѣку садашнѣ друге єзикословне читанке налазе се описаня животиня а у петом одсѣку исте кньиге описую се растиня и нека найпознатния ископаєма. Док неузимамо больих и згодніих за овай посао учебника учитель ће употребити у часовима за природопис одређенима та два одсѣка али ће разговором своим допунявати оно што у кньизи недостає (по начину у броєвима 16 и 18 Школ. Листа од 1866. године описаном.) О коима предметима у Читанци той нема описаня, о тима мора се учитель такође са ученицима разговарати упућуюћи их, да предмете те познаду и казујући им како се дотични живи предмети тимарити и гаити имаю, на што се употреблюю и какву нам они корист доносе док су

живи и кад престану живити. Уз описания добро є да се дода по коя приповѣдка или басна, у коіой се карактеришу животиньѣ као н. пр. о вѣрности псета и коня, о лукавству и злоћи мачкиной и т. д.

Предмети се предузимаю овим редом: крава, овца, коза, свиньче конь, магарац, зец, миш, псето, мачка, вук, лисица, медвед, веверица, єлен, маймун. Особито се брижльиво има разговарати о домаћим животиньама са упутством како их држати и ранити имамо и нашто се коя употреблюе. После свега тога ваља прикупити отличителне црте сисаваца у єдно и дати дѣци поим о сисавцима. (види у бр. 60. исте читанке) Од домаће живине ваља учити познати кокош, гуску, патку, ћурку и голуба а по том тице певачице и селице. Пошто се све обичніе тице покажу и опишу изводи се поим о тицама као оно у бр. 67. друге єзикословне Читанке наше. — Гадове (амфибия) уче ученици познати на жабама гуштеровима (и змиама); рибе што их има у нашим рѣкама и барама ваља живе показати и познати их. Затим се разред зарезара учи познати на пчели, муви, и свиленой буби. (коє се у пролеће и у лето познати уче). Напоследку уз предмете у поменутой читаници на бр. 80. 81 и 82. упознаю се дѣца са глистом, пужевима и пиявицом, коє представляю црве и мекушце и завршуе се описаніе животиня вешто удешеним разговором по лекціи 34. из науке гледаня (види стр. 174. великог упутсва за букварске науке). Та лекция тек овде може мѣста имати и подпуно се схватити. Овдѣ приметити имам, да се у сваком трећем разреду основне школе имаю барем у маломе (кутиама) држати и ранити у Маю мѣсецу свилене бубе, да дѣца виде цѣли развитак живота ових чудних користних животиньица, па да се особито дѣвойчице, навикну той користной и веома пробитачной а лагкой радньи, помоћу коє могла би свака србска кућа, у оно доба кад є најманѣ пољскога посла за шест неделя 80--100 фр. заслужити.

Природописна описания из царства растинског могла би се овим редом предузимати. 1.) Цвеће у пролеће, 2). трешня, вишня, шљива, кайсия, бресква, јабука, крушка, ораси и бадеми Уз то сав посао око сияня коштица, пресаћиваня, различите врсте каламленя, и кресанѣ ваља практично показивати и ученике у тим пословима добро извештбати. 3) Дрва шумска као раст, брест, брез, букву, явор, тополу, ясен, чам и єлу. После тога да є се поим о дрвету. 4). Шипрази, као чокот

рибиз, огроз, трњина шимшир. Све ово има се у врту школском видити, а чокот пред ученицима вешто резати, опкопавати, заламати, загртати, како є кад чему време. 5.) Деца имаю не само разпознавати све врсте наших жита, као пшеницу, раж, єчам, овас (зоб) кукуруз, єлду, и прою; него им се има казивати и показивати и сва радня око тих од орања и сѣяня па до жетве, вршитбе и браня. Исто тако нуждно є да се ученици упознаю с ланом и конопљом, и да им се покаже како се око конопљ ради, и какав добитак та радня у нашим краєвима са собом доноси.

Из царства изкопаємих (копова?) показує се и познає со, креч, у околини находеће се каменѣ, гвожђе, олово, бакар и сребро.

У четвртом разреду главне школе и у повторной школи преко зиме упознаю се ученици с различите врсте землям, из коих се плодна земля састои, као што су иловача вапненяча (кречна земля), пескуля, црница; по упутству учителєвом испитую, ков є каква земля и каква нам треба за поєдина наша растиня; даљ упознаю се са земльом што нам служи за набиянѣ кућа, правленѣ опека, и судова. У пролеће и преко лета понавля се све оно што се у трећем разреду учило, и упознаю се дѣца са гдекоим странским животиняма (лав, камила, слон, сѣверни єлен, ној,) са страньским растинѣм, коих плодове ми употребљємо (маслина), кафа, шећерна трска, пиринач, памук; — какао, палме). — Са металима, као што су сребро, злато, различитим врстама мармора и другога камења, — напоследку са каменитим и мрким углѣм, — и тресетом.

(свршиће се.)

Записник.

Збора српских народних учителя округа будимскога држаног у Будиму 23. и 24. Септ. 1869.

Први састанак.

Учествују свештеници: Константин Јосифовић парох пештански; Тимотиј Михаљић парох срп: Ковински; Јеремиј Маћаревић; Давид Болярић адм. тамашки. Народни учитељи: Светозар Бакић пештански; Ђорђе Јанковић Ковински, Емилиан Чупић Збежки; Марко Римски Калашки; Павле Плавшић помашки; Петар Недић Ловрански и Бранко Влашкалић мађ. бојски и Ђорђе Суботиновић л. пантелински и Алекс. Стаић Местни школски управитель будимски: Стеван В. Поповић и Сима Јосифовић чиновник.

После свршене божије службе у местноме храму и учињног призива св. Духа, скупише се учестници збора у општинской дворани и свештеник к. Јосифовић узе реч и навађа да је добно писмо од преч: протопресвитера г. Јов. Миликшића, коим га исти на збор позива а уједно због нагомиланих послова и болести своје умолява, да га као председника збора у председничком званю заступи.

Пошто је наведено да је у сљед познати интимата бив. вис. наместничког већа г. протопрезвитар као окр. надзорник уједно и председник учитељских Зборова; то би сада, пошто је исти препречен, имао га заступити његов законити заступник дотични г. наместник а у овом случају и овај отсуствује, а у препреци обе поменуте личности, часна конзисторија као надлежна школска власт председника збору назначити пропустила је; предложи С. В. Поповић да збор ради законитости удари најприроднијим путем и да себи председника изабере; пошто су о томе још и свештеници: Михалџић, Бољарић, Маћаревић, и учитељ Чупић мање више у истом смислу говорили. Закључи збор да себи председника бира.

На предлог свештеника Ј. Маћаревића изабере збор свештеника К. Јосифовића за свога председника једногласно.

Чл. 1 Председник збора захваљујући на поклоњеном му повереју предлаже да збор изабере себи два перовође; на предлог више чланова изабере збор школ. управитеља Стев. В. Поповића и учитеља Свет. Бакића за своје перовође једногласно

Чл. 2. На позив председника чита перовођа Бакић записник лањскога збора и по прочитаном записнику позива председник да се нађ чине примедбе. Свет. Бакић примећује да су његове речи на лањскоме збору у записнику изопачене а нарочито тамо, где је он о „ј“ говорио, јер он није казао да незна писати другим правописом до „јотовским“ и није предлагао да се „ј“ у школу уведе но је предлагао „да се деца у 3-ћем разр. ако је могуће упознају са новим правописом.“ Свештеник Бољарић и учитељ Јанковић говоре да се они сјећају да је Баџић у том смислу говорно.

Пошто се и с друге стране недостаточност лањскога записника увидела, то на предлог свешт. Бољарића закључује збор да се од јако записник сваке седнице прочита бар у главноме у доцњој седници, а исправ Бакића и цео лањски записник узима се на знање.

Члан 3. Свешт. Михалџић пита дали су по општинама

по лањскоме закључку заведени местни одбори за боље посећивање школе? дали су игде заведене недељне школе? дали и лане изабрани петициони одбор што радијо? — О местним одборима није нико знао дати извешћа. Свештеник Бољарић тврди, да је у Поназу било ове године недељне школе, а за петициони одбор вели, да није ништа могао радити, јер се није нико нањ обратијо. Узима се на знање.

Свешт. Михаљић пита дали игде добивају сиромашна дјеца књиге бадава? — Наводи се, да у срп. Ковину сиромашна деца добивају књиге из на ту цел определенога фонда; у Калазу да учитељ о св. Сави говори сходну беседу и купи та сом прилоге на књиге, и у Будиму се набављају књиге и остале потребе дечије у школи из сиротинског фонда, исто тако и у Пешти. — Узима се на знање.

Чл. 5. Исти пита зашто се није по лањскоме закључку збор раније заказао? Из лањскога записника види се о томе предлог али недостаје закључак.

Чл. 6. Исти се жали, да школски окр. управитељ не позива на збор све оне, које би у смислу интимата на исти позвати ваљало, наводи да он ове године, као и лане није позват, да нису позвати ни калашки свештеник ни Будимски шк. управитељ. Збор на ово реши: да очекује од г. управитеља да ће у будуће позвати све оне кои ваља да у овом збору учествују.

Чл. 7. Свешт. Мађаревић жели, да се зборови држе у будуће у почетку августа, и то у месту где би се још школа држати имала, да би кои способни учитељ могао са децом паказати практичну радњу за углед. Уч. Плавшић предлаже светлу недељу као време за збор; Пошто је још учит. Бакић говорио против предлога Плавшићевог: — реши збор, да се будући зборови имају држати одма после свршеног другог течаја, и да се скончају са практичном радњом у школи.

Чл. 8. Многи чланови примећују, да многи закључци лањског збора нису извршени. Уч. Бакић говори, да је окр. начелнику дужност, приликом надзора пазити, да ли се закључци збора извршују, или не? Но се жали, да се школски надзор слабо врши, јер 6. година како је у Пешти учитељ а окр. управитељ није још бијо у његовој школи. Збор решава: Да очекује од школ. окр. управитеља, да ће настати, да се закључци збора колико је могуће изврше и да ће честим надзором о томе уверавати се, а у случају препреке себи заменика на ту сврху наћи.

Чл. 9. Председник чита допис г. окр. школ. управитеља у коме исти ставља збору на претрес ова питања:

I. Који су узроци да све већма немарност и неверије међу људма овлађује, и шта би имао учитељ против овомечинити.

II. Шта се има чинити да се ни једно неваљалство међу децу неуведе.

III. Дали су за прав. наш народ целисходне комуналне школе.

IV. Како и коим начином могле би се школске библиотеке увести.

Учитељ Бакић жали што се тако важна питања нису мало раније на јавност изнела, да би сваки могао дуже о њима промислити.

На предлог уч. Јанковића збор решава, да по подне узме те предмете у претрес.

Седница се разилази у 12 $^{1}/_{2}$ часова, а нова седница држаће се по подне у 3 часа.

У Будиму 23. Септб. 1869. — Председник збора Константин Јосифовић с. р. Перовође: Светозар Бакић с. р. Стеван Поповић. с. р.

ОБЈАШЊЕЊЕ СИМВОЛА ВЈЕРЕ

за одраслију дјецу.

Из „воскреснаго чтения“ извадио Богдан Кузмановић парох србскокларски и члан конзисторије Тамишградске.

ЧЛАН ОСМИ.

„И въ Духа Святаго, Господа животворяштаго, иже отъ Отца исходяштаго иже со Отцемъ и Сыномъ спокланяема и сславима, глаголавшаго пророки,“ У вјери у Бога Оца творца неба и земље, и у Сина Божијега, нашега Спаситеља и Искупитеља не садржава се, дјецо моја мила, васцијело учење хришћанско. Кад је Христос Спаситељ дошао на свијет овај говорио је: „Ја и Отац једно смо . . . Јаништа сам од себе нечиним: него како ме научи отац мој, онако говорим“ (Јован. гл. 10 ст. 30. и гл. 8. ст. 28.) А кад је Христос Спаситељ остављао свијет, кад је ишао на страдања и на смрт, говорио је, за науку и утјеху Својијем ученицима: „Ја ћу умолити, Оца, и да ће вам другога утјешитеља, да буде с вама на вијек, Духа истине . . . А кад дође Утјешитељ, кога ћу вам послати од Оца, Дух истине којиод Оца излази, Он ће свједочити за мене“

(Јован гл. 14. ст. 16. и гл. 15. стр. 26.) И заиста, на десет дана послије вазнесења Господа Јисуса Христа, и на педесет дана послије васкрсења Христа Господа, обећани Утјешитељ, Свети Дух, као што, дјецо моја слатка, знате из свештене историје, сишао је на апостоле као језици огњени, и од тога времена јесте непрестано и пребива невидив у цркви Христовој међу вјернима. И с тога смо ми, дјецо обвезани, учење о том новом утјешитељу, којега нам је од Оца послао наш Христос Спаситељ, исто онако добро и вјерно знати и исто онако у чистоти чувати, као и учење о Богу Оцу и о Сину Божијем. Они који незнају тога учења, или знају али не као што ваља, исто онако не могу се звати правима хришћанима, као ни они који не вјерују, или криво вјерују, Бога Оца и Бога Сина. А какво смо обвезани знати учење о небесноме Утјешитељу, којега нам је с неба послао Јисус Христос, и како смо Га дужни вјеровати?

„И въ Духа Святаго, Господа животворящаго . .“ Прије свега, дјецо моја, запамтите и знајте то, да се нови Утјешитељ небесни називље Дух. Ми називљемо дусима она суштаства конјех ми невидимо. Тако ми називамо дусима своје анђеле хранитеље, којијех ми невидимо; тако ми називамо духом своју душу, које ми такођер, невидимо. Кад је нови Утјешитељ небесни, којега нам је с неба послао Јисус Христос, назван Духом, онда то показује, да је он нама по природи Својој исто тако невидив, као и она суштаства која ми називљемо дусима. Кад је Јисус Христос дошао на земљу у нашем тијелу, Њега су видјели сви људи, који су с Њим живјели и ходили. — Он је пио и јео с људима. Али кад је Свети Дух сишао на апостоле, апостоли су осјетили у себи необичну Божанствену силу — стали су говорити другијем језицима и видјели су шта више обличја те невидиве силе која је на њих сишла, раздијељене језике као огњене, но како дјелује у њима Свети Дух, како пребива с њима Он тога нијесу видјели. Свети Дух је невидиво настављао и учио апостоле, невидив с њима пребивао. И свети Дух остао је тако невидиво дјелајући и пребивајући у цркви Христовој на свеколико идуће вријеме. Свети Дух и сада дјелује у оној ријечи Божијој коју ви, дјецо слушате, у цркви; Он пребива и дјела у свијема тајнама црквенијем и молитвама, но ми Га невидимо. И тако о Утјешитељу, Светом Духу, којега нам је с неба послао Јисус Христос, прије свега треба знати, да је Он та-

као суштаство, које живи и дјелује сред нас, но којега ми не можемо видјети својијем тјелеснијем очима. „Дух“ говори Господ наш, „дише гдје хоће, и глас његов чујеш, а не знаш откуда долази и куда иде“. (Јован гл. 3. ст. 8.)

Но премда је свети Дух нама невидив и непостижив, ми опет зато можемо да дознајемо кад Он дјела у нама и кад други ко. Дух Божиј, којега ми исповједамо у символу наше вјере, јесте Дух Свети, — а то значи: Он учи и упућује људе само на оно што је добро, лијепо, свето. Но ви знате дјецо, да има у свијету и дух лукави, зли кои свакоме човјеку предаје и слади лаж, неправду, лукавство, свађу и нељубав к другим људима; на оно што је добро и свето не може он да упућује: а то је ђаво и његови зли анђели. Али Господ наш Јисус Христос заради тога је и дошао, да лиши власти недобре и зле духове, и да даде нама Светога Духа да нас учи. Остављајући свијет Он је говорио својијем ученицима, да ће послије Њега доћи Утјешитељ, који ће „покарати свијет за гријех, и за правду и за суд“ (Јован гл. 16, стр. 8.) Кад је Дух Свети послије вазнесенија Христова сишао на апостоле, Он их је и учинио проповједнике и учитеље истинитога и правога учења о Богу и о нашем спасењу Он је удахнуо у њих нов живот и учинио их је узоре од чистог и светог живљења, којему је род „љубав, радост, мир трпљење, доброта, милост, вјера, кротост, уздржање,“ (Гал. гл. 5 стр. 22.). Апостоли, руковођени и упућивани Светим Духом, називали су оне који су примали истинито учење Христово и проводили богоугодан живот, такођер људима напуњеним Духа светога, Духа Божијега, а људе који су изврталн учење Христово и нијесу чинили дјела хришћанскијех, називали су сљедницима и ученицима „лажнога духа“ (1. Јован. гл. 4. и 5.) И тако је дух свети по природи Својој, свет и у Своме учењу и у својијем дјелима.

Исповиједајући да је Дух Свети свет и невидив, ви сте дјецо, дужни још знати, да Дух Свети није један од подчињених и нижих духова. У свијету има много невидивих духова који су вриједни упућивати нас на добро. Такови су невидиви дуси и они које називљемо анђелима и анђелима хранитељима. Ми ите духове називамо светима и добрима дусима. Но то су духови које је створио и саздао Бог, духови створени и саздани ти су дуси своју светост и сва своја савршенства добили

од Бога. Дух свети пак, којега ми исповиједамо у симболу наше вјере јесте „Господ“ „И въ Духа Святаго, Господа . : .“ произносимо ми у симболу вјере. Он није један између сазданих и створених духова, но Он је такав Господ Бог какав је Господ Бог и Јисус Христос и Бог Отац. Он је треће лице Свете Троице, и по Божаству, по моћи и сили са свијем раван Оцу и Сину. За то се Он у симболу вјере назива још и Господом „животворштим“ као што је Бог Отац Творац неба и земље, а Син Божиј свемоћна Сила, којом је Бог Отац све саздао и створио, тако је и Свети Дух такођер Творац и створитељ свега што је створено. Ви се, дјецо, сјећате онога казивања Мојсејева о постању свијета, гдје се говори да се је Дух Божији кад је Бог створио небо и земљу и кад је земља била још без обличја и пуста дизао над водом (Пост. гл. 1. ст. 1 и 2). По објашњењу светих отаца црквених тај Дух Божиј, кои се је дизао над земљом још без обличија и пустом, био је Дух Свети, треће лице Пресвете Троице. Он је удахњивао живот у ту земљу још без обличија и пусту. Тако Света Троица са самог почетка дјелује заједно и у потпуној свези и слози. Отац опредјељује да се сазда и створи свијет и васиона, кроз Сина саздава и ствара, Светим Духом удахњује у њу живот. Тако заједно и у подпуној свези и слози дјелује Света Троица и сада на нашем спасењу. Отац је опредијелио да се ми људи спасемо од гријеха и смрти, Син Божиј нас је спасао Својијем страдањима и смрћу, Дух Свети нас очишћава, исправља и укрјепљава и искупљава својом Божаственом силом, која нам се даје у светијем тајнама. „Светим Духом свака душа оживљује . . .“ поје се у нашој цркви. Дјеловања Светога Духа свагда су у свези с дјеловањима Оца и Сина, Он је Божија сила у нама, која нас оживљује „животвори“.

Раван будући Оцу и Сину у свијем дјеловањима и савршенствима, Свети Дух није створен, није саздан као дуси анђели. Он „исходи од Оца . . .“ „Иже отъ Отца исходяштаго . .“ Као што Син Божиј, у свему раван Оцу, није створен Њим, во прије свијех вијекова рођен, тако и свети Дух у свему раван Оцу и Сину, није створен, није рођен, но исходи од Отца. То превјечно исхођење Светога Духа од Оца исто нам је тако, дјецо, непостиживо, као и превјечно рођење Сина Божија од Бога Оца. То је тајна Божија. Ми неможемо појмити како се превјечно рађа Син Божиј и како превјечно

исходи Свети Дух. Но ми то можемо и дужни јесмо знати, да се исхођењем од Оца Свети Дух разликује од Оца и Сина као треће лице Свете Тројице. Отац, као што сам вам већ казао, тим се разликује од Сина и Светога Духа, што Се Он не рађа, но сам рађа Сина и изводи Светога Духа: Син се тим разликује од Оца и Светога Духа, што Се рађа од Отца: Дух Свети разликује, што исходи од Оца. — И при томе добро запамтите, дјецо, да од јединога Оца исходи Свети Дух а не и од Оца и од Сина, као што се произноси у символима другијех цркава. Произношење: „Иже отъ Оца и Сина исходяштаго“ измишљено је у цркви Римској, западној. У почетку су све хришћанске цркве, по учењу апостолскому, овако читале: Иже одъ Оца исходяштаго“ И Јисус Христос, бесједећи ученицима о Утјешитељу кои ће послије доћи на свијет, говорио је овако изрично и отворено „А кад дође Утјешитељ кога ћу вам послати од Оца, Дух истине, који од Оца исходи . . .“(Јеванђеље по Јовану, гл. петнаеста, стих двадесет шести) И сама Римска црква докле је била у сагласју с црквом православном, источном, држала се је учења од апостола завјетованога, и произносила је као и ми данас. Но Римска, западна, црква увела је то погрјешно учење и читање онда када се је одијелила од цркве православне, источне. Ми дјецо припадамо к оној цркви, која чува у цијелости учење апостолско; па произносимо, док смо живи, онако, дјецо, како нам заповиједа наша православна црква, исповиједамо, до вијека, да Свети Дух излази од цијелога Оца.

За тај узрок, што је Дух свети у свему раван Оцу и Сину и што се разликује од Њих само Својим исхођењем од Оца, мисмо, дјецо, дужни исто тако славити Светога Духа, као што славимо Оца и Сина, и исто тако клањати се Њему, као што се клањамо Оцу и Сину „Иже со Отцемъ и Сыномъ спокланяема исславима,“ читамо ми у символу наше вјере; а то је другијем ријечима: ми вјерујемо у Духа Светога, којега славимо и којему се клањамо као Оцу и Сину. Такво прослављање јединога Бога по суштаству и троичнога у лицима започело се је као што сам вам, дјецо ја већ рекао, тек с времена долазка Христа Спасителја на овај свијет, а то с тога, што Се је тек у то вријеме Бог открио људима у свој пуности и сили — Света Тројица, — што се је тек онда видјело гдје три лица Пресвете Тројице дјелају на нашем спасењу — сишао је Син Божиј у тијелу истао је невидиво обитавати у цркви Хри-

стовој Свети Дух. Стога се називају хришћанима они који су се крстили у име Оца и Сина и Светога Духа: с тога је особите светковине у част светој Троици и у славу свакога лица напосе уредила само хришћанска црква. Она је саставила и посебне молитве свакому лицу напосе. До доласка Христа Спасителя на свијет, свијет није славио Свете Троице и није се молио свакоме лицу Пресвете Троице посебице. Људи су се тек онда знали молити Сину Божијему и тек онда призивати Светога Духа на помоћ, кад је Син Божиј сишао на земљу и Дух Свети на Апостоле. — Знајући све то, дјецо, славимо свесветога и троичнога Бога и молимо се свакоме лицу свете Троице напосе. — Оцу, као који је наредио наше спасење, Сину Божијему, као који је извршио наше спасење, Духу Светоме, као који нас учи и просвјећује на путу к спасењу. Света Троица, која посвећује и оживљава, нека је вазда с нашијем умом и срцем.

Дух Свети је ваікада просвјећивао духовном свјетлошћу људе добре и благочастиве. Он је говорио кроз пророке „Глаголавшаго пророки“ Пророцима називали су се у старо вријеме такови људи који су напријед говорили што ће бити у будућности, — оно што обични људи нијесу могли предвидјети. Тако су једни од њих говорили, на примјер: да ће идуће три године бити глад, други, да ће до неколико стотина година сићи Богочовјек на земљу, који ће просвијетити и научити многе људе и кога ће људи невјерници осудити на смрт и распети. Имена неколицине тијех пророка позната су вам, као: Исаија Јеремија, Данило. Шта ће пророцати, казивао је тијем људима Свети Дух, Он је просвјећивао њихов ум, те су они могли предвиђати далеку будућност. С тога се и књиге које су пророца написали, називају у нас књиге Богоудахнуте, Божаствети не од Божанства. Послије пророка Свети Дух, као што већ знате, учио је и настављао апостоле. Еванђеле и Апостоли, који ви, дјидо, слушати у цркви, такођер си називају књиги Богоудахнути, Бажанствена, књиги од Божиства — јер су их написали људи просвијећени Духом Божјим, јер је Дух Свети објасјавао и настављао људе који су писали Јеванђеље и Апостоле.

Тако смо ми дужни вјеровати у Духа Светога и тако исповеједати га.

Учењем о светоме Духу завршује се са дјецо мила, учење нашега символа вјере о три лица Свете Троице Даље се говори о томе шта је још радио Христос Спаситељ, донесавши Божаствено учење на земљу за наше спасење.

Школске вѣсти.

СТЕЧАЙ. На упразнѣно званѣ србскогъ учителя у Денти у Темишварской жупаніи, с коимъ є скопчана плата од 100 форинти а. вр. 50 пож. меци жита, 8 хвати дрва, 100 фунти сланине 50 фунти соли, 25 фунти лояны свећа, 4. ланца ораће землѣ и паушалъ за школске потребе од 4 ф. — Свакій онай, кои жели ово званѣ получити, има молбеницу свою са крстнимъ писменомъ, са сведочбама о свршенимъ наукама, о моралномъ и политичном владаню, и о доякошнѣмъ службованю свомъ до 31. Јан. 1870. консисториуму вршачкомъ поднети. — У Вршцу 15. Дек. 1869.

ОБЯВА. Код кньижара Самуила Шена у Сомбору може се добити кньига „Библичне повѣсти новога завѣта у библичним рѣчима од Н. Ђ. Вукићевића“ треће изданѣ у Сомбору, 1869. Кои од господе учителя жели ову кньигу у више ексемплара за школску дѣцу набавити, нека се обрати на истога кньижара под атресом: H. Samuel Schön Buchhändler in Zombor. Цена є кньизи 30 новчића а 11. кньига дає се на дар.

Код истога кньижара могу се добити све кньиге школске, и спомоћне наиме: Велико упутство за Букварске науке, Апостоли и Еванђелия (текст славенски с преводом Епископа Платона) и Огледало Хришћанске добродетельи саставлѣно из жития светих од Н. Ђ. Вукићевића. (Овом последнѣм цена є 50 новчића). Преко истога набавити се могу и ове кньиге: Спомоћна кньига за разяшняванѣ црквн. пѣсама, од Н. Ђ. Вукићевића, по 36 н. Изяшненѣ свете литургиє, вечерня и ютреня по 36 н. Чланци о воспитаваню за родигелѣ по 30. Народне песме за децу. 10 н.

Напослетку тим путем найзгодниє се може набавити и кньига „Мисли о начину како се имаю уредити црквено просветни одношаи Срба у Аустріи,“ — коіой є цена 50 новч.

☞ Да би могли іош заоставша последня два броя Школскога Листа издати, учтиво молимо све оне кои нам до данас овогодишню предплату послали нису, да то што скориє учине.

Овом приликом опоминѣмо оне дужнике кои за Школски Лист године 1866, 1867, и 1868 до данас неплатише, и коє смо у почетку Новембера писмено опоменули, да нам дугове за четрнаєст дана поплаћаю, иначе ћемо принуђени бити судским путем своє тражити. — Са више страна добиямо предплату на Школски Лист за годину 1870. С' тога за дужност сматрамо изявити, да се дотле несмемо одважити да Лист овай издаємо, док се стара предплата неутера, барем у толико, у колико є за накнаду овогодишньих трошкова нужно.

Лист излази двапут месечно.
Цена є на целу год. три форинта, а на по год. 1. ф. 50 нов.

Издає и уређує Никола Ђ. Вукићевић.

Тискано код Фердинанда Битермана.

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

Број 23. У Сомбору 30 Децембра 1869. Год. XI.

О учитељској школи

као додатак уз предлог од додатка и поправака у закон о основној школи што је спремљен био за одборске седнице нар. сабора у Јуну 1869.

I. Науке у учитељској школи. Обвезани су предмети етика, и познавање грађанских права и дужности и наука хришћанска са својим струкама уз катехетику; психологија и педагогија са дотичном историјом; дидактика са методиком уз познавање школских књига са практичном учитељском радњом; српски језик са историјом књижевности, и стилистика са пословним и правним писменима; црквено словенски језик са читањем и тумачењем неких црквених књига; Земљопис општи и оташтвени, са познавањем земаљског устава, корисних завода и друштава, и повестница општа и оташтвена са обзиром на културни напредак; аритметика са основима од практичког земљомерства уз просто књиговодство и рачуноводство; антропологија са дијететиком; природопис и природословље са обзиром на потребе основних и недељних школа и основи од домаћег и пољског газдинства уз практично упутство у свиларству, чеварству, воћарству, виноградарству вртарству са основима од народне економије; краснопис и цртање, црквено појање с типиком и хармонично певање, и гимнастика са војничким вештбањем; а необвезни су предмети: нека знања потребна за недељне трговачке и занатлијске школе, и немачки и мађарски језик, који се редовно предају. Школска управа начиниће распис, да се нужне књиге напишу.

II. О течају и плану учења. Течај на учитељској школи траје за сад 3 године дана.

Предавања почињу 1-ог октобра и трају пуних 10 месеци

Осим недељних и празничних дана нема других ферија до велика распуста.

План учења и поделење наука и часова прописује засад главна школска управа, али на предлог професора учитељске школе пре чему се има пазити, да сродне науке код истог професора остану, и да се предавања крајем Јуна сврше, а целог Јула да се повтори све, што је преко године свршено.

III. О учитељима. На учитељској школи има 1 катехета, 3 професора и по потреби 1 ил више помоћника.

За професоре могу засад, (док се не нареди испитна комисија,) само они постављени бити, који су оне науке које ће предавати на великој школи, ил вишем педагогијском заводу са добрим успехом свршили, ако су уз то примјерна живота добри хришћани и прави родољуби, јер само таки умеће и добре учитеље образовати.

И помоћници имају о својим струкама сведочбе поднети да су оном вешти.

Учитеље и помоћнике на учитељској школи именује главна школска управа по расписаном стечају, али саслушавши и мњење професора на истој школи из конференције и на особ, и за катихету има још и дотична консисторија да своје мнење даде.

Рад изучавања професора за учитељску школу даје засад народни фонд сталну стипендију од 500 ф. осим потребна путна трошка и неке помоћи за књиге.

За даље изображење професора има се за сад из народна фонда сваких ферија по одлуци главне школске управе издавати најмање 200 до 300 ф. у помоћ на путовања у стране земље за прегледање ондашњих учитељских школа и њихова рада и успеха.

IV. О управи и надзору. Одговорно управитељство на учитељској школи има све на три године по један од професора све на изменце, осим ако сами међу собом другче не нареде и зато добива награде 150 ф. на годину за помножене дужности, које ће као и дужности професора главна управа особито прописати,

Главни надзор и управу има главни школски инспектор по пропису од главне управе; и

Врховни надзор има правитељство, и може своје повереннике у свако доба слати, да школу ову надгледе, и да присуствују на њезиним испитима.

V. О издржавању учитељске школе. Редовна је плата професора и катихете на учитељској школи 1000 ф. и 200 ф. стана. уз 10 годишње повишице по 150 ф. и на прописане улоге после 30 година службе пуна плата за пензију а помоћници добивају 60 фор. награде од недељног сата.

Плате ове иду из сопственог фонда, у који има да уђу сви досадашњи фондови на издржавање ове школе, као и $^1/_2$ од годишња трошка за препарандију митровачку и панчевачку, $^1/_2$ од фонда скупљена за препарандију пакрачку, *) и онолико годишња улога од правитељства, колико одпада на издржавање једне оваке школе (по § 81 и 85, угар. закона.)

Фонд овај има да се код управе народних фондова башка рукује и да се о томе рачун на крају сваке године јавно предаје.

VI. О опреми. За набаву нуждних учевних збирака одређује се засад(док неузможе сопствени фонд то давати) 600 ф. и народна фонда, а за даље попуњивање тих збирака по 200 фоз сваке године из постојећих заветина с помоћи народна фондр које ће се издавати на предлог дотичних професора са одоа брењем главне школске управе.

Све српске основне школе у Сомбору служе за вештбање питомцима у практичној учитељској радњи, и имају се према тој потреби ако устеба устројити.

Српска општина у Сомбору има да одреди врт најмање од два ланца добре земље и потребни „fundus instructus“ где ће питомци вештбати се у свиларству, чеварству, воћарству, виноградарству и вртарству.

VII. О примању и издржавању питомаца. У школу ону првимају се само они, који су са добрим успехом свршили нижу реалку ил нижу гимназију, али ако су и навршили 15-година, ако су подпуно здрави, а уз то примерног владања, па добро положе прописани примни испит; а вапредно могу и други примљени бити, али само по отпусту главне школске управе.

На учитељској школи има се завести конвикт за све питомце, од којих га неки имају безплатно, а други плаћају.

---

*) На 1.000000 народа 100,000 деце за школу по 100 деце на 1 школу, треба 1000 школа, и толико учитеља, а по 4 на 100 учитеља годишње замене треба сваке године по 40 да изађе из учитељске школе, и то најмање 10 женских и 30 мушких, те по томе нетреба више учитељских школа но једна.

За издржавање конвикта има се устројити фонд у који има да уђе осим платоповог ½ од пакрачког препарандског и ¾ од годишњег трошка којим се досад издржаваху препарандије српске у Митровици и у Панчеву, осим тога улагаће све општине и питомци сами по нормалу, што ће га главна управа издати, а помагаће и правитељство, и ако устреба ући ће у њега и сви вишци од учитељских плата српских основних школа у Сомбору на којима могу само помоћници радити.

За питомице прописаће се правила обашка.

VIII. О испитима. Испити на учитељској школи држе се јавно, по пропису од главне управе, и то: мали испити по свршетку сваке науке, под председништвом управитеља у часовима ван школе, које мора сваки најдаље за 6 недеља положити. А ригорозни испити полажу се при излазку из завода пред одређеном комисиом, која се састоји из главног инспектора, свију окружних и једнога од среских надзорника са правом питања и оцене.

Тако се држе практични испити учитеља.

Од сваког испита добива се сведочба, кад се положи прописата такса.

О великој женској школи са течајем за учитељке. У Сомбору има се отворити велика девојачка школа са течајем за учитељке.

Велика девојачка школа има се надоставити на главну основну школу, са течајем од 4 године дана, и најмање са два учитеља за науке и бар једном учитељком ил помоћницом за радње.

Школа ова може бити комунска за Србе источне и западне.

У овој школи има да се уче све науке што су наведене код недељне школе за домаћице, и то су одређене за учитељску школу, осим катихетике, црквено словенског језика, појања с типиком и осим педагогијских наука.

На ову вишу женску школу има да се дода течај за учитељке за сад од 2 године дана, у којем да се уче педагогијске науке и естетика.

Велику девојачку школу има да издржава варош Сомбор а течај за учитељке издржаваће за сад народни фонд, дотле, док неузможе и ово измагати фонд за учитељске школе.

За овај течај нуждан је професор, који ће предавати педагогијске науке. Плата овог једнака је са платом професора на учитељској школи.

Женске основне школе у Сомбору служиће за вештбање у практичној школској радњи а озго поменути врт за практичне радње у врту али уз овај течај да се дода и школица за малу децу, да се питомице и у овом извештбају, и одређује се за изучење тог једна стипендија од 500 ф. из народног фонда.

Све остало о учитељској школи важи и за овај течај, у колико се може односити на њега а даље наредбе има ће главна школска управа да начини

Записник.

Збора Срб. нар. учитеља, окр. Будимскога, држаног у Будиму 23-ег и 24-ог. Септембра 1869.

Други састанак.

Учествују свештеници: Коста Јосифовић, парох Пештански, Тимотије Михалџић, пар. Срб.-Ковински: Јеремија Мађаревић, пар. Будимски Давид Бољарић, администратор Помашки. Народни учитељи: Светозар Бакић, пештански; Ђорђе Јанковић, ковински; Емилиан Чупић, збешки; Марко Римски, калашки; Павле Плавшић, Помашки; Петар Недић, Ловрански; Бранко Влашкарић, Бојски; Ђорђе Суботиновић, Д. Пантелијски; Петар Берић, Кишвалубски

Местни школ: управитељ Стев. В. Поповић Будимски, Г. Г. Сима Јосифовић чиновник, и Алекс. В. Поповић слушалац. професуре.

Чл. 10. Председник отвара састанак у 4 сата и позива перовођу Стев. Поповића, да прочита записник прошлог састанка. Перовођа прочита записник и пошто није нађ ништа нико приметио — Записник се одоставери.

Чл. 11. Учитељ Јанковић пита: ко све има решавајућа гласа на овоме збору?

Усљед о томе питању поведеног разговора предложи.

Уч. Бакић, да: на озоме збору имају решавајућа гласа сви они, који су, у смислу интимата, чланови овога збора а то су: свештеници, катихете, школ. управитељи, учитељи, школ. старатељи, а остали гости да имају само саветујућа гласа.

Учитељ Јанковић предложи: да решавајућа гласа имају сви од Бакића напоменути школ. мужеви, који су из Будим. округа, а остали само саветујућег гласа.

Свештеник Михалџић говори за Бакићев предлог. а Мађаревић за Јанковићев, но већином гласова решисе и прими се Бакићев предлог.

Чл. 12. Председник износи г. школ. управ. окруж. истакнута питања на претрес и то:

I. кои су узроци, да све већма неморалност и неверије међу људма овлађује, и шта би имао учитељ противу овоме чинити?

Учитељ Чупић узима реч и вели, да то огромно питање неможе спадати амо на овај збор, јер има много узрока ради којих су људи неморални и у невери, који узроци независе од школе и учитеља.

Школа а у њојзи учитељ има да учи и васпитава децу, а свештенику је дужност бринути се о душевном благу људи и проповеђу у цркви и поуком свуда и сваком приликом стајати на пут свакоме пороку — Учитеља је задатак први и најпоглавитији у школи, зато се он неможе лаћати решавања тако огромних питања.

Свештеник Михаљић даје Чупићу за право, јер он неможе примити уз остале своје огромне послове још и старање за одрастне људе, то је брига свештеника; он невиди, да неверије и неморал баш овлађује међу људма у данашње доба, тота је било и биће свагда али само у појединим примјерима.

Свештеник Бољарић, диви се томе, да се невиди неверије и неморалност у народу, ако икада, то се сада може руком опипати: јер се често чује да се невјерују свеци, мати Божија, Божаство, и безсмртност душе, наводи из свога свештеничког живота примере дакле тога зла има свакако, и мисли, да је то дужност и свештеника и учитеља, да стају томе на пут. Велики је део кривице за то зло на родитељима, јер непазе шта ће чинити и говорити пред својом децом; а у наше време, узрок је још и то што родитељи православни желећи своју децу маћарски и немачки научити, давали су децу своју у страна места где после приме у себе веру калвинску, која нема матере Божије и светитеља; треба дакле наше школе тако удесити, да неморамо давати децу од себе.

Свештеник Маћаревић увиђа, да је то питање веома огромно, јер обухваћа у себи цео народ, и то одрасни му део с тога држи, да се неможе о њему овде већати, него нека се стави на претрес друго питање, које се тиче поглавито деце.

Свештеник Јосифовић држи, да то питање је уместно на овоме збору; и држи, да би сагласна радња Свештеника и нар. учитеља требала да помаже и на родитељима и на деци.

Управитељ Поповић вели: да на збору нар. свештеника и

нар. учитеља и других пријатеља народа свакако је уместно говорити о свакоме злу, које затире народ, и потражити му лека.

Он неможе тврдити, да у народу отима мах неверије јер види да народ љуби веру своју; докази су томе: стољетна борба за одржање њезино; докази, толики храмови украшени и са свачим потребним снабдевени; докази толики народни обичаи религиознога порекла и значаја, али није довољно само љубав к вери, но ваља да вера проникне у свест народа, а то ће учинити добра настава у вери у школи, и жива разумњива не догматична проповед и поука нар. свештеника у храму и свуда и на сваком месту, речима и делом. Да неморалност отима маха у народу, томе има много видимих знакова; као што су силни разводи бракова, двадесет и пет има бракова у току само сада, при бачкој консисторији — отуда слаб морал у породицама, отуда блуд лаж, пијанство, отуда и злочинства —по 200 и више криваца леже увек у тавницама Кикиндског дистрикта, где је наш народ компактан, отуда банкротства и морални кукавичлук и безкарактерност и самих интелигентних људи. Узрок је свијутизала: хрђаво духу народа противно васпитање.

Говорник сравњује наше старе школе и наставу и васпитање у њима са данашњим школама, нечуди се, што данашњи људи нису бољи али се нада од идућег нараштаја ако се прионе, да народна школа добије бољу огранизацију, ако нар. учитељ узмогне оно, чему је положио чврста темеља у основној школи продужити у тако званој повторавајућој школи, ако омладину изишавшу, из тих школа, прихвати и даље у моралном погледу развија проповед у цркви, црпљена из живота о животу, — ако ту радњу настави од родољубивих писаца написана пучка књижевност о свима знањима данашњег напредног света о свима врлинама, које красе честитога човека и Србина. Мимо радње у школи и цркви: ваља нам рада још и у животу а ту су од највећа уплива народни учитељ и народни свештеник; ти пратиоци нашега народа кроз цео век од колевке па до гроба. Учитељу ваља узвисити досадашњи низак положај његов, дати му моралне снаге, ослободити га материјалних брига, а свештеник ваља да га сматра и љуби као брата и сарадника на великом и светоме делу народног моралног препорођаја, те да обоје удруженим снагама прионе лечити свако зло, где год га нађу и кад га нађу.

Алекса В. Поповић побија Чупићеве разлоге, и хоће да

се учитељ не дели од народа; јер он ако и има посла са децом ипак је и сам отац породице, грађанин, члан народа и човечанства, те ваља да заложи сву своју снагу и да помогне где може помоћи.

Учитељ Влашкалић вели, да је и пре било свештеника и учитеља, који су настављали у моралу, али није било те покварености, што је данас има, он држи, да је томе крив дух времена и незгодне околности у којима наш народ живи, а нарочито, што је измешан са туђинцима.

Свештеник Мађаревић вели, да је увидео из књижице, коју је „Матица“ наградила, да наш народ и морално и материјално пропада, тамо су наведени и узроци томе, с тога проучимо их и радимо за бољак заједнички и свештеници и учитељи и сви пријатељи народа.

Учитељ Бакић упушта се у решење питања, тражи томе злу корен у младости, вели: да учитељ може помоћи, ако буде пример побожности и морала у школи, у цркви, у животу. Из његове побожности рађа се љубав и поштовање, а кад га деца љубе и поштују, оно љубе и поштују све оно, чему их он наставља. Суровост нема места у школи, јер она чини човека звером, а ту је после извор невери и неморалу; љубав пак рађа послушност и покорност и остале моралне врлине. — Препоручује повторавајуће школе и вели, да би ваљало навалити на општине и поједине родољубе да их заведу — како би се могла продужити радња у њима: препоручује и поуку у цркви и пучку књижевност.

Пошто су још свешт. Мађаревић, Бољарић, Михаљчић и учит. Чупић своја мишљења потање изводили, увиди збор сродност између оба стављена питања и тако одговара и на питање:

II. Шта се има чинити, да се ни једно неваљалство међу децу неуведе:

На предлог упр. Поповића узроци су неверију и неморалности: Хрђаво народноме духу противно васпитање, према томе имао би учитељ у школи развијати љубављу све моралне врлине, разграњавати их у сарадњи са народним свештеником у повторавајућој школи, и упливом у породицама и јавном животу—, свештеник пак наставити то заједничко дело честим проповедима и поукама, црпљеним из живота о свима одношаима живота, у цркви и животу; ту радњу допуњавала би од родољубивих писаца лиза народ удешена пучка књижевност.

Збор прекида свој састанак у 7 часова у вече и председник заказује сустрашњи састанак у 8. часова пре подне.

У Будиму 24-ог Септем. 1869. председник збора Константин Јосифовић с. р. Перовође збора: Светозар Бакић Стеван В. Поповић.

Трећи састанак.

Учествују свештеници: Коста Јосифовић, парох Пештански; Тимотије Михалџић, парох Срп. Ковински: Јеремија Маџаревић, парох Будимски; Давид Бољарић, администр: Помашки.

Народни учитељи: Светозар Бакић, пештански Ђорђе Јанковић ковински; Емилијан Чупић, Збешки; Марко Римски, Калашки; Павао Плавшић, Помашки, Петар Недић, Ловрански; Бранко Влашкалић, Маџ. Бојски; Ђорђе Суботиновић, Д. Пантелински; Петар Берић Кишвалубски.

Местни школски управитељ: Стев. В. Поповић, будимски.

Чл. 13. Председник отвара састанак у 8. часова, и позва перовођу Поповића, да прочита записник прошлог састанка; перовођа прочита записник пошто нико није учинио никакве приметбе, записник се одоставери.

Чл. 14. Председник износи пред збор питање:

Ш. Дали су за православлавни наш народ целисходне комуналне школе?

Школски местни управитељ. Стев. В. Поповић узима реч и вели: Чл. 38. земаљског закона о народној настави, заводећи тако звану комуналну школу није завео нову установу. Установа та постоп као постулат новога напреднога доба одавно у многим државама западне Европе, у Швајцарској у Белгији, у Немачкој и сједињеним земљама (државама) Американским, и развијено и напредно стање просветно народа, који живи у тим земљама, знак је, да је та установа не на пропаст, но на благослов тих земаља.

Разлика комуналне и вероисповедне или конфесионалне школе је та, што комунална школа прима децу свију конфесија а посљедица тога јесте, да неучи никојој конфесији, никојем катихизису, да неби учењем једне вероисповедне науке вређала вероисповед оних ученика, који нису те вероисповеди што оставља свакој вероисповеди да се посебице стара за се — дочим конфесионална школа имаде у реду наставних предмета катихизис оне вероисповеди која је школу подигла и одржава на првоме месту. Комунална школа учи даље децу у појединим предметима наставе према развитку науке о дотичнам предметима — конфесионална

пак, ако и не занемарује остале предмете наставе, ипак се мање више стара, да се ти предмети предају у светлости и према схваћању дотичне конфесије. Комунална школа стоји даље у својим спољашним односајима под упливом које државних власти које пак тела, у којима превлађује световни грађански елеменат; конфесионална пак школа стоји више под упливом духовенства где мање, где више.

Говорник разлаже, како је комунална школа тек после велике и оштре борбе заузела земљиште, које сада има. Примера ради наводи Њемачку. Њемачки народ био је поцепан у много држава и много вероисповеди те је почео губити свест свога јединства, своје заједнице. Немачки партикуларизам почео је готово улазити у крв немачкога народа. Политичку поцепаност још је више цепала поцепаност конфесионална, јер свака конфесија подижући школе за се, учила је у једном и истом народу, са конфесионалног гледишта свога, не оно, што спаја, но што раздваја синове једнога истога народа, Генијални педагози, да би у родољубивом жару своме стали на пут овој, све више и више растућој поцепаности и усљед тога несвести о народњем јединству, осудише конфесионализам у настави и прегоше, да му стану на пут комуналном школом. На ову нову установу гракнуше сви догматици свију вероисповести, и доказиваше, да је комунална школа не само нехришћанска, но управо безбожна, неморална. Но новији педагози, а на првоме месту генијални Дистервег доказаше и показаше, да вероисповест упућена свака на своје старање, није у опасности, и да је могуће васпитавати децу у моралу и без уплива конфесије, — а време ето посведочи, да је комунална школа одгојила нараштај немачкога народа, који је не само свестан своје заједнице и свога јединства него и вољан, да се ма и највећим жртвама бар политично уједини.

Према томе, продужује говорник, комунална школа по себи свакако је од велике користи по свестрани напредак једнога народа, али само у оним земљама, где живи у држави један компактан народ, ма и разних вероисповести. Комунална школа је благодат за Инглеску, Француску, Шпанију, Немачку, Србију, у опште, за све државе, у којима је само један народ. Када би се на Балканском полуотоку образовала српска држава, и у њој било срба православне, срба римске и срба турске, и срба Бог те пита које вере, говорник би био за комуналну а никако за конфесионалну школу.

Но говорник, ма да је иначе у начелу пријатељ комуналне школе неможе се изјаснисти за њу у Угарској; јер с' обзиром на Србе, комунална школа прети не толико православљу, колико српској народности коначном пропашћу. Говорник је уверен, да би честити свештенићи, који би по определењу закона предавали српској деци науку вере у комуналној школи — сачували их у православљу, али ко би у комуналној школи био чувар српске народности? — На једном или два места — у Стапару Турији, и још коме српском месту — учитељ; али у стотину других помешаних места не; јер закон наређује, да је језик предавања, језик већине становника известне општине и да у помешаним општинама има се наместити учитељ, који говори све језике у општини. Па као што имаде доста општина, у којима су Срби у мањини, — српска би се деца учила основним знањима језиком већине, језиком не српским, и само би неколико часова добивала поуку у своме језику.

Но као што се знаде, основна школа ваља мимо поуке у знањима, том поуком уједно и децу да васпитава, и ту је меродаван дух, којим школа дише. Тај дух био би у комуналној школи свакако не српски: јер и у оним општинама где су Срби у већини, било би у комуналној школи деце разне народности — те и када би хтели такој комуналној школи дати српски тип, — нагрнуло би се пред нас хиљадама препона. Кад би дакле ми Срби хтели завести комуналну школу, онда би се уједно морали решити, да се одречемо своје прошлости, и садањости, а и будућности као Срби, као српски народ у овим областима, — јер земаљско представништво, у коме смо ми само са три четири гласа заступљени, и које је законодавна власт и комуналне школе, зацело се не би постарало, да ми неизгубимо свој значај као народ.

Но ми Срби и немамо нужде, отимати се о комуналну школу, јер имамо своју аутономију, усљед које можемо удесити наше народне школе онако, да буду не само храмови науке и просвете, но уједно и стожери наше народности. Говорник је уверен, да ће многе српске општине бити искушаване, да напусте своје народне школе, па да заведу комуналне, јер ће им се можда доказивати, да ће имати двоструких терета. — То нестоји. — Покажу ли наше општине, да троше 5% од изравног пореза на своју српску школу, онда несу дужне ништа давати на комунску, а у многољудним српским општинама могу и наше народне школе са 5% од изравног поре-

за подићи у цветуће стање. Па кад већ имамо материјалних жртава, онда, зар није боље да их жртвујемо на подигнуће својих школа?

Даље помиње говорник наше школе у оним општинама, где их неиздржава наша црква, но политичка општина, сразмерно са школама осталих вероисповеди. У таким општинама желити је, да тај односај остане и надаље, таки; но ако се у таким општинама заведу комуналне школе, оно правосл. српска општина нека учини највећи напор у одржавању своје српске школе; недостају ли јој материјална средства, — оно нека се обрате за помоћ из народних Фондова.

Говорник држи, да ће народни сабор, чим продужи делање своје, предузети реформу наших народних школа према данашњим околностима. Уређење тачне администрације народн. фондова и манастирских добара отвориће обилате изворе за обдржавање и подпору потребитих народн. школа и осталих просветних завода. Сабор, као представништво српскога народа једино је компетентан, да обележи становиште српских школа према комуналној школи.

Напокон вели говорник, да неје ваљало тако запитати: Јесу ли комуналне школе за православни народ наш целисходне? но јесу ли цели сходне овде у Угарској? Јер у Србији су комуналне школе целисходне за наш православни народ. Говорник закључује и вели: комунална школа у Угарској ако и непрети опасношћу по православље, није целисходна за Србе поглавито с' тога што неје чувар и стожер српске народности.

Свештеник Јеремија Маћаревић узима реч и вели: да је завађању комуналне школе повод велики уплив хијерархије на верозаконску школу, јер школа стојећи под отим упливом старала се поглавито за наставу у вероначуци и неје толико пространо гајила наставу у осталим предметима. Комунална школа свакако ће унапредити народну просвету; јер ће предавши обуку у верозакону свакој дотичној вероисповести, обратити своју пажњу на остале школске предмете.

Говорник дели мишљење предговорника, да комунална школа негрози толико православљу, колико српској народности, с' тога држи, да Срби неће бити за њу; него да ће свуда одржати своју народну школу. Даље напомиње говорник, да у горњој Угарској имаде српских православних општина, у којима је број за школу способне деце тако мален, да општина не-

може за њих држати учитеља, а када би така деца ишла у комуналну школу, пре но што су српску школу учила, онда им је у опасности народност, с' тога мисли, да би ваљало, да свештеници у таким местима у својим слободним часима школу држе.

Свештеник Михаљчић држи, да ће се о српским школама повести реч на народном сабору, с' тога ваља, да се ослонимо на сабор; он ће најбоље означити наш положај према комуналној школи.

Пошто су још некоје ситније приметбе учињене збор је мишљења: да комуналне школе несу целисходне за српски народ у Угарској.

Чл. 15. При крају већања о комуналним школама дође у средину збора окружни управитељ школа пречасни господин протопресвитер Јован Миликшић и у пратњи његовој парох св.-андрејски г. Римски; и заузе као окружни школ. надзорник место председника збора.

Чл. 16. Председник износи пред збор четврто питање:

1. Како и којим начином могле би се школске библиотеке увести?

Учитељ Берић узима реч и вели: да су школске библиотеке од преке потребе, с' тога ваља да учитељ држи у то име о Св. Савви говори сходну беседу и да позове народ на прилагање; даље вели, могла би се при богатим уколима определити нека свота на школ. библиотеку; богатије општине могле би одређивати годишњу помоћ; даље би се могла и од оних, који узимају књиге на читање, узимати нека мала свота (такса); препоручује даље давање сéла и вечерњих забава у то име.

Свештеник Маџаревић мисли, да би ваљало заводити певачка друштва, која би појала у цркви и том приликом би се могао носити тас у корист школ. библиотеке.

Учитељ Чупић побија предговорника јер би то био далеки пут, он је за подизање читаонице.

Свештеник Римски жели, да се уведу школ. библиотеке већ с, тога, што су деца, која иду у школу врло оскудно снабдевена са потребним им књигама.

Свештеник Михаљчић вије за ношење тасова у то име, јер тасови и онако одбијају народ од цркве, с' тога држи, да би се црквв. одбори могли око тога заузети, те н. пр. приход од продатих столова на библиотеку обратити.

Свештеник Бољарић одобрава поменуте начине и додаје

да би ваљало и глобе, које се наплаћују за небрежљиво посећивање школе, обраћати на набавку школ. библиотека.

Школ. управитељ Стеван В. Поповић вели, да је од преке потребе завести у свакој општини „местни школски фонд," па би тај фонд давао средства за набавку школ. библиотеке.

Под школ. библиотекама разуме говорник: а) књиге, за образовање учитеља и даље усавршавање у својој струци; б) књиге школске за потребу сиромашке деце; в) књиге моралног и поучног садржаја за децу и младеж.

Из таких местних школ. фондова могле би се даље подмиривати и остале школске учебне потребе као учебна средства.

Говорник предлаже, да се свештеници и народни учитељи у споразумљу са црквен. одборима заузму око оснивања местних школ. фондова.

За подигнуће тих фондова могла би служити.

1.) Дародајанија и завештаји.

2.) Приход од у тој цељи приређених свечаности;

3.) Дојакошње дечије таксе при укопима.

4.) Укупљивање у школ. фонд новодоведене младе.

5.) Прилог младожење, ако је из другог места приликом венчања.

6.) Уписна такса за примање деце у школу, а после редовни недељни прилог за писаће потребе.

Збор се изјављује за уважања местних школ. фондова за набавку шк. библиотека и осталих школ. потреба, и препоручује свештеницима и нар. учитељима, да у споразумљу са црквен. одборима настоје око тога, начинима који су на овом збору поменути но са погледом на местне околности.

Чл. 17. Перовођа прочита на председника управљено писмо чипског учитеља, у ком се исти извињава, што неможе доћи на збор. Узима се на знање.

Чл. 18. Поведе се разговор о месту, у ком би се имао држати доидући збор. Решено је једногласно, да се доидући збор има држати у „Ловри."

Чл. 19. Председник напомиње, да су предмети већања исцрпљени, с' тога закључујући саветовања, препоручује све присутне благослову вишњега и жели им љубавне ревности у испуњавању свога узвишеног позива и изриче наду, да ће мо се доидућега збора у многобројнијем числу искупити.

Збор се разиђе отпојавши духовну песму: „Преслагная днесъ видѣша“.

У Будиму 24-ог Септ. 1869. Председник збора. — Перовође збора: Стеван В. Поповић с. р. Светозар Бакић с. р.

УПРАЗНЂНА УЧИТЕЉСКА МЂСТА. У Силбашу у Бачкој упражњено є учитељско звание с годишњом платом: 105. фр. а. вр. по сесие ораће земље с додатком три ланца ораћег пашњака, 25 пож. наполице 3 хвата тврдих дрва 100 фунти говеђине, 40 фунти соли, 15 фунти лоя, 1 меров варива, и безплатан стан с баштом од 1370□ хвати. Просителъи имаю молбенице с крштеним писмом и свѣдочбом о учитељской способности ч. консисторіи Бачкой до 1. фебруара о. г. поднети.

У Денти (види бр. 22 ов. Листа.) Молбе до 31 Іан. 1870. консисторіи вршачкой.

ПОЗИВ НА ПРЕДПЛАТУ

на Школски Лист за годину 1870.

Са идућим броем накнадно ће се навршити єданаести течај Школскога листа.

Борећи се четири године с незгодама издаваня, и немогући последње бројеве за 1869. годину на времеиздати због слабог и неуредног плаћања од стране многих обштина и особа које лист примају, ал особито застрашен скупоћом штампарие овдашње, хтео сам био издаваље Листа или напустити или другом ком уступити. Но уважени приятельи народне просвѣте, од коих сам савѣта искао, ободрише ме, да покушам іош за єдну годину издаваньє овога листа наставити, док народни Сабор — ког жељно изчекуємо да радню свою настави — школу нашу у нормално станє недоведе.

С тога изявлюєм, да ће се 1. Марта ове године започети дванаеста година Школскога Листа, ако се до тога времена прияви онолико предплатника, колико је нуждно да се трошкови око штампаня и разашиляня подмире.

Школски Лист ће доносити предлоге о устройству школа и о подизаню народне просвѣте, чланке о васпитаню и ученю, упутства за предаваньє поєдиних учевних предмета, израђене, лекције за углед, градива за читанке и остале школске књиге, поучне и забавне чланке, за младеж и за родителъ као и школске вѣсти из наших и из страних предѣла. По томе

дакле биће он од користи не само учительима и школским управительима него и родительима, па и самой дѣци школской.

По себи се разумѣ, да я сам уз моє многостручне школске послове, нисам у станю све чланке за Школски Лист писати, и да ми є тога ради нуждна приятельска помоћ од стране оних отличних Србаля кои се са педагогиом баве и коима благо народне школе на срцу лежи. С тога умолявам наше писателѣ, професоре висших и средньих школа, школске управителѣ, врстне свештенике и учителѣ, да ми за школски Лист своє валяне саставке или преводе, кои у гореозначени круг спадаю, послати изволе, а я ћу свакоме, кои Школски Лист умним своим радом подпомогао буде, почастни примѣрак шиляти, а ако се 400 предплатника скупи, готов сам сваки чланак, што у Школском Листу изађе са 16 фр. од штампаног табака награђивати.

Позивам дакле са овим досадашнѣ поштоване предплатнике да предплату за 1870. годину обнове, а Господу учителѣ и друге родолюбе умолявам, да се постараю сваки у своіой околини што више предплатника сакупити и мени найдалѣ до последнѣг фебруара предплатне новце заєдно с точно означеним атресама уписника доставити.

Цена є доякошня, наиме на целу годину (од првог Марта 1870, до последнег фебруара 1871) 3 ф. а вр. а на прво по године 1 ф. 50 н.—Лист ће излазити на пуном табаку у досадашнѣм формату двапут на мѣсец, дакле найманѣ у 24 табака за годину дана.

На сваких пет предплатника припада по єдан примѣрак Шк. Листа Господи скупительима на дар, и они су властни примѣрке што су им сувишни одредити на дар сиромашним школама.

Захвалююћи овом приликом врстним родолюбима, кои су сиромашним школама Лист Школски досада на дар шиляли, улюдно позивам имућне чланове народа нашег, да изволе за 1870 годину, сиромашне школе наше, особито у будимской епархіи у Босни, Херцеговини, Старой Србији и Црной Гори с Школским Листом даривати.

Никола Ђ. Вукићевић
уредник и издаватель Школскога Листа.

Лист излази двапут месечно.
Цена є на целу год. три форинта, а на по год. 1. ф. 50 нов.

Издає и уређує Никола Ђ. Вукићевић.

Тискано код Фердинанда Битермана.

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

Број 24. (за 31. Децембер 1869. напгтдво издан на свршетку фебруара 1870). **XI. Год.**

Изява читательима.

Кад сам у брою 23. овога Листа обявио, да ћу од 1 Марта 1870. започети дванаести течај Школскога Листа, надао сам се био, да ћу међутим са скупљеним дуговима досадашње трошкове око издаваня подмирити и за у напредак најманѣ 300—400 предплатника добити, како би Лист без прекиданя уредно излазити могао.

Но я сам се у той своіой нади преварио, єр после двоструке писмене опомене єдва єдна десетина старих дужника одговори своіой дужности, а мени остаде та неволя да више од 900 фор. потраживати морам од школских патроната и од особа ков Школски Лист од 1866— 1868 примише, али до данас предплату непослаше. Исто тако за 1869. годину имам преко 300 форинти неплаћене предплате, дочим сам я морао новаца позаймити, да трошкове око издаваня листа подмирим.

Међутим се за 1870. до сада 46 предплатника приявило и то су понайвише они врстни мужеви, кои су и прошлих година за себе и за сиромашне учитељ Школски Лист држали и уредно за њга предплату шиляли.

У овим дакле околностима принуђен сам од издаваня и уређиваня Школскога Листа сасвим одустати.

Молим дакле да ми одсада више нитко предплату на Школски Лист за 1870 годину нешалѣ, а поштованим предплатницима являм, да ћу свима найдалѣ до првог Априла о. г. предплату уз поштанска упутства повратити. Међутим они између њих, кои би желили, за прислату ми предплатну своту књига и Школских Листова од прошлих година набавити, могу такове по ниже означеном списку и цѣни код мене добити.

Ово су књиге, од коих Господа предплатници у замену за прислате ми новце избирати могу:

Мисли о уређеню црквенопросвѣтних отношая Срба у Аустриіи од Н. Ђ. Вукићевића по 80 новчића.

Изясненѣ св. литургиє, вечерня и ютреня од истога, 36 новчића

Спомоћна кньига за разясняванѣ црк. пояня од истога. 36 нов.

Чланци о васпитаню за родителѣ, 30 н.

Назначай женскинѣ по св. Божіой речи од Богдана Кузмановића, са сликом, 30 нов.

Срб. народна црква од Теофана Живковића архимандрита (за произвольни поклон фонду Школ. Листа, но кои ниє маньи од 40 нов.)

Срб народне песме за децу 10 новчића

Школски Лист од год. 1862 подпун по 1 ф. 60 нов.

Од истога II. полгодиште по 80 нов.

Школски Лист од 1864. по 1 фр а од 1865 (само 6 броєва и два додатка) по 25 кр.

Школски Лист 1868 подпун за 1 ф. 60 кр.

Кои би дакле од господе предплатника желио поменуте кньиге и листове у накнаду за доставлѣну ми предплату примити, нека ми се до 15 марта о г. тога ради преко кореспонденцкарте прияви означивши одабране за се кньиге коє жели имати, а я ћу му такове о нѣговом трошку покрай рачуна мог доставити. Ко се пак тога ради дотле неприяви, тай ће своє новце, као што већ горе изявих, найдуже до 1. Априла по нашем на пошти примити.

Остає ми іош да явно захвалим Господи скупительима и подпомагательима Школскога Листа како онима коих су имена у првим броєвима овога Листа, обявлѣна, тако и многопоштованой Господи: Максиму Папићу проти жабальском, Јовану пл. Миковићу вел. судцу Вуковарском, Јовану пл. Младеновићу вел. Судцу Ердевичком и Бранку Јовановићу вел. судцу Румском, кои су доброту имали у своим срезовима за све школе предплату уредно скупляти и овамо пошиляти.

У Сомбору 20. фебруара 1870.

Никола Ђ. Вукићевић.

Преглед учитељске радње

у српским народним школама.

(свршетак).

IV.

Природопис се бави са описиванѣм земаљских производа и подѣлюе их рад лакшег прегледа у природна царства а свако царство у разреде и у подразреде. Природословлѣ се занима са испитиванѣм сила и природних закона, коима су како органична тако и неорганична тѣлеса и сви природни појави на свѣту подчињени.

По себи се разумѣ, да є природопис лакши предмет за мале ученике єр се производи природни могу наочигледно посматрати, а природословлѣ є предмет тежи по томе што се закони природни мораю многоструким посматранѣм и покушаванѣм истраживати и сазнати. С' тога се природословлѣ може само у најстаријем разреду основне свакидашње школе и у повторним разредима предавати. По томе мнѣнию у обичним школама гдѣ єдан учитель сву дѣцу од 6—12 година учи, єдва ће се што мало из природословља и то изгред уз природопис учити моћи, а тек у повторној школи мораће се надокнадити остало, коє ће у толико лакше ићи, што су природословлѣ и на њему основана наука о земљодѣлству и сточарству, уз рачун, главни и такорећи єдини предмети повторне школе.

Другчиє ствар стои у оним свакидашњим школама у коима є више учителя, ту већ на сваки начин најстаријим ученицима и ученицама имаю се из природословља предавати сви они предмети из коих они за будући живот свој користна знања црпити могу, а коє на основу добивеног одпре знања схватити и разумѣти могу.

Ученѣ природословља у народној школи оснивати се мора на покушаима или опитима (експериментима). Дѣца мораю видити у маломе онай природни појав, с коим хоћемо да их упознамо, мораю питати: шта є то што им показуємо, како то бива и зашто бива. На коя питаня имамо им одговора са наочигледним показиванѣм дати. Тек пошто є дѣте покушай видило и с њиме се упознало, долази оно до познаваня закона природног, кои покушаю том и сличним појавима у природи за темељ служи. Без апарата неможе се дакле никако обићи, али ови треба да су што простіи. У брою 9.

Школског Листа од 1868. године споменута је збирка спиндлерових физикалних апарата, која се код Шмидта уредника Школског Листа у Дармштадту, преко сваке пештанске и бечке књижаре добити може. Збирка та стои само 11 ф. Она би се дакле за сваку нашу школу лако набавити могла а многи се покушаи могу са обичним куйнским посуђем, мауром ил раденичким алатима показати.

Ови су предмети што се у најстаријем разреду народних школа и у повторној народној школи из природословља учити имаю:

а). О ваздуху. У овом погледу може сваком учителю нашем врло добро послужити 36. лекција из науке гледања (види велико упутство за буквараске науке стр. 185—196). Само нека све што је тамо наведено сваки добро проучи тамо споменуте покушаје нека пред дјецом чини, и нека их упути, да и они сами под његовим надзором то исто чинити покушаваю. К овоме има се у главној школи додати поука о тискомјеру или барометру (види читанку за IV. разред.), а по себи се разумје да барем у главним школама ове справе мора бити.

б). о води, о извлачењу воде из бунара, о шмрку о водоводима (чесмама) и водоскоцима, о натегачи и теглици и о шприцалькама (види вел: Упутство лекција 37.)

в). о топлоти, о топломјеру или термометру (види читанку за IV. разред) о грнању соба и о куваню: о пари и о испараваню, о роси, мразу, иню, магли, облацима, киши, снјегу и тучи; о обтоки и преображаню воде, види за све ово вел. Упутство лекцию 37 и читанку за IV. разред). Затим долази поука о снази и о употребленьу паре за покретање строева, у паробродима на жељзници, у парним млиновима и у земљодјелској радњи кад се ова у великом обиму води.

г.) најнужднје из науке о свјетлости и о сјенки, о ширењу и преламаню свјетлости, о бояма, и о дугп; о издубљењим и испупченим стаклима, и о свјетлопису (фотографији).

д) о муньости, муньи и грмљавини, о чуваню од грома и о муньовођи; о магнету, о магнетисаном челику и о компасу, с поуком о телеграфу. (види читанку за IV. разред.)

е.) уз употребљаваньа најобичнијих оруђа за радњу и олакшицу у механичким пословима, као што су: полуга или њуская, колица са једним точком, вага, (терази и кантар), чекрк, точак за подизање, палиј шараф и т. д. наочигледно се тумаче дјеци основна начела механике, у колико су она свакоме тежаку

и занатліи нуждна. (Ово се особито у повторной школи радити има.

е.) найнуждниє о плиновима (гас) наиме о кислићу (oxygen) водићу (hydrogen), углићу (carbonium) и гушльику или загушићу (azot); о гореньу и углѣной киселини, о вреню винском, оцатском (сирћетном) и трулежном, о нишадору или амонияку, с поуком о ћубрету као о найбольой храни за растинѣ, о различитим врстама ђубрета; о ђубришту или сметишту, о мешаньу различите врсте землѣ, и о храни животиньской.

ж.) напослѣдку овамо спада и поука о животу човѣчиєм; о три главне животне (виталне) раднѣ наше, наиме о дисаню, течаю крви и свариваню, са саветима о чистоти и умѣрености, послу и одмору, о чуваню здравля и неги у болести, о упливу хране, одела и стана на здравлѣ, кои се савѣти учећой се младежи и простом народу што чешће давати имаю.

Држим да нема разборита човѣка, кои би држао да овде изложена знаня из природословля и природописа нису народу нашем по све нуждна. Доиста знаня су та данашньим даном у нашим околностима свакоме нуждна постала, а по времену бит ће она іош нуждния и без ньих неће моћи наш народ у овим краєвима обстати, него ће морати пропадати, као оно што у Америци старосѣдиоци пропадаю са своє глупости, дочим се дошляци множе и богате, са свога знаня и вештине. Ми се дакле свойски старати имамо, да горепоменута найнуждния основна знаня из природних наука посредством обичне ал особито средством повторне школе постану своином свегколиког народа нашег и да му она послуже на здравлѣ и очвршћенѣ, на освѣшћенѣ и просвѣћенѣ, и на приумноженѣ материялнога благостаня.

Речено є већ єданпут мало пре, да све оно што се из природословля учи, показати валя младежи у покушаима, кои се пред ньима чине и у разговору с ньима, па онда покушає те мале прилагодити валя на появе природне, и упућивати ученике да из покушая наших и природних появлѣня, сами дознаду природни закон, на коме се дотични появи осниваю.

Природне науке у свезу валя што чешће доводити са обичним свакидашньим животом, а нарочито са домаћим, земльодѣлским и занатлийским потребама и радняма, а помоћу природословля требити валя мало по мало оне празновѣрице, што се у народу налазе и што су по здравлѣ и напредак народни убитачне.

Досада є на србском єзику веома мало књига природописних и природословних. Од природописних препоручујемо свакоме учителю да набави Дра Вука Маринковића обширни природопис са природописним атласом, а употребити се може и природопис од Рафа за дѣцу, кога є на србски превео покојни Іоаким Вујић под насловом „Естествословие“. Од природословних књига у своє време врло є валяна била физика Стојковићева, с коіом се и данас учитель ради своє помоћи послужити може и коя є особито по томе добра, што се у њој наочигледно и популарно показує глупост и ништавило ковкаквих суєвѣрства што се и данас іош у нашем народу налазе. Од нових физика валяло би да сваки учитель набави физику за гимназиє у Србіи и физику за више девоячке школе од Е. Јосифовића. (Обадве могу се набавити у књижарама Београдским, а тамо се добити може и Маринковићев природопис).

Са овдѣ споменутим књигама могу се учитељи наши за нужду послужити, а сваки учитель србски, коі разуме немачки, нека набави књиге Physik in der Volksschule, von Johannes Crüger и Schule der Physik од истога, па нека се из њих брижљиво поучава, како у природословлю, тако и у начину, коим се природословни предмети у народној школи предавати имаю, да их дѣца што лакше и што болѣ схватити, и на корист у практичном животу употребити могу.

Како наш србски народ понайвише од земљодѣлства и сточарства живи а послове своє іош и данас по старински ради; то учитељи и свештеници наши имали би за дужност свою сматрати поучаванѣ и упућиванѣ младежи и простог народа у разумном на природним наукама основаном земљодѣлству и сточарству. У том погледу први є код нас почео радити Павао Бибић намѣстник Меленачки, коі є много година младеж тамошњу у каламленю обучавао. Исто тако є похвале достойно дѣланѣ госп. Стефана Ковачевића пароха Елемирског, коі є, као што сам слушао, велики део порте Елемирске у найлѣпшу питому башту преобратио, у коіой младеж тамошњу каламленю и у обште баштованству практично учи. Нека се на ове врстне мужеве угледе и остали свештеници и учитељи народни, на нека што пре порту и школску башту преобрате у разсадник и сѣмениште, гдѣ ће се дѣца србска наочигледно и радећи учити обдѣлаваню не само баште, него у колико є могуће и осталих струка земљодѣлства. Свештеници и учитељи по селима, и на салашима нашим могли би особито своим примѣ-

ром на овай начин од свакога мѣста за двадесет ил тридесет година дѣлања свога начинити златотворно село.

По смислу закона обвезан є сваки учитель ученике III. и IV. разреда од раног пролећа па до єсени или сваки дан по мало, или у два ферияльна по дана преко неделѣ, упућивати у врту школском, како се сию коштице, како се пресађую и нѣгую воћке и како се калами. Осим тога дѣвойчице упућивати ваља у држаню куйинске баште и подрађиваню разноврстне зелени и варива. Зарад тога свака обштина има дати школи добро обграђену башту, у којой, ће ученици, кад год време допушта, изван школских часова, под надзором учителѣвим радити и у вртарским пословима вештбати се.

Често чуємо, гдѣ се говори: „Не треба учити за школу него за живот!“ Ето найзгоднив прилике, да се ово начело у народной школи употреби ученѣм природописа и природословља и прилагођиваньем ових наука на земљодѣлство, па и свойским вештбаньем у земљодѣлской радньи по примѣру напредних и просвѣћених народа. А то нас є вдино кадро одржати на овой страни, у земльи натопљѣной крвлю праотаца и браће наше, али кою ми са нехатости, нерадньѣ, неумешности и раскошности туђинцима напуштамо, те нас на жалост данас ни издалека нема оволико и у онаком посѣду, колико нас є и какви нас є по иманю било овдѣ пре 50 и 100 година.

Ако Бог да те се у нас заведу повторне, вечернѣ и више народне школе, у тима би ваљало младиће од 12 — 15 година, па и старије кои хоће да се уче, разумном земљодѣлству учити и упућивати, како се виногради и ливаде обдѣлаваю, како се марва на јаслама храни, како се пчеле држе и т. д. Женске пак у тим школама имале би се учити уредном домаћинству ил држаню куће, мешеню хлѣба, куваню, стапареню а особито правлѣню масла, куйинском вртарству и радньи около лана и конопљѣ.

Нека ниє овдѣ заборављено и то, да се женска дѣца у свакой народной школи имаю брижльиво поучавати найнуждньим женским ручним радньама као што су: плетенѣ, заплетиваньѣ, мреженѣ, шивенѣ, крпљенѣ и кроєнѣ перива, а по могућству и осталих женских и дѣчиих хальина. У томе их има обашка поставлѣна вешта учитељица или учителѣва супруга поучавати, за кои труд нека родитељи пристойну награду учитељки даю у колико се не би обштине за ову постарале.

Уз све ово нека учитель женской дѣци хвали радиност, и нека матере упућује, да женску своју дѣцу уче свима радовима, ков су оне у добра времена српска од своих матери научиле, као што є преденѣ, снованѣ, тканѣ и беленѣ платна. У радњи и у вештини састои се образованост, а не у белилу и руменилу, у кићењу и у ношењу свиле и злата па у штрбецању на єзику покваренom нѣмачко мађарско-српском, као што се то сада по нашим варошима мисли! —

VII.

Осим до сада изложених предмета има се у свакой народной школи учити црквено појанѣ и народно пѣванѣ, тѣлесно вѣштбанѣ и војничко вѣштбанѣ.

Црквено појанѣ є саставни део и допуненѣ науке о вѣри. Оно є нама православним Србима веома од велике користи. Њиме добијамо ми способност да можемо на свечаной служби Божиой, о утреню и вечерню судѣловати и саучествовати, а тиме се побуђује и развија у нама чуствованѣ побожности, тим се у срцу нашем утврђује љубав к светињи прадѣдовской, тиме се ми земаљски створови подижемо на крили уображења са землѣ на небо, те поюћи и славећи Бога у светим храмовима чини нам се да смо на небу, а тим се крѣпи срце и воля наша у добру, те постаємо валяни християни и поштени люди.

Недаймо се завести особито ми народни учитељи од оних развијенога можда разума, али слепилом ума заражених грубих материялиста, коима є на путу народна просвѣта, у духу православља, у духу спасаваюће вѣре христове, него прионимо па складно изображаваймо све природне дарове ков є Бог човѣку дао, и настоймо да нам од дѣце у сваком погледу валяни люди постану, а то ће бити, ако их учимо у свима горенложеним наукама и вештинама ал ако незанемаримо притом и ову вештину појања, коя є за образованѣ срца и припитомљаванѣ нрави веома од велике важности, а коју наш добри народ воли и за коіом чезне.

По моме мнѣнію ученици првог разреда имали би се као и досада вештбати у основима појања, а сви остали могли би заєдно у четири седмична получаса учити се црквеном појању, пошто се најпре свака пѣсма добро прочита и протумачи. За ученѣ на памет доста є да се само тропари главних праздника задаю, а све остало може се појати из мале катавасије, коју нека дѣца и у цркву са собом носе и из нѣ пою.

Сваки Псалтирац треба да знаде појати:

а.) Одговарања на ектеније, подразумевајући овамо; Отца и Сина, Свят, и Благословенъ грядый и т. д.

б.) Благослови душе, и Хвали душе (које се на жалост сад једва по нѣки пут у години пое, све ако то добри Христибаш најрадије слушаю.)

в. Све антифоне, тропаре и кондаке на Литургијама осам Христових празника; тропаре богородичних и већих светитељских празника, Николајски, Светосавски, и и Храмовни тропар и кондак и Предстателство християн.

г.) Херувику, Достойно ест яко воистину и Ангел вопияше.

д.) катавасије: Божићну, Ускршњу, и Духовску, и Отверзу уста моя; Велико славословије шестога гласа, Возбраной воеводѣ, Под твое благоутробије, Богородице дѣво, и Упованије.

е.) великопостно пѣније, наиме: Возсия благодать твоя Господи (на свечаном вечерњу у очи чистог понедељника)! „Да исправится молитва моя; Нынѣ сылы небесныя; Вкусите и видите; Благословлю Господа, Тѣло Христово примите; Вечери твоея тайныя, и Єгда славни ученицы“

ж.) Пѣсме ваведенску, николајску, три божићне, светосавску и Кнезу Лазару.

Врло би добро било кад би се учитељи наши извештили у хармоничном појању, и кад би овоме омладину учили, па хорове појања састављали, и с њима у цркви на празничком богослуженю појали. То би се особито у вечерној школи по варошима чинити дало.

Добри учитељи у повторним школама прекозиме науче мушку и женску младеж појању: Блажених, Ирмоса, величања, и и вечерних стихира за Божић, Богоявление, Ускрс, Спасов-дан и Духове. —

Народно пѣваньє сада є такође редовни предмет ученя у народној школи, с тога се особито препоручує учитељима, да ученике своє лѣпим ариама и пѣсмама науче. По себи се разумѣ да пѣсме те мораю бити чисто моралне и за децу удешене, и да се никошто несмею учити у школи зазорне и нечисте пѣсме које баш са бољим пѣсмама школским замѣнити желимо.

Досада се у бољим школама нашим ове пѣсме пѣвати уче: „Благо нама тицама (из Буквара); Гај мирише, ружа цвета (из Явора); Љубичица мала у травици спава (од М. Пастића учитељ); Кишо, кишо, мати благодати. (Ове три пѣсме наћићеш

у Школ. Листу 1860 год.) Я сам Србин Српски син, (од Дра Суботића); Я сам млада Српкиња(види Школ. Лист. ове године) Радо иде Србин у војнике од В. Живковића и Мајска пѣсма од П. Деспотовића (види Пријателя Срб. младежи 1867.)

Желити би било да наши пѣсници што више лѣпих особито на родољубље побуђујућих пѣсмица за дѣцу спѣваю, ков би се у школе а кроз ове и у народ лако пренети могле, те да нам момци и дѣвојке у одморне часове и свечане дане, умѣсто накарадних пѣсама што их простота по Бачкой и Банату пѣва — лѣпе и ваљане пѣсме пѣваю, и тим красни укус и племенитија чуствованя задобию.

Напослетку споменути имамо кою и о гимнастики.

Задаћа гимнастике у народној школи є тѣлесно ячанѣ, снаженѣ, окретност и правилно држанѣ тѣла. С' тога се овдѣ само проста и природна гимнастика употреблює.

Тѣлесна вештбаня могу сви ученици заєдно и у єдно и исто време учити, а гдѣ є више вештих учителя и много дѣце тамо се подѣлюю ученици на млађе и старије, и сваку гомилу други учитель обучава.

Ова су найнуждния вештбаня, коя се у свакой народној школи са старијим ученицима предузимати имаю:

а.) кретанѣ у отвореним и затвореним редовима; ходанѣ и трчанѣ у реду и по такту;

б.) слободна вештбаня руку и ногу и цѣлога тѣла;

в.) скаканѣ у вис и у дужин у

г.) игре гимнастичне, од коих се приличан избор налази описан у Пријателю Српске младежи од 1866 и 1867. године.

д.) Овамо спадаю народна сигранја, као трчанѣ, скаканѣ, лоптанѣ, хрванѣ и за одраслију младеж бацанѣ камена с рамена.

Свака школа треба да има у двору свом пространо с листнатим дрвећем засађено и пѣском посуто игралиште, гдѣ ће се младеж у гимнастици и у народним и гимнастичним играма, вештбати. За сада се само у пролеће лѣто и с єсени могу гимнастичка вештбаня држати а зими због оскудице у згодним зградама за овай посао, мораю изостати.

У повторној школи имала би се учити вештбаня војничка, коя би имао управляти од мѣстне воєне команде на молбу школске управе одређени војнички подчастник, и ова би се вештбаня на позолном времену недељом и празником после подне и то само са моћима држити имала.

Други земаљски єзик има се само у главним школама пре-

давати, а од општинског одбора школског зависи, кои ће то єзик бити. У трећем разреду ових школа учи се читанѣ писанѣ и разумеванѣ прочитанога и написанога на том другом єзику, а четврти є разред за усавршаванѣ у свему овоме и за ученѣ мале практичне граматике тог страног єзика. Више од єдног страног єзика у народној школи редовно учити єст безсмислица и најгора карикатура, єр тим се ученѣм дѣца само збуњују, и свако тако ученѣ служи на уштрб ученя реалних наука и матернѣг єзика.

Цртанѣ ниє за народне основне школе обвезни предмет али се као средство за извештанѣ ока и руке, за нѣгованѣ чуствованя лѣпоте, а и као приправа за различите занате препоручує, да се по варошима, гдѣ год є само могуће, уче почела у цртаню Код нас би се то у IV. разреду главних школа учити могло. Али за сада валя нам настоявати пре свега да се у школама нашим предає све оно што закон земаљски за услов обстанка вѣрозаконских школа ставля, и што є за нашу дѣцу необходно нуждно, те по томе о цртаню овдѣ нећу ништа ни говорити.

Са овим завршуєм овай преглед раднѣ учительске у Србнар школи, кога сам по учевном нацрту, што є кр. угар министар просвѣте издао, и према потребама нашим за браћу учителѣ удесио, нека им оно међутим као упутство послужи у радньи њиховой, а надамо се да ће се народни сабор скорим састати и о уређеню школа наших свойски постарати се, повѣривши управу школа наших најбољим и најискуснијим нашим педагозима, кои ће овай посао темељно и најболѣ удесити.

В.

Дописи.

Са Цетиня. О Богоявленю 1870. Знам да ће вам било бити разабрати како живимо у овой слободној земльи Србској. С тога и узимам перо да вам о томе пишем.

У вече Божића пѣасмо у гору рад Бадняка. Кнез и сва господа цетињска на коньима. Мећало се из кубура да се сва гора разлѣгала, и пѣвало се онако по црногорски. Сваки є осѣкао бадняк и понио га до кнежева двора ће га оставиште.

А иначе сваки човѣк донесе себи бађняк, и то на сваку мушку главу по єдан. Кои у вече а кои у поноћ натакне брава (овна) ил бу-

гарина (прасе но од 5—6 мѣсеци или од године), па врти док се неиспече Служба Божия сврши се раниє, те хайд сви у господара. На трпези пружио се печен ован онако цио. Е хаид, ко ће да му осѣче главу? „Дад овамо ту граховачку саблю, — рећиће господар — те удри по шіи“. Затим перяници изфракаше као найбольи касапи са своима ножевима, кои су многу одрубили главу; те примакни сваки трпези и онако по црногорски закуси. После хаид к владици Е ту є назиме пружило се као да ће да бега. Хайд Милутиновићу, (инџинир из Србиє кои црта план за нову варош у Бѣлопавлићима и за гимназию на Цетиню), да видим, єсил кадар да рубиш главе; твой є отац нѣкада овде у кули дѣлио судбину са црногорцима; па ево му и сина да послужи Црну Гору. — И Милутиновић (син Чубра Чойковића) онако доста шальив човѣк, — намршти се, те на мах одруби свинчету главу. Тако се ишло далѣ код све господе цетиньске редом, пѣвало се и шалило, но све у найлепшем договору и приятельству. Нема ту ни да се ко накресао (као што бива тамо у маџарской) него є сваки весео а трезан: Пѣва се „Хой ябуко зеленико“ два и два у глас, а друга два одговараю.

У вече биясмо сви у кнеза. Палила се єла по руском обичаю (є̃лка) за любав дѣчию и ньима на радост. И ту играсмо и пѣвасмо, господар весео и задоволян веселише се с нама. А и како да небуде весео, кад види како га силно люби нѣгов храбри юначки народ, кад види како є народ нѣгов одушевлѣн за слободу, за обрану своє землѣ и свога господара „Та само да си нам ти здрав, Господару,“ — чуєш често — „па да ни поведеш о н а м о куд су наши стари, тамо до Призрена! — Хоћу ако Бог да! — одговори кнез Никола.

Дивотно є виђети како се Црногорци уздаю у себе и свога господара. „Аман смо ти мали, Господару, — рећи ће єдан войвода, — ка и єдна земля у свѣт; но се нико манѣ бои но ми. Вѣра ви Божя, Русия є велика; но да завоишти на ню Вранцуз или други кои душманин, опет би се нѣшто стравила. А ми Црногорци? Ха! та пѣвали би и попѣвали у овай крш па вѣра ви Божя, мучниє би му било, но с великом Русиом. Е, па умрѣли би, умрѣли! А шта ће ни живот ако ниє слободе? Та ми само Бога молимо, да ни ко зађене. Ал неће, неће, нико да ни напане, ядна му майка, да нележимо овдѣ ка овце, но да се биємо ка юнаци! и т. д.

Е кад сравним овако самопоузданѣ и оваку любав к отач-

бини, са оним страхом с' коим у другим земљама вояци у бој полазе, па још кад сравним ове дивове и сиве соколе горске са мекушцима, и зеленашима, што их у другим земљама у војску теraю, онда ми није чудо што се Црна Гора према свима нападаима душманским скоро пет стотина година одржала у својој слободи и независности, одржала и онда, кад је под турским игом стењала скоро сва Угарска, и кад је сва Европа од крвожедни Азията стрепила.

Тако весело проводисмо Божић све до Новога Љта, где опет у господара завршисмо стару и дочекасмо нову годину и око поноћи опалиште топови, те сви поздрависмо господара са новом 1870-ом годином. Толико о веселю.—

Знам да ће вас радовати кад чујете, да ће се у Црној Гори кроз кратко време отворити ђимназија. Пет хиљада даваће света црква од своих добара, а пет хиљада правительствена каса на издржаванје те ђимназије. Одма с пролећа почеће се и зидати зданије за њу. Господар се живо заузео око подизаня просвјете и око напредка Црне Горе. Телеграфска жица већ ради између Цетиња и Рјеке, а скоро ће и између Бјелопавлића, а надамо се да ће и Аустрия скоро од границе наше до Котора жицу везати. Пет младића црногорски, кои су само основне школе свршили, за седам неделя научише подпуно телеграфисати, тако да се одма могу на брзојавне станице понамештати.

Хоће ли бити валяних приправника кои би хтјели доћи за учителје основних школа у Црну Гору? Отвориће мо бар 8 мјеста Плата ће бити 400—500 форинти стан и дрва.

Ето видите да и мала Црна Гора тежи свойски за просвјетом. Наша богословия добро напредује. Ђаци уче са неуморљивом снагом, а то ме врло весели и тјши.

Станје фонда Школског Листа

коим Срб. црквена Општина у Сомбору рукује

с концем 1869 године

А. Приманић.

По рачуну у Школском Листу штампаном, на свршетку 1868 године износило је станје фонда Шк. Листа: — 3775 ф. 41½ н.

4. фебр. 1870. Уредништво фонда Школ. Листа унело је у касу фонда прилоге кои су у течаю 1868. године њему са разних страна достављени, као што је то у броевима

1. 2. 6. 14. и 16. истога Листа од 1869 године објављено — — — — — — — — — — — — — — 52 ф. 10 н.

Истога дана унело је у поменуту касу Уредништво Школскога Листа добровољне прилоге на фонд овај од читателя књиге: Српска црква од Архимандрита Живковића, (видибројеве 1, 2, 4, 6 и 7 Школског Листа од 1869 године. — — — — — — — — — — — — — — — 69 „ 90 „

На капитал од 200 форинти примљи је интерес годишњи — — — — — — — — — — — — 12 — —

На задужнице државне г. Павла Ђорђевића од 210 ф. интерес 5% за 1869. годину. — — — — — 10 „ 50 „

На капитал од 2053 ф. 73½ н. интерес 6% од 20 фебруара 1868 до истога дана 1869 — — — — 123 „ 22 „

На капитал завештања Архимандрита С. Михајловића од 150 ф. интерес 6% у суми од 9 ф. издан је Уредништву Шк. Листа у ове предплате за три сиромашне школе — — — — — — — — — — — — — —

ПРИМЂДБА. На растеретницу барона І. Николића од 100 ф. интерес од 1. маја 1867 није подизан, из узрока тога што уз исту нема купона.

На краю 1869. године цела главница фонда Школског Листа састои се из: 4043 ф. 13½ н. а. вр.

Б. Издаваћ.

Пре почетка године 1869. на издаваћ књига и икона издата је сума од 1032 фр. 68 кр. која износи за сада интереса.

21. Апр. 1869. по упутству управе приправничког завода исплаћен је књиговезцу С. Шену за увезиваћ књижица: Народне песме рачуи од 24 фл. И тако сума издаваћа износи свега: 1056 ф. 68 н.

Кад се од горесозначене главнице: 4043 ф. 13½ н. одбије у издаваћу налазећа се сума од: 1056 ф. 68 н, то остаје лихвоносно главно фонда Школскога Листа: 2986 ф. 40½ н.

Стаћ фонда за учительске сироте.

На краю 1868 године било је — — — — 243 ф. 16½ н.

Од дара са Срб. Бечејског маајеса год 1869 половина предата је у овај фонд што је у бр. 14 Шк. Листа о. г. назначено то чиии — — — — — 10 „ 90 „

Госп. Јован Настић учитель Сентомашки поклонио је преко уредништва Школскога Листа под 31. Дец. 1869 на овај фонд — — — — — — — — — 2 „ 50 „

Интерес на ланьски капитал за 1869 износи 14 „ 60¾ „

Стаћ целога фонда за учительске сироте на концу 1869 године састои се из — — — — — 271 ф. 47 н.

ПРИМѢДБЕ ЄДНОГ УЧИТЕЛЯ

на предлог о уређеню школа у брою 16. Школскога Листа.

Већ є 55 година протекло од како бѣдни учительи србски за пристойном платом чезну, па све то бияху суєтне желѣ. Код толиких школских инспектора и директора, што су се за то време изређали, остадоше учительи наши у нади преварени, и осим гдѣкоих мѣста у Бачкой и у Банату, свуда се иначе пате и муче проводећи са своим породицама живот пун яда и чемера, єр им є плата тако малена, да се с ньоме ни найумерниє живећи на край изалазити неможе, а камо ли да се остави коя пара за старост и за сироте.

С тога се из дубльине срца жалити морамо што смо од народа за толике наше муке и заслуге тако люто презрени, и што нас заступници народни, па међу ньима и сами осведочени приятельи школски у предлогу, о коме є рѣч, са 80 кр. дневне наднице награђую, не обзирући се на то, да са толико новчића ни єдан обични служитель домаћи себе и свою породицу у данашньим околностима и на оваковой скупоћи издржавати неможе, а како ће да с том надницом на край излази учитель, од кога се захтѣва свестрано образованѣ, од кога се захтѣва да осим гимназиє и реалке три године припарандию учи, кои се на свакояке непитне муке меће, и кои напослѣдку треба да се станю свом сходно и чисто одева.

Народни сабор од год. 186⅘ одредио є доста богату плату свештеницима, а уз ту им є ставио іош и доста штоле и свакояких поклона, недавши им ни мало више посла но што су дотле имали; єр о проповѣданю слова Божиєг и ученю науке вере, нити є на сабору било речи, нити видимо да се у том послу што болѣ ради нег досада. Па зашто се славни Сабор ниє постарао и о томе да учителѣ снабдѣ бар онако као што су снабдѣвени свештеници IV. класе, кад од учителя много више труда и рада иште него од свештеника? Ил зашто бар овай поновлѣни саборски предлог ниє тако удешен, да се поправи сада што є онда погрешено, и да се већ єданпут залече ране учительске? Господо славна! што год желите себи, желите и нама сиромахом, кои се непосредно трудимо да дѣцу србску васпитамо, просвѣтимо и па добар пут изведемо. Кад знадосте професорима богословиє дистриктуалним надзорницима и врховном управителю назначити онако богате плате, путни паушал, станарину, додатке сваких десет година, па на послетку после тридесетогодишнѣ службе подпуну пензию, зашто и народним учительима неосигурасте плату од 600—500 или барем у крайнѣм случаю од 400 ф.?

Читамо у бр. 36 државног Щколског Листа, како се Євреи стараю за своє учителѣ, како их с добром платом осигураше и државну помоћ за пенсионски учительски фонд свой измолише, па зар се неби и ми могли на ньи угледати, и барем ньиховом примѣру слѣдовати, кад више што нег они и пре ньи учинити кадри смо?

Неоклевай дакле, народе србски, већ своим учительима дай што пре пристойну плату, па се онда тек надай добрим учительима: иначе док год будеш учителѣ као просяке држао и од ньи закидао, веруй ми да ћеш єднако у назадку остати, па ма се колико прописивало, шта се све у нар. школи предавати има.

У Острову. Стеван Карановић учитель.

Школске вѣсти.

НАРОДНЕ ШКОЛЕ И УЧИТЕЛЬИШТА У РУСІИ. У Русіи губерниялне скупштине веома се стараю о умноженю основних школа по селии о валяномизображаваню приправника за учительско званиє. У Петроградской губерніи има на300 основних школа за сеоку дѣцу. Московски комитет писмености, кои се налази у друштву земльодѣлском, на предлог своєга председника Г. Д. Дашкова заключио є, да се на многим местима отворе летньи течаєви за сеоске учителѣ у коима ђакони црквеняци и други писмени люди, кои се са ученѣм сеоске младежи бавити желе, практично ће се упознавати с разумним начином обучаваня. Предаваня у овим течаєвима држаће єдан стручни педагог уз припомоћ помоћника и єдног свештеника као вѣроучителя. Од неког времена улазе у обичай у Русіи и амбулаторне школе налик на оне у Норвежкой. Губерниска управа шалѣ предаваче да путую по маленим и удалѣним селима, и да у ньима држе недельом и свецем популарна предаваня одрасломе народу, а малу децу да уче сваки дан читати и писати. У сваком поєдином заселку бави се такав предавач по два три месеца, па онда иде далѣ. Трошак на издржаванѣ єдног амбулаторног учителя, заєдно са кньижицама што ученицима на дар даю, узима се годишнѣ на 1000 сребрних рубаля. У удалѣной вятской губерніижупаниска скупштина доконала є, да се на све стране подижу мале земльодѣлске школе, ал пре тога има се основати школа за учителѣ и уз ню газдинство за углед. У овой школи предаваће се закон Божіи, рачун, ђеометрия, цртанѣ, практично землѣдѣлство, природопис, хемия, механика, архитектура, сточарство и основни поймови о политичной економіи. У ову школу примаће се ученици по свршетку уєздног училишта (као нижа гимназия ил реалка и учиће се у ной за три године а годишньи трошак на издржаванѣ те учительске школе износиће 20 до 25 тисућа рубаля.

ПОКЛОНИ НА ФОНД ШКОЛСКОГА ЛИСТА и НА ФОНД ЗА УЧИТЕЛЬСКЕ СИРОТЕ. После завршеног и предатог рачуна за 1869. год приложили су на фонд Шк. Листа Пр. Г. Петар Купусаревић св. Сакулски 1. ф. Г. Никола Кирић уч. Аћански 1. а на фонд за уч. сироте приложио є Г. Ђорђе Крагуєвић уч. Ябуки 3 ф.Прилози предани су блаайнику Срб. Црквн. општ. Сомборске.

Овде споменути имамо, да є Гд. Іован Настић уч. Сентомашки на вершетку Децембра прошле год. на на фовд за учит, сироте приложио 2 ф. 50 н. што є у рачун 1869 год. уведено.

О Б Я В А. Код кньижара С. Шена у Сомбору добити се може кньига: „Библичне повѣсти новога завѣта у библичним речима. од Н. Ђ. Вукићевића Ш. изданѣ: цена є 40 н. а. фр. На 10 книга дає се 11. на дар. Код истога кньижара могу се и све срб. кньиге што су у изяви на почетку овога броя назначене за готов новац добити.

☞ Многобройне дужнике од 1866; 1867; 1868 и 1869 год улюдно опоминѣм, да се найдалѣ за 14 дана одуже.

Лист излази двапут месечно.

Цена є на целу год. три форинта, а на по год. 1. ф. 50 нов.

Издає и уређує Никола Ђ. Вукићевић.

Тискано код Фердинанда Битермана.